

3738
427. II

AZ UJ TESTÁMENTOMI EKKLÉSZIAI HISTORIÁNAK

TÁBLÁTSKÁKBAN FOGLALT
RÖVID SVMMÁJA.

Mellyet

A' D. SEILER F. GYÖRGY UR

XVIIIIdik Szazadig, már hetedikszor - is hasznos bővítésekkel Német nyelven ki
adott és,

A' D. ROSENMÜLLER GY. JÁNOS UR

egészszén a' mostani időig, ugyan azon nyelven fontoson hi dolgozott munkáikból, (mel-
lyek a' Római Császároknak - is, egy más után való következéseit, nevezetes vifelt dol-
gaikkal egygyütt magokban foglalják) Magyarra fordított, és a, Réformatiorol
való Táblátskával meg - bővítvén maga költségén ki - adott

FARNOS GYÖRGY.

Erlángában

A' Kunstmann betüivel 1795.

507226

TISZTELETES TUDO'S

FARNOS JÁNOS URAMNAK

A' Magyar Békai Róf. Sz. Eklésia Lelki Tanítójának, és a' Kolosi Ven.
Traktus égyik hités Affessorának

KEDVES ÉDES ATYÁM URAMNAK

Fiui igaz szeretetből ajánlom.

TISZTELETFS KEDVES ÉDES ATYÁM URAM!

Tagadhatatlan igazság az: hogy a' jó Szüléknek hűségek, szeretetek, sokkal nagyobb, jó - téteményeik sokkal többek, az Ő gyermekeik iránt, mint sem azokat a' gyermekek Ő nékik elegendendő képpen meg - hálálhatnák, 's, viszfá szolgálhatnák. Ezt én meg - gondolván, előre nagy gyengeséget érzek magamban, azon Fiui kötelességnek tellyesítésére; mellyre engem nem tsak az Isten parantfolatja; hanem még a' jozan okoskodás - is, az Emberbe belé oltatott belső érzékenységgel egygyütt, ha szinte nem akarnék - is, tsak ugyan fel - serkentene, és kötelezne. Mert tsak közönségesen szolván - is, az el - vett jók, azokkal valo elés, és azoknak háládatos emlékezete, mint égy Adósság, kötelezi az Embert, ha illendöképpen lehetetlen, leg alább a' hatalmában lévő modon háládatos szívének megmutatására. Menyivel inkább a' Fiut jó Atya eránt! Nékem mostan más modom annak ki - jelentésére nem lévén, engedjemeg T. E. Atyám U. az olvasóval égyütt, hogy ezen könyvetskének az elején, az A. Uram igaz Atyai szeretetével, bölts oktatásaival, hasznos tanáts adásaival, érdemem 's, reménységem felett valo számlálhatatlan jó téteményeivel, mellyeket gyermekfégmentől fogva mind ez ideig igaz Atyai indulattal ve-

lem közleni méltóztatott, dicsőíthetem, és azokat emlegethettem. Egyebeket most el-halgtván, például csak ez egyet emlitem; hogy T. E. A. Uram engemet nem csak a' Hazában szorgalmatosan taníttatni, tellyes tehetsége szerént igyekezett; hanem még külfő Országára - is, maga tulajdon költségén felküldeni, sőt a' mi több, el-induláskomkor - is, minden reményfégem 's, érdemem felett, a' maga minden napi szükségére, és erőtelen öregfégeben való táplálására hagyott költségét - is érettem meg - tsonkitani, és abból - is részeltetni, nem sajnállotta. Ezen és több meg - számlálhatatlan, 's, soha eléggé meg-nem fizezhető hozzám való Atyai indulatainak, és jó - téteményeinek, avagy csak valami részben meg-hálálni kíváno 's, alázatos Fiui kötelességemnek, szeretetemnek meg bizonyító jeléül, és E. A. Uram eránt tartozo örökös tiszteletemnek oszlopául emelem e' Német Nyelvből Magyarra fordított könyvetskét; tellyes bizodalommal lévén a' felől, hogy ezen elfő munkátskám-ban meg - esett fok hibákat Atyai szereretével el - fedezvén, bennem az igyekezetett - is elégnek fogja tartani. Mellyek után midők e' világi egész életének végéig öregfégehez illendő erőt, állandó egésséget, békefféget, tsendességet 's. nyugodalmat; annak utánna pedig boldogfágot kívánnék, magamat továbbra - is Atyai jó indulataiba 's szeretetébe ajánlom 's, vagyok

TISZTELETES K. EDES ATYÁM URAMNAK

Irtam Erlángában

1795ben. Juniusnak 2 kán.

engedelmes szerető fia

FARNOS GYÖRGY.

Elöl - járó beszéd.

A' Histórianak nagy részét és az abban elő adandó dolgokat egy tekintettel által látni mely szükséges és hasznos legyen meg tétzik ebből; hogy így az Ember nem csak minden dolgokat különösen az elméjében könnyebben meg-tarthat; hanem még a' fok egy forma történeteket 's. környüllálásokkat-is egytzerre által látván 's. meg vizsgálván a' dolgokról az ő valóságos formájok 's. állapotok szerént jobban tehet ítéletet. Ezek a' Táblátskák tehát a' Históriat szeretőknak hasznosok: azok a' kik Eklésiai Históriat halgatnak, ebben a' fontosabb 's. hasznosabb dolgok elő adatván előre magokat belölle el-készíthetik, és annak utánna a' bővebben meg hallott dolgokat könnyebben meg-foghatják 's. meg tarthatják; azoknak a' kik már sok Históriakat olvastanak ebből a' nevezetesebbeket egytzeri tekintettel által látván, az annak előtte olvasott dolgok az elméjében ötlődnek. A' História megtanulásának leg jobb módja az: ha elsőben, mint szintén a' Mester Ember az épületnek, a' Fundamentomát jól meg- veti; ezen Táblátskákban pedig az Eklésiai Histórianak Fundamentoma mely jó móddal adattassék elő arra ezen könyvetskének már hetedikszor való ki nyomtattatása elég hathatós bizonyfág, nintsen - is még eddig más Eklésiai História mely éppen eddig az ideig ki volna dolgozva, és a' Rom. Tízf. okat nevezetesebb tselekedetekkel együt magában foglalná. Tapasztalván én - is ezen könyvetskének nagy hasznát nevezetesen az Eklésiai Histórianak kedvellőire nézve, azért kívántam le-fordítani, hogy az olyanok, a' kik vagy a' Német nyelvet teljesen nem tudják, vagy ha tudják - is, de ezen ujjabb 's. hasznos bővítésekkel a' mostani ideig ki-dolgozott könyvetskét meg-nem szerézhetik míg jobb munkára tanálnának addig ezt olvashassák. En ezt nem azért fordítottam hogy, vagy a' Némettel öszve hasonlítván valaki abból Német nyelvet tanulhasson, vagy hogy legyen a' Könyvet meg-vitgálóknak miről tégyenek ítéletet, vagy hogy a' Zóilufok rágalmazzák: mert meg-elmérem ezen fordításomnak hibás voltát, azt-is jól tudom mely nagy bővségiben legyenek a' könyvek, a' melyekről a' könyv meg-vitgálók meg-tehetik a' magok ítéleteiket (*Crisisfeket*), a' Zóilufok pedig e' nélkül-is kaphatnak az ő illetlen tzeljokra elég könyvet. Nekem tehát csak e' volt a' főbb tzelom; hogy Magyar nyelven-is olvashassák ezen hasznos könyvetskét. — A' fordításban arra figyelmeztem, hogy az egész értelmét a' dolognak, és minden szókat olly hathatóson ki tégyek mint a' Németben vagynak, leg kisebb szotskákban-is itten mint az Histórianak fontos rövid Summájában nagy ereje lévén a' dolognak, 's. ki-tételnek helyhezsettve; azért tehát sok helyeken azt az értelmet melyet a' Szerző (Auctor) akart ki-tenni nem akarván meg-

meg - változtatni a' szótskákat (*pártikulákat*) is el nem hagyhattam és szóról szóra a' Német szerént le-fordítani kéntelenítetttem, a' Magyar stílusra nem-figyelmezhetvén, mert így a' Táblátskákon lévő szakaszotskákból ha legkisebbet szaporított volna - is a' beszéd, el-nem-férhetett volna; és ez okozta immár sok helyeken a' Magyarfágban meg esett hibákat. — A' Históriaiban előforduló nevekben nevezetesen az Eklésiai Irókban és Tanítókból ezt a' rendet tartottam: a' melly nevek a' Németben Déák betűkkel 's Déákul vóltanak, a' Magyarban - is úgy hagytam; a' melly neveket pedig Magyarra fordítottam, azokban a' vezeték nevet elől tévén a' Tulajdon Neveiket rendel égy más után a' mint a' Németben következtenek úgy raktam, a' melly neveket pedig Déákoson esmértefebnek lenni gondoltam Déákoson irtam. — A' Réformatzió felette rövideden adatván elő, szükségnek gondoltam a' XVI. Század' III. Táblátskájával meg-bővíteni. — A' nyomtatásbéli hibákat noha eleget igyekeztem meg - igazítani, de ezen könyv-nyomtató soha Magyar könyvet nem nyomtatván, nem-is lehet tölle mind a' ki még - tsák az írást - is tisztességesen nem tudtaolvasni hogy minden hiba nélkül maradt volna; a' Sillabákat meghoszfzító (*accentusok*) betűi felette kevesek lévén, sok helyeken vagy el maradtanak az *accentusok*, vagy viszfzáz dülve tétettnek; sok helyeken a' kitsiny-betűk helyet nagyok, a' nagyok helyet kitsinyek találtnak, 'sat. Ezen nyomtatásbéli sok hibákat mind nekem, mind ezen Magyar íráshoz nem tudó könyv - nyomtatónak, úgy a' fordításban esett fogyatkozások - is az érdemes olvasók reméllem meg - engedik 's. ki potolyák elméjekben forgatván ezt: e' se nem Sz. Írás, sem pedig nem azoknak számokra való, a' kik vagy olvasni, vagy Magyarul, vagy Németül, vagy igazán írni (*orthographiát*) akarnak tanulni, a' mi hibák vagynak mind a' nyomtatásban, mind a' fordításban, azok a' kiknek ezen könyvetské szükséges könyven ki pótolhatyák. A' dolgoknak szép rendel égy más után való következése és az Esztendőknék számjai nem igen vagynak el - hibázva. Ezeknek jelentése után az 'Érdemes olvasóknak ezen Táblátskákból azon hasznót, a' mellyre ezek dolgoztattak szívéből Ohatja a' fordító. Erlánga Juniúsnak 10én 1795.

B é - v e z e t é s.

I.

Az Ekklesiái Histórián mi értetik, (mi a' Definitiója) és mi módon osztatik - el.

- a) Az Ekklesiái Histórián értetik: Fundamentomos előbeszélése azon emlékeztet-
re méltóbb dolgoknak, mellyek az Ekklesiában történtek.
- b) Nevezetesebb el - osztásai.
  - 1) O és Uj Testamentomi Ekklesiái Históriára. Itt csak az utólsó adatik elő.
  - 2) Az Uj Testamentomi Ekklesiái História ismét el - osztatik.
    - α) Az Időre nézve, régire, középsőre és ujra 's ujjabra.
    - β) Foglalatyára nézve, közönségesre, különőre, különősebbre.

II.

Hafzna az Ekklesiái Históriának és szükséges vólta.

- 1) Közönséges Hafzna, a' mely más Históriákkal közös. Ez: a) Az Isten Jóága, Hatalma, Böltsége, Gondviselése meg esmérésének kut-feje. b) A' Keresztyén Vallás' igazságának leg világosabb bizonyítója. c) Az Okosságot és a' Virtust tanítja, a' régi rossz Vélekedéseknek ki irtására hafznos.
- 2) Különös hafzna, mely meg tettik: a) Az Anyaszent egyház' Törvényében, a' midőn a' régibb és ujabb Törvényeit az Anya-szentegyháznak, és a' régula szerint való Törvényt (Jus Canonicumot) az Anyaszentegyház Históriájának tudása nélkül soha fundamentomosan meg - nem - lehet tanulni. b) Főképpen az Istenről való Tudományban, nevezetesen pedig az Hit' ágazatinak Históriájára, a' Sz. Írásnak magyarázására, a' Vallás erősítésére, másoknak meg társolá-sára, az Erkölcse, a' Hitnek Formájára a' Papi okosságra hafznos. c) A' Pöl-gári Históriákban.

III.

Kut - fők és Segítő - Ezkőzők.

- 1) Kut - fők. Az Uj Testamentomnak Írásain kívül, mellyek a' leg régibb Ekklesiái Históriára leg hafznosabbak, különbözö (Classifokra) Szakaszokra osztatnak fel.
  - a) Bizonyfag tévő levelek. Ezek különb különb félék; de az erre tartozó könyvek közül a' leg hafznosabbak és tökéletesebbek az Ekklesiái Gyűlések végezé-

végezéseinek egybe szedései; a' melyekben nemcsak a' Római Püspököknek minden levelei és gyűléseknek munkái, hanem még az Ekklesiái Törvényeknek gyűjteményi-is 's fordításai és más igen sok Bizonyosság tévő leveli bé foglaltatnak; főként nevezetesen Labbes Filepnek, Harvin Jánosnak, Coleti Mik. és Manli Dom. Ján. gyűjteményei.

b) Valóságos Írók, még pedig:

α) Históriai Írók, a' kik hajdon az Anyaszentegyház' közönséges Históriajának leírásához kezdettenek. Ide tartoznak a' Görögök között: Eusebius, Sokrates, Sozomenus, Theodoretus, Filostorgius, Lector Theodorusnak V. darabjai, és Evagrius a' mellyek egy egész Gyűjteményben gyakran kinyomtatottak. A' Deákok között: Rufinus, Sulpicius, Severus, Orosius Pál, Cassiodorus. A' következő időknek Históriai írói kevésbé hitelesek. Vagy csak mindazáltal még - is a' régebb és közép időkbeli Históriai Íróktól némely hasznos gyűjtemények; nevezetesen Skaliger József a' régi időknek (Kronikáját) Lappe Filep pedig a' Közép időknek Kronikáját szedték össze, melyekhez lehet számlálni a' Konstantinápolyi Históriai írók gyűjteményeit, és Muratori Antal Jánosnak munkáját *rerum Italicarum scriptores*.

β) Az Ekklesiái Tanítóknak minden írásai, akár Históriai, akár Vallást (Dogmat) akár (Polemicat) az ellen vetéseknek meg táfolását, akár (Moralt) erkölcsi Tudományt, akár (exegetik) Bibliái Magyarázatot, akár más egyéb dologot foglaljanak magokban. Ezekből - is vannak, főként a' régi és közép időknek Gyűjteményei a' melyekből mi csak a' közönséges vagy az úgy nevezett Ekklesiái Atyák (Bibliothekáját) könyvét jegyezzük meg, mint a' Kolorniai és Párisi magna Bibliotheca Patrum, és maxima Bibliotheca veterum Patrum etc és Cotelier Bapt. Jánosnak, Combessens Ferentznek, Montfaucon Bernhardnak 's. a. t. gyűjteményei.

c) Emlékeztető jelek, Pénzek, Petlétek, Tablák, Oszlopok, 's. a. t. a' melyekben azok vagy bele nyomtatottak, vagy rézre ki metztettek, a' többek között: A' Föld alatt lévő Róma, Gruteri Ján. Thesaur. inscript. Muratori János Antal Thesaur. veter. inscript. etc.

2) Segítő eszközök.

a) A' Lutheránusoktól; rész szerént nagyobb, rész szerént kisebb munkák; A' Magdeburgi Centuriák, Oslander Lukátsnak rövid Summája: a' Gothai Compendium. Gotfrid Arnold' új formán eddig szokatlan módon *) de mindenek előtt nagy becsületet nyert vele; Cyprian Sal. Ernst, az új módon írt Históriai írók között egy, Vaisman Eberhard Christian. Heinsius György János, és annak tovább is folytatója Mosheim Lőrincz János, a' kitől hasonlóképpen egy új (Epoca) idő Szakasz kezdődik; Pfaff Mat. Kristóf, Baumgarten Jakób Sig., Walch György Ján., Walch Fer. Wilh. Krist.,

*) dolgozott

Semler

Sal. Ján., B. Holberg Lajos, Reinhard Pál Ján., Cotta Frid. Ján., Schroek Mat. Ján., Cramer And. Ján., Bahrdt Frid. Karl., és mások.

- b) A' Réformátusok közül: Frantzia Országban a' 17 Százban: Morneus Filep. Molineus Péter. Dalleus János, Claudius János, Blondellus David. Angliában: Pearson János, Bevergius Vilh. Dodvelio Henr. Bullo György, Binghamo József. Helvétziában, és Belgyiomban: Hottinger Henr. Ján., Spanhemius Frid., Basnage Sám., és Jakob, Beaufobre Ifák. Venema Herm. Jablontski Ern. Pál.
- c) A' Római Katholikusok közül: Caesar Baroniushnak Annales Ecclesiastici, másoktól tovább is folytatottak. Ennek a' munkának rövid Summája is vagyon. Natalis Alexander, Tillemont Nain Seb., Fleury Claude, Chofi Timol. Ferentz, Dupin Ellis Lajos, Orfi Agost. József, Bossuet Benig. Jak.
- d) Két Ariánusok; Sandius Cristof, és Viston Vilhelm.
- e) Egy Arminianus, Clericus Ján.

IV.

Tulajdonágai egy jó és hasznos Eklésiai Históriainak.

- 1) Az első beszélt dolgok igazak legyenek. Az Eklésiai Históriaiban ugyan szükséges a' meséket is és azoknak különböző neveit megismerni, mivel abból fontos következtetéseket lehet kihozni. A' Históriai Igasságban ezt a' kettőt: bizonyos és bizonyosnak látszó, jól meg kell különböztetni. A' Históriainak igazsága és bizonyos volta fundáltatik a' hiteles bizonyosságoknak vallás tétélein, a' melyeknek meg vizsgáláskor, mind betű szerént, mind magyarázat szerént való igazságokra kelletik figyelmeztetni, és ezen ítélet tételnek minden leg kisebb részre való hajlás nélkül kelletik megismerni.
- 2) Pragmatikák - Epirók legyenek, az az: a' közönséges életben, az ítélet tételben, a' dolgoknak folytatásában hasznos; nevezetesen a' Tudományokra nézve, a' melyekre mi magunkat szenteltük. Arra szükséges azoknak a' Személyeknek, a' kik valamit tselekedtenek, Karaktereit, az akkori időnek tulajdonágát, mi voltát, egész rend tartását az akkori Világnak, és Tudósoknak históriáját meg tudni.
- 3) Az első adásnak módja lehet:
  - a) Az időnek rendi szerént,
  - b) A' dolognak rendi szerént,
  - c) Táblátskákban. Itéld meg ezeket.

A' Kríztus születésekor való Pólgári rendeleőről, és a' Vallásnak 's.
Tudománynak állapotjáról.

1) A' Római Birodalomnak állapotja.

a) Pólgári rendelés. Már többé nem vólt szabad, és minden függés nélkül való közönséges Társaság; aző régi fényességéből még is sok meg vólt. Akkor Augustus uralkodott, okos és jó Fejedelem. Az egy Főtől (Monarchától) igazgattatott és szélesen ki-terjedett Római Birodalom, (mely által a' nyelveknek és erköltsöknek külömböző vólt bizonyos tekintetben nevedett) az hoz szallabban mint mászszor tartandó Békeesség alatt a' Keresztyén Tudománynak nagy hasznát vette.

b) A' Vallásnak állapotja. A' Pogány Vallás a' Római Birodalomnak minden Tartományiban, a' Palestínát ki - vévén, az uralkodóbb vólt. A' Babonáságokat aző szerentés hadakozásaik által mind inkább inkább ki-terjesztették, más Népeknek bálványait is bé vették. A' Bálványnak imádása állott a' balgatag és rész szerént a' gyalázatos Tzerémöniából; tsak némely ugy nevezett titkokban (Misteriumokban) láttatik, hogy meg maradtanak a' természeti Vallásnak némely igazságai (principiumi) A' Pogányoknak Vallások, nem a' Virtusra, hanem az irtóztató és természet ellen való vétkekre vezette az embert. A' Bálvány imádó Papok, az erköltsnek meg romlását nagyon segítették, és a' szokásba vett Babonáságokat, a' Tsudákról és jövendölésekről való költeményekkel meg erősíteni igyekeztek. A' Pogányoknak Bóltseik ugyan, sok dolgokban mélyebben láttanak, mint az egész sokaság, és nevelték a' közönséges Babonáságot, de a' Veszetiséget nem irhatták ki, mivel rész szerént veszedelmes, rész szerént, ahoz való ezközök és Tudományok nem is lett vólna.

c) A' Tudománynak állapotja. A' Tisztességes Tudományok igen nagyon ki-pallérozódtanak vólt, mellyet az akkori időbéli Poétáknak, Orátoroknak, Historiát írónak kezünkben lévő munkái bizonyítanak. De a' Filósofiának akkori állapotja egy világos erősség mi nekünk az emberi elme (okosság) gyengeségének meg bizonyítására, ha a' Szent Irás által meg nintsen világosítva. A' Filósofiának két féle neme a' meg jedzésre méltó.

α) A' Napkeleti, a' mely az Isteni természetnek képzelődő meg vizsgálásában a' roz' eredettének, a' lélek munkájának 's a' t. fel találásban foglalatoskodik. Az nagyobbára még is homályos, mivel azt tsak a' Gnosticusoknak Társaságától tudjuk.

β) A' Görög Filósofia, külömböző (Seciákra) Társaságokra osztatik a' mellyek a' Kríztus idejekor még meg vóltanak; de nem vólt akkor oly nagy tekintet, és a' leg fontosabb Tudományokról, egy mással keményen vetelkedtenek. Ezek közül a' Nevezetesebbek:

αα) A' Plátó Tárfaſága. Ez közzelebb járt az igazſághoz mint mások és az ő erköltsi Tudományoknak a' másoké felett való nagy Tekintete vólt: de még - is sok hibás vélekedésekkel vólt meg elegyítve, a' mellyek az erköltsben - is kárt okoztak.

ββ) A' Stoikufok Filoſofiája az Iſtenſéget az el-kerülhetetlen végezésnek (Fatumnak) alája vetette és a' Matériához haſonlitotta. Az ő erköltsi Tudományok felette kemény vólt, és akkor azon sok Pogányok tudálkozának.

γγ) A' Peripatetikufok és Arittotelicufok Tárfaſága akkor gyenge vólt, mivel a' világnak örökké-valóſágát erőſítette, az Iſteni gondvifeleſt, az ember lelkének halhatatlanſágát tagadta; azért ez a' Virtusnak inkább akadáljára, mint előmozdítására vólt.

δδ) Az Epikuréufok Tárfaſága a' vak Történetet tanította, (Caecum fatum) tagadta az Iſtennek gondvifeleſét, az emberi léleknek halhatatlanſágát, és viſſza éltenek aző Fundálójoknak, a' Gyönyörűſégről mint leg nagyobb jóról való Tudományával az erköltsnek nagy kárára.

εε) Az Akadémikufok Tárfaſága, a' Sceptikufokkal, v. Pyrrhoniufokkal bizonyos tekintetben meg égyezett a' mely mindenekről kétfégeskedett, ſák hogy azt hitte: hogy némelykor annak, ami igaznak látzik hitelt lehet adni. Még azon - is kétfégeskedett, valjon a' Virtust a' Vétéknek eleibe kellett-e tenni vagy nem?

Hozzá lehet ezekhez adni az Ekleſticufokat - is akik minden Tárfaſágból ki válaſztották magoknak azt ami nékik igaznak tettett, noha leg több dolgokban Plátót követték.

2) A' Sidó Népnek állapotja.

a) Pòlgári rendelés. Ez akkor a' Római Uralkodás alatt vólt, és Királyoktól igazgattatott, a' kik aző Méltóságokat a' Rómaiaknak közhönheték. Akkor Uralkodott a' Nagy Héródes, ſzületéſére nézve Iduméabéli, aző Vallására nézve külföképpen 'Sidó. — gyanakodó Gonofz tévő, és kegyetlen Url, a' ki aző tulajdon Feleſégének és Familiájának nem kedvezett, de utóljára ſzomorú vége lett.

b) A' Sidók Valláſának állapotja. Ők irtóztanak ugyan a' Bálvány Imadáſtól, és a' Meſſiaſt - is várták, de űk az alatt kébzelték egy Szabaditót, a' ki a' Római Uralkodótól és világi Fejedelmektől meg menti. A' Vallás, a' Babonafág és az emberi hozzá tételek által külföképpen meg rutittatott vólt, a' mely Vefzetſég a' Sidók Tudóſſainak vefzekedéſeik által nevekedett. Ezek a' nevezetefebbek.

α) A' Sidóknak különböző Társaságok:

αα) A' Fariséusok, Szentiséget mutató Társaság. Ezek a' meg iratott igéken (a' Sz. Íráson) kívül a' Traditiókat is bé vették, hitték, hogy minden gonosz tselekedeteikből a' magoktól válaiztatott munkák által idvezülhetnek, és aző szentiséget mutató Babonállagok által, a' közönséges Nép között való erköltsnek meg romlasat felette igen fokot segítették. A' léleknek, egy testből más testbe való menetelét is hitték.

ββ) A' Saddutzéusok. Az igaznak látzik, hogy csak a' Móses 5. Könyvét vették bé A' Traditiókat meg vetették, tagadták az Angyaloknak lételet, a' léleknek halhatatlanágát, az Halottaknak fel támadását, a' Halál után való büntetést, vagy meg jutalmaztatást, és csak é Világon való meg jutalmaztatást vártak. Akkor a' fővebeknél nagy Tekintetben voltak.

γγ) Az Esséusok, egy kistiny Társaság, a' mely az Elmélkedésről vagy a' Visgáladásról neveztetik. A' Theoretikusok lére téven minden dolgokat, aző idejeket töltötték csak az Elmélkedésben és Könyörgésben. Ellenben a' Praktikusok azonban dolgoztanak és nem is kerülték el egészen az emberekkel való Társalkodást. Mind a' két résznek még más különös vélekedések által is a' több 'Sidóktól magokat meg különböztették. A' Therapeutusok is úgy láttatik, hogy ahhoz a' Társasághoz tartoztak. Ugy tetteik hogy a' Herodiánusok inkább egy (Politiai) Polgári mint Vallásbéli Társaságot tñáltak.

δδ) A' Theologusok (Sz. Írást Magyarázók) voltak minden részről való Tudó-fok, a' kik vagy egyik, vagy másik részben a' 'Sidók Tudományának mások felett el.hirestedtenek. Különös nevei γραμματεῖς, νομοδιδασκαλοὶ, νομικοί.

εε) A' Samaritanusok elsőben a' Pogányoknak azon Nemeiből állottak, a' kik a' 'Sidókkal öszve elegyedve voltak, de azoknak Isteni tiszteletek, Manassesnek a' főbb áldozó Papnak Jójada fiának idejétől fogva jobb formában helyhezterett. Más Sidóktól főként az által különböztették meg magokat, hogy ők csak a' Móses 5. könyvét vették bé, melyet magok egy néhány helyeken meg változtattanak, és a' Valóságos Istent a' Garizim hegyén imádták. Így romlott volt meg aző Vallások, így lettenek még is némely részekben a' 'Sidóknál jobbak. Ha az ember mind ezeket öszve veti, a' mit eddig A' Római Birodalomnak és a' 'Sidó Népnek állapotjáról, a' Polgári rendelkezésekre, a' Tudományra és Vallásra nézve meg jegyeztünk, úgy meg győződik, hogy a' Világnak meg Váltoja, valósággal a' leg alkalmatosabb időben jött el. Abból által lehet azt is látni, mely szükséges volt, egy olyan meg Szabadítónak el.jövele.

Az Első Száz Efstendő.

A' Romai Tísfázárok.	A' Romai Püf-pökök.	Az Anya - szent - egyháznak Tanítói, és Iroi.	Eretnekek (Haeretikusok) nem igaz dolgot Tanítók.	Az Anyaszentégyháznak Gyü-lélei (Concilia) és Szokásai.	Nevezetes dölgek.
<p>88. <i>Augustus</i> Tísfázár. Iulius Tísfázár után telles hatalommal uralkodott Romában. A' Romai Birodalomban, egy parantfolatott küldött - ki. Akkor született a' Krisztus. A' Tudományok az ő idejében virágoztanak. Az ő Mostoha - fia; Drusus, és Tiberius, ő utánna a' Kántábríaiakat, és Aulíaiakat meg - győzték; de a' Németek az ő Generálissát Várut egészen meg - vitták.</p> <p>14. <i>Tiberius</i>. Elsőbb jó, rövid időmulva, igen kegyetlen. Az ő Kedves Embere volt a' Gonofz Seján'. a' kit ő meg - is utollyára meg - öletett. Ennek idejében szenvedett a' Krisztus.</p> <p>37. <i>Ca. Caligula. Tsáfz.</i> Istentelen Url. és felettebb tékozo. A' lovát akarta Polgár - mesternek tenni, a' maga tulajdon Embereitől meg - ölettetett.</p> <p>41. <i>Claudius</i> erőstelen Uralkodo, még - is az ő idejében a' Romai Birod. ki terjedett Afrikában, Britanniában, Rátz Országban; az ő Seregei Német országban - is szereztesékek voltak.</p> <p>54. <i>Tib. Claudius Néro</i>, az elsőnek mostoha - fia, elsőbb dítferetelen Uralkodott, Sénekának Tanáts adása fzerént; de hamar, Buja, ragadományon kabdofo, és Kegetlen lett. Romát fel - gyújtotta, és a' Keresztényeket, mondotta okának, végeztet meg - ölte.</p> <p>68. <i>Gálba</i>. Ekkor kezdett, a' Sereg Just venni hogy Tísfázárt válaszfazon. Az ő hamar következett meg ölettetése után</p> <p>69. <i>Otto</i> az Olofz Országi Seregtől választatott, ez maga magát ölte - meg, annakutánna</p> <p>69. <i>Aulus Vitellius</i>, a' Német Seregtől, Tísfázárnak tétetett. Ez egy Telhetetlen dobzodo volt. 8 Holnapok után le tétetett, ő utánna következett.</p> <p>69. <i>Tit. Flav. Vespasianus</i>. A' Hadban, és békeségben, dítferetes Fejedelem. A' Közfölges kintnek szaporitáfán, nagyon gondofkodott; ő reudelt elsőbb közfölges fizetést, a Romában. fel álltatott. Tanítoknak. ő utánna következett</p> <p>79. <i>Titus</i>, az ő fia. A' leg Emberfégefebb, barátságofab' Url. Az Attyának idejében Jéruáfalemet meg hodolta.</p> <p>81. <i>Domitianus</i>. Második Néro. Az ő idejében az egész Britániá a' Romai Birodalom alá vettetett. De a' Dákufoknak Adót kellett adni. Az ő Felelégét hogy neki eleiben ment, meg - ölette. A' Keresztényeket - is keményen üldözte.</p> <p>96. <i>Nerva</i>. Dítferetelen, és szelidül uralkodott.</p> <p>98. <i>Trajánus</i>, egy Spanyol; ő alatta, a' Rom. Birodalom nagyon virágozott. Datziát Birodalmához foglalta, és a' Keresztényeket, karmadikfzor üldözte.</p>	<p>Az elsőbb Püfpököknek következefek bizonytalanok.</p> <p>Linus † 69.</p> <p>Anakletus † 71.</p> <p>Klemens Romanus † 81.</p> <p>(Anakletus) † 110.</p> <p>A' Neveiken kívül ezen Püfpökökről semmit se tudhatunk. Mind azok a' miket rollak mondanak bizonytalanok.</p>	<p>A' Jépus Krisztusnak életét, és a' tizenkét Apostoloknak rövid Historiáját, úgy a' Sz. Pál Aplet - is, lásd a' Vallásnak rövid Historiájában levél 160. fat.</p> <p>Az úgy nevezett Apostoli Atyák:</p> <p><i>Klemens Romanus</i>, ennek a' Korinthusiakhoz küldött leveleivel, és más írásaival magát az Ember meg - táfja; mert tfak az első refz igaz.</p> <p><i>Ignatius</i> Antiokiai Püfpök; a' kinek hasonlo - képpen fok külömbözö leveleket tulajdonítanak, a' mellyek között tfak mint egy 7. igazak.</p> <p><i>Barnabás</i>; a' melly levelek ő veinek mondatnak, nem igazak mint az ő Evangyelioma - is nyilvánfagon költemény.</p> <p><i>Polikárpus</i> Smirnai Püfpök, a' kinek a' Filipi - bélikekhez küldött levele meg vagyon</p> <p><i>Hermás</i> a' kinek ezen nevezet alatt; <i>Pástor</i> egy írást tulajdonítanak.</p> <p>Igen fok írások vadnak; mellyeket ezen Század - beli emlékeztet méltó szemelvényeknek, nem igazán tulajdonítanak. p. o. A' Krisztusnak Abgaruffhoz küldött levele, az Apostoloknak Kánonjaik, Péternek Menyei - jenése, fat. lásd <i>Fabricii cod. Apocr. N. T.</i></p>	<p>1) Már az Apostolok idejében, a' tífza Tudománynak ellentéfeel voltak, <i>Aleksander, Hime-naeus, és Filenus</i>.</p> <p>2) <i>Simon</i> aki közönségesen Varáslónak nevezetett, láttatott a' Keresztény vallásra hajolni; de minden étfeg - nélkül, az ő hamis tudománya igaz fággal volt meg - elegyítve, ha ő az Apostoloktól meg - nem táfoltatott. Mert az ő Tanítója volt <i>Dofitus</i>, egy Gnoftikus. A' ki refzfzerént a' Napkelet, refzfzerént a' Görög Filofofát a' Szent íráffal öfzve foglalta. Az ő Tudománya Nagy refzében tfak e' volt: A' Világoflágnak - is a' Setétfégnek - is vagyon Orzfága. A' Matéria (mellyből valami van) rofz, és a' Setétfégnek orzfágához tartozik. Az Embernek lelke, a' leg főbb Iftenifégnek akarata ellen, Matériával vagyon öfzve kötötve. A' Krisztus egy az <i>Eonafok</i> között, az Iftenből valo kifollyás, a' ki ara küldtetett, hogy az Embereknek lelkét a' Matériának kötélétől, meg - szabadítfa, és a' világoflágnak orzfágába vízfáfá vigye. De <i>Simon</i> nem volt Keresztény Gnoftikus; hanem azt mondotta, hogy ő benne volna, a' leg főbb Eonafnak Embri formája, és az ő Barátnéjában, a' leg főbb Eonafnak Afzfonyi formája, olly tzelből, hogy az Embereknek lelküket meg - szabadítaná.</p> <p>3) <i>Menduder</i> <i>Simon</i>nak Tanítványa, hasonlo - képpen magát leg főbb Eonafnak mondotta, aki az Embri léleknek meg - szabadítáfára küldtetett.</p> <p>4) A' <i>Nikolaiták</i>, a' Gnoftikusok neméből valoknak láztanak lenni; a' kik az által külömböz - tetek meg - magokat, hogy a' Paráznafagot szabad - nak lenni állították.</p> <p>5) <i>Cerinthius</i> <i>Aleksándriában</i> Tanított; hogy a' Jépus tfak tfupa Ember: a' Krisztus egy legg boldogabb <i>Eonás</i> melly az Embereken vagyon. A' Jépusra az ő Keresztéfelek Galambnak formájában, szállott le, és velle egyefült, a' Zidok igye - keztek az Iftent mint az elsőbb világnak Teremtőjét meg - győzni, és midőn a' Jépus, a' Zidoknak ingerléfekből, meg - fogattatott, meg - fefztetett, az <i>Eonás</i>, a' Krisztus, efmét az Iftenhez vízfáfá ment de ő efmét vízfáfá fogva jött, és a' Sz. Földön, az övével együtt 1000 efstendeig dítföfégeseen fog - na élni, és uralkodni.</p> <p>6) Az <i>Ebioniták</i>, és <i>Naziráfusok</i> mind a' ketten, nagyon ragafzkodtanak a' Mofes Törvényé - hez; noha Keresztényeknek, mutatni akarták m go - kat. A' második Százhoz tartoznak ezek inkább. Az <i>Ebioniták</i>, azonkívül, a' Krisztust tfak tfupa Em - bernek tartották.</p>	<p>I. Tulajdonképpen valo Gyü-lék ebben a' Százban nem voltak; noha némelly irok fokot számlál - nak. Tfel. I. IV. nem voltak, és Tfel XV tfak nagyobb gyüfélei, az Apostoloknak, és elsőbb Tanítoknak.</p> <p>II. Anyaszent - egyházi. (Eklefiái) szokások.</p> <p>1) Az elsőbb Keresztényeknek Gyüféleikben, majd mindenek, a' Zido Sinagogáknak modjok fzerént rendeltettek. Az ártatlan egygyl - fég uralkodott; elsőben az ő Testamentumnak íráffát olváfák; azután az Apostoloknak íráffait - is, Könyörgést tartottanak, és az Ur - Varfo rája ki szolgálatott a' Szeretet gyakor - láfára valo Vendéfégnak alkalmatof - lágával, eleinten tfak nem minden nap</p> <p>a) A' Keresztelés így ment vég - ben, hogy a' Keresztelendő magát a' vízben egészen bele mártotta; a' mindenkor véghez ment mikor valaki Keresztényé lett, és kívánt meg - keresztelkedni. Meg - it a' szombatott meg - innepelték majd minden helyeken, a' Zidokkal egyet, leg alább, a' szent földön, Jéruáfalemet el - pufatúláfág. Az Urnak Napján, a' Keresztényeknek - is innepi egyben gyüfélek volt: eb - ben a' fáfában, a' Keresztények kü - lönfön tfak a' Hufvét, és Pünköfd innepét láttatának meg - tartani.</p> <p>3) A' Betegek olly tzelből kenet - tettenek, olajjal, hogy az öregek - nek könyörgésekre; az Iftennek fe - gítfége által, meg gyógyulnának; nem azért hogy boldogul meg - halnának.</p> <p>4) A' Püfpökök, és Öregek ebben a' Százban mind - egyek voltak, Ezeken kívül említi Sz. Pál Apostol, az egyházi szolgákat, (Diacon - usokat) szolgálokat; Páfstorokat Tanítókat, Profétákat Evangyelláfá - kat és Aptokat a' Profétákés az Evan - gyelláfák rend - kívül valo Tanítok vol - tanak, akik az Iftentől tfak addig ren - deltettenek az Anyaszent - egy ház - ban, míg az Evangyellóm ki ter - jefáféfe fundamentom vettetett.</p>	<p>1) Keres efstendokkal a' Krisztus halála után Keresztényekkel bé tölt a' Szentföld, és 68 dikig Sz. Pál, tfak nem az egész Görög orzfágban, imit amot Keresztényi Gyülekeze - ket állított. Ha a' Zidok, az akkor efméretes világon egészen el - ter - jedtenek, így bizonyos az, hogy a' Krisztusnak Tanítványa, a' Messáfáról valo Tudóftáf, minden Tartomá - nyokban, az ő Atyaífaiknak el - küldé - ni igyekeztek.</p> <p>a) A' Sidók, valamint a' Szent földön, úgy más fok helyeken - is üldöztek a' Keresztényeket. Amint ez eléggé indva van, az Apostóli, Tfelekedetekből, és a' Sz. Pál Le - veleiből. p. o. Tfel. VIII. XXV. ide járul az - is mellyet, ezen Tartomá - nyokfele, a' fő Pap <i>Annas</i> indított, a' mellyben az igaz Jákób, meg - ö - lettetett.</p> <p>3) A' Pogány Rómaiak, a' Ke - resztényeket, mint a' Sidóknak egy tárfáfagát úgy néztek, és fokig mind azokkal a' Törvényekkel, és szabad - fágokkal éltének, a' mellyekkel a' Sidók, a' Római Birodalomban, bírtanak. <i>Nero</i> volt elsőben az ő üldöző, az után <i>Domitianus</i>.</p> <p>4) Az 70 ik Efstendoben Kis Afzf - szony. Hav 8 dik - án, vétetett meg, Jéruáfalem. A' Sidóknak Hi - toriáját ebben a' Százban lásd a' Vallásnak rövid Historiájában. I. 246. Ez időtől fogva egészen el - távoz - tanak a' Keresztények, a' Sidóknak Tzerémóniás Törvényeiktől.</p> <p>5) <i>Apollonius Tyan</i>, az ő köl - tött Táfudái által nagy Tekintetett fzerzett.</p> <p>6) A' Nevezetesebb irok. <i>Fild</i> Judás; a' Sidók Historiájának írója <i>Jofef. Pomponius Mela; Seneca; Persus; Quintilianus</i>; az öregebb <i>Plinius; Juvenalis; Martialis; Tacitus; Columella; Strábo</i>.</p>

Második Század.

A' Római Császárok.	A' Római Püspökök.	Az Anya-Szent- egy-háznak Tanítói.	Eretnékek. Nem igaz Tudományt Tanító.	A' Gyülelések, és az Ekklesiái szokások.	Megjegyzésre méltó dolgok, és személyek.
<p>117. Hádrián: Trájánusnak fogadott Fija. Ő el hagyta a' távol lévő Tartományokat, és a' Római Birodalomnak határául tette az Eufrátest. Az ő Tartományait ösze járta, Anglia, és Skotzia között nagy kö-sfalat építtetett. A' Zsidók pártot ütötteknek Bárkóknak vezérfeje alatt, és azért kellett az ő országoknak örökösön el veszni. Ő tölle építtetett-meg (Engelsburg) a' Sz. Angyal Káptala.</p> <p>118. Antoninus Pius: egy a' leg jobb Római Császárok között, ő alatta mindenütt Bekefűg volt. Iustinus a' Keresztények oltalmazására írt levelét neki által adta.</p> <p>161. Antoninus Filozofus: a' Római-jo Uralkodók között, a' leg jobb és utolsóbb. Az ő uralkodó társja volt</p> <p>Lucius Verus, az ő Attya fia: a' ki teljességgel nem volt hozzá hasonló. A' Keresztények negyedik üldöztetésére, ez adott alkalmatosságot. Mind ketten a' Parthusok ellen szereztesek voltak; és Antoninus Verusnak halála után a' Markomannusok ellen-is, a' kiket tudálkozásra-méltó győzedelmet vett, a' Keresztényeknek könyörgések által.</p> <p>180. Kommodus, Antoninusnak Fija: (mellyre nem érdemes) az ő kegyetlenségéért, a' maga tulajdon embereitől meg öletett.</p> <p>191. Pertinaks: a' Katonák tettek Császárrá de azoktól az ő szoros fenyttekéért, az harmadik hónapban meg-öletett.</p> <p>193. Didius Julianus: hasonlóképpen a' Katonák fors-vetése által, érte-el a' Császárságot. De mivel ő nem fizethetett, két hónapok mulva meg-öletett.</p> <p>193. Septimius Severus: két ellenkező Császárokat győzött meg. A' Parthusok, és Arabok ellen is szereztes volt, a' Keresztényeket felette gyűlölte, ő alatta volt az ötödik üldöztetés. Ő utána következtenek az ő Fijai: Karakalla, és Géta.</p>	<p>Eudrisztus † 119. Alekszander † 130. I. Sisktus † 140. Telefforus, Görög. † 152. Hyginus, Athenébéli † 156. I. Pius † 165. Anicetus † 175. Sóter: ő segített, még a' távol lévő üldöztetett Keresztényeket-is, a' fok egyben gyűlt alamishaból † 179. Eleutherius: Római Egyházi - szolgá volt (Diaconus) † 194. Viktor: egy kevésé hirtelenkedő, és maga gondolatlan ember; a' ki mérsélt, más közönségeknek parancsolui, a' mellyet sohol se hagyának helyben, és ő neki mindnyájan elene mondottanak, az Anya-Szent-Egy-Ház bekefűgének főtörőse nélkül. Mind-ezek a' Püspökök, Eleutherius ki vevén; Mártíromságban hőltanak meg.</p>	<p>Pápias: Pólikárpustnak bizott Barátja. Iustinus Mártír: a' Keresztényeknek mentőfégre, két feleletet írt. Irenaeus: Frantia Országban Leonbán, Püspök. Melito: a' kinek az O' Testamentomi igaz (Canon) könyvekről való Laisztoma, <i>Eusebius</i> nevezetes. Athenagoras: a' hamisan elárultott Keresztényeknek javára írt, és útazott. Theofilus: Antiochiai Püspök. Klemen (Clemens) Aleksandriából való, ott Pap, és a' hit ágazatait Tanító volt. Tertulianus: Káthágó-béli Pap; a' ki Montanistává lett. Panténus Hegesippus. Hermias: Keresztény Filozófus. Kuadrátus Athenában. Aristides: Athenébéli Filozófus.</p>	<p>I. Gnostikusok. 1) A' mit <i>Elkai</i>, és az <i>Eldesaiták</i> tanítottanak; arról igen keveset lehet tudni. 2) Saturninus: a' több Gnostikusoktól az által különböztette meg magát; hogy a' Világnak het Teremtőt tulajdonított, a' kiket az Isten maga nemzett, a' kik annakutána töle el pártolván; a' Világon lévő fobb hatalmat, magoknak akarták tulajdonítani. A' Krisztus meg-jelent, hogy azoknak Birodalmát el rontsa, 's a' t. Azt-is tanították; hogy a' Krisztusnak nem volt valódiság; hanem tündér tette (mivel a' matéria rosz). Innen ok <i>Deceiták</i> is nevezettek. Még-is ez a' név minden Gnostikusokkal köz volt. 3) Basídes: ez akarta Plátónak tudományát, és a' Világ eredetéről való Filozófiáját az 'Egyiptomiaknak, a' Móses Historiájával egybe-kötni. Tanította: hogy 365 Eónások rendek vagynak, mellyek által, a' Teremtett dolgok lettenek. A' rosznak eredetéről, a' Plátó értelmében volt, és a' Krisztusról úgy gondolkozott, mint Saturninus. 4) Karpokrates: hasonló-képpen az Egyiptomiaknak társaságokból, hamis Tudományt hívó, és buja, az ő Fijával Epifánissal együtt. Marcellina (Asafzony) Rómában az ő követői közül egy volt. 5) Valentinus: főképpen esmeretes, az ő 30. Eónusairól. Az ő Társasága kezdődött Rómában, és az után csak hamar az egész nap-keletre ki terjedt. Nevezetesebb követői voltak: Plótémus, Heraklion, Márkus, Kollárbáfus. 6) Bardejus: Sírjában, a' Teremtésről, a' Krisztusról, a' testek fel-támadásáról, való Tudományban hibázott. 7) Cerdo, és Marcion: Plátónak követői. 8) Tacianus: igen kegyetlen ember. Az ő követői voltak az <i>Enkristsiták</i>, a' kik <i>Severidionok</i>-is nevezetnek. De mivel ő a' Materiat roszsának tartotta; helyesnek ítélte, magát mind azoktól, a' mik az érzékenységet ferkentik; meg tartóztatni.</p> <p>II. Mások. 1) Prakseds: a' Patripassianusok' szerzője. Ez tanította; hogy az Atya, Fija, Sz. Lélek, csak egy Személy. 2) Theodotus, és 3) Artemon: mind a' ketten a' Krisztust, csak tsupa embernek tartották, a' kivel az Isteni erő egygysített. 4) Montanus: a' ki az Ekklesiái fenytteket nagyvön meg-szaporította. Azzal dűfekedett; hogy a' Krisztustól meg ígértetett Sz. Léleknek ajándékát, igen bomértekben bírja, és úgy vellekedett; hogy egy telkeltet erkölcsi Tudománynak hirdetőfőre, küldött az emberekhez. Az elsőbb Fánatikusok közé tartozik.</p>	<p>I. Gyülelések. 1) Rómában, Cezáreában, Palestínában, és 'Efé-szban, a' Hufvét Innepének idejéért. A' Nap-keleti Keresztények tartották Hufvétot, a' 'Zidókkal együtt; a' Tavaszi első Hódnak 14dik Napján. O-losz országban, és más Nap-nyugoti Tartományokban; az, azután következő Vasárnapon. Abból egy sokáig tartó vetélkedés származott: mint a' Böjtek idejéről-is.</p> <p>II. Ekklesiái szokások. 1) A' Kereszteléskor, a' Keresztelkedőnek, a' hit fobb ágazataiból próbát kellett adni. Innen az Apostoli hitnek formája; az <i>Irenaeus</i> fat. A' Keresztűg, Hufvétban, és Pünkösdben, közönséges helyen szolgáltattott-ki. Már akkor-is szokásban voltak a' Bizonyság-tévek, vagy Kereszt-Atyák. Hogy a' gyermekek-is meg-kereszteltetnek, rész-szerént <i>Irenaeus</i> által, (<i>Lásd. Lib. II. cap. 39.</i>) rész-szerént Origenes által meg tettik. Mert midőn ez a' Férő, a' ki 18ben született, a' gyermekek meg kereszteltet-fét oly nyilvánlagosan bizonyította; az is bizonyos abból, hogy a' Második százban szokásban volt. 2) Az Ur Vátfordja után, a' szeretetnek gyakorlására való Vendégekés tartatott: némely helyeken pedig ez a' vendégfég előtte tartatott. Az Ur-Vátfordjában, éltenek közönségesen kováfos kenyérről. A' bort, a' Napkeletiek, az ő szokások szerént, vízzel meg-elegyítették. 3) A' Keresztnek jelét, a' Kereszteléskor, az Ur Vátfordjának ki szolgáltatásakor, 's egyébkor is, igen nagyra befűlték. 4) A' Mártírok Sírjainál alamishát ösztöztanak ki. Ezt nevezték, a' halottak emlékeztetésére való áldozatnak, vagy a' halottakért valóknak. 5) A' Nagy Vátfokban lévő fobb Püspökök, az öregektől kezdettének el-fszakadui. Már a' falusi Püspököket nevezték: <i>Chorepiscopusoknak</i>. Külömben meg maradtanak mint az első százban. A' Püspökök, és az öregek, rövid és együgyű Beszédekkel éltenek a' gyűléseben. Soltárokat-is, dűfereket-is énekeltenek abban. 6) A' bűnben estek, kényszerítettek annak a' Háznak ajtajánál, a' hol az Isteni szolgálat tartatott; a' bű menoktól engedelmet kérni, az ő bűneiknek meg bűnűftek, böjtölések, alá-való ruhák, 's egyéb jelek által is, meg kellett esmérteni. 7) Az Uj Testamentomi Isteni szolgálatot, a' Léletké szerént akarták el rendelni: a' melyből sok új szokásokat gondoltanak, a' Püspökök mint áldozó Papot, az Ur Vátfordját mint áldozatot úgy nézték 's a' t.</p>	<p>1) A' Keresztűg Vallás, ki terjedett volt a' Sz. Földön, Sírjában, Arméniaiban, Arabiában, Parthiában, Babilloniában, kis Ásiában, Európának, és Afrikának nagy részében Szeretfen és Spanyol Országig. 2) Aurélius Antonius Császárnak seregéről beszélik, hogy Ményköveket hullató volt; de ez nem egészen igaz. 3) A' 'Zidókhöz küldött levél ellen, a' Sz. péter' 2dik, János' 2dik és 3dik, Júdásnak, Jakabnak leveleik ellen, 's a' Mennyei Jelenések ellen; kétfélegkedéseket formáltak. 4) A' 190dik esztendőben kezdettének a' Talmudhoz, a' mely a' hatodik Században végeztetett-el. Magában foglallja, a' Misnát, (az újonnan elő-hozott Törvényt) és a' Gemarát, melly gyűjtemény áll a' Rabbiműfoknak, a' Misnáról, és a' Törvényről való vetélkedésekből. 5) Az Uj Testamentom Sírjára fordítottak, ki hagyván némely kétféleg leveleket, és a' János Mennyei Jelenését. 6) Ekkor fordították Olaszra, és Deákra is, a' mellyet annakutána Hieronimus meg-bővített. 7) Symmakus fordította, az O' Testamentomot. 8) A' 'Zidó Tanítók közül nevezetes <i>Aquila</i>, a' ki az O' Testamentomot Görögre fordította. 9) Theodotius: a' kinek hasonló tfelekedete, a' LXX fordítottokhoz inkább közelített mint a' két elsőbbek. 10) Onkelos a' Móses öt könyveit Káldéaira fordította. Ez az első S.ában már elt. A' Krisztus születése előtt kevéssel, már Jónathán a' Profétákat fordította. 11) Lucianus, és Celsus, a' Keresztűgnek ellenségeinek esmértek. 12) Tudók: Pausanias; Iustinus; Lucianus Samofatenus; Aulus Gellius; Svetonius; Diogenes Laertius; Florus; Celsus; Max. Tyrius; C. Plinius; Plutarchus.</p>

Harmadik Század.

A' Romai Tsfázárok.	A' Romai Püf. pökök.	Az Ekklesiának Tanítói, és Irói.	Eretnekek.	Gyűlések és Ekklesiái szokások.	A' Tudományoknak és más Emlékezetre méltó dolgoknak állapota.
<p>211. <i>Caracalla</i> és <i>Géta</i>, ez az utolsó a' maga Testvéreitől megöltetett.</p> <p>217. <i>Macrinus</i>, a' ki <i>Caracallát</i> megölte. Ő a' <i>Párhufok</i> ellen szerentfelen volt, a' melyért gyűlöttek, és az ő Fiával <i>Diaduménussal</i>, a' ki az Uralkodásban tárfa volt, megöltetett. A' <i>Gyilkos</i></p> <p>218. <i>Heliogabalus</i> nyerte el az Uralkodást. A' ki minden előte valoknál bolondabb és tekozlóbb volt, a' Katonáktól megöltetett, és helyében következett az ötödik erősen gyűlölt</p> <p>222. <i>Alexander Severus</i>, a' kit az, fiának fogadott volt. Ez dítferetesen uralkodott, a' Persák és Németek ellen hafznos hadat folytatott, de az ő kemény hadi fenyltekel miatt, az ő Katonáitól megöltetett.</p> <p>235. <i>Maximinus Thrax</i> kegyetlen Uri. ez alatt volt a' hatodik öldöztetés. A' Tanács szolgáltattott alkalmatosságot az ő megöltetésére, és e' két Polgar-mestereket nevezte ki</p> <p>236. <i>Pupinust</i> és <i>Bábinust</i> Tsfázrágra. De a' Test örzök választották</p> <p>237. <i>Gordianust</i>, a' Persák ellen igen szerentfés volt. Az alatt tettek magokat elsőben esmeretefekké a' Frantziák, és az ő helyében következett</p> <p>244. <i>Philippus Arabstól</i> megöltetett. E' nem dítferetes bekesféget kötött a' Persákkal, és annakutánna a' Roma építettése után valo 1000dik Efstendőt nagy Pompával meginneplette.</p> <p>250. <i>Decius</i> kegyetlen öldöztetője a' Keresztényeknek, a' Gothufokkal valo hadban öltetett meg.</p> <p>253. <i>Gallusnak</i> a' Gothufokkal, gyalázatos bekesféget kellett kötni, és úgy öltetett meg mint az ő helyében következett <i>Volusianus</i> és <i>Aemilianus</i>. Ez után következett</p> <p>254. I. <i>Valerianus</i>. Ez indította a' nyoltzadik öldöztetését a' Keresztényeknek, a' Persáktól megnyuzatott. Ő utánna lett az ő fia</p> <p>259. <i>Gallienus</i> és II. <i>Valerianus</i>. Ekkor támadtak a' 30 kegyetlen uralkodók. <i>Gallienus</i> az életét az árúltatás által vesztette el.</p> <p>268. II. <i>Claudianus</i> gyözdölmefkedett a' Gothufokon. Az ő Testvére <i>Quintillus</i>, ő utánna 17 napokig uralkodott, és azután lett Tsfázrára</p> <p>270. <i>Aurelianus</i>, a' ki minden tekintetben igen szerentfés volt, és <i>Zenobia</i> néki gyözdölmel pompát tett. Ez alatt volt a' IXdik öldöztetés a' Keresztényeknek, ennek hálála után 8 holnapig (Interregnum volt) nem tettek Királyt. A' Tanács választotta</p> <p>275. <i>Tacitus</i> és <i>Florianust</i>, de ezek hamar megöltettek. Kik után a' Katonák</p> <p><i>Probus</i> emelték a' Tsfázári méltóságra, ez a' Romai Birodalmat minden hatáira nézve nyugodalomba helyhezette, de utoljára a' maga katonáitól, alattomban valo gyilkosságot által megöltetett.</p> <p>282. <i>Carus</i>, ő az uralkodásban mindjárt társul vette magának, a' két fiait <i>Carinust</i> és <i>Numerianust</i>. Magát a' menykő megöltötte. <i>Numerianus</i> az ő Jpjától a' <i>Carianus</i> pedig az ő utánna következő</p> <p>284. <i>Diocletianustól</i> öltetett meg. Ez <i>Maximianust</i> vette segittségül az uralkodásban, és annakutánna a' Tsfázári méltóságot <i>Constantius Clorushnak</i>, és <i>Maximianus Galeriusnak</i> adta. E' volt a' Keresztényeknek Xdik öldöztetője és annak utánna <i>Maximianus</i> együtt az uralkodást le-tette.</p>	<p><i>Zefirinus</i> † 219. I. <i>Callistus</i> † 224. I. <i>Orbán</i> † 231. <i>Pontianus</i>, számkivetésben holt-meg 235. <i>Anterus</i>, alig Uralkodott egy holnapig, és <i>Mártiromságban</i> meg-holt. 236. <i>Fébdiánus</i>. Dítferetre méltó Püfök; ő rendelt 7. (Diakonufokat) egy-házi szolgákat, a' szegényeknek tápláltatásokra. <i>Mártiromság</i>ot szenvedett 251. Erre a' Méltóságra lépett 16. Holnapok múlva</p> <p><i>Korndius</i>, a' leg szeledebb a' bünöfökre nézve; <i>Kulomben</i> pedig egy Kevéfé Uralkodáson kabdofo ember. Számkivetésben holt-meg 253.</p> <p>I. <i>Lucius</i>, elebb Számkivetett az után <i>Mártir</i> 255.</p> <p>I. <i>István</i>. Meg-utaltatta magát az ő kevély ségével, az <i>Hadakozásra</i> valo hajlando ságával, a' részre nem hajlottak előtt. † 257.</p> <p>II. <i>Sikstus</i>, egy hajdoni <i>Athénabéli</i> Bölts, <i>Mártir</i> lett 258. egy Efstendő múlva választatott</p> <p><i>Diénes</i> (= <i>Dionysius</i>) <i>Kálábriai</i> és <i>Tudos</i> Ember. † 270. mint a' ki a' tífata Tudománynak oltalmazója.</p> <p><i>Felix</i> <i>Mártiromságban</i> holt-meg 275.</p> <p><i>Eutyshianus</i> † 283. <i>Cajus</i> † 296. <i>Marcellinus</i> † 304.</p>	<p><i>Minucius Felix</i> <i>Római Szó-szólló</i>. <i>Hippolitust</i>, a' <i>Római</i> <i>Portusbán</i> Püfök. <i>Ammonius</i>. <i>Alexandriai</i> Bölts. <i>Julius Africanus</i>. <i>Origenes</i>. <i>Alexandriában</i>, a' hitnek ágazatát Tanító. (Catecheta.) <i>Cyprianus</i>. <i>Karthágobéli</i> Püfök. <i>Theognestus</i>. <i>Alexand. Öreg</i> Tanító. <i>Gregorius</i>. Tfüdakat ftelekedő: <i>Uj Césariában</i> Püfök. <i>Dionysius</i>. <i>Aleksandriából</i> való, ottan Püfök-is. <i>Methodius</i>, a' <i>Licéai</i> <i>Olympusban</i> Püfök. <i>Vistorinus</i> <i>Patáviabéli</i>, <i>Magyar</i> Országi Püfök. <i>Anatolius</i>. <i>Alexandriai</i>, <i>Laodicéában</i> Püfök. <i>Archelaus</i>, <i>Mefopotámiai</i> Püfök. <i>Lucianus</i>. 'Antiokiái Öreg Tanító. <i>Hefikius</i>. <i>Ambrosius</i>. <i>Aleksandriában</i>, egy-házi szolgá. (Diak.)</p>	<p><i>Novatianusok</i>, az ő szerzőjök volt <i>Novatianus</i>, egy <i>Római</i> Öreg Tanító (Presbyter) a' ki a' <i>Római</i> Püfökökkel <i>Cornéliussal</i> elszakadt: Ezt állították: A' nagy <i>Bünben</i> estekeket nem kell vissza venni az Anya szent egy ház gyülekezetében. Magokat <i>Kathariustoknak</i> nevezték.</p> <p>A' <i>Novatianusok</i> a' <i>Smyrni</i> <i>Novatistól</i>. Ezek azt tanították, hogy tfak egy személy vagyon t. i. az Atya, a' ki magát a' <i>Krisztus</i> mint tfupa emberrel egyesítette, és minket magával az ő szenyvedése által megbekeltetett. Innen ezek <i>Patripasszianusoknak</i> (az Atyában szenyvedeknek;) neveztettek.</p> <p>A' <i>Sabellianusok</i> tudománya; az <i>Afriakai</i> <i>Sabellistól</i>, ez: az Istenfegben tfak egy személy vagyon, az Atya. Ebből származott egy Isteni erő, mely egyesítette magát az ember <i>Jesussal</i>. A' szent Lélek-is az Istenből származott erő. 'Epen ezt láttatik a' <i>Bostrial</i> <i>Beryllus</i> is erősíteni.</p> <p>A' <i>Paulinusok</i> tudománya, a' <i>Samofatabéli</i> <i>Paulustól</i>, ez: Az Isten tfak egy személy, ezen személynök természetüi böltséfege a' <i>Fü</i>, a' munkálkodásra való ereje a' szent Lélek. Az Istenből származott az örökké való Böltséfege, vagy okosság, és az ember <i>Jesussal</i> egyesült.</p> <p>A' <i>Manichaeusok</i> tudománya, a' <i>Perfiái</i> <i>Cubrikus</i> <i>Manestól</i>, ez: A' Világosságnak vagyon egy országa, melyben az Isten az Uralkodó. A' Setétfegnek-is vagyon egy országa, melyben uralkodik az ördög. Az embernek teste a' Setétfeg Országának materiájából vagyon. Az embernek Leleke vagyon az Istenből a' Világosságnak országából. A' <i>Krisztus</i> el-jött, hogy az embereknek Leleket a' rozfsz materiának nyugétól megmentse, és az Istenhez vezérelje.</p> <p>A' <i>Hieraciták</i>, (az <i>Egyiptombéli</i> <i>Hierax</i>-tól) tudománya: A' <i>Krisztus</i> még szorofabb <i>Törvényeket</i> adott mint <i>Mófes</i>. A' <i>Melkifedek</i> a' szent Lélek. Fel-támadás nem lefzen.</p> <p>Az <i>Arabok</i>. Az embernek Leleke, az utolsó lélet napjáig érzékenységre nélkül van. Vékony testet láttatnak tulajdonítani a' Léleknek.</p>	<p>Gyűlések, és 'Sinátok.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Karthágóban</i> 250dik Efstendőben. 2. <i>Aleksandriában</i> <i>Origenes</i> ellen 230. 3. <i>Efézusban</i> <i>Noétus</i> ellen 245. 4. <i>Antiokiában</i> <i>Novatianus</i> ellen 251. mint <i>Rómban</i>-is. 5. <i>Karthágóban</i> a' <i>Gyermekek</i> megkereszteltése eránt 253. 6. <i>Karthágóban</i> a' <i>Eretnekeknek</i> ujjonnan való megkereszteltetéséről 256. 7. <i>Antiokiában</i> 264 és 270dikben a' <i>Sámofatabéli</i> <i>Pál</i> ellen. <p>Ekklesiái Szokások.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Az Anya Sz. E. Házbéli Hivatalok szüntelen nevedtek. p. o. Alfsóbb Egy Házi szolgák (Subdiaconi) ördög úzók, Ajtón állók, Hit ágazatit Tanítók, Kántorok, Pap mellett szolgálok. 2. A' bünben esteke penitentszia tartásoknak gyakorlása terhes volt. Az ő büneiket nem tfak mindenek előtt, meg kellett esmérni (nap keleten imitt amott titkonis) hanem meg kellett, a. sirva az ajtó előtt állani b. az Isten beszédét meszfziről a' Kapu előtt halgatni. c. Térdepelni d. Végtere a' Hivók közé állani. <p>Ezt nevezték elég tételnek, a' mely t. i. a' <i>Templomban</i> ment véghez, ezt az elégtételt főképpen a' <i>Libellatiusoktól</i> és a' <i>Traditoroktól</i> szorofsan megkivánták.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. A' Püfökök, az Öregek, és a' Néptől választatott Elöl-Járok, Öregek és Egy Házi szolgák, kik kezeknek redjok való tételével rendeltettek ki. A' <i>Római</i> Püfököknek még semmi hatalmok nem volt más Püfökökön. 4. A' Külfö Isteni tífzelet már igen <i>Pompás</i> volt. A' szent Edények <i>Aranyok</i> és ezüstök voltak. 5. Az Isteni szolgálatra bizonyos Házak szenteltettek, és ezeket nevezték kápolnáknak, Templomoknak, Isten Házának, azokban óltárt építettek, tömjénnel füstöltek s. a. t. 6. Efstendőben kétfézer keresztelkedtek közönséges helyen. A' keresztelés előtt vagy a' kereszteléskor az Ujj kereszténynek gyakorta megkifertettek, és az ördög kiűzésnek igen nagy erőt kezdettenak tulajdonítani. Az Ur vatforájakor hosszas könyörgést, majd itt's majd amott szeretnek vendégfégét, tartottak. A' kis gyermekeknek is osztogatták az Ur Vatforáját, a' Házakhoz is el küldötték, fokart tulajdonítottak a' Böltséfege és a' Nötelenségeknek. 	<p>I. A' Tudományok.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A' Nap-Keleti és Görög, különösen a' <i>Plátó</i> <i>Filozofiaját</i> mind inkább inkább, meg elegyítették a' <i>Keresztényen</i> <i>Vallásnak</i> igazságaival, hogy azokból a' titkokat ki magyarázzák, és mind a' Kettőt öfzve foglalják, főként tfelekedte ezt elsőben <i>Ammonius Saccas</i>, ő utánna <i>Origenes</i>, a' mint már azelőtt az <i>Alexandriai</i> <i>Kelemen</i>. 2. Kezdtették a' Sz. Irás <i>Históriájának</i> titkos értelmét ki keresni, nevezetesen ezt tfelekedte <i>Origenes</i>. 3. A' külfö tfelekedeteknek fokot kezdtettek tulajdonítani 4. A' hamis tudományoknak meg táfólasára mindenféle mesterféggekkel éltenek. Innen vagyon <i>Disputandi genus oeconomium</i>. 5. A' <i>Keresztényen</i> gyülekezetben lévő beszédek igen táfírák, kevélyféggel fel ékesítették, és haszontalanok voltak; mivel fok órátorok <i>Keresztényekké</i> lettek. <p>II. A' Nevezetes dolgok.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Frantzia</i> Országban, <i>Skótzia</i>ban, <i>Spanyol</i> Országban az Anya Sz. E. Ház nagyon ki terjedett, <i>Német</i> Országban is <i>Eucharinus</i>, <i>Valerius</i>, <i>Clemens</i> és mások által. 2. A' <i>Thébébéli</i> <i>Paulus</i>, és <i>Antonius</i>, a' leg első (esmeretes) <i>Remetek</i>, kiknek követői is lettenek 3. A' <i>Római</i> Püfök <i>István</i>, és a' <i>Karthágobéli</i> Püfök <i>Cyprian</i> között, az eretnekeknek keresztelkedésekért nagy háborgások származtanak. Abban az időben történt az-is, hogy a' különböző gyülekezetek jobb móddal egy máffal egyesítették. Így vetterett fundamentom a' <i>Zinatnak</i> gyűjtésére, és az <i>Ekklesiái</i> tífzt-vifelésre. 4. A' <i>Keresztényeknek</i> öldöztetések ritkán volt közönséges; de a' melyet <i>Decius</i> indított, a' leg rettenetesebb volt. 5. Innen fok <i>Mártirok</i> lettenek, és azoknak méltóságok minden nap úgy nevedtek, hogy ok a' bünöfökeknek szabadságot adtak (<i>libellos pacis</i>) 6. A' Tüdfók <i>Julius</i> <i>Afrikanus</i>, <i>Herodianus</i>, <i>Ulpian</i>, <i>Dio</i> - <i>Cassius</i>, <i>Porphirius</i> <i>Filozofus</i> a' <i>Keresztényeknek</i> ellensége.

A' Negyedik Század.

A' Római Tízfázarak.	A' Római Püspökök.	Az Ekklesiának Irói, és Tanítói.	Az Eretnekek' Historiája.	Ekklesiái Gyűlések, és Szokások.	Nevezetes dolgok.
<p>306. <i>Constantinus</i> és <i>Galerius</i>, a' Birodalomban megosztottanak, 's az utótfőbb esmét a' Tízfázárokat tevé.</p> <p><i>Maximianus</i> és <i>Severus</i>. <i>Const.</i> Clorushnak helyébe következett az ő fia, a' Nagy <i>Constantinus</i>. Annak-utánna.</p> <p><i>Maxentius</i> Maximianának fia tette magát Tízfázárrá, és minekutánna a' Galériustól meg győzöttetett <i>Severus</i> meg ölette; az ő helyébe.</p> <p>307. <i>Licinius</i> választották. E' <i>Constantinus</i>nak gyakorta bajt szerzett; minekutánna a' több ellenkező Tízfázarak meg ölettek, de végtére meg győzöttetett, az ő birodalmától, és ifak hamar az-után az életétől-is meg fosztattatott.</p> <p>324. A' Nagy <i>Constantinus</i> maradt tehát egyedül a' Római Birodalomnak Urává, a' Keresztény Vallást bévette; ő hirdetett Nicedában elsőben Gyűlést.</p> <p>325. A' maga lak-helyét Konstantinápolyba tette át, és az ő Tartományát a' három fiai.</p> <p>337. II. <i>Constantinus</i>, II. <i>Constantius</i> és <i>Constans</i> között fel osztotta.</p> <p>II. <i>Constantinus</i> Akvillejánál holt meg, az ő Testvére, <i>Constans</i> ellen való hadban. <i>Constans</i> Magnentiustól ölette meg; de II. <i>Constantius</i>-el nyomvan ötét, az egész Birodalmot hatalma alá vetette, és elsőben az Attyafát Gallust, annak halála után, ugyan ennek mostoha Testvérét Juliánt tette Tízfázárrá.</p> <p>361. A' hite szeggett <i>Julianus</i>. Egy ifalárd, és a' Keresztény Vallásnak irtózatossága ellenfele, de külsőben tudós ember, az ország igazgatásában igen jártas és vitéz Vezér.</p> <p>363. <i>Jovianus</i>. Ő a' Keresztényeket selettébb meg vizsgálta; de a' Pogányoknak-is meg engedte az ő szabadságokat. Hét hónapokig tartott Uralkodása után, következett.</p> <p>364. I. <i>Valentinianus</i>. Magának ifak Nap-nyugoti tartotta meg. Nap-keletet által adta a' Testvérenek <i>Valens</i>nek, aki a' Gothusoktól való futásban holt meg. <i>Valentinianus</i>nak következett helyébe a' Fia.</p> <p>376. <i>Gratianus</i>. Ez az Uralkodásban társul vette az ő Testvérét II. <i>Valentinianus</i>-t, és <i>Valens</i> halála után a' Nagy <i>Theodosius</i>. Végtére az egész Birodalom <i>Theodosius</i>-é lett. A' Pártos Thessalonikabeliek ellen igen kegyetlen volt, és azért Ambrósiustól ki-átkoztatott. Halála előtt el osztotta a' Birodalmot a' két Fiai között.</p> <p>Nap-nyugoti Tízfázár-fára. Napkeleti Tízfázár-fára.</p> <p>395. <i>Honorius</i> lett a' 395. <i>Arkádus</i> lett a' Nap-Nap-nyugoti Birodalom; keleti Tízfázár-fára, az ő fobb ekkor <i>Rufinus</i>nak osztotta. Velemez-je, és Országának zétéből a' Nap-nyugoti Go-igazgatója volt <i>Rufinus</i>, a' thufok, a' Havafokok kerezt ki az ő nyughatatlan, és túl nyomultanak, Olofz ifentelen tanácsaival az Országba, és Rómát máso-Országban nagy szűkféget dikszor vettek meg.</p>	<p>I. <i>Marcellus</i>. Az Ekklesiái fenyltek' tokéletes meg-tartására-va lo buzgófsága, neki sok boszszu-fágot okozott 309.</p> <p><i>Eusebius</i>, Siciliában szám-kivetésben küldetett. 311. Kilentz Holnapok-mulva választották.</p> <p><i>Miltiades</i>, a' mellyért a' Donatisták nagyon fel-háborodtak 314.</p> <p>I. <i>Sylvester</i>. Az alatt sok gyűléseket voltanak az Ekklesiáknak, nevezetesen Nitzében. De ő oly Keveset gyűjtött egyben, hogy abban ő volt a' leg első. Ekkor lett a' Római Széknek, némelly Ekklesiákon Elsőfőge (Uralkodása) de a' Püspök magát <i>Constantinus</i>nak alája adta. 335.</p> <p><i>Marcellus</i> 336.</p> <p>I. <i>Sylvester</i>. <i>Athanasius</i> miatt sokat ifelekedett, és ő-erette tartatott Gyűlés <i>Sárdicában</i> 352.</p> <p><i>Liberius</i>. Ennek az Ariánusokért sokat Kellest szennvedni; fokáig volt áthatatos hívője az Igasságnak; végtére el-pártolt; de az ő értelmét esmét meg-változtatta, 's, magát meg-jobbította; 367: Szakadás lett <i>Licinius</i> és <i>Felix</i> között; Az Ariánusoknak Barátja, egy hitetvegett. Abban az időben a' Római Ekklesiákban igen nagy szakadások voltak.</p> <p>A' <i>Damasus</i>, és <i>Urficinus</i> között való szerentfétlen egyenlenség (el-szakadás) <i>Urficinus</i>nak el távozáfa által el-töröltetett. Az ő Tanitása nem egészízen helyben hagyható; noha a' ifta Tudományhoz buzgónak mutarta magát. Ez alatt adott <i>Valentinianus</i> Tízfáz. a' Római Püspöknek <i>Iust</i>, a' máfok igazgatására, és az Ekklesiái Vezekedéseket, el-tfendefitése: meg-is nem minden meg-Határozás nélkül. A' távol lévő Püspököket Vitzelnak ő tette leg-elsőben. 384.</p> <p><i>Siricius</i>. Római. Egész buzgófsággal ellene állott a' hamis Tudományt Tanítóknak 398.</p>	<p><i>Lucius Caelius Lucianus Firmianus</i>.</p> <p>A' Césáréai <i>Eusebius</i>, a' Szent-földön.</p> <p><i>Eusebius</i>. Püspök Césáréában-Kapadokiában.</p> <p><i>Eusebius Vercellensis</i>.</p> <p>Emesa-béli <i>Eusebius</i>.</p> <p>Nicomediái <i>Eusebius</i>.</p> <p>Antiochiai Püspök. <i>Eustathius</i>.</p> <p><i>Amandus</i>, Alexandriai Püspök.</p> <p><i>Juvenius</i>. Spanyol Ország, Vers-író, és öreg Tanító.</p> <p><i>Arnobius</i>.</p> <p><i>Cyrillus</i>. Jerusalemi Püspök.</p> <p><i>Julius Firmicus Maternus</i>.</p> <p><i>Theodorus</i>. Heracl. Püspök.</p> <p><i>Hilarius</i>. Pictav. Püsp.</p> <p><i>Lucifer</i>. Kalaritani. Püsp.</p> <p><i>Eunomius</i>. Gyzik. Püsp.</p> <p><i>Prudentius</i>. Keresztény Vers-író.</p> <p><i>Ulphilas</i>. A' Gothusok Püspöke.</p> <p><i>Damasus</i> Rom. Püspök.</p> <p><i>Optatus</i>. Milévi.</p> <p><i>Ephrem</i>. Sirial. Edessében, Diakon.</p> <p>A' Nagy <i>Basilius</i>, Césáriai Püspök Kappadokiában.</p> <p><i>Gregorius</i> Nissai Püspök. (Gergely)</p> <p><i>Evagrius</i>. Nissai, egy hazi szolga, (Gergely) Nazianzenus, Gergely Konstantinápolyi Püspök.</p> <p><i>Amphilogius</i>, Iconiai Püsp.</p> <p><i>Dydimus</i>. Alekxiándriai, hitnek ágazatit magyarázó.</p> <p><i>Macarius</i>, az Öregebb egy Barát.</p> <p><i>Hegesippus</i>, a' Josef irásainak rövidítője.</p> <p><i>Hieronimus</i>. Stridonai Öreg Tanító.</p> <p><i>Ambrosius</i>, Majlandi Püspök.</p> <p><i>Nemesius</i> Emesai Püsp.</p> <p><i>Philastrius</i> Bresciai Püsp.</p> <p><i>Johannes</i>. Jerusalemi Püsp.</p> <p><i>Paulinus</i>. Nolai. Püsp.</p> <p><i>Ioh. Chrysostomus</i> Konstantinápolyi Püsp.</p> <p><i>Theophilus</i>, Alexandriai. Püsp.</p> <p><i>Martinus</i>. Touri Püspök.</p> <p><i>Ausinus</i>. Aquilejai Püsp.</p> <p><i>Epiphanius</i>. Const. Cypr.</p> <p><i>Vigilantius</i> Presb. Bare.</p> <p>A' <i>Pseudo-Dionysius</i>.</p>	<p>1. A' <i>Manikéusok</i>, magoknak más nevet adtak, p. o. Enkrátikák, Hidroparasták, Apotaktikák, Solitariák; így Kerültek - el gyakorta az Üldözéseket.</p> <p>2. A' <i>Donatisták</i>: a' nevek vagyon <i>Donatus</i>-tól, egy Afrikai Püspöktől; Tudománya: Tísupan ifak egy igaz Anya-szent-egyház vagyon, a' mellynek valóságos Szentekből Kelleik állani; ez az egyetlen egy valóságos igaz Anya-szent-egyház a' Donatistáké. Más Keresztények nem jó; hanem a' melly ifak abbanmégyn végben. Azért azoknak a' Keresztényeknek, a' kik a' Katholikuskoktól Keresztelteknek - meg, meg etzer meg - kelleik Keresztelkedni. Így a' Katholikuskoknak rendeléseik-is, semmit-se ér. Erre alkalmasifogott szolgáltató <i>Cassilianus</i> Kartagobeli Püspök, a' Kinek ellenében szegettek magokat a' <i>Numidianusok</i>, fokent <i>Donatus</i>.</p> <p>3. <i>Arianus</i>nak; Alekxiándriai Öreg Tanító: Tudománya: az Istennek, Fia ugyan e' Világnak teremtetése előtt, az Atyától származott, de nem hasonló természetű vele; nem <i>omoiotios</i>.</p> <p>4. Ebből származott a' <i>fel Ariánusok</i> Tudománya: a' Fia az Atyával egyenlő Természetű <i>omoiotios</i>.</p> <p>5. Más rész-e az <i>Arianusoknak</i>, az <i>Anoménusok</i> tanították, hogy a' Fia az Atyával; nem egy állato, és nem egyenlő Természetű <i>omoiotios eterotios</i>. Az ő Vezérek volt <i>Detius</i>.</p> <p>6. Az <i>Apollináriusok</i> a' Laodiceai Püspöktől <i>Apollinárius</i>-tól. Tudománya: az Isteni Természet a' Krisztusban volt, az értelemmel fel-ruházott lelkek helyett. Az Emberi Természet a' Krisztusnak állott, ifak testből, és érzékeny lelekből.</p> <p>7. <i>Marcellus</i> tanította. Az Istennek Fia, és a' Sz. Lélek, az Istenből való ki-folyások, és esmét az Istenben víf-szák térnek, ha a' világ ő általok meg-jobbítottak.</p> <p>8. <i>Fotinus</i>. Tudománya: az Istenből való ki-folyás, és sugár, az Ige, egyeffült az Ember Jéfással: a' ért nevezetik, ez a' Ember Isten Fianak. A' Sz. Lélek nem Személy, hanem ifak Isteni erő.</p> <p>9. <i>Macedonius</i> Konstantinápolyi Püspök, <i>fel Ariánus</i> volt, és e-t-is tanította: a' Sz. Lélek nem Személy; hanem ifak egy olyan erő, a' melly mindeneket által hat.</p> <p>10. <i>Priscillianus</i>. Abilénabeli Püspök. Spanyol országban a' Gnostikusok hamis tudományát tovább-is terjesztette. A' Mátéria rofz. íat. A' Fia az Istenből való ki-folyás; alább való az Atvántól.</p> <p>11. <i>Andaenus Jovinianus</i>, <i>Vigilantius</i>, és <i>Aerius</i>; inkább a' bét rendtartásfól el távoztak és Kegyetek, mint Eretnekek, r' ifzerent az igazságnak bizonyfól-is voltak.</p>	<p>I. Gyűlések.</p> <p>1. A' <i>Nicai</i> 325. Efstendöben nevezetesen <i>Arianus</i> ellen: sok más dolgok mellett, a' Hufvét felett való nagy ellenkezéseket-is le tfendefitétek.</p> <p>2. A' <i>Konstantinápolyi</i> 381. Efstendöben; r' ifzerent <i>Arianus</i> ellen; de fokent <i>Macedonius</i>, és <i>Apollinárius</i> ellen.</p> <p>II. Ekklesiái Szokások.</p> <p>1. Midőn <i>Constantinus</i> Keresztényé lett; sok drága Templomokat építetett. Innen mind gyárt ottalmazójok és Papi Ifjak származott.</p> <p>2. Az Isteni szolgálat Pompásabb lett; az Isteni ifteleteiben render szabtanak. Ebben az időben sok Uj rendelések állítottanak-fel, a' fobb Papok között. Ők Felsőknek (Primásoknak) v. Exarchának, vagy Patriárkának, az után első Püspököknek az Országban (Metropolitánusoknak) fót az annak utána való időben Ersekeknek - is nevezetettnek. A' Püspökök után az Efperefelek. A' Bojtót, imit amot, ifak a' Hufstól való meg-tartoztatásra határozottak.</p> <p>3. A' Vafárnapot szentül meg-innepeletek. A' Krisztus születésének, és meg-jelenésének Innepé fel-állott; imit amott innepeltek <i>Péternek</i> és <i>Pálnak</i>, 's, némelly Mártíromoknak a' Menyben fel-menetelnek - is emlékeztetére.</p> <p>4. A' Keresztelésekor a' Söt használták mint a' Tízfázárnak egy jelet, a' megkeresztelteteket meg-kentek olajjal, 7 Napokig fejer köntöst, vífelteknek, mint már az előtt sok helyeken szoktanak volt. A' Nap Nyugoti Ekklesiákban, a' bönönöknek közönséges helyen való meg-vallása mellett, a' különös Gyónás-is meg maradt. De Nap-keleten elsőben Nektariustól Konstantinápolyban el-töröltetett. Az Ekklesiái közönséges helyen való pénitentia tartásnak el-hagyása lassan lassan bétízfzott (<i>indulgentiae emissio</i>).</p> <p>5. Ur Vaforáját imit amot ifakrabban ofztottanak egy héten, a' Mártírok emlékeztetére - is. A' Mife fel-állott. Némelly Papok magofan fel-emelték a' meg-szentelt Kenyeret, és a' Nep ezt ízfeltte.</p> <p>6. Egy nap háromszor a' Templomokban, és Könyörgő Házakban a' Könyörgésre sok Kereszténynek egyben gyűlteknek.</p>	<p>1) A' Nagy <i>Constantinus</i> lett a' Tízfázarak között leg elsőben Keresztényé 312 Efstendöben. Meg-is <i>Julian</i> alatt, sokat kellett a' Keresztényeknek szennvedni. Mert már a' Keresztény Vallás más Tízfázarak alatt hatalmason oltalmaztatván, a' Templomnak építésén kívül, Ofkolákat és Könyves-házakat-is állítottanak fel, és sok nagy ajándékokat adtak az Ekklesiáknak. A' Tízfázarak - is tehát az ő hatalmokat dítféretesen gyakorolták az Ekklesiákon.</p> <p>2) Az Indiákon, Iberiában, Szeretsen Országban a' Saratzenusok között, Német Országban a' Rhénus körül, mint a' Gothusok között-is, és Hiberniában mind inkább inkább ki-terjedett a' Keresztény Vallás.</p> <p>3) A' Keresztények Olofz Országban, és a' Róm. Birodalomnak más Nap-nyugoti Tartományiban, a' Gothusoktól, Hérulufoktól, Hunnufoktól, és Frantzaktól sokat szennvedtenek. Az Ariánusok, és az igaz Hite vallók, mint a' Donatisták - is, és igaz hitnek, halálra üldöztek egymást. Persiában <i>Abdás</i> Sufai Püsp. a' Pogányoknak Templomait fel gyújtotta. Azért a' Keresztényeknek fokat-kellott szennvedni.</p> <p>4) A' Keresztények Vallásának, a' Pagányok Flófófiájával való egybe elegyítését, tovább-is folytattak, mellyből sok hamis Tudományok származtanak. Még - is a' Keresztényeknek tífata Tudománya, fok irásokban, és Ofkolákban, jó Tanítók által tovább-is plantáltatott.</p> <p>5) Az Origénestől maradt munkákban fok Allegóriák (más értelmű beszédek) vagynak.</p> <p>6) <i>Lucifer</i>. Sardiniai Püsp. Sok nyughatatlanságokat indított, mert sem az Ariánusokkal, sem pedig az igazat hívőkkel nem akart tartani.</p> <p>7) Egyiptomban <i>Melitus</i> Püspöktől, és annak letételeért, nagy háborúfagok származtanak. Még nagyobb háborúfagot okozott <i>Melitus</i>nak Antiokiában való meg-hafontása (külömbözö értelme).</p> <p>8) A' szent Erejékkal való babonafag, a' nötelen és szerzetes életet nagyon nevelte. A' Szerzeteseknek tárfafagok - is fel állítottak. A' szent helyeken való Butfu-járafok - is el kezdőttének, és a' fobb embereknek példajok által nagyon szokásba vétettek.</p> <p>9) A' Sz. Mártírok, és a' Szűz Mária, fokent az Orátoroktól igen nagyon dítfertettnek; abból származtanak azoknak módnélkül való nagyra befűleteftek, és tífateletek.</p> <p>10) Az öfve gyűlések helyére a' Keresztények képeket raktanak fel, de nem a' ért, hogy imádják, hanem az ő érdemeiknek és jófós ifelekedeteknek idvefféges emlékeztetére.</p> <p>11) A' Papoknak ugyan már meg akarták parantfólmi, hogy nötelenfében maradjanak, de híjában. Némelly Papok Afzfzonyokkal eltenek, minden Házaifági fzeretett nélkül.</p> <p>12) <i>Constantinus</i>; <i>Silvester</i> Pápanak nagy ajándékozott; de nem lehet meg bizonyfítani.</p> <p>13) <i>Hierokles</i>, <i>Libanius</i>, <i>Symmachus</i> és <i>Maximus</i> a' Keresztények ellen irt Pogány irók közetartottak.</p> <p>14) A' Tudófok: <i>Gamblicus</i>; <i>Themistius</i>; <i>Ammonius Marcellinus</i>; <i>Aurelius Victor</i>; <i>Ausonius</i>; <i>Donatus</i>; <i>Eutropius</i>; <i>Claudianus</i>.</p>

A' Nap - keleti Társzárak.	A' Nap - Nyugoti	A' Római Püspökök.	Az Ekklesiának Irói, és Tanítói.	Az Eretnekek Historiája.	Ekklesiái Szokások, és Gyülések.	Nevezetes dolgok.
<p>Honoriusnak halála után magáévá tette a' Királyi széket János a' kit</p> <p>431. III. <i>Valentinianus</i>, az ő Attyafiai közül II. <i>Theodosius</i> által-mazván; el nyomott. Ő alatta mentenek a' Vandalusok Afrikán keresztlől, a' Burgundiaiak, ez ideig volt frigyeli a' Rómaiaknak, Frantzia Országban, és a' Sakfoinat Anglusok Britanniába, alhatatosan meg - telepedtenek. De maga Olasz Ország Atillától. a' Hunnufok Királyától, rettenetesen el pusztított, és a' Rómaiaknak, a' mi még Frantzia országban, hátra maradt volt az ótától fogva kezdették lassan lassan a' Frantziák el foglalni. A' Tísfár az ő bűja életének neméért</p> <p>454. <i>Maximianus</i> öltöndözésére meg öltetett. Még - is ez három hónapok múlva, a' Népek felzudulásában, széjjel szaggattott. Ezen fel háborodás után, a' következő Tísfáraknak, tfak a' tfupa Titollusok volt. Azok e' következők: <i>Avitus</i>, a' ki a' Gothufok Királya <i>Theodor</i> által nyerte - el a' Királyi széket: <i>Majorianus</i>, <i>Severus</i>, <i>Anthemius</i>, <i>Olybrius</i>, <i>Glycerius</i>, <i>Julius Nepos</i>, és az utolsó <i>Romulus Augustulus</i> a' ki alatt a' Napnyugoti - Tísfárságnak, a' Herulufok Vezérjéről <i>Odoacer</i> 476. vége szakasztott.</p> <p>A' Gothufok Napkeleti Birodalma.</p> <p>A' Herulufokkal nem sokáig tartott, és már kezdődött Olasz Országban a' Napkeleti Gothufoknak birodalma, a' mely 60 éfatendeig tartott, és az első Király Olasz Országba volt</p> <p>491. <i>Theodorich</i> az ő Udvari Embereinek, ingerlésére a' Tudos Polgár Mestert Boetius, és az ő Jpát <i>Simmachus</i> meg ölette. Romában az ő Méltóságának Jufait egészen gyakorolta. Ő egy érdemes Uralkodó volt.</p>	<p>II. <i>Theodosius</i>. Jó de erőtelen Urak. Placedianus fiát III. <i>Valentinianus</i> tette Tísfárnak; az ő tölle így nevezett könyvet <i>Cod. Theodosianus</i>; őszve gyűjtette, és tartotta. Efésufban a' Harmadik közönséges. (<i>Or. cum. Conc.</i> gyűlést a' <i>Nestorianusok</i> ellen. A' Hunnufok Királyának, Adót kellett fizetni, és azután, másodszor bekecséget kötni.</p> <p>450. <i>Marcellianus</i>. Pulcheriával való házafága által lett Tísfárnak, a' negyedik közönséges Gyűlést tartotta az <i>Eutichianusok</i> ellen <i>Chalcedoniában</i>, és nagy hatalommal ellene szegedte magát A. tillának.</p> <p>I. <i>Leo Trax</i>. Ő meg verte a' Napkeleti Gothufoknak királyát <i>Theodorikot</i>; és a' <i>Majorianus</i> Nap - nyugoti Tísfárságának segítségére volt, s. <i>Severus</i>nak halála után, <i>Anthemius</i> tette Tísfárnak.</p> <p>474. II. <i>Leo</i> az ő unokája, és az után két hónap-pal <i>Zeno</i> ennek Atya, I. <i>Leonak</i> Veje, a' ki Basiliskustól le tette volt; még - is az ő ellenségének el üzetése után ísmét 477. A' Tísfári méltóságra lépett.</p> <p>491. <i>Anastasiusz</i> következett <i>Zeno</i> után, A Bulgáriaiak, és Perfák háborgatták a' Tísfári Tartományokat. Hasonlóképpen az <i>Eutichianusok</i> is rontották a' Birodalomnak nyugodalmát.</p>	<p>I. <i>Anastasiusz</i> ő kárhoztatta <i>Origenest</i>, és <i>Rufinust</i>, a' maga Tísfárságól ki rekesztette 402.</p> <p>I. <i>Innocentius</i>. Ő tfelekedetek, és irások által igyekezte a' Római Püspökök hatalmát másokra ki terjeszteni, és azoknak tekinteteket az Anyaszent egy hában meg nagyítani: Neki mint egy Követnek Romából Ravennába kellett menni. 417.</p> <p>I. <i>Zosimus</i> uralkodáson kapdosó, és az igaz Tudományban alhatatlan Ember. a' tudatlanság tette őtet szenté 418.</p> <p>I. <i>Bonifacius</i>. Egy nagy érdemi Papnak a' fija, ő között, és <i>Eulalius</i> között nevezetes hasonlóság szarmazott. De ő a' Tísfárnak kegyelme által a' maga jussát meg nyerte, mint egy részre nem hajló, és bekecséget szerző Ember. A' Római székek méltóságát nagyon igyekezte meg tartani 423.</p> <p>I. <i>Caelestinus</i> ő alatta <i>Apriarius</i> munkái nagy háborúgot tñáltanak; de neki kevés becsületet. Ellenben az ő <i>Nestorius</i> ellen való nagy buzgósa-ga, őtet a' szentek közé emelte. 433.</p> <p>III. <i>Sikstus</i>. Híjjában munkálódott, hogy Napkeleten a' hibákat el töröllye, <i>Pelagius</i>nak tudománvára hajlando volt, de azt az igazságnak hasznára változtatta. 440.</p> <p>A' Nagy <i>Leo</i>. A' millyen dítferetes az ő Tudománya, ékecsen szollása, és buzgósa a' hamis tudományok ellen: éppen olyan gyalázatos az ő fel-fuvalkodása, és igyekezete a' Római szent székek hatalmának, ki szélesítécsen. Teljes hatalmat fűsztatott bé a' Frantzia Országi Ekklesiákra. Atillát mint Tísfári követet a' Bekecségre öfátónzte; holott ő ellenben <i>Genferik</i>nél semmit se vitt végben 461.</p> <p><i>Hilarius</i>. Hasonlóképpen, a' Papi egyedül való uralkodásnak (<i>Monarchianak</i>) fel állításában munkálkodott; a' Toleranciának ellene állott, a' melyet <i>Anthemius</i> Tísfár Romába, bé akart vinni. 467.</p> <p>A' Tivoli <i>Simplicius</i>, a' Napkeleti háborgások neki nemefy bánatot okoztanak. <i>Acacius</i> Konstantinápolyban ő felette való akart lenni. 483.</p> <p>II. vagy III. <i>Felix</i>. Az ő kevelységét, és buzgósa-gát tovább terjesztette mint mások ő előtte, sokáig tar-tó hasonlást okozott, a' Görög, és Deák Ekklesia között, a' mely</p> <p>I. <i>Gelasius</i>ól, igen nagy szorgalmatossággal tovább is folytattott. Ez meg veté ezt a' Tudományt, mint valami Istenelenséget, hogy az Ur Vátforájában tfak kenyérrel kell élni. 496.</p> <p>II. <i>Anastasiusz</i>. Római, és bekecséges szerző Ember. 498.</p> <p>I. <i>Symmachus</i>. Sardiniai: a' ki Romába (<i>Diakonus</i>) egy házi szolga volt. Az ő között, és <i>Lauren-tius</i> között való vetékedés, nagy rosszat szült, azért <i>Theodorich</i> Tísfár el ment Romába, és tartotta a' Virág vasárnapjáról való gyűlést (<i>Concilium Pálmare</i>). Itten vették bé elfoben, hogy a' Püspök az Istenen kívül más itéllő Birót ne efmérjen. Halála után a' Szentek közé íratott. 514.</p>	<p><i>Augustinus</i>. Hipponi Püsp. <i>Sulpicius Severus</i>, Galiläban Aginnai Püsp. <i>Severianus</i>.</p> <p><i>Sedulius</i> egy leg. Öregebb. <i>Sidonius Apollinaris</i>, Klermonti Püsp. <i>Oforius Pál</i>, egy Spanyol Öreg. <i>Palladius</i>. Helenopolisi Püsp. <i>Heraklides</i> Efésui Püsp. <i>Theodorus</i>. Mopsfesti Püsp. <i>Viktor</i>. Vitai Püsp. <i>Polychronius</i>. <i>Gennadius</i>. Marsajliai Öreg. <i>Prosper</i>. Akvitániai. <i>Idacius</i>. <i>Rhenigius</i>. Rémi Püsp. <i>Petrus Chrisologus</i>. Raven-nai Püsp. <i>Hilarius</i>. Arlesi Püsp. Az Jfiabb <i>Arnobius</i>. <i>Marius Mercator</i>. <i>Maximus</i>. Turini Püsp. <i>Alcimus</i>. Esdicius. <i>Avitus</i>. Viennai Püsp. <i>Cyrillus Aleksandriai</i> Püsp. <i>Isidorus Pelusiot</i>, egy Barát. <i>Symeitus</i>. Ptolemai Püsp. <i>Theodoretus</i>. Syriába, Tzyr. Püsp. <i>Socrates</i> Scholasticus. <i>Sozomenus</i>, Palestínából. <i>Gelasius Cyzicenus</i>. Trésaréaban Püsp. <i>Basilus</i>. Seleuciai Püsp. <i>Eucherius</i>. Lyoni Püsp. <i>Primasius</i>. Afrikai Püsp. <i>Solonius</i> Viennai Püsp. <i>Nonnus</i>. Egyiptomi Poéta. <i>Nilus Constant</i>. egy Barát. <i>Claudianus Mamertus</i>. Viennában leg Öregebb. <i>Fausus</i>. Riezi Püsp. <i>Vigilius</i>. Tapfui Püsp. <i>Pelagius</i>. Britanniái Barát. <i>Coelestinus</i>. <i>Julianus</i>. <i>Ioh. Cassianus</i>. Marcelli Öreg. <i>Tiro Prosper</i>, <i>Leonis</i>.</p>	<p>1. A' <i>Manikensok</i>, <i>Donatisták</i>, és <i>Arianusok</i>, most - is fok háborúfagot okoztanak.</p> <p>2. Az <i>Arianusok</i>, szaladtanak a' Gothufokhoz, Herulufokhoz, Svénufokhoz, Vandalufokhoz, és ezek között a' Népek között, a' Keresztényen vallást el terjesztették.</p> <p>3. <i>Nestorius</i>. Konstantinápolyi Püspök; nem akarta Máriát, Isten szülő-nek nevezni. De hogy ő azt tanította legyen; a' Krisztusban két személyek vagynak, Isteni és Emberi; azt nem lehet világosan meg bizonyítani. Ezzel a' hamis Tudománnyal nem igazán vádolyák az ő Ellenfegei. Ő jobban látott, hogy gondolkazott, mint beszélt.</p> <p>4. <i>Eutichus</i>. Konstantz. Apát - ur ellene állott neki, és éppen ellenkező hamis tudománnyal vádolta: mintha azt tanítaná: A' Krisztusban tfak egy természet vagyon, a' mely az Isteni, és Emberi Természetből vagyon öszve alkatva. Innet neveztek az ő követőit <i>Monophysitáknak</i>.</p> <p>Az <i>Eutichianusok</i>, fok Tírfárságokra öfzattanak, nevezetnek <i>Acefalufok</i>nak - is, mivel az ő Fobjoktól <i>Moccus</i> Pétertől el pártoltak. <i>Nestorius</i>nak Tudománya Sírjában, Arménia-ban, nevezetesen <i>Barfumas</i> Apat Ur által el terjedett.</p> <p>5. <i>Pelagius</i> Britanniái Barát, és <i>Caelestinus</i> Hiberniai Barát tanították; az Embernek a' Természetből vagyon még ereje, hogy jó tfelekedhetik; a' Szent Léleknek tfak segítése kellett, hogy ezt az erőt fel serkentse, és mellette legyen. Az Adam esete minékünk nem tulajdonítottatik. A' jó tfelekedetek magokban - is kedvesek az Istennek fat.</p> <p>6. Ennek ellene állott <i>Augustinus</i>, a' ki a' vetékedésben fell forrott indulatya miatt, nem mindenkor elég világosan magyarázta ki magát: innen <i>Intaták</i> az, mintha erősítette volna; az Emberek az Istennek változhatatlan végezése által, vagy az Boldogságra, vagy a' Kárhozatra, előre el választattanak. Mindenek az Istennek Kegeyméből vagy nak. (de e' nem eretnekség)</p> <p>7. Innen vagynak a' <i>Prædestinátionisták</i>.</p> <p>8. <i>Ioh. Cassianus</i> és mások a' közép utat tartották, Innen a' <i>Sempelagianusok</i>.</p>	<p>I. Gyülések.</p> <p>1. A' <i>Donatisták</i> ellen volt Kárhagoban Gyül.</p> <p>2. A' 3dik Közönséges Gyülés volt Efésufban 431. ben. <i>Nestorius</i> ellen.</p> <p>3. A' Negyedik Közönséges Gyül <i>Kálcedoniában</i> 451. ben <i>Eutichus</i> ellen.</p> <p>4. <i>Milleddban</i> egy Sinat 416. ban <i>Pelagius</i> ellen. Már az előbbeni Százban hitték, és még inkább ebben, hogy az Ekklesiái Gyülések a' Sz. Lélektől különösen igazgat-tattak.</p> <p>II. Ekklesiái Szokások.</p> <p>1. Már az Ekklesiáknak Traftus-fai - is inkább rendben szedetettene-k. A' Patriárkák, még nagyobra emeltetettek, és az ő Jussok, jobban meg - határozottak. Sok külömböző Nemzeteknél Primások (Felsőbbségek) tettenek; Uj Ersekeket, és Fő Papokat tettenek imitt amott. A' Patriárkáknak - is voltanak, <i>Vitzi</i>; az ő Hivatalokat, fojtatói. Az <i>Abbái</i> név fel állitattott. (Apát Ur)</p> <p>2. A' Szeretettnek gyakorlására való Vendégfég el - töröltetett; az Ur Vátforáját úgy nézték mint az Aldozatot: a' Gyermeknek - is öfzogattott; és innen gyakorta a' Kenyeret, a' Borba mártván, a' kettőt együt öfötták.</p> <p>3. Az <i>Eutichianusok</i>, és Igaz Hitűek, Máriának Képét, a' Karján lévő gyermekkel, edgyüt fel - állították; annak meg - mutatására, hogy ő legyen az Istennek szülője. Nevezetesen innen vagyon a' Képeknek imádása.</p> <p>4. A' Temetési Tisztefségtételek, a' Keresztényeknek igen drága volt.</p> <p>5. <i>János</i>nak Innepe fel - állitattott.</p> <p>6. A' Litániákkal való élés (álázatos imádás) bé - vétetett: azt mondják hogy Konstantinápolyban.</p> <p>7. Az Ekklesiái épületek, imitt amott a' Negyedik Százban, (<i>Basilikákra</i>,) fobb Templomokra és (<i>Martyriákra</i>) Mártiromok helyé-re öfzattanak - el.</p>	<p>1. Hiberniában, a' Skotziái <i>Sukthasus</i> vagy <i>Patritzius</i> ki terjesztette a' Keresztényen Vallást igen szerentécsen. A' Burgundusok, Vandalusok, Svénufok, és Allanusok, a' Keresztényen tudományt bé vették, foként abban a' reménységben, hogy a' Krisztustól a' Romaiak Istenétől meg fognak általmaz-tatni. <i>Klodoveus</i> a' Frantziák Királya - is Keresztényénné lett: az ő Feleségének - is <i>Klotildis</i> fok része volt abban a' dolog-ban. Napkeleten - is a' Libánusfiak, Arabiában a' Hamériaiak, és mások, az Evangéliumot bé vették.</p> <p>2. A' Gothufok, Herulufok, Hunnufok, fat. a' Római Birodalomban bé ütöttek, és a' Keresztények azoktól igen sokat szenved-tének.</p> <p>3. A' <i>Plato</i> Tanítványinak Tírfársága ugyan felette híres volt. A' Keresztény Tudományok közül még - is az <i>Arifstoteles</i> többen kezdettek be - venni. Abból származott, hogy az annakutánna való időben a' Keresztény Vallást más módon adták elő (tanították).</p> <p>4. Az Egyiptomban lévő <i>Origenisták</i> által és az Afrikában lévő <i>Donatisták</i> által, az Ekklesiának belső bekecségsé fel háborítottak, Spanyol Országban, Frantzia Országban, az igaz Hitűek vagy Katholikufok, az Ariánusoktól sokat szenvedtenek.</p> <p>5. A' Római Püspököknek, Méltóságok, és Jussok, felette nagyra nevedekett.</p> <p>6. A' Szerzeteseknek életet vétkes volt. A' Klastromoknak száma szaporodott. A' Papok fok helyeken fellelt erköltsűek volta-nak.</p> <p>7. Még - is némelyek felettebb valószent-ségben merültenek el p. o. <i>Stilites Simon</i>.</p> <p>8. Az Erejkével írtóztatós Babonafogokat vittének végben.</p> <p>9. A' Tudományok még - is szüntelen imitt amott nagy buzgóssággal fojtattattanak, foként a' fő Varosokban. <i>Bononiában</i>, az Ifju <i>Theodosius</i> Akademiát állított, mint Konstantinápolyban - is maga hasonló jó kézfületeket tetetett. Még ebben a' Százban Romába <i>Gelasius</i> Papától a' rendes <i>Kanonikusok</i>nak rende - is fell állitattott; ezek a' következők: dőköl még - is igen sokat külömböztének.</p> <p>10. Az igazságot ki terjesztették gyakorta erőszakos eszközökkel, és költött tfudák-kal p. o. <i>Ampulla Rhemenfis</i>, és foként az <i>Arianusok</i>kal való tfelekedet által.</p> <p>11. A' Tudósok <i>Olympiodorus</i>; <i>Philostrogus</i>, <i>Zosimus</i> ezek Historiát irtanak. <i>Gelasius</i>; <i>Sinodius Apol. Proklus</i>, <i>Plato</i> tífárságából való. <i>Macrobius</i>.</p>

A' Hatodik Század

A' Nap - keleti Gotthufok Királyai nap - nyugoton.	Nap - keleti Tifázá- rok.	A' Római Püspökök.	Az Ekklesiátrók, és Tanítók.	Az Eretnekek Historiája.	Ekklesiái Gyűlések, és Szó- kások.	Nevezetes dolgok.
526. <i>Atarik</i> , az elsőnek Unokája a' bujalkodás által hamar meg- hált.	518. I. <i>Iustinus</i> alavalo nemzetiségből való, de nagy értelmű és okos: A' Persák el- len szerentés volt, és az ő Unokáját vet- te az Uralkodásban tárfal.	<i>Hormisdas</i> , felette kevely, és kegyetlen volt; a' Nap- keleti, és Nap - Nyugoti Ekklesiák ísmét edgyesítet- te, és ezt az igaz tudományt kárhoztatta, hogy a' szent Háromságnak edgyik személye testben fenve- dett, mint eretnekséget 523. I. <i>János</i> . <i>Thiedrik Tifázár</i> ötlet mint követet az A- riánusok ellen való kemény parantolatért Konstanti- nápolyba küldötte, és annakutánna ötlet a' Tomlötzebe vettetvén, ott meg - holt 526. Annak helyébe tette ő III. vagy IV. <i>Feliks</i> , egy Beneventumi áldozó Papnak a' fiját, 7 529. II. <i>Bonifacius</i> . Az ő között, és a' II. <i>Diofcorus</i> kö- zött való hasonlóság adott alkalmatosságot a' Római Ta- nátinak a' Püspökök választásakor szokásban vétetett egyházi dolgoknak pénzben való el - adása ellen, hogy kemény végezést tegyen, e' híjába kereste azt a' szabadifogót, hogy az utánna következő maga neve- ze - ki. 7 532. II. <i>János</i> . Ő maga saólgáltatott alkalmatosságot, hogy <i>Atarik</i> a' Római Tanátinak ki - gondolt végezését meg- erősítse. A' választásnak meg - erősítését magának tartotta. és azért egy summát határozott. 7 535. I. <i>Agapetus</i> . <i>Teodatus Tifáz</i> . követtségben Konstantiná- polyba küldötte, a' hol ő azután ifak hamar meg - holt. 7 536 és ő helyette választották. <i>Sylvester</i> . <i>Hormisdas</i> Püspöknek fiját. De mindjárt ő közötte, és <i>Vigilius</i> között hasonlóság származott, melly- ben le - tetetett, és Szankivetésbe küldetett. <i>Vigilius</i> tilt a' Római székben, a' ki a' kevelység, bu- jasság, és istentelenségment a' leg nagyobb mértékkel- lentégre vetemedett. Az Eutichianusok előtt ki - beszéltette a' maga értelmét, és az ő dítferetes há- rom Kapitulumért állandó állapotot nyert, szanki- vetették, és megint visszá hivaták, Sirakusába való utvába holt - meg. 545. <i>Iustinian</i> Tifázár az ő Mel- tóságot adta I. <i>Pelagius</i> nak e' fő születési Ember. Az ő uralkodá- sának kezdete igen nyughatatlan volt; ő el - rendelte vala, hogy az Eretnekek ellen kállo hatalommal - is kellene élni. De ő magagyanuságban esett, és az ő Hiti- nek vallás - tételével tisztította - ki magát 558. vagy 560. III. <i>János</i> . Római fő Ember, addig az ő hivatalyára fel - nem - szenteltetett, míg az ő hatalmát a' Tifázár meg - nem erősítette. 572 vagy 573. I. <i>Benedek</i> . Ő 10 Hónapok mulva mindjárt el - érte ezt a' mlétóságot 579 vagy 577. II. <i>Pelagius</i> . Az ő ifalárdlaga és hatalma az Istiaí. Püspök ellen semmit - sem - ért. A' közönséges Püspöki titulust, a' Konstant. Patriarkára vetette mint valami istentelenséget, iróztatosságot, és ordögöltséget. 7 590 I. vagy Nagy <i>Gergely</i> . Tudós, ékesen szollo, és az or- szág dolgában okos Ember, ő akkor kényszerítettett ezen méltóságra, mikor hathatósan munkálodnék a' on, hogy az edgyesség, és az erköltségek meg - jobbitása az ő Papjaik között visszá alitratnék. <i>Mauritius</i> Tifázárhoz iga- alazatoságot, és engedelmeff - get mutatott, de nem vála meg - örökök az a' tiszta szándék, és leg jobb szíve. A' Purgatoriumról való Tudományt, a' Hu edgyik Talke- lyének, mondotta. Tífada - tévőnek tartott. 7 604.	<i>Casarius</i> Arlesi Püsp. <i>Fulgentius</i> . Afrikából való. Ruffal Püsp. <i>Epiphanius</i> . <i>Boethius</i> Római Pölg. Mest. <i>Timotheus</i> Konstant. Öreg. <i>Magnus Felix</i> Ennodius Paviai Püsp. <i>Severus</i> . Antiokhai Patriárka <i>Cassiodorus</i> . Római Taná- tós Ur <i>Procopius</i> . Césáréai. Kon- stantz. Orátor, és Tanátos. <i>Procopius</i> Gazaeus. Sostita. <i>Petrus</i> Didaktus. <i>Joh. Maxentius</i> . Scythiai Barát. A' Kissebb. <i>Dionisius</i> Ro- mában egy Klastromnak Apát - Ura. <i>Fulgentius Ferrandus</i> Kár- tágói. Egyházi szölg. <i>Marcellinus</i> . <i>Zacharias</i> Skolastikus. <i>Faunus</i> . Afrikában, Her- miában Püsp. <i>Vigilius</i> Rom. Püsp. A' Nagy. <i>Gergely</i> , Rom Püf. <i>Viktor</i> Kapuai Püsp. <i>Jornandes</i> , vagy <i>Jordanus</i> . Gothus, Ravennai Püsp. <i>Liberatus</i> , Elpereft. Kar- tágóban. <i>Viktor</i> Tunnunumi Püsp. <i>Venantius</i> . <i>Fortunatus</i> . Póti Püsp. <i>Anastafius</i> . Sinai Barát. és Antiokhiában Püsp. <i>Johannes</i> Skolastikus. <i>Johannes</i> Siriai Skolastikus. <i>Gregorius</i> Touri Püsp. <i>Cyrillus</i> Scythopolisi Barát. A' Bölts. <i>Gildas</i> , masok szerint <i>Badonikus</i> . Egy Barát. <i>Johannes</i> a' Bielaroi Kl. fundálója. <i>Benedictus Umbdr</i> , egy Barát <i>Theodorus</i> Konstant. Tanító. A' Bölts. <i>János</i> . Konstantz. Patriárka. <i>Leontius</i> . Cypriai. <i>Columbanus</i> , egy Hiber- niai Barát. <i>Evagrius</i> Skolastikus. <i>Isidorus</i> . Sevillai Ersek. <i>Lucius</i> Chariunus. <i>Joh. Philoponus</i> . Gramma- tikus, és Alekszandriai Fi- lósófus. <i>Agathias</i> . Skolastikus.	1) Az <i>Ariánusok</i> , ennek a' száznak az eleén Afriában Afri- kában, és Európában igen ha- talmak voltak: A' Goro- gok, Vandalusok, és Gothusok között's at. Ennek a' Száznak vége féle kezdettenek meg ke- vesedni. 2. A' <i>Manikheusok</i> nevedet- tenek Perfiában. 3. A' <i>Donatisták</i> , ennek a' száznak vége felé, ifak nem egészízen ki irrtatának, a' Ne- storianusok erőssen meg tele- pedtenek Perfiában. 4. A' <i>Monophysiták</i> leg szé- lefebben ki - terjedtenek. <i>Ana- stasius</i> Tifáz. szerette őket, és noha annak halála után nyo- matatni kezdettenek, meg - is <i>Jacobus Baradaeus</i> vagy <i>Zen- salus</i> egy indulatos Barát, if- möt hirtelen fel emelkedett, midőn ő a' <i>Monophysiták</i> nak külömböző Tarfágait p. o. Aphthardotzetákat Phartolá- trákat, s. at. egyesítette. Mert ezek vetelkedtenek annakelőtt egy más között; valyon a' Kri- stusnak teste rothadlandó volna é vagy nem? valyon teremte- tt é? vagy nem? valyon va- lósággal fenvedett é? s at. Ezen Tarfágából valók vol- tanak, az <i>Agnostikák</i> a' kik ta- nították: A' Krisztus némely dolgokat nem tudott. 5. <i>Askusnás János</i> , és <i>Fi- loponus Ján</i> . ebbe a' véleke- desbe estenek; az istenben há- rom Leikek vagynak, a' me- lyek közül mindeniknek ter- mészeti valósága vagyon. In- nen neveztek őket <i>Tritheitá- ná</i> (három istent hívőknek) A' igazat hívok között - is ve- telkedés származott arról; val- lyon a' Szent Háromság köz- zül egyik meg - feszítettett é? 6. A' Jóságos tfelekedetek- nek igen nagy erőt kezdette- nek tulajdonítani, és már sok szölgélok formái - is találtat- nak, ezen időbeli Iroknak ír- ásokban, a' mellyek alkalmat- osságot adtanak a' Transub- stanciaczióról (által változá- ról) való hamis tudományra.	I. Gyűlések. 1. Az ötödik közönséges Gyűlés völt Konstantz. 553. elszend. az Origenisták ellen, és a' három Ci- pitulumokról való vetelkedéseknek meg - itelese; az az; három Püspö- köknek némely írálok felett való ve- telkedésekért a' Mopvefti Teodor- nak, a' Cyrofti Teodorának, és az Edeffai Ibának, midőn abban a' vélekedésben volnának, hogy a' Nestorius hamis tudományának ked- vezni kellene. 2. <i>Toledóban</i> 549 dikkem. A' Got- thufok, abban, az Ariánusok hamis Tudományáról, a' Keresztényi igaz tudományra tértenek. A' köz- Népeknek Tifázárjai, és Királyai a' Gyűlésekre való hivogatásban, és más egyéb Ekklesiái dolgokban, az őket illető hatalom szerint ma- gokat iger - jöl gyakorolták. II. Ekklesiái Szókások. 1. Az Ur Vaförája <i>Pompas</i> Tzo- remoniaival szaporított. A' Nagy <i>Gergely</i> Pápa a' Miferől való ré- gülatát (Canont) el - kézfittette. 2. A' Litániában már a' Szent- ket kérték, hogy érettek esedezze- nek. 3. Az annak előtte fel állított Innepekhez a' Sz. Mihálynak, a' Meg - Tisztulásnak, és a' Máriának való meg jelenésnek, Az új ésten- dők, vagy a' Krisztus környölme- telkedésnek Innepet - is hozzá ra- gafították. 4. A' Templomok, <i>Pompas</i> Mi- fékkel, viafz gyertyakkal, Füstöl- gékkel, Szentelt vízzel, és hason- lókkal szenteltetennek - fel. 5. <i>Pelagius</i> , és Nagy <i>Gergely</i> az ellen nagyon zugolódtanak, hogy a' Konstantinápolyi Püspököket, a' közönséges Püspöki Titulussal illet- ték. 6. Ujj hivatalokat gondoltanak a' Klastromokra, és Templomokra. ve; p. o. <i>Magnus Sacellarius</i> . Főbb a' ki a' Munkásoknak fizet (<i>Ma- gnus Oecononus</i>) Fő Gondviselő; Car- throphylax: Levelekregondot vife- lő, vagy Archivarius, <i>Scephophy- lax</i> , a' ki a' szent edényeket oriz- te. 7. A' Papok többnyire a' Népek égben Gzűjtéfével választattak.	1. A' Hérulufok, Alanufok, a' Eszaki Népek, a' Saxoniai Anglu- fok, a' Piktiaiak, és a' Skotiaiak lassan - lassan kereftvényekké lettenek. Tfsh. Országban, Faringiában, Ba- variában, és Evangélium kiterjed- tett. Sidók - is sokan lettenek Kereftvényekké, de fájdalom, hogy erőszakosfon. A' Burgundusok, és Longobárd- fok, az Ariánusok vallásáról az Iga- Hitre állottanak: így a' Svéciaiak - is. 2. Olasz Országban, és a' Nap- nyugoti Tartományokban eleintén a' Keresztvények sokat szenvedtenek a' Longobárdusoktól. Perfiában, a' Király <i>Cosros</i> a' Keresztvényeket sok kegyetlenfégekkel üldözte. 3. A' Papi Tudománynak méltó- sága a' Keresztvények között, a' Vi- lági által meg - kissebbítettett. 4. A' Papok már az elejébe sza- batott bizonyos mod szerent nyir- ték a' hajokat. Innen vagyon a' meg nyirés; Annakutánna való idő- ben, azért vetelkedés származott. A' Papok, és Püspökök meg sok helyeken, a' Néptől és a' Papi rendtől választattak, és a' Tifázár- roktól, és Királyoktól, meg - erő- sítettetennek. A' Rómalakat - is ide értvén. Szerre - szíjjel pénz - is for- ditottanak arra, hogy a' Papi álla- potra (hivatalra) állanának. 5. A' Római Püspökök, minden tekintetben mint Itelő Birák nyg hivattattanak bizonyfággal, és a' Hi- zelkedőktől mint az Anya - szent- egy híznak Fejei fel - magasztaltat- tanak. 6. A' Kissebb Diénes (<i>Dionisius</i>) a' Gyűléseknek vége esett, és a' Pápnak Decretumait, (rende- léseit) öfve győjtötte. Az Antio- chiai János szedte elsőben jó ren- ben a' Gyűléseknek végezését, <i>Ful- gentius</i> , <i>Ferrandus</i> . a' Kánonok- nak rövid summáját ki - dolgozta. 7. A' Vallás nagyobbára a' külfö gyakorlásokban, Bojtoléfelekben, Bu- tfu járálokban, Klastromi életben ál- lott, a' Klastromi élet fokent <i>Ko- lumbán</i> által és azután a' szent <i>Be- nedek</i> által terjesztetett - ki. 8. Tudósok <i>Hefychius</i> , <i>Proso- pius</i> , <i>Priscianus</i> , <i>Tribonianus</i> , <i>Symmachus</i> .

A' Hetedik Század.

A' Longobárd. Királyai Nap- nyugoton.	Nap keleti Tízfázárók.	A' Római Püspökök.	Az Ekklesiái Irók és Tanítók.	Az Eretnekek Historiája.	Gyűlések, és Ekklesiái Szó- káfok.	Nevezetes dologok.
616. <i>Adalbold</i> , az Annyával együtt ki-üzetett.	602. <i>Fokástól</i> meg-ölette- tett. Ő nevezte a' Ró- mai Püspököt, a' ke- refztény Anya - szent- egyház közönséges fejé- nek.	<i>Sabinianus</i> Volaterrai; kegyetlen <i>Url.</i> halála után is gyűlölték. † 605. III. <i>Bonifatius</i> , Római. Ő alatta neveztek ki a Római Ek- klesiát minden Ekklesiának fejének, és ő volt az, a' ki leg- először a' közönséges Püspöki Titulust viselte; a' melyet, ő mingyárt egy valóságos hatalommal kezdett változtatni. † 607. IV. <i>Bonifatius</i> Marfiai. Ő szentelte <i>Panthéon</i> Rómában, minden szenteknek, holtá után a' szentek közé számíltat- tott, † 614. I. <i>Deodatus</i> az újabb időben szent. † 617. V. <i>Bonifatius</i> Neápolisi. Emberséges Ember. † 625. I. <i>Honorius</i> Ez magát érdemessé tette a' Templomoknak meg- építése és fel-ékesítése által, az Anglusokat szorosabban igyekezte a' maga székével öfve kötni; de nyilvánfágon meg- eszméttette magát Monotelitának lenni. † 638. I. <i>Severinus</i> . Római. † 639. IV. <i>János</i> . A' szerzeteseknek Barátja. Ő el-törölte a' nevezetes Ektélist (a' vallás tételét hogy a' Krisztusnak tñak egy akaraja vagy) és sok jó dolgokat tfelekedett. † 641. I. <i>Theodor</i> . A' Monotelitának ellene állott, Pirhust kárhoz- tatta és Péter Paulust számkivetésben küldötte, a' melynek roft következei voltak. Az ő jó tfelekedetei öt szent- nek tettek. † 648. I. <i>Márton</i> dítferetes tulajdonfagu Ember. A' Pápa tekintetnek meg-tartásában kevély. A' Lateránumi Ekklesiái Gyűlésben kárhoztatta a' Tízfári Parantolatot (Typust) ez által szente el - vesztette az életét; Végére a' Birodalomból számkive- tésbe küldetett; és Kérőnőfufban meg - halván szentnek tar- tatott. † 655. I. <i>Eugenius</i> . Még az ő előtte valónak életében válfafatott, a' Papokhoz kemény, és halála után szent. † 656. <i>Vitalianus</i> . Az Ekklesiái fenytéket szorofon meg-tartotta; a' Tízfárhoz Tízfalettel vifeltetett, a' Teüvéreihez fel-fuval- kodott, és különfön a' Ravennai Püspökre, Maudrfa hara- gudott, ennek a' Pápától való nem fogófet maga a' Tízfár- meg-erőfítette, az Angliai Ekklesiákat mind inkább, inkább öfve foglalta, meg-hólt. 671. és ő szent. II. <i>Deodatus</i> . Római. Barát volt. I. <i>Domnus</i> ő alatta a' Ravennai Vetélkedés egy darab ideig meg - szünt. † 678. <i>Agatho</i> . Ő Vilfridet, a' Jorki-Püspököt, mentegette a' Ró- mai Ekklesiái Gyűlésben: A' Monotelitákat és Honorist, a' Vlik Közönséges Gyűlésben Konftáztinápolyban kárhoztatta; ez alatt küldött a' Tízfár Pénzt, a' Római Püspöknek, az ő hivatalában való meg-erőfítteféért: de ezt a' Just azutan-is meg-tartották. † 682. II. <i>Leo</i> . Halála után szentek közé tetetett, † 684. II. <i>Benedek</i> adakozo Ember volt: Ez alatt engedte-meg Con- ftantinus Tízfár, hogy a' Pápának ki-rendelése ezutan, minden kéfelelem nélkül folyhaffon. † 685. V. <i>János</i> . A' Sardiniai Ekklesiákat, igyekezte a' maga biro- dalma alá vetni. † 686. <i>Conon</i> . Egygyü, tüntelen beteges Ember. † 687. I. <i>Sergius</i> Ez botrántoztató meg-hasonlása után, Pénz által lett Püspök: Kedovalla Királyt maga kerefztelte-meg. A' Római szent székek, tekintet ki-terjesztette, és meg erőfítette, a' térítésre ki-köldetett Papok Miffionáriusok által; a' Tru- lani Gyűlés végezéfeben tellyefféggel nem akart meg-e gyezni, és meg-is azt a' Vefzedelmet el-kerülte mellyel azért fenyegették.	<i>Johannes Malala</i> , Antio- ki. <i>Hefychius</i> , vagy <i>Ifyehius</i> Jerufálemi Patriárka. <i>Sofronius</i> , Jerufálemi Pa- triárka. Az Alekfándriai Kronikának írója. <i>Georg</i> , Pifidiai, Konftan- tinápolyi Egyházi szől- ga. <i>Joh. Moschus</i> , vagy a' meg- herdt; Szerzetes. <i>Andreas</i> Damaskusi, Kré- tai 'Erfek. <i>Maximus</i> . Igaz Hittü. Ba- rát. <i>Antiochenus</i> , Palestinali Ba- rát. <i>Theodorus</i> . Arabial Püsp. <i>Theodor</i> . Róm. Püsp. <i>Martin</i> . Róm. Püsp. <i>Makarins</i> . Antiókiai Pa- triárka. Alamifnákra gondot vifelő <i>János</i> Alekfándriai Püsp. <i>Agatho</i> , a' Konftáztiná- polyi Templomnak Papja. <i>Johannes</i> . Tefáliai Er- fek. <i>Tajo</i> , v. <i>Tago</i> . Saragoffai Püsp. <i>Maurus</i> Ravennai. <i>Anastafius</i> , <i>Apocrifarius</i> , a' Róm. Templomban Vitéz Pap. <i>Ildefonsus</i> . Tolédói 'Er- fek. <i>Julian</i> (Pomerius) Tole- doi 'Erfek. <i>Theodor</i> . Kánt. 'Erfek. <i>Markulfus</i> . Barát. <i>Theophylactus</i> <i>Simocatta</i> . <i>Ifidorus</i> Sevillai. Az A- lekfándriai Kronikának írója.	1. Görög Or- szágban, a' Mani- keufoknak egy Ne- me; a' <i>Paulinisták</i> , inkább Hatalom al- tal nyomattatta- nak-el; mint meg- győződés által, tér- tenek-meg. 2. A' Longobár- dusok között Olofz Országban az A- riánusok ki-ter- jedtenek, Frantzia Orsz. és Angliában, a' Pélágianusok. 3. A' <i>Nestoriá- nusok</i> , és <i>Monofi- sták</i> Nap-keleten a' Saraténusok a- latt, meg-lehető békességgben volta- nak. 4. A' Görög Tísf- zár <i>Héraklius</i> , a' Monofitákat igye- kezte meg-nyer- ni, és abban <i>Ana- ftafius</i> Püspöknek tudományát hely- ben hagyta, hogy a' Krisztusban, tñak egy Akarat légyen. Innen vadnak a' <i>Monothelliták</i> . De ezek még-is ha- mar <i>Pogonatus</i> <i>Konftantinus</i> Tísf- záról ísmét meg- vettetenek. 5. <i>Joh. Moro</i> , ezt a' Tísfzárót a' Libánus kegye kö- rül ki-terjesztette. Innen a' <i>Mároni- sták</i> . 6. A' Purgatori- umról, a' jó tfele- kedet által való elégteletéről, a' Szentek segitfégül való Hiváffáról, az Ur Vátforájának által változffáról, való Tudományok fat. mind inkább inkább, ki-terjed- tenek.	I. Gyűlések. 1. A' Hatodik közönséges Gyűlés Konftáztinápolyban 680 dik Eft- tendőben volt, a' Monoteliták el- len. 2. A' VII dik közönséges Gyű- lés, Konftáztinápolyban 692 dik Efttend. A' mellyben 102 Káno- nokat; (régulákat) tsináltak, a' közönséges helyen való Ifteni szolgálatra - Ekklesiái fenytékre- Ekklesiái igazgaráfra nézve. Ezt Neveztek <i>Kvinifektum</i> nak - is (az ötödik, és hatodik Toldalekjának) és némellykor <i>Trullanum</i> nak, a' Konftáztinápolyi Toronyról, a' hol a' Gyűlés szokott volt lenni. II. Ekklesiái Szókáfok. 1. Spanyol Országban a' Tolédói 'Sinatban 589 dik Efttendőben, az Apostoli Hitnek Formájában, belétetett ez hogy a' sz. Lélek, a' <i>Fintól</i> - is származik. Arról eb- ben a' Században nagy vetélkedé- sek származtak. Mert a' Nap-nyu- goti Ekklesiák, ezt a' hozzá té- tel, az Ariánusok ellen hafznos- nak tartották, de a' Görögök azt nem akarták fzenvedni. 2. Azok ez Ekklesiái szokáfok a' mellyek a' <i>Kvinifektum</i> Gyű- lésben rendeltetettek, majd ifak nem az egész Nap-keleten, bē- vettettek. De a' Nap-nyugoti Tartományokban, majd minden Pápa, Uj Tzeremoniáknak rendele- sei által, igyekezett magának ő rók emlékezetet fzerezni. 3. IV. Bonifatius 'rendelte a' minden <i>Mártíromok</i> Innepét. a' mellyből annakutánna a' minden Szentek Innepé lett. <i>Heraklius</i> Tísfzár a' Kerefzt fel-emelē- nek Innepét fel-álította. A' <i>Mária</i> születéfeinek Napját-is meg-Inne- pelték. 4. V. Bonifatius. A' Templo- moknak ezt a' Privilegiumot (za- badffagot) adta; hogy a' Gonofz- tevők, abban mint szabad Várof- ban fzaladhaffanak. A' Klastromok Naponként fzaporodtanak; ugyani- ra hogy a' Királyok-is p. o. Sig- bertus, a' más fő szemelleyek-is Klastromi életre adták magokat.	1. A' Báváriaiak, és Frankoniaiak, között a' Kerefztényi Tudomány mind inkább inkább ki-terjedett; a' szent <i>Kilian</i> főképen Frankoniában tanított, a' szent <i>Gallus</i> fő- képpen Helvétziában és Svéviában, <i>Ville- brord</i> egynehányad magával, <i>Frifában</i> és <i>Dániában</i> ; fziante az egész Anglia kerefz- tyenné lett, és onnan sok Prédikátorok, Frankoniába Svétziába, és Báváriába kül- dettettenek. Nap-keleten a' Nestorianusok a' Tatárok, és Khinaiak között, Kerefz- tyén Gyülekezeteket állítottanak-fel. 2. A' Sidokat, Frantzia országban, Spa- nyol, Országban Görög Országban, erő- vel-is kerefztényekké akarták tenni. 3. A' Püspökök, Öregek, és más Tani- tok-is ebben az időben nagyobb rész- tudatlanok voltak. A' szent Iráfnak va- lóságos értelmét, és Tzelját nem tudták. Leg-főbb tfelekedetek ez: Némely (jo gon- dolkodáfokat,) értelmes Mondáfokat, gyűj- tötenek öfve, a' régi íráfokból. 4. <i>Mahumed</i> , a' 608dik Efttendőtől fog- va kezdette magát Iften követének mon- dani; Mekkábol, 622dik Efttendőben jött- ki. X. Efttendőkig fegyver által, nagy da- rab részében a' Nap-keleti Tartományok- nak, a' maga tudományát ki-terjesztette. 5. Ebben a' Században némely kegyes Emberok, a' Pedomontziumi, völgyekben kértelenitettek meg-telepedni, és a' <i>Val- denfer</i> v. <i>Valenferi</i> Név alatt, az ő tu- lajdon Ifteni Tízfaleteket véghez vinni. 6. Angliában A' Fő beretváffról, és az Husvétnak Innepéről nagy vetélkedések származtanak. 7. Ebben az időben kezdettek leg-el- főben Harangokkal az Ifteni szolgálatra va- ló egyben gyűlést ki-jelenteni. A' Vene- tziailak által vittettkébe a' Nap-keleti Tarto- mányokba. 8. A' Papok és Ekklesiái Irók kivül, kevesen voltak mások Tudófok.

A' Nyóltzadik Század.

A' Longobárdok Királyai nap - nyugoton.	Nap - keleti Tsfázá- rok.	A' Római Püspökök.	Az Ekklesiái Irók és Tanítók	Az Eretnekek Historiája.	Gyűlések, és Ekklesiái Szo- káfok.	Nevezetes dolgok.
703. Luitpert a' Partot - ütötteköl- le - tette.	711. Filippikus, hivatal nél- kül való embernek jó, de rossz Uralkodo. A' Római Pápa I. Konstan- tin ötét, mint a' Mo- nothélikának Barátyát ki-átkozta és meg va- kitotta.	VI. János. Adakozó, és békefőget szerető ember. † 705 v. 704. VII. János. Felelmes; de tudós. † 707. Sifinus az Napok mulva meg holt † 708. Konstantinus. Ő újra Ravennát a' Római székek alja ve- tette, és neki maga a' Tsfázár írkolta a' lábát. 714. v. 715. II. Gergely. A' maga hasznára; az o Székinek méltóságát, fok kevélységgel, és a' Pogányokat meg - terítő Bonifátius által terjesztette - ki. Az o idejében a' képek pusztítása nagyon sembe tűnt, és hatalommal szegerte ellene ma- gát III. Leo Tsfázárnak, és annakutánna ravasz okossággal. Szétnek tette. † 731. III. Gergely. Hasonló indulattal, de nem minden borszúság nélkül állottellent a' képek ellenfégének Leonak; Bonifátius leg nagyobbban el - kötelezte; Luitpránd Tsfázárral és Hil- debrándal veszekedett, és Mártel Károlyal meg egyezett, a' kinek gyalázatosan meg - igerte hogy a' Római Tsfázár- nak nem engedelmessékedik † 741. meg - is szent. Zakariás. A' maga izelját a' józaga által akarta el - érni. A' Károlingiai Háat nagyon el - kötelezte, és az Antipode- fekért való vetélkedésben igen rossz ítéletet tett. 752. szent. II. v. III. István. Ő indította - fel Pipinus Tsfázárt hogy az Ekklesiát ismét vizsgálja végye, és dísféretes ajándék által a' Pápa világi uralkodásának első fundamentumát meg - vesse Olaf Országban. A' Gorogoknak a' képekről való Tuda- mánya ellen buzgólkodott és † 757. I. Pál. Az előbbinek Attyafia. Az o közötté, és Teofil- aktus között való hasonlós után állt a' Székbe, de nem igaz uton módon. A' Pipinussal való Barátságát tovább is fojtatta másoknak kárára, és fok Templomoknak fundálta- tásáért, Szentek tfontainak abba való hordatásáért lett érde- messé † 767. szent lett. II. Konstantin. Ezt a' Méltóságot bírta az o közötté, Filip- picus, és István között való hasonlósok tovább esztendőnél, és akkor hatalommal tette. † 767. és o helyben lett III. vagy IV. István Pápa, a' ki felette kegyetlen volt azok- hoz, a' kik az előtte valónak követői voltak, és o réa- nézve hasznos Barátságát tartott a' Nagy Károly Tsfázár- ral. Ő alatta erősített meg az, hogy a' köz nép köz- zól egy sem alkalmas az el választásra. † 772. I. Hadrian. Az Adoptianusok ellen nagy buzgóságot muta- tott, a' hitnek ágazatit pedig rosszul tudta. A' Római és Olaf Országi Urak Nagy Károly o alatta mutatott a' Ró- mai Székhez Háládatosságot, fok izben adott ajándéka által, de még - is az o Méltóságot leg kissebben sem alacsonyította. Ő meg - nyerte a' Pápa választására való Just 773ban. Ha- drian 794. III. Leo Nagy Károlytól való függését meg - bizonyította, még - is az Adoptianusokat kárhoztatta. A' Párt ítéskor el - kellett neki szaladni, és fokot szenvedni. Károly alatt ismét vizsgálta ment Rómába, és esküvés által mentette meg- magát. Ennek idejében kapott Nagy Károly Tsfázári Ti- tulust; abban a' vetélkedésben, hogy a' szent Lélek szár- mazik a' Fiutól nem viselte magát úgy mint egy felhasznál- lan Tanító. Némelyeket meg olettett, hogy ujjonnan pár- tot ütöttek, azért ő réd rohantanak, de a' dolog az o javára vált. † 816.	Angliában Beda Venerabilis. Bonifatius vagy Winfridus, Mo- guntiaí Ersek. közönségesen a' Németek Apo- stola. Teodulfus. Orleá- ni Püsp. János. Damaskusi. Theophanes. Fredigarius Sko- lástikus Ambrosius Aud- perius, vagy Ausbustus. Nagy Károlynak Ta- nító Mestere. Adrian. Rom. Püsp. Florus. Sz. Tru- geni Barát. Paulus Didkonus. Vezeték névvel Warnefrid Ak- villejai Egy há- zi főlga. Paulinus. Akvil- lejai Pátriárka. Elakkus Alkuinus, vagy Alcuinus, Nagy Károly- nak és az o Fiának Tanító Mestere. Teophanes Isaa- cius, vagy. az Igaz hitű. Germanus. Kon- stantinápolyi Pátriárka. Tarasius. Kon- stanti. Pátriár- ka. Synellus. Hires A' Historiák írá- sában.	1. Arabiában, Mésopotamiában, és más Nap - keleti, Tartományokban laktanak a' Manik- heusok, Nestoriá- nusok Monofisták, és más Tsfázások: fő a' Monothéliká- nak, felette nagy ofzlopai voltak Fi- lippikus Tsfázár, és a' Konstanti- nápolyi Püspökök. 2. A' Frantzia Országi Adalper- sus Frantzia Or- szágban, a' Sko- tziái Klemens, Hi- bernliában, fok ze- nebonkat tfinál- tanak. Nem bizo- nyos az o Hamis Tudományok hon- nan származott. 3. Feliks Ur- gellitánus. (t. i. Püsp.) Spanyol Országi Tanító- ta: a' Krisztus va- loságos Isten, de az Ember Jésus az Istennek fog- dott fia, Filius Dei adoptivus. Innen vadnak az Adop- tianusok. 4. Ebben a' Szá- zadban, a' Déák, és Görög Ekklesiá között Nagy Ve- telkedés száma- zott. a. A' képek imá- dásáról. b. A' szent Lé- leknek a' Fiutól való szár- mazásáról; a' melly tovább - is terje- dett.	I. Gyűlések. 1. A' Római Sinat 724. Eszen- dében, a' melyben a' képeknek imádása meg - erősített. 2. Angliában a' Kloveshoveni 'Sinat 747. Eszt. Abban a' Római Ek- klesiának fenytette meg - állított, és meg - erősített. 3. A' Konstantinápolyi 'Sinat 754 Esztben. a' Konstantin. Kopron- kép imádása ellen. 4. A' Nitzéai 'Sinat 787ben a' Tsfázárnak Irenének kép imád- sáért. 5. A' Ménus mellett lévő Frank- furtban 794ben. Az Adoptianusok, és képet imádók ellen. Regens- burgban, is, Vormatziában - is voltanak 'Sinatok. II. Ekklesiái Szókáfok, és a' Tudományok változásai. 1. Nagy Károly állította - fel hogy a' szent Atyák írásalkból Prédika- tziók szedegttessenek - ki, és az Ek- klesiákban olvasztassanak: mivel fen- ki sem tudott prédikállani. Ezt tfelekedtetten főképpen Paulus Diá- konussal vagy Varnefriddel, a' ki- nek segített Alkuinus. A' mostani Evangéliumok, és Apostolek' Le- veleik szerent való prédikállások - is így állítottanak - fel. 2. A' különös Mifének nyom- dokait már ekkor lehetett látni. Hátvéb, és Pankostben keresz- telkedtenek, igen ritkán egyebkor. Az Ur Vatsorája még mind két szin alatt osztatott. 3. A' tetemesebb vétkek holmi tfelekély penitencia tartás által tö- röltetnek - el. 4. A' Papokat el - tiltották mind inkább inkább a' Hazaságtól. Több- nyire Agyafokot tartottanak. 5. Az Angyaloknak, és Szentek- nek segittségül való hívása - is szün- telen nevedett. Az Erejkékel való Babonáság éppen olyan erős- sen. A' képeknek imádásáról nagy vetélkedések származtanak. 6. A' Ur Vatsoráját még mind úgy nézték mint áldozatot. 7. A' Purgatoriumról való Tuda- mány - is el - terjedett.	1. Bonifátius, vagy Vinesfrid. Benedek Szerzete - béli Barát a' Fran- tziák és Németek között nagy Szor- galmatossággal igyekezett a' Keresz- tyéni Tudományt ki - terjesztetni. Corbanius, és Pirminus Helvétziá- ban, és Bavoriában hasonlóképpen tfelekedtenek. 2. Nagy Károly az o Birodalma- nak szélein Püspököket tett, és nagy hatalmat adott nekik. Azok által, és fegyver által terjesztette ki Sa- xonliában a' Keresztyéni tudományt. Gyakran terjesztették ezen fontos dolgot, nem igaz Tűda tetelekkel, és költeményes Mefékel. 3. A' Nap - keleti Tartományok- ban a' képek felett való vetélke- dés által mindenek fel - háborítottanak 4. A' Torókok, egy Tatárokból álló Nep, a' melly a' Kaukásus hegye körül lakott a' Görög Birodalma- el - borította 755 eszt. 5. A' Saratzenusok szinte az egész Spanyol Országot meg győzték; de Mártelli Károly 732 Eszt. egy ke- véssé vizsgálta úzte. 6. Damaszenus János írta az el- ső Systematica Theologiát. (Szede- jo rendben az Istenről való tudomá- ny) Irt t. i. négy könyvet az igaz hitről (de fide Orthodoxa) 7. Nagy Károlynak munkálódása Nap - nyugoton fokokban szeretett gerjesztett a' Tudományok eránt. Párisban Akadémiát épített, min- denünnen oda Tudós embereket vi- tetett. Aristoteles az Oskolákba be- vitetett, és ez a' (fundamentoma) kezdeté a' Scholástikusok Theolo- giájának. 8. A' Nap - keleti Tartományokból be - vitettek az Orgonak Frantzia Or- szágba. Mert Konstantinus Kopron, a' Királynak - Pipinnak egy olyan alkotmányt ajándékozott. 9. Pipin Király és Nagy Károly által a' Pápnak hatalma, és jo- vedelme Olaf Országban meg - szá- porodott. 10. A' Saratzenusoktól Nap - ke- len a' Keresztyének fokot szen- vedtenek. p. o. az Arabiái Feje- delemtől Omartól, a' Damaskusi Fejedelemtől Gámetől. 11. Más Tudósok: Georg. Synel- lus; Theodor Studit; Carl. M.

Kilentzedik Század.

Nap - Nyugoti	Nap - keleti	A' Római Püspökök.	Ekklesiái Tanítók, és Irók.	Eretnekek, Gyűlések, és Ekklesiái Szokások.	Nevezetes Dologok.
<p>814. I. Lajos inkább kegyes, mint bölcs volt; a Birodalomnak elosztása által Hazafiak között való hadat okozott, az ő fiaitól foglaltatva tétetett, Ilmét a' Tífzárú Mel-tófára lépett, és ujjonnan Szerentfétlenül el-oztotta.</p> <p>840. I. Lotharius. A' Károlingiai Tífzárú-nak Olasz Ország Atyafisága ő vele kezdő dött. Az ő Birodalma három részre osztott.</p> <p>855. II. Lajos Olasz Ország jutott neki. Az ő két Testvéreinek hamar történt halála után, azoknak Birodalmában megosztot-tanak a' Német Lajos és a' Kopasz Károly, és a' Tífzárú halála után, a' ki vel az Olasz Ország Atyafiság el enyészett.</p> <p>876. Kopasz Károly a' Frantzia Familjától a' Tífzárú Mel-tófágot VIII. János Pá-pának segítettége által el vette. Az ő Fia-nak II. Lajos Hertzegnek kellett volna ő utánna a' Pápnak akarattya szerént a' Tífzárúra következni, de</p> <p>877. Karlman a' Németek Hertzége Lajos, Olasz Országot el foglalta, és a' Tífzárú Mel-tófágot a' Német Familjiakra által jött. (Lineára)</p> <p>881. A' Nagy testü III. Károly. Nagy Károly nak minden Birodalmi övd lettenek, de azoktól megfosztottat egyezzerre, noha a' Pápa, és Papág nem volt ellene. A' Frantzia Ország egyedül való Uralkodás (Monarchia) selettebb fel-háborítottatott főkent Olasz Országban, a' miden ott fok-féle Hertzegek akartanak Királyok lenni. A' Német Ország Karolingiai Házból tők egy Fiu volt életben.</p> <p>887. Arnulf a' ki Német Országban mint Király következett. Nagy értelmű és vitéz Uralkodó volt. Romának meg-hódolása által 895ben a' Pápa kényszerítette hogy ötlet meg-koronázza, halni Olasz Országba vitette magát. A' Pápa ugyan Lambertus Tífzárúnak koronázta, de Német Országban következett a' Gyermekek</p> <p>899. IV. Lajos. A' Birodalom a' Magyaroktól, és Normannoktól igen fokot hábor-gattatott, és efsztendőként tartó Adó fizetés által kötöttek békességet. A' Tífzárú bújában meg-holt, és ő benne a' Német Károlingiai Familjának 91ben vége szakadt. A' Pápa Olasz születést akar-tanak tenni, de az ottan lévő Hertzegek a' kik 896tól fogva 961 ig 100en számlá-tatnak, egymást el-pusztították. A' Fran-tziának fok dologok lévén a' Hazájokban, azután így nyerték-el a' Németek a' Tífzárú idgot.</p>	<p>802. I. Nitzeforus. Ujj Római Tífzárúnak Nagy Károlyt meg esmerte mel-tónak lenni. A' Kegyetlen Uralkodók, és Kato-nák fok zenebonattfálnak és a' Bulgariaknak, és Saratzennufoknak igen nagy Szerentfejek volt.</p> <p>812. I. Mihály A' Bulgariak ellen Szerentfétlen lévén Klastromba ment.</p> <p>813. V. Leo, az ellenséget meg győzte, a' Képek imádatának ujjonnan el-lene fejezte magát.</p> <p>821. II. Mihály Balbus. El vezette Krétát és Sici-liát.</p> <p>829. Theophilus, diszre-tes, és értelmes Uralk. A' Saratzennufok ellen való hadban változó Szeren-tseje volt.</p> <p>842. III. Mihály. Az ő Anya Theodora az Uralkodást diszreletesen foj-tatta. A' képeknek tífz teletét ismét vissza álli-totta. Ennek Uralkodása alatt a' Tudomány telette nevedett. A' fia a' ke-gyetlenséget meg ölet-tetett.</p> <p>867. Basilus Matzdo di-tferetes és Tüdös Uralk. Sirában a' Saratzennufok ellen Szerentfés volt.</p> <p>886. VI. Leo. Tüdös Uralk. a' Bulgariaktól meg ve-rettetett, és meg-holt a' Saratzennufok ellen való hadban. Törvényes könyvet készített az Ágyuk-ról.</p>	<p>IV. vagy V. István, ő hűfős utazást tett a' kegyes Lajos Tífzárúhoz, meg holt 897.</p> <p>I. Paskális. A' képek imádatáért buzgólkodott, Lothariust meg-koronázta: meg-ozonyította az ő ártatlanságát a' köz-népnek párt ítéletkor; nyilvánfógan gyűlölték az ő halála után 824. de még - is szent.</p> <p>II. Eugenius. Az ő között, és Zinzinnus között való ha-sonlás adott alkalmatosságot Lothariúnak ezen Tífzárú adására, hogy a' Pápa a' Tífzárú Követelnek jelen letelep-válástatfák és esküvel kötelezták a' Tífzárúhoz való hűfögre. Az Ekklesiái fenytetést tett érdemé. A' Ké-pék selett való vetelkedésben munkás volt. 827.</p> <p>Valentinus meg 5 Honapokig élén meg holt 827.</p> <p>IV. Gergely. A' Lajos fiának a' magok Attyok ellen tett gyaltatos Párt ítésben részes volt az ő kintelen melet-sege által, és Ostanál ujj Vároft épített 844.</p> <p>II. Sergius. Egy János nevű Diakonufnak ellenére, ő nyerte a' Tífzárú. A' Nevezetes szent. Lajtorját ő állította-fel és 847.</p> <p>IV. Leo, ugyan annak önként való meg szentelése a' Tífzárú tífzeteletének semmi kárt nem okozott. II. Lajos ő tölté koronáztatott-meg. 855. szent.</p> <p>János Pápnak Johanna Papissa A' rólla való Mese nem bizonyos.</p> <p>III. Benedek Anasztásius ellen az El-főseget el-raferre. 858.</p> <p>I. Miklós kevely, Uralkodásra vágyódó, és nagy értelmű. E' szolgáltattott alkalmatosságot a' Görög Ekklesiának a' Deák-tól való el szakadására. Lotharius Tífzárúnak Házassági dol-gában eleg-ítette magát, parantfolatot adott-ki a' Papoknak nőtelen életetköt, hibafon tanított, a' Keresztégre. Az ő buzgólságáért Nagynak nevezetett, és mint szent tífzete-tett. 867.</p> <p>II. Hadrianus. Övegy Ember; az ő parantfolatydra keveset figyelmestének 872.</p> <p>VIII. v. IX. János a' Kopasz Károlyt meg-koronázta, és akarattya elien a' Nagy Testü Károlyt. Amaz ötlet Kápu-ban küldötte. A' Polgári dologok az ő életét nagyon nyug-hatatlanokdatták és gyilkossággal ölettetett-meg. 882.</p> <p>I. mások sz. II. Márton. Az ő választása a' Tífzárú Jufnak nagy kárára volt. Fotiust karkoztatta és a' Nitzzeai hitnek formáj hoz hozzá tetette ezt a' szót: a' Fiúnak - is. 884.</p> <p>III. Hadrianus nem fókara meg holt a' Vormatziai uttyában. 885.</p> <p>V. v. VI. István a' Nagy Testü Károly Tífzárú ötlet hamar le-tette; de még - is meg - engeszteltetett. A' Spoleti Wíde Tífzárúnak meg koronázta és meg holt 890.</p> <p>Formofus az Istentelen Sergiufnak ellenére el-nyerte a' Ró-mai széket: elsőbb Lambertust, annak utánna a' neki se-gittégül ment Arnulf Királyt Tífzárúnak meg-koronázta. 897.</p> <p>VI. Bonifatius 15 napokig elt. 897.</p> <p>VI. v. VII. István. Ő meg - mtskolta a' maga emlékezetét Formofus' holt teste és tfelekedete ellen való illeten ma-ga vifelete által; és a' partos Rómaiaktól meg-fojtott. 897.</p> <p>Romanus. A' Formofus ellen való tfelekedetét az előtte vá-lónak kárhoztatta, az ő hivatalának negyedik Hónapban holt - meg. 898.</p> <p>II. Teodor Formofusnak Baráttya 20 napok mulva.</p> <p>IX. v. X. János. Sergius ellen el nyerte az elsőseget. Ro-mába, és Ravennában Ekklesiái gyűlést tartott, a' melyben Formofusnak betsületét vissza állította, és Lambertus Tífzárú koronázását meg-erősítette. Meg holt 900.</p>	<p>Nitzeforus. Konstantiná-polyi Pátriárka.</p> <p>Amalrik Metziái Püsp.</p> <p>Teodor Studites. Konstan-tinápolyi Apát - Ur.</p> <p>Agobardus. Frantzia Or-tágban, Lion Ersek.</p> <p>Eginhard. Nagy Károly Tífzárúnak Titoknaja.</p> <p>Frekulfus. Püsp.</p> <p>Rabanus Maurus. Mogun-tzai Ersek.</p> <p>Paskális Radbertus. Kor-vai Apát - Ur (Corbeja.)</p> <p>Godskalk. Szerzetes.</p> <p>loh. Erigena Scotus. Oxo-miumi Profeflor.</p> <p>Wlafried Strabo Rajke-nai, Apát Ur (Angia dives.)</p> <p>Hinkmar. Rémi Püsp.</p> <p>Klaudius. Turini Püsp.</p> <p>Aufcharius. Hámburgi, Erl.</p> <p>Lupus Servatus. Ferrarai Apát Ur.</p> <p>Drepanius Florus. Lion.</p> <p>Egy házi szolga.</p> <p>Ratramus vagy Bertram. Korvei öreg Tanító. (Cor-beja.)</p> <p>Prudentius. Tricásin Püsp.</p> <p>Rhenigius. Lion Ersek.</p> <p>Fotius. A' Tífzárú Udva-rában fő Cancellarius, de annak utánna Kon-stantinápolyi Pátriárka.</p> <p>Teganus. Trieri Kanonikus.</p> <p>Theodor Abucara. Kariai Ersek.</p> <p>Petrus Siculus.</p> <p>Anasztásius. Rom. Apát. Ur. és Bibliotekárius.</p> <p>Hajno. Halberstadt Püsp.</p> <p>Ado. Viennai Püsp. Nicedás</p> <p>David Passagónai Püsp.</p> <p>Mofas Barkefás. Siriai.</p> <p>Methodius Confessor. Kon-stantinápolyi Pátriárka.</p> <p>Ifidorus Mercator. A' Ró-mai Pápa, végezéseik-ből álló levelek meg je-gyezve meltek. (Epistolae decretales.)</p>	<p>I. Eretnekek.</p> <p>1. A' Nestorjánusok, és Monofiták A-bissiniában meg telepedtenek, és Nap-ke-len meg-lehetős nyugodalomban maradtanak.</p> <p>2. A' Paulinisták meg - is szüntelen nyomatattanak, a' Törvények és Bűntetése-ek által. Nekiék a' Manicheusok között va-lóknak kellett volna lenni, de még - is in-kább az Igafiságnak voltanak bizonyítói.</p> <p>II. Gyűlések.</p> <p>1. A' Konstantinápolyi Sinat 861 dik Efsztendőben 866ben 879ben. A' Konstan-tinápolyi Pátriárka Photius ebben hol le-tetett, hol fel-vetett. Végtere ő győze-delmeskedett.</p> <p>2. Akenben Sinat tartatott Nagy Károly-tól 809ben. A' Szent leleknek a' Fiutól való származásáért.</p> <p>3. Kordubában Sinat volt 852ben; a' melyben meg tiltatott a' buja Mártirok-nak tífzetele.</p> <p>4. Kodeskalkus ellen fok Sinatok tartat-tanak.</p> <p>*) A' Konstantinápolyi Pátriárka Photius a' Görög, és Deák Ekklesiának el-fa-kadást fokt igyekezte, refz-fzerént a' képeknek imádatáért, refz szerént mi-vel a' Görög Ekklesia nem hitte a' szent leleknek a' Fiutól való származását. De főként a' Pápnak uralko-dásáért.</p> <p>III. Ekklesiái Szokások.</p> <p>1. Az Isteni szolgálat ugy maradt, mint az előbbeni században.</p> <p>2. A' Nap-nyugoti Tartományokban fok helyeken az Ur Vátföráját és Keresztéget Deák nyelven szolgáltatták-ki. Az Ur Vátföráját még mind eddig két szin alatt.</p> <p>3. I. Miklós állította-fel a' Mária Meny-be menetelének Innepét A' sz. Mihály, Minden szentek, Innepei is ide tartoznak.</p> <p>4. A' Nap-keleti Tartományokból származhatlan fok sz. Erejkeket vittek a' Nap-nyugoti Templomokba, és Klastromokba. Sok Templomokban tudákat tévő képek voltanak.</p> <p>5. Nyilvánfóggal lehet látni, hogy már ekkor áldozatot tanltanak-fel a' leleknek a' Purgátoriumból való ki-fabadulása a' melly Tudományt lassan lassan be-vettenek.</p> <p>6. A' Pápa, főként Miklós minden Vi-lági hatalmok selett igyekezte magát fel-magasztalni. A' lábakat fókoltatták, és ugy nézettek (tartották) magokat, mint ha az Istennek é földön lévő Vitézi (hely-ette valói) volnának.</p>	<p>1. A' Nagy Károly a' Ktyen Vallást a' Nap-nyugoti Tartományokban fok tekintetben tet-te bátorfóssá, midőn ő a' Hunnufokat, Tó-tokat, Saratzennufokat meg-álázta.</p> <p>2. A' Dániak Normanniaiak és Bri-tániaiak az ő birodalmának határait hábor-gatták, és a' Keresztényéget. Meg-is. Efszak-fel a' Ktyeni Tudomány ki-terjedett. A' Ruffiaiaknak - is egy része a' Ktyeni Tuo-dományt be - vette.</p> <p>4. A' Napkeleti Tartományokban a' Tö-rökök szaporodtanak. Még-is Methodius Tzi-rius, és más Tanítók a' Ktyeni Tuo-dományt a' Bulgariak Maforetát, Tífhek és Moráviaiak között ki-terjesztették.</p> <p>4. Mivel Nagy Károly az előbbeni század-nak végefelé a' Tudományokat nagy befű-letben kezdette helyhezetni: már ekkor származtanak némelly Tüdös Férjfiak, a' kik a' Világi és Istentől való Tudományban el-hírefedtenek.</p> <p>5. Az Aristoteles Filofofisája nevezetesen Skotus János által kezdődött a' Theologia-ba belé elegyített. Páto a' Klastromokba be - vétetett, a' melyekben az ő írásainak olvasása által a' Mystica Theologia nevekedet. Ugyan ez a' Skotus fordította Dionisius Areopagitának írásait. Az által tehát annak utánna fok rofz vélekedések terjed-tenek-ki.</p> <p>6. Paskalus Radbertus Korvei Klastrom-ban Apát-Ur, a' Krisztusnak szentféges Te-leről, és Véeről való könyvet írta (de Sa-cramento Corporis et Sanguinis Christi). Ő láttatik a' Transubstantiationak, (által változásnak) szerző okának lenni.</p> <p>7. Ennek ellene állott Bertramus, vagy Ratramus ezt állítván: A' Kenyér és bor tők jelei a' Krisztus Testének, és Véerének, melly értelem jó - is.</p> <p>8. Godskalk ismét a' (Praedestinatort) az előre való el-választást hitte. Ez a' Nap-nyugoti Tartományokban nagy hábrúfágot okozott.</p> <p>9. Az erköltfók azomban a' Keresztények között kevésé jobbittatának-meg, és a' Pa-pok s a' Nép közt a' leg tetemelebb vet-kek uralkodtanak.</p> <p>10. Ez idő tályban voltanak közönsé-gek az Ordáliak v. a' mint nevezik az Ist-nek ítéletei, mint a' tűzzel, kettő között való viadallal, vízzel, kereséssel, való próba tételek; az Urnak sz. Vátförája.</p> <p>11. A' Tudófokat láfd az Ekklesiái Tani-tók között.</p>

Tizedik Század.

Nap - Nyugoti	Nap - keleti	A' Római Püspökök.	Az Ekklesiát Irók és Tanítók.	Eretnekek, Gyülelések, és Ekklesiái Szokások.	Nevezetes Dologok.
<p>A' Német Károlingiai Familliaának kezdete után, a' Német Birodalmok, az ő Veszedelemes szomszédaiak miatt, egy közönséges Fő alá adták magokat. Ezt a' Méltóságot nyerte-el a' Saksoniai Hertzegnek Ottónak díszeretére</p> <p>912. I. Konrad. A' Frankoniai Hertzeg, még-is a' mint vélekednek meg-határozott hatalommal. Sok hatalmas ellenfelei voltak, és a' Főbbek még az ő életében tanácskoztanak az ő utánna következőről.</p> <p>919. I. Henrik a' Madarász, a' Saksoniai Hertzegnek Ottónak Fia. Az ő Ellenfeleit meg-alázta, az el-erőtelenedett seregeket jobb Lábra állította, a' Birodalmot Győzedelmé által, Mark. Grófnak fel állította és bizonyos határoknak rendelese által, meg-erősítette, a' mint némelyek tartják a' Lovaglásban való vetelkedés ő tőle vette eredetét.</p> <p>936. A' Nagy I. Otto. Az ő meg-koronázásakor, a' mely felett három Erfekek egy mással vetelkedtek, a' Fő hivatalok kijelentettek, az ő ellenfelei mind özfességgel-is, ő ellene semmit is végbe nem-vihettek. Ő Olasz-Országban-is el-men-vén, a' meg- győzetteit, utolsó II. Berengáriust, a' ki Olasz-országban, Tízfá-rí Titulust viselt a' Lombardusokkal meg-ajándékozta. El ment másodikszor is oda és magát Mediolánumban és annak utánna Romában XII. János Pápa által, meg-koronáztatta. A' pártos Pápát, hivatalból letétette, és a' következő VIII. Leoval meg-egyeztet, hogy a' Roma-iak minden Német Királyokat Rommai Tízfárnak meg-ismérjenek, és nem más ha-nem tők az vetések ből Pápának a' kit a' Tízfár ki nevez. A' Papi renden való Fő Uralkodását meg tartotta; de a' Pápa az ő szent öltözete által igyekezte az Er-fekeket, közelebről magához el-kötelezni. A' Fejedelmek Jussa, a' két személyek között való vetelkedés, a' Hadakozásra való ikenetek jobban fogban fel állottanak.</p> <p>974. II. Otto. Némelykor háborgattott. A' Saratzenusok ellen szinte el- vesztette az életét az Olaszoknak hűségtelelések ál-tal; Végére azok ellen és a' Görögök el-len díszeretes Győzödelmet nyert.</p> <p>983. III. Otto. Az ő Atyának halála után az Olasz-Országban támadott zenebonát le-téndeftette, és magát Mediolánumban és azután tők hamar Romában meg ko-ronáztatta. Második Olasz-Országban va-ló menetelekor, a' Zenebonát indio Cre-scentiuszt, meg-ölette. Akkor az Ordáliák nagyon fókásban voltak.</p>	<p>911. Alekszander amannak Attya-Fia. Rofzul és igen rövid ideig uralkodott.</p> <p>912. VII. Konstantinus. Az ő Tutora a' maga ha-lszáért a' Birodalmot olyanná tette, mintha valóságos ellenség ütött volna reá. A' Tí. Ro-manust az Uralkodás-ban járul venni kén-telenített. a' ki annak utánna Tízfára is lett; Konstantinus igen tudós Ural volt; és a' Konstan-tinápolyi Univerzitást, az egész Európából me-g-látogatták. Románus utó-lyára Klastromba menni kentenitett és Kon-stantin után következett a' maga Fia</p> <p>959. I. Romanus. A' Sara-tzenusok Sírjában mind egy lábíg le- vágattat-tak. Méreg által holt-meg.</p> <p>963. II. Nitseforus. A' Tízfári két Printzeket, Basilisust és Konstanti-nust az Uralkodónal az ő Anyokkal együtt el-űzte; a' Saratzenusokat Sziciliában meg győzte.</p> <p>969. I. János Zimisces. A' Saratzenusok és Rusu-sok ellen, szerentés volt Méreg által holt-meg.</p> <p>976. II. Basilisus, és VIII. Konstantinus együtt az ő Anyoknok Tutorlaga alatt. Basilisus 1013, az egész Bulgáriát a' Biro-dalommal edgyesítette. Ő az Utolsó díszeretes Király Nap Keleten.</p>	<p>IV. Benedek. Ő koronázta - meg Lajos Királyt Rom - Tí-fárnak, és meg- holt 903.</p> <p>V. Leo. Ő az ő utánna következő I. Kristóftol a' Rom Szék-ből le vettette, ez ugyan az ő Istentelenegének jutalmát el-is vette, mind a' ketten Töm-lőzbe holtanak-meg 904.</p> <p>III. Sergius. Az ő fok vetkei és Marotziával való szerelmef-kedése miatt utálatos Ember. Ujra építette a' Lateranumi Templomot † 910.</p> <p>III. Anastasius. Római † 912.</p> <p>Lando Sabiniái 6. Hónapok múlva † 912.</p> <p>X (XI.) János. Az ő bizott Baráya a' tisztátalan Teodora által érte - el ezt a' Méltóságot. Meg győzte a' Saratzen-losokat. I. Berengáriust R. Tsászarnak Koronázta, a' tom-lőzben holt-meg, a' melyben ötlet Marotzia vetette volt 928.</p> <p>VI. Leo. 7. Hónapokig és 5. Napig † 929</p> <p>VII, VIII. István † 931.</p> <p>XI. (XII.) János, igen ifju Ember Sergius Pápának Ma-ratziától való fia, a' ki őt a' Székben álltette. 936.</p> <p>VII. Leo, hafzontalan igyekezte az Olasz Orzági Bekelés-gezt vízfára állítani, és meg holt 939.</p> <p>VIII. vagy IX. István † 942.</p> <p>II. vagy III. Marton a' Klastrombéli Emberekhez igen ada-kozo. † 946.</p> <p>II. Agapetus. † 956.</p> <p>XII. (XIII.) János. Ő Változtatta-meg leg-elsőben a' maga Nevét, és igen feslett erkölcsi életet élt, pará-na, Haza-áruoló, Hite-szeget volt; meg koronázta a' nagy Otto Tí-fá-árt, a' ki őt annak utánna le tétette. 964 és mingy-árt választotta</p> <p>VIII. Leot. Ennek fokot kellett szenedni, az előtte való-tól és Benedek a' más refzról neki ellenébe Pápának té-tett, a' ki annak utánna számkivetésben küldetett. Mind a' ketten meg - holtak 965.</p> <p>XIII. (XIV.) János. A' meg-bosszankodott rész, ki-kergette őt a' Városból, és Nagy Otto Tísfár ismét vízfára álli-totta. Meg-Koronázta második Ottót és a' Felelőget.</p> <p>VI. Benedek. Egy Párt ütésben mind Méltóságát mind ele-tét el-vesztette 974. A' Pártosok tették</p> <p>VII. Bonifátziust a' Sz. Székbe, a' ki feletté gyűlölték hogy Konstantinápolyban szaladott az annak előtte való Szent-feg törése után (el prédáiván az Ekklesiának kinsét).</p> <p>II. Donus vagy Dominus † 975.</p> <p>VII. Benedek. † 983.</p> <p>XIV. (XV.) János. Ő a' vízfára jött Gonosztvő VII. Bene-dektől meg-öletett; a' ki égynehány hónapokig a' Szék-et magának foglalta volt † 984.</p> <p>XV. (XVI.) János, Léonak fia le tétetett, megint fel-vé-tett, igen fűvén volt, a' Rhémirt való tfele - kedetiért kevés betűletet kapott. † 996.</p> <p>V. Gergely. III. Otto Tsászart meg-Koronázta és a' Pártos Crescentiuszt le vettette, azomban ő hejtette lett János; de Otto Tsászartól ismét fel - vettetett és amaz gyalazato-fon meg büntetett, † 998.</p> <p>II. Silvester Otto Tsászarnak hajdoni Tanítója és Tudós Ember, e meg jedzére mőlő. † 1003.</p>	<p>Abbo. Fleuri Apat. Ur. (Floriacum).</p> <p>Aelfricus. Kanterburi Er-fek. (Cantuaría.)</p> <p>Ansburtus. Püsp.</p> <p>Atto. Vertelli Püsp. (Ver-ce-lois.)</p> <p>Aimonius. Fleuri Barát.</p> <p>Bukhardus. Wormátziái Püsp.</p> <p>Dunstanus. Kanterburi Er-fek.</p> <p>Enrichius. Batricides, va-gy Saidus. Orvos. és Aleksandriai Pátriárka.</p> <p>Flodoardus. Kánonikus Ré-mben.</p> <p>Gerburtus, annak utánna II. Silvester. Római Püsp.</p> <p>Gisbertus. Angliában Do-ctor.</p> <p>Herigerus. Laubai Püsp.</p> <p>Leontius. Bizánczi Püsp.</p> <p>Luitprandus. Krémonai Püsp.</p> <p>Nicon Armenius.</p> <p>Notkerus. Lörüki Püsp.</p> <p>Odo. Kanterburi Erfek.</p> <p>Odo. Klugni Apát. Ur. (Cluniacum.)</p> <p>Oecumenius. Görög Skola-tikus.</p> <p>Olympiodorus. Görög Szer-zetes.</p> <p>Pilgrimus, vagy Peregrinus. Louki Erfek.</p> <p>Radulphus a' Flakfi Sz. Germer Tárfalágabol va-ló Barát.</p> <p>Ratherius. Veronai Püsp.</p> <p>Rosvinda. a' Gauderhám-i lovas rend Klastromában való aszfzony.</p> <p>Simon Metaphrastes. a' Konstantinápolyi Ud-var életének írja.</p> <p>Witkindus, vagy Wind-kindus. Korvei Barát.</p> <p>Saklonidból való. (Cor-befa.)</p>	<p>I. Eretnekek.</p> <p>1. A' Nestorianusoknak, és Monofistáknak állapottok az Arabok között nem igen jól volt.</p> <p>2. A' Paulisnifák Rátz Országban ki-ter-jedtenek, Rátz Orzágból tovább mentenek Bulgáriában és Tót - Országba.</p> <p>3. Napkeleten imitt amott mutogatták ma-gokat ismét az Evkitták vagy Mallianiták.</p> <p>4. Veronában Ranterius némely Anropo-mofistákkal vetelkedett.</p> <p>II. Az Ausburgi Gyűlésben 952. A' Pa-poknak notelen állapottya meg - erősített. Ezenn kívül voltak fok 'Sinatók de nem emlékezetre méltók, Romában, Londonban, Erfurtban, Ingelheimban, és más helyeken, a' melyben a' Házasági dólgot el törölték, vagy pedig az Ekklesiái Jókrol az Ekklesiái tenyíttekeknek meg-jóbbítástól dólgoznak.</p> <p>* A' Deak és Görög Ekklesia között még-is tartott a' Sz. Léleknek származá-sól való vetelkedés.</p> <p>III. Ekklesiái Szokások.</p> <p>1. Az (Communitio Praesandificationum) előre meg - Szenteltetteknek egyesüése. a' mely már valamenyre a' Görögöknel Szokásban volt, a' Déak Ekklesiák között igen be-vetett volt, t. i. Nagy Istórtokón tők a' Kenyeret szentelték - meg egy-dül, abból a' következő Napon valamikét a' Bor-ban vetetnek és a' bort-is meg - Szentel-tetnek tartván, az Ur Vátfarjában való élésre alkalmazotnak gondolták; Hasonlóképpen egy kevés meg-szenteltetett Bort, más közre tolvén a' köz Népeknek adták, ez láttatik kezdésnek lenni (Communionis sub una) annak hogy az egyik alatt mind a' kettő egyetül, a' ke-nyérnek az Ur Vátfarjában való által vál-tozástól, levő Tudomány nagyon be-vetett.</p> <p>2. Szombat napon szoktak volt szerte fréjjel a' Szűz Mária tífeteletére bűjtolni.</p> <p>3. XV. János Pápa, Uddricust az Aug-spurgi Püspököt az előbb Szentek Rendiben be-iratta.</p> <p>4. A' minden Lelkek Innepét meg-kezd-ték innepelni, és Ottilo Kluniacumi Apátur Kezdet elsőben a' Purgatoriumbéli lelkekért a' Klastromokban Mifét siogáltatni.</p> <p>5. Minden Tartományok Kápolnákkal fa-ragott Képekkel Szentekkel és Szent Ere-kjékkal, be-töltetettnek; foként az Edeffai kép híres volt. A' valóságos Isteni féle lemnek, ki - terjesztésén annál kevesebbet gondolkodtanak.</p> <p>6. A' Gyonáskor minden külön külön a' maga vétét elő be-fellette, és annak után-na Penitentia tarto büntetéseket adtanak.</p>	<p>1. A' Tatár Népek Királya Rerith, a' Ke-resztyén vallást be - vette, és a' Nestorianus-azok között ki terjedtenek.</p> <p>2. Rollo. Norvégiai Gróf. a' Frantzia Kirá-lynak Simpleks Károlynak Léányát Gifela Her-tzeg Aszfzonyt vette-el és azon Sereg-vel gyűtt Keresztyénne-letr, a' melyel a' Frantziá-kat meg győzte.</p> <p>3. Miscislaus. Lengyel Orzági Hertzeg, a' ő tartományában, a' Keresztyén vallást be-vit-te, Rusliában hasonlóképpen, rész szerént, mi-dőnn Olla, egy a' leg-híresebb, akkori időbéli Uralkodónak közzöl, meg-keresztelkedett, de még jobban Basilus által, a' ki a' Görög Tí-fárnak Basilusnak Test vérjét vette Felelőgü.</p> <p>4. Magyar Ország foként István Hertzeg ál-tal, Dania Harald Király által, vette - be a' Keresztyén Hitet. Norvégiában-is be-kezd-ték venni.</p> <p>5. A' Magdeburgi, Naumburgi Püspökségek, és mások igyekeztek foként a' Hataros Pogányo-kat megtéríteni. Ezenn, és más Helyeken levő Püspökök, nagy Jut nyertének, és azt nagyon kiterjesztették.</p> <p>6. Még-is a' Keresztyének a' körül levő Po-gány Népektől, mint a' Saratzenusoktól és To-róktól fokot szenedtenek; a' melyre nagyobb részintok adtanak alkalmatosságot.</p> <p>7. Ezt a' Szazadot nem minden fundamenton nélkül tartottak ugyan a' közönségre nézve eg-nagy Tudatlanság idejének; de az oskálakban, az Aristoteles Könyvei, a' Mathesis és Orvosi Tudományok szorgalmatossággal folyttatának; a' Klastromokban-is voltanak imitt amott derék Emberek: Ugy hogy ezenn időben kezdetett, a' Nap nyugotiak Tudományának fundamentoma, meg - vettettetni.</p> <p>8. De még inkább virágozott a' Tudomány az Arabok között Spanyol Országban, Afrikában és Aszfában.</p> <p>9. A' Papok nagybárra fertelmes életet el-tenek; foként X. XI. XII. János Pápák; Teo-dora és Marozzia tisztátalan Aszfzonyok, a' ve-lek való Barátságrol felette hírefek, maga Ba-ronius-is, meg - valya ezen Pápáknak urálatos vétkeiket.</p> <p>10. A' Nagy Otto ugyan Törvényt szabott volt, hogy egy Pápa-is a' Tísfárnak meg-eg-ezesse nélkül, ne-választassék, még-is a' Pápák a' világi hatalom felett, lassan lassan fel emel-kegni tudtanak.</p> <p>11. A' meg-romlott erkölcsi Papoknak, nagy-obb vétkeik voltak, ezek: hogy 'Agyafokot tartottak az egy házi dólgozat el-adták, foként az ő Erköltsük igen ostobák, és kevesse meg-jobbítottak voltak.</p> <p>12. A' Harangok meg-Keresztelése leg nagy-obb szokásban volt ebben a' Szazban.</p> <p>13. Odo állította-fel a' Kluniakusok rendét.</p>

Tizen - égyedik Század.

Nap - Nyugoti Tízfázrok.	Nap - keleti	A' Római Püspökök.	Az Ekleziái Irók és Tanítók.	Az Eretnekek, és az igazfálnak bizonyítói	Gyűlések, és Ekleziái Szó- kafók.	Nevezetes Dólgok.
1002. II. Henrik a' Baváriai Hertzeg- nek Henriknek fia. A' Barátokhoz egészben a' tekozlásig volt adakozó. A' Görögök ő előtte Apuliából ki- menni kényszerítették. a' hol ellen- ben a' Normannusok meg - teleped- tenek.	1028. III. Románus az ő Fe- lefégtől Zóétól IV. Mi- hály szeretőjétől 1041. meg- ölettetett. E' Klastromban ment, és V. Mihály követ- kezett helyében, a' ki az említett Zóétól meg - va- kittatott.	XVI. (XVII.) János fél el-tendeig, és meg - holt. 1003. XVII. (XVIII.) János. Az ő idejében Róma és Konstantiná- poly között, örökös békefűzést kötöttek. 1009. IV. Sergius. 1012. VIII. Benedek. A' Római szék az ellenében tétetett Gergely Pápától el - nyerte. II. Henriket és a' Felefégt meg - koro- náta. Luni Várofsát meg - szabadította a' Saratzenusoktól. és Pifát, Genuat fel indította a' hitetlenek ellen való hadra. 1014. XVIII. (XIX.) János az elöbbeninek Attyafia, a' külfő rend közül való. Pénze és Familiája által ült a' Székben. Kon- radot meg - koronázta. 1033. IX. Benedek, igen ifjú. Az ő Hivatalát meg - motkoltá, melyet ő gyalázatos úton módon ért - volt - el, leslelt erkölcsi életé- vel úgy annyira, hogy ki - üzetett, és János mint III. Silve- ster be - vétetett. Ő ugyan hatalommal megint visszát tétetett de mindgyárt el - adta az ő hivatalát VI. Gergelynek, a' ki egy botrányoztató személy volt, és ama- val a' kettővel együtt igazfáltnak tartattatott. 1046. II. Kelemen külfő maga vifeletére nézve jó ember. III. Hen- riket és annak felefégt meg - koronázta, és velle edgyütt az 'Egyházi dólgok el - dásfálnak ellent állani igyekezett, és a' Tízfári jut meg - erőltetni 1048. Az ifjentelen Benedek új- jonnán magává tette a' Pápai méltóságot s Hónapokig, és akkor által adni kéntelenített II. Damasusnak a' ki 23. napok múlva meg - holt. 1049. IX. Leo. Igyekezte az ő Papjainak erköltsit meg - jobbítani; szüntelen való nyughatatlanfágban volt; Berengarius Kárho- zatta; az Uttyában a' Normanusok hadi Seregétől meg - fogat- tatván Boneventóba vitetett, az ő Szabadfágát el - vesztette, és a' Görög és Deák Eklezia között való szakadás, megini meg - újított Cerularius által. Szent. 1054. II. Viktor. igen buzgó volt az erköltsnek meg - jobbításában és a' Berengarius tudományának le rontásában. 1057. IX. István. † 1058. II. Miklós. Ő ezt a' méltóságot el nyerte, a' Tízfár meg - edgyezése nélkül választott X. Benedek ellen. A' Pápa va- lasztásáról nevezetes rendeltet tett; a' Normannusoknak némely Tartományokat örökösön ajándékozott, ellene állott a' Vétkek- nek és az Eretnekeknek. † 1061. II. Alekxander, az ellenkező Pápával II. Honorius által való üt- közben meg - győzetett, de végtére elsőfégt nyert. † 1073. VII. Gergely (Külömben Hildebrand.) ő felette visszát élt az ő Kellemetes ajándékaival és tehetségével, hogy a' Római Pá- pának méltóságot és Hatalmát leg nagyobra emelhesse. A' Pa- poknak Hazafágt életet ellen Törvényt szabott; az Egyházi dólgoznak pénzen való el adása, a' Püspököknek és Apát - U- raknak külfő jelek által való Tisztfágban tetelek, egy Külfő Renden lévőitől, és ezen Felféges Pápanak goromba gyalázatos tfelekedetéből meg tudatott. Végtére neki el - kellett szaladni és Guidot III. Kelemennek neve alatt a' maga helyébe tenni. Az ő számkivetésében, leg ifjentelenebb † 1086. III. Kelemen meg maradt Rómában, és a' Tízfárt meg - ko- ronázta, a' midőn az ellenkező rész III. Viktor, fel - szentelte, a' ki Gergelynek tfelekedeteit min- denekben helyben hagyta; de Kelemennek el - kellett távo- zni, és ifjú korában meg - holt. 1088. ő helyébe lett II. Orbán a' ki mind addig, s. mind annyiszor meg - tartotta a' maga hasznát, a' míg a' Kevély Mathildis valamit gyengítette. Kelemen- nek meg - volt Rómában az elsőfége, és még akkor Engelsburg ha- talmában volt. Végtére győzedelmeskedett Orbán, Rómában né- mely jószágaiban meg maradt, az ő ellenfegeit számkí- vésbe küldötte. Klermontban tel - állította az első Keresztes hadat, és † 1099. De Kelemen † 1100. II. Paschalis. Három ellenkező Pápával volt ügye, de azok ma- gokat nem óltalmazhatták. † 1118.	Adamus Bremai Kanonikus. Adelboldus Utrechti Püsp. Adelmannus. Brefciai Püsp. (Bri- xia) Ademarus, vagy Aimár. Augs- burgi Barát. Aimonius. Fleuri Szerzetes. Anshelmus. Kántér. 'Erfek. Anshelmus Lükai Püsp. Benno. Kárdinalis. Berengarius. Angeri Espereit. Bernó, v. Bernh. Reichenau Apát Ur. Bertholdus. Konstantziai Oreg. Bruno. Astiai. Segni Püsp. Bruno a' Káthariánusok rendének. Szerzője. Bruno Wirtzburgi Püsp. Ceralarius. Konstant. Pátriárka. Drovinus. Lüttiki Püsp. Ditmár. Merseburgi Püsp. Fulbertus Chartresi Püsp. Georg. Cedrenus. Görög Barát. Gerhardus Korvei Barát. VII. Gergely v. Hildebrand R. Püf. Guido Aretinus. Barát. Hermannus Contrañus. Reichenai Barát. Hildebert. Manfi Püsp. Berenga- riusnak Tanítványa. Hugo Klugni Apát Ur. Humbertus Kárdinalis. Johannes. Udvari Fő Vezér. Johannes. Konstantz. Pátriárka. Ivo. Kartresi Püsp. Lambertus. Benedek rend. Barát. Lanfrankus Kanterburi 'Erfek. Leo. A' Bulgárfok első - Püspöke az Országban. Marianus Skotziai. Fuldában Barát. Michail Pfellus. Konstantz. Pátr. Nicetas Serron. Hérakliai 'Erfek. II. Miklós Római Püsp. Petrus Damiani de Honeftis. Kár- dinalis. Petrus. Antiokiai Pátriárk. Philippus Solitarius. Radulph Glaber. Klugni Barát. Raymundus de Angeles. Samuel Morochianus. Siegfridus. Mogontziai 'Erfek. II. Silvester annak előtte Gerbertus. Az ifjabb Simeon. Konstantz. Oreg. Theophanes Cerameus. Theophilaktus. Bulgariai 'Erfek. III. Viktor Rom. Püsp. II. Orbán Rom. Püsp.	1. A' Nestóriánusokkal és Monofitakkal való dólgok a' Nap - keleti Tar- tományokban meg - marad- tanak mint annak előtte vóltnak. 2. A' Görög Cífszár Komnenus Elek egész e- rővel azon igyekezett, hogy a' Paulus követőit, Bulgáriában és Rátz - Or- szágban az igaz útra te- ritse. 3. Ezek közül a' Pau- lus követői - közül, so- kan mentenek Olasz Or- szágba, a' hol Paterinerek- nek Káthariánusok vagy Gazariánusok nevezet- tenek (Eretnekeknek.) Frantzia Országban ne- vezik Albigeneseknek, és Bulgáriának. Inkább az igazfág bizonyítójának láttatnak lenni, mint Ma- nichienusoknak. 4. Olasz Országban tá- madtanak némely Tani- tók, a' kik között, az akkor esmeretes Gundul- fusnak Tanítványa a' leg- híresebbek; a' Keresz- tfelegnek erejét tagadták, a' Közönféges helyen való Isteni szolgáltnak tzeré- móniáját meg vetették 'I. at. de külömböm szent életet éltenek. Ugy lát- tatik, hogy ezek vólta- nak a' valóféges Válden- selek Tudományaiknak kezdői. 5. Roscellinus - ról úgy vélekedtenek, mint ha ő három Lelket hiit vólta lenni az egy Istenben. 6. Berengarius ellene állott, a' Transubstantia- ciónak (az által változá- nak) azért vádoltak ötet, hogy tagadta a' Krisztus Teltének és Vérenek je- len lételt. Ha azt erőf- sítette, hogy mikor a' kenyeret elzi és a' bort iszja, s. az igétké réá mondván, a' Kenyer- és bor, edgyesítetik a' Jesussal, elég nagy Eret- nekség. Némely Gyűlé- sekben kárhoztatták, és Párisban tömlőzbe ve- tetett. 1. A' Saratzenusokkal és Monofitakkal való dólgok a' Nap - keleti Tar- tományokban meg - marad- tanak mint annak előtte vóltnak. 2. A' Görög Cífszár Komnenus Elek egész e- rővel azon igyekezett, hogy a' Paulus követőit, Bulgáriában és Rátz - Or- szágban az igaz útra te- ritse. 3. Ezek közül a' Pau- lus követői - közül, so- kan mentenek Olasz Or- szágba, a' hol Paterinerek- nek Káthariánusok vagy Gazariánusok nevezet- tenek (Eretnekeknek.) Frantzia Országban ne- vezik Albigeneseknek, és Bulgáriának. Inkább az igazfág bizonyítójának láttatnak lenni, mint Ma- nichienusoknak. 4. Olasz Országban tá- madtanak némely Tani- tók, a' kik között, az akkor esmeretes Gundul- fusnak Tanítványa a' leg- híresebbek; a' Keresz- tfelegnek erejét tagadták, a' Közönféges helyen való Isteni szolgáltnak tzeré- móniáját meg vetették 'I. at. de külömböm szent életet éltenek. Ugy lát- tatik, hogy ezek vólta- nak a' valóféges Válden- selek Tudományaiknak kezdői. 5. Roscellinus - ról úgy vélekedtenek, mint ha ő három Lelket hiit vólta lenni az egy Istenben. 6. Berengarius ellene állott, a' Transubstantia- ciónak (az által változá- nak) azért vádoltak ötet, hogy tagadta a' Krisztus Teltének és Vérenek je- len lételt. Ha azt erőf- sítette, hogy mikor a' kenyeret elzi és a' bort iszja, s. az igétké réá mondván, a' Kenyer- és bor, edgyesítetik a' Jesussal, elég nagy Eret- nekség. Némely Gyűlé- sekben kárhoztatták, és Párisban tömlőzbe ve- tetett.	I. Gyűlések. 1. A' 'Sinatok között főként ne- vezetes a' Soiffont 1092 a' melly- ben a' Roscellinus Tudománya meg- vetetett. 2. A' Klermonti 1095. a' mel- lyben II. Orbán Pápa a' szent ha- dakozást javolta. 3. Burgofban 1080. a' mellyben az áldozó Papoknak hazafága szo- rossan meg - tiltatott, e' kétféges. * A' Konstantinápolyi Pátriárka Michail Cerularius végtére a' Deák és Görög Ekleziának minden együtt való tárfalkodá- sát bontotta, és leg - ottan a' Deák Ekleziát az anya Szent egy házból ki - rekesztet- te. II. Ekleziái Szókafók. 1. Nem a' Gothusok' és más Tar- tománybélieknek nyelveken ment végen az Isteni szolgáltnak, hanem Deák nyelven. A' kenyeret az Ur' Vatforájára különös módon kez- dették el - készíteni, a' gabonának szemeit ki válogatták, a' malmokat meg - tisztították, és mindeneket annak meg - sütfekör szent sze- melyek által vittének - végben. A' mifében való áldozat mind inkább inkább nevedett. Imitt amott a' gyermeknek - is osztogatták az Ur' Vatforáját. 2. VII. Gergely Pápa vagy Hil- debrand közönféges parantolatott botfított ki, hogy egy áldozó Pa- pis meg - ne - házafodjék. 3. II. Miklós Pápa a' Kárdinali- sokat felette nagy méltóságra emel- te - fel, és hatalmat adott nekik a' Pápa választására. 4. A' Penitentziát tartó bünösök- kel dorván bántak, és kemény büntetéseket rendeltenek, a' szívet leg - kissebbet sem jobbították; fő- ként a' Korbátolás fel - állott. 5. A' Kamaldúlenek, Káthariánusok, Grandimontanusok, Hospi- taliusok és Cisterziánusok Rende- fel - állott. 6. Az Ordaliák (az Istennek külfő- nös ítéletei) most - is szüntelen szo- kásban vóltnak. 7. A' Bütü - járdók, Máriának Imádása, a' Szent Erejkének tisz- telete, a' leg nagyobb babonafágra fel - emeltetnek. 8. Olvasók szerént kezdettének könyörögni.	1. Minden Nap - Nyugoti Tartomá- nyokban, mint Magyar Országban - is Erdélyben - is a' Keresztyeni Tudu- mány mind jobban jobban ki - terjed- ett. 2. A' Saratzenusok ellen a' Nap - Ke- leti Tartományokban, a' Keresztyeni Vallást való szent hadakozást, meg- határozták; Petrus Eremita, egy Barát szinte az egész Európát fel - indította, és a' Keresztyén vallás mellett való hadakozásra ösztönözte. Végtére a' Bo- uilloni Gottfried a' Lotharingiai Hert- zeg sok más Keresztyén Hertzegekkel a' Saratzenusok ellen alkalmas szent- sével folytatta a' hadat, és meg - hódol- ta 1099. Jerszalemet. Gottfried ma- gát Jerszalemi Királynak Koronáztatta. Ez a' szent had, Európát meg - Né- petlenítette, és alkalmatosságot adott számtalan fok gyalázatos tfe- lekedetekre. 3. Spanyol Országban a' Saratzenusok I. Ferdinand Aragoniai Király al- tal meg - lehetősen zabolán tartattanak. 4. A' Pogányok az Ezaki Tartomá- nyokban a' Keresztyéneket meg - is szüntelen háborgatták haddal és raga- dozással. 5. Ebben a' Században a' tudomá- nyokhoz való szeretet jobban neved- ett. Lanfrancus, Berengarius An- selm és mások a' Disputatiót buzgó- ságon folytatták. A' Réalisták és No- minalisták között való vetekedések az indulatokat még inkább fel - gyulaf- tották, és az Aristoteles Filozofijának a' Keresztyén Tudománnyal való ösz- ve elegyedéséből származott a' tulaj- donképpen való Skolastikusok Filofo- fiája. Főként Hildebertus kezdte el. 6. A' Keresztyéneknek erköltsaik, nevezetesen a' Szerzeteseké, és a' Köz- nép felette meg - volt - vesztegetve. 7. A' Pápák és Tízfázrok között bahorgás vót, a' Püfökök teteleinek jussáért. VII. Gergely azért IV. Hen- rik Tízfárt az Ekleziából ki rekesz- tette, és vele igen gyalázatosan bánt. A' kegyetlen uralkodást leg - nagyobra vitte. A' Pápáknak ifjentelenségeik a' múlt Században, és ebben, rész szerént hitel felett vólók, rész szerént ifzonyú- ak.

Tizenkettődik Század.

Nap - Nyugoti Tfázárok.	Nap-keleti	A' Római Püspökök.	Az Ekklesiái Irók és Tanítók.	Az Eretnekek, és az igazságnak bizonyítói.	Gyűlések, és Ekklesiái Szó- kások.	Nevezetes Dólgok.
107. V. Henrik Rómát meghódította, és Paskalis Pápát kényszerítette, hogy azon jult, melyet Hildebrand, a' Tísfátég-be való bé állításra adott vólt, esküvéssel meg-tagadja. Végére az ebből származott fok belfszázkodását meg-ünvált a' Tfázfár a' Vormáziái Ország-Gyűlésben által adta II. Kalikstusnak a' tífátégben való bé állítást. Ö benne szakadtott vége a' Frantzia Országi Tfázfároknak.	118. II. János Komné-nus, nagy szerezteje vólt a' Törökök, Sci-thák és Ser-viaiak el-len, Armé-niát meg hódította.	II. Paskalis mindenkben nyomdokát követte az ő előtte valóinak V. Henriket a' maga Attya ellen fel-köszörítte; de annakutánna magát annak aka-ratja szerint kellett alkalmaztatni, és fokhig tartó háborúig után ő előlle el-szaladni. 1118. II. Gelasius. A' Tfázfárral ellenkező részen lévőktől választatott, de amattól, mivel neki nem-enge-delmeskedett le-tétetett. 1119. Azomban Burdi-nus ez alatt a' Név alatt VIII. Gergelly a' R. Szekben ált, és a' Tfázfárt if-mét meg koronázta. De	Algericus, Lüttiki, Kanonikus, és Skolást. Anna Komnena. Anselmus, Laoni, Dékány. Baldricus, Orleani, egy Püsp. Basilus, Tessalonikai Ersek. Bernhardus, Klairvauki Apát-Ur. II. Kalikstus, Római Pápa. Konstantin Törvényt Tudó. Eadmerus, Skotziai Püsp. III. Eugenius Róm. Pápa. Eustathius. Nitzsában első Püsp. Euthymius Zigabenus, Konstantinápolyi szereztes. Georgius Kortziéai. II. Gelasius, Róm. Pápa. Godofredus, Angeri, Vendomi Apát-Ur, Kard. Godofredus Viterbiensis, Öreg Tanító III. Konrad Tfáznak. Udvari Papja I. Fri-drikk, és VI. Henrik. Titoknaka. Gratianus Bologni Barát. VIII. Gergelly. Róm. Pápa. Guibertus, Laoni Apát-Ur. Haimoldus, Lübecki Kanonikus. Henricus, Huntingtoni, Elperest. Honorius, Autuni Kanonikus. Hugo Apát - Ur Párisban a' Szent. Viktor Klastromb. II. Innotzentius, Róm. Pápa. Káláber Jódkim Apát-Ur. Ioh. Cinnamus, Gram. és a' Tfázf. író Déákja. Salisbury János Kátréfi Püsp. Nitzsforus Briennius. Nicolaus, Klairvauki. Odo, Orleani. Odo Aulmrai. Odo Kámbrai. Otto, Frisingiai. Petrus Abelardus Frantz. Barát. Blois Londoni Elperest. Celsus, Kartrefi Pü. Celestius Troyefi Kátréfi. Lombardus. Párisi Pü. Venerabilis. Klugni Apát-Ur. Rikhardus. Párisban, a' Sz. Viktor Klastir. Kanonik. Robert - Polleynus. Rupertus a' Duitzi Klastromban Apát-Ur. Siegebertus. a' Gemblouri Klastrob. Barát. Simeon Logothet. Sugerius Benedek rendből Apát-Ur a' Sz. Denes. Theodorus Balsamon Antiokhiai Pátridk. Thomas Beckét, Kanterbur. Ersek. Vilhelm, Aukferi. Malmesburi, Barát. Rami Apát-Ur. Tirufi Ersek. Joh. Zonaras. a' Polgári hivatala folytatá-sa után, utoljára Barát. Anonymus IV. Henrik Tfázfárk életét írta le. kötött, és meg holt t. 1191. III. Coslestinus 8. eztenős ember. VI. Henrik Tfázfár meg-koronázta, de ezt is és más meg koronázott foket - is ki-átkozott. t. 1198. III. Innotzentius. Tudós és kevély: a világi és Papi egyedül való uralkodást leg-nagyobra vitte Magának-alá vetette Romát és az Akonitai Gróft. Alfonsus Király kényszerítette, hogy a' Jegy effétől el-váljon,	1. Nap-keleten a' Miffi-kufoknak egy Neme ki-ter-jedett, a' melly a' külső lste-ni tífateletett meg-vetette, és egyedül a' Belfot bet-sulte nagyra. Ezen már gyűlölségben lévő nevezet-tel, nevezettek Messaliánu-soknak és Evchéának. 2. A' Bogomiliták az előb-benieknek egy Tárfsága vólt, az ő Verérek vólt Basilus Barát, az akkori uralkodó babonafég ellen tettenek bizonyítót. 3. A' Kathariufók Nap-nyugoton meg-szaporodta-nak. A' Manichensoknak, s. Gnostikufoknak hamis Tu-dománnyával össze foglal-ták az Isteni félelemhez való igaz buzgótságot. Ide tar-toznak a' Paterinerek és az úgy nevezett Jo Emberek vagy bons kommes. 4. Bruis Péter Frantzia Orsz. Öreg Pap, abban egy-an hibáott, hogy a' külfö lsteni tífateletett igen kiti-nyitette; és a' gyermekek meg-kereztelték meg-ve-tette; különben pedig fok dólgokban az igazságnak bizonyítótja vólt. Innen va-gynak a' Petrobrufianerek. 5. Valdis Péter Lionban ellene fegezte magát a' ke-gyetlen oralkodó Pápák szentfégekben (jó tifele-kekben) való bizodalom-nak, a' bünborsáttal való kereskedésnek, és más ő idejébéli hamis Tudomá-nyoknak, oly buzgótsággal, hogy szintén az egész Euró-pában fok követői vóltanak. 6. Abelardus Peterről az a' vélekedés vólt, mintha ő az Istenben három lelket hinne, az ő Tanítványai a' Brestziai Arnold 1155. Róm-ban meg-égettett. Ha-sonlóképpen hibázott ebben a' Tzikkellyben Guibertus Porretanus, és az Isteni tö-kéletességeket, az Istennek természetét nagyon meg-külömböztette. 7. A' többi Eretnekek, Henricusufok, Arnoldisták, Passagianufok, Kaputianu-fok, Apofimint a' Tancheli-nufok - is, Endo de Stella s. a. t. nem igen nevezetsek.	I. Gyűlések. 1. Rómában 1122. Lateránumban, a' mellyben a' Tfázfár V. Henrik, II. Kalikstus Pápanak a' Gyűrűvel és Páltsával való tífátégben állítást ál-tal adta. 2. Rómában, Lateránumban 1139. és 1179. a' Petrobrufianerek, Valden-ferek és Simoniakufok ellen. 3. Vormatziában 1122. hasonló do-logért, mint Rómában az említett 1122. 4. Konstantinápolyban a' Bogom-ilusok ellen. 5. Párisban Gvilbertus Porreta-nus ellen. 6. A' Senonébéli 'Sinat 1140. Abelárd ellen. * A' Deák és Görög Ekklesiá kö-zött való vetelkedés meg-is tartott, foként, mivel a' Rómái felettébb igyekeztenek azon, hogy a' Pápa-nak a' Konstantinápolyi Püspök felett első-fége legyen. II. Ekklesiái Szókások és Rendeletlenfégek. 1. Újj lünepek, Mária Magdaléna a' Krisztus meg ditóitfának, Má-ria fogantatásának 2. Már egy darab időtől fogva el-kezdetek vólt a' Kereztfég nem tfak Hűsvétben és Pankóftben ki-szolgáttatni; hanem mind annyifor, mikor valaki Kereztelkedni akart, mikor a' tífátég úgy hozta magá-val a' Kereztelést a' Közneptől valónak-is, meg-engedték, és úgy velekedtenek, hogy a' Kerezt A-tyádnak 's. Ekklesiának hite a' Ke-reztelendőre terjedne. 3. Az Isteni tífateletnek nagyobb része, tfak a' Mifféből állott. A' ke-nyérnek imáddá közönséges vólt. A meg-szentelt kenyérnek és Bor-nak nagyobb nagyobb természetit erőt tulajdonítottak. 4. Seregenként vétettek - bé a' Szentek köz. p. o. Eduárd Angliai Király, Kánut Daniai Király, Szent-tek lettenek. 5. A' bünöket meg-botsáttatták, hogy pénzt kaphassanak, melly nagy botránságot okozott. Az Ekklesiái penitentziákat selette terhesé tettek. II. Henrik az Angliai Király erre bathados példa. 6. A' Mária szeplőtelen foganta-tásáról való tudomány ebben az idő-ben támadott. 7. Újj Rende. Praemonstratufok, Kármeliták, Bernhard rendje, mint a' Fontevraut Rende-is az Abdrif-felis Robert által.	1. A' Pommeriaiak, Finniaiak, Liffándiaiak, és a' Tótók, a' Baltikumi Tengernél naponként Kereztényekké let-tenek. 2. Tatár Orsz. ban János Öreg Tanító, magának foglalta az Uralkodó szék, a' melly Ken-Chán/nak halála álta üressedett volt-meg, az által fokot nyert a' Kereztény-ség. 3. A' Frantzia Országi Apát-Urnak a' szent Bernhardnak buzgótsága okozta, hogy III. Konrad Tfázfár éppen úgy mint már annak előtte a' Frantzia Országi Király VII. Lajos fok más Fejedelmekkel szent hadat indítottak. A' Tfázfár, I. Fridrik Frantzia Országi Király, Filepp Au-gust, és Richárd Angliai Király, annak példáját követ-tek, és így fosztatott-meg Europa mind a' pénztől mind az emberektől, és meg-is végtére a' Mahumédánufok győzedelmekedtenek. 4. Az alatt mig a' Kereztés had tartott, a' Lovasi rendek fel-állottanak. a) a' János renden lévőek (a' mellyek an-nak előtte Hospitálusoknak, annak utánna Rhodisfereknek és Malihesfereknek nevezettek) b) Templariufok. c) Teu-tonikufok v. a' Sz. Mária Jerúsálemi Német Lavas Se-rege. 5) A' Nap-keleti Tartományokban a' Kereztények fokot szentvedtenek a' Mahumédánufoktól. Gingham annak a' Birodalomnak mellyet az Öreg Tanító János magáéval tett vala, ifmét véget vetett. 6) A' Tudományok Európának minden Tartományaiban felette nevedktenek, szüntelen állittattanak-fel az ofko-lák. III. Alekxander Pápa, az ofkolát, a' mellett a' Templom mellett, mellyben a' Püspöki széket tartatott meg újította. Univerfitások állottanak fel. 7. Lombardus Péter irt. Sententiarum Libros IV. In-nen vagynak a' Sententiarusufok. A' Sz. Bernard, Cantor Péter és mások inkább meg maradtanak a' Sz. Írás mel-lett; és az Ekklesiái Atyáknak végezeffei mellett. Innen nevezetttenek ok és az őket követő Dogmaticusoknak vagy Positivusoknak. Már annalélték Damascenus János, Sco-tus János, Lanfrankus Anselmus a' Szelematica Theo-logiára útát tfináltak volt. Foként a' miffikak a' Kla-siromokban bé vétettek. 8. A' Pápáknak Végezeffei szorgalmatosabban kezdet-tek össze gyűjteni; így vettettett fundamentom a' Jus Canonicumra, és így kezdődött a' fokb Orfolakban a' Közönséges tanítás. Gratian készítette a' fokb Gyűj-temént. A' Görögök között hasonló gyűjtemények által lettenek hírefekké Ariston és Balsamon, mint Zoná-ras-is az Ekklesiái Törvényeknek magyarázása által. 9. Akkor a' Sz. had által a' hadakozásra lelkesítetttenek; de az Ekklesiái Tanítók által a' Nép inkább botránsá-got, mint építettett; így az erköltsnek vefzettége még inkább nevedett. A' Pápák és Püspökök kényszerít-tetttenek a' lovaglásban való vetelkedést kemény bünte-tés alatt meg tiltani. 10. A' Pápák uralkodtanak a' Tfázfárokon és Királyo-kon, az ő ki-rekezteltéktől (átkozásoktól) inkább felte-nek, mint az Isten büntetéstől. p. o. Lotharius Tfázfár a' meg koronázásakor az Innotzentiushoz való hűsége meg-esküdtött I. Fridrik Tfázfár. IV. Adriánus és III. Alekxander Pápáknak gyalázatosan alája a' tta magát. 11. Más Tudófsok Michael Glikas: Gottfrid Vitterb, Averroes Filofosus, Eustathius Homerufnak Magyará-zója, Günther Poéta, Algerus, Joannes Tzetis, Gra-matikus. R. Moses Ben Majmon R. David Kimchi. R. Abr. Ben. Esra.

Nap-Nyugoti Tízfázarak.	Nap-keleti Tízfázarak.	A' Római Püspökök.	Ekklesiái Tanítók és Irók.	Az Eretnekek, és az igaz fának bizonyítói.	Gyűlések, és Ekklesiái Szokások.	Nevezetes Dölgök.
<p>1208. IV. Ottó a' Braunváji Hertzeget, Filippus ellen válszák. Azalatt meg a' háborúság tartott, a' rendek, a' magoknak vett Szabadtságban meg erősödtenek. Hafonlo-keppen elszakadott a' Birodalomtól, Olasz Ország. A' Tízfázár ugyan, igyekezte a' megváltozott Tartományokat és Torvényeket helyre állítani: de azért a' Pápa ki átkozta. A' Tízfázár fok elment-állásain, az által akart a' Pápa erőt venni, hogy ő neki</p> <p>1218. II. Fridriket a' Sicilii, és Jérusalemi örökös Tízfázárt ellenebe tegye. Ez, fokat ellenkezett a' Pápakal, Apuliában a' pártosokkal, és Siciliában a' Saracénusokkal. Ő elleneben a' Pápatól Német Országban két Királyok tétetnek. A' volt az utolsó Sveviai Tízfázár, tudós Uralkodó. Ő tehát Nap-keletre, az Aristoteles, Ptol. és Galénus könyveivel vizsgálta ment.</p> <p>Már hóvetkezett, 1259-től fogva 1273-ig az ugy nevezett: nagy Interregnum (hogy Uralkodót nem tettek) a' melyben a' Birodalom felett felhaborodott Vóltanak ugyan az alatt külböb külböb fele Tízfázarak; de edgyüknek sem volt telles hatalma.</p> <p>A' Pápa válszította 1247 Wilhelm a' Hollandiai Gróft; a' kivel IV. Konrád, Fridrik Tízfázár Fija hadakozott. Nemely Polgári-Rendek annakutánna 1257. az Angliai Rikhardot neveztek ki: de nemelylek Alfonsust a' Kástilii Királyt. Edgyik sem volt valófíggal. Végére a' Pápa, az ország dölgeit illető okokból (Politica ratuoból) azt erősítette, hogy az Ország Rendének mintlen hatalma a' Tízfázár válszítására, és a' Frankfurtban, egybe- gyűlt Válszító-Fejedelmek válszították.</p> <p>1275. Rudolfot, a' Habsburgi Gróft, a' ki értelmes, és eleg vitéz-ember volt; de még-is a' Fejedelmek töle nem felhettezenek: meg lévén az ő hatalmahatárova. Meg alázza a' nyughatatlan Hertzegeket, és Gróftokat, a' gonósz-tévőknek fok menedék helyeit el-puszította, és közönségesen a' Tífeh Országi Királynak Ottokárnak ajándékozta örökösön. III. Miklós Pápa-val meg edgyezett, mely által, az Ekklesiái állapot, a' meg mostan-is meg lévő formáját meg nyerte. A' Német nyelvet a' közönséges bizonság-tételekben fel-állítani igyekezte. Az ő jussait a' Válszító Fejedelmek meg erősítette. Az ő hamar-történt halála után</p> <p>1202. Adolf a' Nassovia Gróf válszította Tízfázárnak: de ő a' Moguntziai Ország-Gyűlésben letétett, és az ő ellenfele.</p> <p>1208. Albert, Rudolfnak Fija, helyében válszította; a' ki öt, egy, annakutánna következett átközten, meg-ölte. Rofizt szerette volt. Az el nyomattott Helvétziai, Izóvetfég kötés által igyekeztek a' magok szabadfagat, az Auszriaiak ellen oltalmazni, és az által vetetnek fundamentomot az ő közönséges-Tarlasagoknak fel állítására. Az alatt midőn ujjonnan igazságtalanul tanácskoztak az ő Tefivére Fijának, a' Sveviai Hertzegek halálán, ugyan attól meg-ölettetett. Így lett hat Hónapig Interregnum (Uralkodó nem volt.)</p>	<p>1203. IV. Elek Angelus a' vak-Ifáknak Fija. A' Néptől le tétett, és</p> <p>1204. V. Elek Murzulus, Tízfázárnak ki kiáltott. Három hónapokig tartó Uralkodása után, el veszte a' Koronát. Konstantinápoly által ment a' Latinusoknak, és már Nap-keleten, más Fejedelmefégen, és a' Trapezuntinumi Tízfázárságon kívül, még a' következő két Tízfázárságok származtanak.</p> <p>I. A' Deák Konstantinápolyban.</p> <p>1204. I. Baldwin, a' Bulgariának fogfagában holt-meg, 1206-ban vette fel a' Tízfázári titulust.</p> <p>1206. Henrik, az ő Attyafija.</p> <p>1217. Péter, az Auxeri Gróf, meg minekelötte, a' Birodalomban ment volna; az ő helyében</p> <p>1221. Robert válszította.</p> <p>1228. II. Baldwin. Az ő Kitűnéseben a' Birodalomnak gondviselője volt: Bríenne Iános. Ez Konstantinápolyt hatalmában oltalmazta az ő halála után, Baldwin dísfétefen uralkodott; de utólyára, az el árulás által szeremfelen lett. Mert a' Görögök magoknak Tanított Konstantinápolyból fogadtanak, és a' Deák Tízfázárnak vége szakadt 1261.</p> <p>Mind a' két Tízfázárságot egy mással, és hogy magát annál elő meg-erősítse, igyekezte neha minden következő nélkül a' Deák és Görög Ekklesiá között való egygyességet Lionban meg-kefzíteni.</p> <p>1282. II. Andronicus Paleologus, a' szakadt meg újította, és az ő Fiját, VIII. Mihályt, vette az Uralkodásban társul, a' ki meg az ő Attyánál előbb meg holt; ő annakutánna az Unokájától Le tétettven Klástrumba ment.</p>	<p>III. Innozentius. Az ő ki átkozásának sugára Filep Tízfázárt is érdekelte. Meg koronázta az Arragoniai Királyt Pétert, és annak Királyi birodalmát, a' Római S. cnek örökfígul elnyerte, mint Angliát János Királytól. Meg-koronázta Otto Tízfázárt, az után hamar ki-átkozta. Ő tölle vette eredetét az; hogy az Eretnekekről való itélet tételben, a' Pápa az itelő Biró. Az általválszított (Transubst.) és fülben való gyónást ő tette a' Hit egygyik zikkelyének. † 1216.</p> <p>III. Honorius, tudós, és értelmes ember. Meg-koronázta Fridrik Tízfázárt, és azért adatott neki a' Mathildis Tartománya, a' Római Tanácsfal háborúságban volt, és a' Tízfázár Udvarral való ellenkező értelme nevezkedett; de meg holt. 1227.</p> <p>IX. Gergely öreg ember, az ő Székének méltóságához, igen buzgó. Fridrik Tízfázárhoz nagy igazságtalansággal viseltetett; a' kit egyynchánvfor ki-rekesztett. † 1241.</p> <p>IV. Celestinus. Fájlatni lehet, hogy 18 napok múlva meg-holt. 121. 19 Hónapok múlva ült</p> <p>IV. Innozentius a' Székben; a' ki az ő Uralkodásra vágyódó tzeljárt, nagy vakmerőséggel akarta végben vinni. Ő Romában, és Olofz Országban, oly kevés bátorságban volt, hogy Lionba ment: a' hol ő egy Ekklesiái gyűlésben II. Fridrik Tízfázárt az ő Birodalmától meg-fosztván; ki átkozta, melynek rofizt következei voltak. Hafonlo-keppen bánt Konrád Tízfázárral. A' Kárdinálisok ennek a' Pápanak köfönhetik a' veres füveget. † 1254.</p> <p>IV. Alexander, az elotte valónak szándéka szerént igyekezte Konrádot, és Manfredet ki üzni; de utólyára kentenitett Tízfázárnak meg emérni azokat, és a' Rómaiának támadásokkor Viterborban szaladni. A' Gibellinusok ellen keresztes hadat prédálaltatt, és a' kolduló Barátoknak pártfogója volt. † 1261.</p> <p>IV. Orbán, az elotte valónak minden föbb fel-tételeit, (Principmait) követte; de a' Gibellinusok, kénfettették őtet, hogy Rómát el-hagya, és meg holt minekutánna a' Krisztus tésitének Innepet fel állította mint egy tévelygo Lovas, Perusában. † 1264.</p> <p>IV. Kelemen: tudós ember. A' Ajonai nagy Karolyt Sicilii Királynak, és a' Toskanai Birodalom gondviselőjének ki-neve tette, minekutánna az ő orokosse, és Adó-Fizetője lett. 1268. Azután színte két estendo múlva ült</p> <p>X. Gergely a' R. Székben, Lionban Ekklesiái gyűlést tartott; a' melyben rövid egygyességet tétett a' Görög Ekklesiával. Ő állította fel els ben, a' Pápak tételére való Hazat. † 1276.</p> <p>V. Innozentius: szép tudományú; de nem fokig Uralkodott. 1276. V. Hadrián előbb meg holt, mint sem áldozó Pap lett volna. † 1276.</p> <p>XX. (XXI.) János a' Pápa válszítására való Házakról tett rendelkezéseket el-rontotta, a' az ő hájának fedele le-romolva őtet meg-ölte. 1277.</p> <p>III. Miklós: Rudolf Tízfázárt arra ösztönözte, hogy a' régi Tízfázaraktól a' Római Udvarnak adott ajándékokat, és külböfön a' Ravennai Exarchaságot meg-erősítse. A' Római Senatori, méltóságot magának vette, abban leg nagyobbat vétkezett, hogy a' Nepotismust munkálodta. † 1280.</p> <p>IV. Márton: a' Görög Tízfázárt Mihályt, és az Arragoniai Tf. Pétert, ki-átkozta, és az utólyóbbnak örökös Tartományait, Valois Karólynak ajándékozta. A' Gibellinitákat felette keményen üldözte. † 1281.</p> <p>IV. Honorius: Ő a' Péter Tízfázárral való ellenfésskedést tovább-is folytatta; az Apostolok követőit kárhoztatta, és meg holt 1287.</p> <p>IV. Miklós: a' Sánta Karólyt, Sicilii Királynak koronázta, és gondoskodott a' Tatároknak, és Napkeleti Keresztyéneknek meg térésekről 1292.</p> <p>V. Celestinus öreg Remete: a' Pápa tételére fel állított házakról való rendelkezéseket meg újította, de oly egygyü dölgeket tfelekedett, hogy őtet az utánna következő, a' maga hivatalának le tételére öfönözte. Fumóban egy Toronyban meg-holt 1296.</p> <p>VIII. Bonifacius: jó tudományú; de ifalárd, felette kevely, és Uralkodásra vágyódó. Nagy Pompával, de nem minden vér ontás nélkül, koronázta meg magát. Az Arragoniai Tízfázárnak ajándékozta, Sárdiniát, és Korfikát, el-puszította Prénelt, és Dániát ki-átkozta.</p>	<p>Aegidius Colonna, Római, az Augustinusok Vezére, Bourgesi Ersek, leg Fundamentomofabnak nevezetett.</p> <p>Alanus Ruffell. Auxeri Püs, azután Clairvauxi Barát, ezen vezetékek nével; Közönséges Tanító.</p> <p>Alexander Halesius Parisban Theológiát Tanító aki meg-tűzfóhatatlan-nak nevezetett.</p> <p>Albertus Magnus, Regensburgi Püsp.</p> <p>Albertus Stadai.</p> <p>Anton Padual.</p> <p>Bonaventura, a' Frantziskanusok Vezére, és Kárdinális, ezen vezetek Nével; a' Serafinok Tanítója.</p> <p>Conrad Lichtenau. Urspergi Apát-Ur.</p> <p>Franciscus Affili.</p> <p>Georg Acropolita Konstantinápolyi Logotheta</p> <p>Georg Bachymares Konstantinápolyi Pap.</p> <p>Hugo sz. Karó. Kárdinális</p> <p>Ioh. Beacus vagy Veccus Konstantinápolyi Pátriárk.</p> <p>III. Innozentius. Római Pápa az elott. Joh. Lotharins.</p> <p>Johannes Parifi.</p> <p>Johannes Beckam Kanterburi Ersek.</p> <p>Martinus Polonus. Ersek Gneszban.</p> <p>Raymundus. Pennaforti.</p> <p>Barcelonai Kanonikus</p> <p>Raymundus Martinus. Dominikánus.</p> <p>Richardus de Medinilla.</p> <p>Rogerus Baconus, Oxoniomi Frantziskanus, tfuldalkodásra méltó.</p> <p>Stephanus Langton, Kanterburi Ersek.</p> <p>Sylvester Gyraldus.</p> <p>Thomas Aquinas, aki Anglusnak Nevezetett.</p> <p>Vicentius, Beauval.</p> <p>Vilhelm Durandus.</p> <p>Vilhelm Parifi.</p> <p>Vilhelm, Amuri, Parisban Doctor és Rektor.</p>	<p>I. Eretnekek.</p> <p>1. Nap-keleten, meg-maradtanak a' régi Szakadatok. IV. Innozentius igyekezte a' Nestoriánusokat, és Jakobinusokat a' Deák Ekklesiával edgyessíteni. IV. Miklós is éppen azt tfelekedte.</p> <p>2. Olofz Országban, Frantzia Országban, és Német Országban, a' Szabadléleknek Attyafjai, a' mint magokat nevezik, vagy a' Beghardenek, Beguínusok a' mint Német Országban, vagy Turiupinonok a' mint Frantzia Országban nevezetettek, felettébb öldözöttének. Vóltanak olyan Fanatikusok a' kik a' külfő iftent tfeletet, tfeak nem egészízen meg vették, s. felettébb való szentféget tulajdonítottanak magoknak.</p> <p>3. A' Flagellansok (Korbátosok) támadtanak Olofz Országban, 1260-ban. Azt hitték, hogy a' Korbátolás, és a' testnek más gyötretesei által, a' büntést eleget lehet tenni.</p> <p>4. A' Stedingerok: a' kiket, a' Papi Rendnek, és Elöljáróknak, ellenfésségeknek inkább lehet mondani; mint Eretnekeknek nagyobb részint az Oldenburgi, Vestsfáliai, és Hassiai Parafzákából állottak.</p> <p>Fokent ebben az időben reményltek a' Szabadfának idejét, a' szent Léleknek szabadofabb Száradját) Seculum Sp. Sancti Liberioris. Ezt a' reményféget nagyon segített, a' Florentziai Apát-Ur Joachim: a' ki a' Ekklesia meg jobbítóféáról való jóvendöléséi által fok elmékét fel-indított. Réfz szerént a' Frantziskanus Barátok is ide tartoznak, mint lelki Attyafiak, a' kik a' lelkeknek jobb Országát észlelő módjára jóvendöltek. Parma János írta ezt a' könyvet: Evangelium aeternum. Ezt nemelylek, Joachim Apát-Urnak tulajdonították.</p> <p>II. Az Igafágnak Bizonyítói.</p> <p>1. A' Váldenssek, és Albigensek, a' Papi rendnek, és Ekklesiának meg-romlását meg-is füztenek bizonyították, miut a' Villa Nova Arnold-is.</p> <p>2. A' Circumcellionusok, vóltanak a' Valdensseknek egy neme; a' kik gyalázatból nevezetettek úgy: mivel a' Pápa, és a' Papi rend ellen felette igen buzgólkodtanak.</p> <p>3. Német Országban, ezeknek az embereknek egy nemét hívták: Beghardusoknak, vagy a' szabad Lelkek Attyafjainak. Ezek a' külfő ifteni tfeletet meg vetették, a' Sakramentomokat, a' Képeket s. a' t. és azt akarták, hogy az iftent egyedül tfeak Léletben tfezelyek.</p>	<p>I. Gyűlések.</p> <p>1. Romában 1215-ben, a' melyben III. Innozentius az általválszításról való Tudományt, és az Ur Vátsorájának egy fzm alatt való ki öfzítést meg-erősítette.</p> <p>2. Konstantinápolyban 1277-1280, 1285-ben Sinatok tartattanak, hogy meg-erősítse a' Szent Léleknek egyedül az Attyától való származását.</p> <p>3. Kalomb külböbféle Sinatok tartott II. Fridrik Tf. Lionban 1245-ben, a' melyben a' Deák, és Görög Ekklesiái, edgyessíteni akarta, és 1274-ben, egy mást, s. így maffzor-is a' Római, és Görög Ekklesiának edgyessítésére.</p> <p>II. Ekklesiái szokások.</p> <p>1. A' Mife szolgálatokkor való tfegetés, és a' Dominicus által már imitt-amott eméretes Olvasó, jobban bevetetett. Az áldozó Papok Házaságáról való meg-ültás III. Innozentius által meg-ijittott. A' Lateranumi Gyűléseben 1215. a' fulbe való meggyónás, hogy külböfön minden vétkeket edgyenként megvallyon közönségesen meg-erősítetett. VIII. Bonifacius, az elfo Jubileumi (Szabadulási) Eftendő 1300-dik eftendőre hirdettette.</p> <p>2. Uj Rendek: Dominikánusok, Frantziskanusok, Augustinánusok, Remeték, Serviták.</p> <p>3. Az Eretnekeknek ki törltetésére, az (Inquisitio) vizsgáltság, fel állítottott. Az elfo vizsgálók vóltanak: Reinerius, és Petar, de Castro novo 1209-ben. Hamar az után 1216-ban Dominikus, s. mások, igyekeztek az Eretnekeket Frantzia, Német, Olofz Országban s. a' t. hatalommal ki-irtani.</p> <p>4. A' Krisztus Testének Innepet, meg kezdték innepelni, mint a' Mária születének Innepet-is, mely, az ugy nevezett Mária Enekenek tfeletére készítettett.</p> <p>5. Imitt amott, a' közönséges embereknek az Ur-vátsorájában a' pohárt nem szolgaltatták ki.</p>	<p>1. Noha a' Tatárok az 'Eszak' Ásiában, Keresztyéneket felettébb üldözték, meg-is végtére azok közül fokan, meg-f emberke-is, tértenek a' Keresztyeni hitre. Sidók-is fokan; de igen gyakran hatalommal térítették a' Keresztyeni hitre.</p> <p>2. A' Német Lovasok, fokáig tartó Had után, a' Prussusokat meg-gyözték, és azt a' Pogány népet a' Keresztyeni hitre terítették.</p> <p>3. A' Nap-keleti Tartományokban az Európaiak szakadatlanul fojtatták a' Szent Hadakat a' melyek között IX. Lajos Királynak, Frantzia Országban való Hada a' leg híresebb. Mindazáltal a' Keresztyéneknek Palestinában való uralkodásokkal annak vége szakadt; ugy hogy az után 129-ben majd egészízen el töröltetett.</p> <p>4. Ezen fok Háborúságok között mindazáltal, fok Akadémiaik állittattanak - fel. p. o. a' Paviat, Modenai, Neápolisi, Kapuai, Salamankai. Ebben a' Században az Akadémiai Gráfusok fel-állittattak: Aristoteles minden Ofkólakban a' Leg föbb volt. Ő utánna foképpen Alexander Hales, Albertus Magnus, és kivált Thomas Aquinas, kitetztetnek, és dísfertettek. Így lett az, hogy a' Theologianak elő adása, örökké a' Philosophia szerént ment (a' Theologiat Philosophice tanították.)</p> <p>5. A' Pápak hatalma nagyobbra nagyobb nevezkedett. III. Innozentius, mint III. Miklós-is Olofz Országban az ő uralkodókat meg-nagyobbították, és külböb külböbféle Hertzegeket foglaltanak magoknak. A' Pápaknak minden dölgek igazatásába való belé elegyedések a' Frantziskanusoknak, és Dominikánusoknak új Rende által felette meg-nevezkedett. III. Alexander, az Adriaticumi Tengert a' Vénétiainak ajándékozta.</p> <p>6. A' Püspökök majd mindenütt, inkább Világi Uraknak; mint Papoknak láttottanak. Katonákat gyűjtötenek, Hadat fojtattanak, és nagy Uri Rangot tartottanak.</p> <p>7. A' Justinianus Torvénye, és a' Kanonok már az Akadémiaiban, p. o. Bononiában systematic tanították.</p> <p>8. Langton Ifván, a' Bibliát részekre öfította.</p> <p>9. A' Dominikánusok, és Frantziskanusok, egymással keményen vetélkedtenek, az Evangeliumi szegénységért (propter paupertatem Evangelicam.)</p> <p>10. Robert Sorbona, fundálta a' Sorbonai Collegiumot Parisban.</p> <p>11. A' költött tfudák minden felől szaporadtanak, mint a' Képek, Kápolnak, szent Erejkék.</p> <p>12. A' Pápa tételére való Ház, (a' hova a' Kárdinálisok gyűltek) fel-állított: X. Gergely volt a' fundálója.</p> <p>13. Az alatt, míg a' nagy Interregnum volt, származott a' Hanseaticumi, és Rh. szövetség.</p> <p>14. Más Tudók: Georg, Abulpharagius, Aegidius Romanus, Paulus Venetus, Raymundus Lullus.</p>

Nap-Nyugoti Tízfázrok.	Nap-keleti Tízfázrok és Sultánok.	A' Római Pálpokók.	Az Ekklesiái Irók és Tanítók.	Az Eretnekek, és az igaz fágnek bizonyítói.	Gyülesek, és Ekklesiái Szokások.	Nevezetes Dólgok.
<p>1309. VII. Hénrik Luxemburgi Gróf, bátor és értelmes Ural. a' Birodalomban jobb rendeltetett. A' 60. Elzandóktól fogva Olaf Országban el-töröltetett Tízfázról méltóságát, igyekezte megint vissza állítani, és a vakmerő Velphsi Birodalomnak Elöljárója (helyi-tartója) helyet, egy Gibellinusi Viskonti Máté nevűt. a' következő Hertzegnek Attyát tette. Romában magát Lombárdiai Királynak és Tízfázárnak meg koronáztatta; de az ő jora igyekező szándékában, méreg által meg ölettetvén, meg-gátoltatott.</p> <p>1314. V. Lajos Bavariai Hertzeg. 14. Hónapokig nem volt uralkodó. A' Pólgári rendek annakutána meg-hasonlottanak, és némelyek az Auszriai Fridriket választották. az ő ellenebe tetetett Tízfázról tölle egy ütközetben meg-fogatott, de három Elzandó múlva azon ígérethez, hogy a' Tízfázról méltóságát le-telzi, el-bocsátott. Fridrik meg-holt 1330. Mivel a' Tízfázról az Országban jussait a' Pápa ellen erősen oltalmazta, azért sokféle bosszúságot kényszerített szívenedni ki-iskoztatott. Noha a' Rende a' Pápa-nak a' Tízfázról ellen vett hatalmát a' Frankfurti Ország gyűlésére 1338. által adták, még-is az alatt a' szin alatt, hogy a' Pápa ki-iskozta fel indítottanak, hogy a' Cseh - Országai Koronára Következő Printzet Károlyt választás annak helyébe 1341. mind az által Lajosnak életében ezt el nem érhet, és ennek halála után a' velt-szándék ellen az ő választások hasznatlannak ésméretetett és a' Korona</p> <p>1347. III. Edúardnak az Angliai Királynak ajánlatott, és midőn azt által engedte a' Milnizi Grofnak Fridriknek, és annak utána Günthernek a' Svartzburgi Grófnak, a' pénzelt váltotta-meg magát; e-pedig méreg által ölettetett meg.</p> <p>1349. IV. Károly a' Tízfázról új választás által nyerte-el, és bekecségekben nagy tekintettel Uralkodott. Ő tölle vagy az Arany Bulla (a' Pápa perítés levele.)</p> <p>1378. Ventzeslaus. A' Hírtörökben nem a' leg jobh híre vagy. Az ő maga vitésele által, az akkori Ekklesiái szakadásban azt tselekedte, hogy IX. Bonifatius Pápa, annakutána minden úton módon munkálódta az ő le-telét. A' Tízfázról háromszor esett örízet alá, de mindenkor kiszabadította magát belőle, és mind végig folytatta a' maga Kegyetleneséget. Ebben az időben lett mindennél a' Puska porral való első közönségese, a' mint a' szüntelen fenn álló Katonáság is sok Tartományokban ő általa állítottatott fel.</p>	<p>1328. III. Andronikus. az elebbennek unokája. A' Görög Fejedelmeket meg hódolta. s azomban a' Törököknek meg engedte, hogy a' magok hasznokat szaporíthassák.</p> <p>1341. V. János Kantakuzenus. Előben a' Tízfázról Hertzegnek Tótora volt, de maga magát meg koronáztatta. A' maga Leányát Orkan Sultánhoz adta férjhez, igyekezte, de hasznatlannak a' Deák és Görög Ekklesiákat egyfeszíteni. Klastromba ment minékutána előre a' maga fiát Matét Tízfázárnak ki nevezte, a' ki a' Birodalomtól lemondani a' Koronát le-tenni, és azt</p> <p>1355. VI. Jánosnak által adni kényszerített. Ez a' Törököket a' Bulgárok ellen segített fel hívta, és nekik alkalmatosságot adott, hogy Rátz Országban állandoul megtelepedjenek. Alája adta magát a' Pápa-nak is, de minden haszon nélkül.</p> <p>1390. IV. Andronikus az ő Attya ellen támadott és meg-vakított. Az Anna az Ifjabb fiát Emmánuel vette magának tárful a' Tízfázról, egy idő múlva Andronikustól mind a' ketten ki-üzetettek, és a' Törökökkel keresetnek segittséget, melyért ő nekik ísmét vissza engedte az Uralkodást. Az Attya meg holt 1391. Annak utána.</p> <p>1392. II. Emmanuel egyedül uralkodott. A' Törököknek adót kényszerített fizetni. Bajazet Sultán egészen meg hódolta Konstantinápolyt, és a' győzelmefekdől Timur által szabadítottatott meg, mindazáltal azután még egyszer meghódoltatott.</p>	<p>VIII. Bonifatius, ő a' kettős Koronának szerzője, az első jubileumot ő hitdettette, s. meg-parantfoltta, hogy minden 100. Elzandóban meg-innepejék, a' fosvényfég és a' (Nepotismus) az ő Rokonit segíteni kívánó indulat uralkodott benne, és a' szép Filepp Tízfázról nevezetes bajoskodásai lévén elméjében megháborodott és meg-holt 1303.</p> <p>XI. Benedek. Ő Bekecséget szerető ember volt, mindennek ellene mondott valamit az ő előtte való, a' Frantzia Országai Császár ellen rendelt, és azt meg jobbitotta, a' mit amaz rozszól tselekedett. † 1304.</p> <p>V. Kelemen Filep Császárnak Pólgári igazgatásából választottatott Pápa-nak, a' kinek akarattya szerent kellett oztán ő neki tselekedni. Ő Romából a' Pápa széket Avignónba által vitette, Venetziát ki-iskozta és Ferrara alája adta magát. A' Templáriusokat kárkottatta, de Robert Tízfázról fel-szabadítottta, és őtet a' Birodalom Elöl-jarójának a' Római tanácsfónak tette † 1314.</p> <p>XXI. (XXII.) János Nagy értelmű és tamúlt ember volt, de igen fosvény, kevély és bátor, a' Bavariai Lajos Tízfázról hofzafan perlekedett, ő közötte, és az ellenkező részen lévő V. Miklos Pápa között való egyenetlenfég igen nevezetes. Az ő lten nek meg vizsgálásról való eretnekege az ő betűletét nagyon meg kissebített. † Avignóban 1334.</p> <p>XII. Benedek. Az ő előtte való Pápa-nak a' Tudományban, az ő hivatalának Fojtatásában esett hibáit, a' Klastromban lévő fenyejéseket, és rendelkezet, buzgóig igyekezte meg jobbitani. De az ő diiféretes Petrarka Nényével (vagy Hügával) való elete igen gyalázatos volt † 1342.</p> <p>VI. Kelemen a' Pápai hatalommal keményebben élt, az Ekklesiának és a' Népek kárára, mint az előtte való. Lajos Tízfázról üldözte és azt tselekedte, hogy IV. Károly lett Római Tízfázrara Avignont meg-várolta † 1352.</p> <p>VI. Innotzentius IV. Károly Tízfázról meg Koronáztta, és a' Sz. Dárdának innepét fel-állította. Öreglégeben holt meg 1362.</p> <p>V. Orbán a' Görög Tízfázrara Páleologus János által Vallás erant szövevényeket kötött, de az annak utána meg-vettett, és ő vifelt elsőben hármaz Koronát † 1370. Avignóban.</p> <p>XI. Gergely. Ez a' Római széket ísmét vissza vitte Romában, a' mellyből nagy egyenetlenfég vagy szakadás következett † 1378.</p> <p>VI. Orbán a' hivatalban be-alván, a' Kárdinállok ellen goromba keményféggel vifeltetett, melyért azok őtet tñak hamar ki-átkozták és VII. Kelemen választották; a' ket Pápa között igen nagy hasonlás származott, és mind a' kettőnek rozszfz Karaktere volt, ama meg-holt 1389. és ennek ísmét ellenébe tetetett.</p> <p>IX. Bonifatius; egyik a' másikat ki-átkozták és egyenetlenkedtek. Végére meg holt Kelemen Avignóban 1394. De a' hasonlással meg sem volt vége. Annak helyébe következett egy más, XIII. Benedek név alatt, és minden igyekezetek az egyefférgől hűjában való. Bonifatius Romában az egész világot meg-botrántkottatta, az Egyházi dólgoznak pénzzen való el-adása és a' Nepotismus által a' jubileumi Elzandó által magát meg gazdagítottta. † 1404.</p>	<p>Bernhard Guido Pásp. Barlaam. S. Brigitta. Bartholomäus Albtcius. Catharina Sienai. Durandus de S. Porciano. Franciscus Mayronius, ezen vezetek nevel. Aentus. Franciscus Zarabella. Gregorius Palamas. Wilhelm Occam. Wilhelm Bakkonus. Johann. Bafolis. Johannes Gantaczenus. Johannes Duns Scotus Oxi-niumi Theologiae Prof. Johannes Freyburgi. Johannes Ruibrock. Johannes Taulerus. Johannes Wiclef. Theolog. Doctor. és a' Luther-vorhi Ekklesiának igaz-gatója. Ludolphus Saxo. Marfilus Patavinus. Michael Cäsenas. Maximus Planades. Mathäus Blastates. Nicephorus Gregoras. Nicephorus Callistus. Nicolaus Lyranus. Petrus Aureolus. Petrus Ailli. Porchetus Salvaticis. Raymund Jordan. Theophanus Nizeai. Thomas Bradwardin Kan-terburii Ersek. Vitalis du Four. Kárdinal.</p>	<p>I. Eretnekek. 1. A' Hefkafák v. Qvietifák a' Fanaticusoknak egy nemei voltak, ezt hitték, hogy ha az ő szemeikkel keményen a' magok Hafaikra néznek, és az ő érzékenységeket minden világi dólgoztól el-húzzák, így egy Mennyei Világot látnak Umbilicanusoknak is nevezettek.</p> <p>2. A' Begvínusok Beghárdu-fok és más efféle Fanaticusok a' kik Franciscanusokból és külfö-emberekből állottak háborgat-tak Német Országot, főként a' Rhénus körül. V. Kelemen és XXII. János Pápa minden munkáikat azoknak ki-irtásokra fordították. Ezek között az em-berek között sok kegyes férjfiak és Afzonyok voltak, a' kik ár-tatlanul szenvedtek.</p> <p>3. A' Korbátolók egy új Tarfágra állottak, a' mellyet VII. Kelemen ki-átkozott.</p> <p>4. Ennek a' Sáltansónak vagy a' Tántosónak új Tarfágra Hollandiában ellenebe tetetett, a' melly mind addig tántolt, míg fel holtan a' földre le este-tek, ezen el-ajúlások az ő véle-kedések szerent tudalkozásra méltó dólgoztok láttanak.</p> <p>II. Az Igafágnek Bizonyítói. 1. A' Valdensék és az Albi-genfiek szüntelen bizonyították a' Ekklesiának meg-romlását és annak meg-jóbbítását kíván-ták, Frantzia, Nemet, Olasz, Tseh Országban és Auszriában, noha nagyon üldöztettek mind az által az ifteni feselemnek terjesztése által sok jót állitot-tak fel.</p> <p>2. Joh. Wiclef Theolog. Do-ktor, és a' Luther-vorhi Ekklesiának igazgatója, Angliá-ban igen buzgótt az igazságért, mellyet ő az iften befzedé-ből meg-ésmért, az Által-vál-torás a' Mifebéli áldozat; és a' szíbe való gyónás ellen, s. a. t. Mind a' ketten a' Wiclefítik és a' Valdensék Lollár-dusoknak is nevezettek Noha ez a' nevezet egy különös Nemnek láttatik tulajdonított-ni.</p>	<p>I. Gyűlések. 1. Romában 1302 ben, a' Frantzia Országai Király a' Gsep Filep ellen, VIII. Bonifatius, a' Frantziai Papi ren-det fel akarta gerjesztetni.</p> <p>2. Parisban 1303ban, a' melly Sinatot Filep VIII. Bonifatius ellen tartott.</p> <p>3. Londonban 1342ben Vi-clef ellen, 1396ban is ugyan azon ellen.</p> <p>4. Viennában 1311. a' Tem-plariuskok ellen és a' Beghárdu-fok ellen és a' Begvínusok ellen.</p> <p>5. Konstantinápolyban Bar-laam ellen 1342 ben egy gyű-lés tartott, a' mellyet a' Gö-rögök közönséges Gyűlések neveznek.</p> <p>*) A' többek nem neve-zetek.</p> <p>Ekklesiái szokások. 1. Ujj Innepek, a' sz. Hár-romság, a' Maria közfönte-lének, (S. B. Afzony) a' Dárdának (lántának) és tze-gegnek innepé s. a. t. A' szabadulátnak innepét VI. Ke-lemen minden Sodik Elzandó-ban meg-tartani parantfolt-ta. A' ki abban Romában ment Butfut járnai, a' bünei meg-bocsátottak. VI. Orbán rövidebb időt rendelt a' sza-badulátnak elzandójára t. i. 35dik Elzandót. XXII János Pápa azt rendelte, hogy min-den nap háromszor az Ave-Mariát könyörögjék. XII. Be-nedek rendelte a' sz. Ferentz sebeinek innepét.</p> <p>2. A' Kegyes embereknek Testeikkel, és azoknak mara-dekjaikkal igen sok bálvány imádást tselekedtek. p. o. V. Orbán a' jobb kezét Aquinas Tamafnak V. Károlynak a' Frantzia Országai Királynak ajándékozta.</p> <p>3. Ujj rendek. A' Jesuiták, a' Hieronimiták, a' sz. Bri-gitta rende, a' Katharina ren-de; Ellemben a' Templariu-sok' rende, szép Fileptől a' Frantzia Országai Királytól el-töröltetett.</p>	<p>1. V. Kelemen. XII. Benedek. V. Orbán nem szün-tenek meg a' Tízfázrokat és Királyokat a' Mahumed ellen való hadakozásra ösztönözni. De ezeknek az uralkodóknak az ő munkálódások többnyire hasznat-lanok voltak.</p> <p>2. Tartariában és Chinában, a' R. Pápa, a' Ke-refztényi Tudományt ki-terjesztették; de ezekben a' Tartományokban nem tovább, hanem tñak ezen Száz-nak végéig virágzott.</p> <p>3. Tamerlán v. Timurék, Tatár Országai Tízfázról szántalan Kerefztényeket vagy meg-ölt vagy a' Ma-humed' Vallására állítottta.</p> <p>4. A' Kastiliai Arragoniai Navarrai Királyok, mind tovább tovább üzték vissza Spanyol Országban a' Szarazennusokat.</p> <p>5. Jagello Lithvaniai Hertzeg Kerefztényénné lett, hogy Lengyel Országban Király lehesse.</p> <p>6. Az alatt mig Nap-keleten a' Hadakozás volt, sok Tudósok Görög Országból ki-szaladtak Európába. A' Görögök Tudománya, az olaszok és más Európaiak között az által hozatottb, p. o. Mánuel Chrysoloras Konstantinápolyból, és az előtt már Leontius Pi-látus a' Görög Iróknak írásait magyarázdták. Franc. Petrarcha, Dantes Aligheri, s. mások, a' szép tu-dományokat olasz-Országban fel-állították.</p> <p>7. Wilhelm Occam, Franziskánus Barát, a' Nomi-nálifák, és Realifák között való vetélkedést ujjolag fel-gerjesztette.</p> <p>8. Pifában ujj Akadémiát fundáltak 1338ben. Hei-delbergában 1346; Prágában 1360; Bétsben 1367ben, Koloniában 1388. Erfurtban 1398ben.</p> <p>9. Lyranus Miklos az O és U. Testamentomra ma-gyarázatot irt, a' mellynek annak utána Luther fok hasznát vette.</p> <p>10. A' Scholasticusok részre otlottak. Scotifákra Duns Scotus Jánosról; és Thomifákra, kik Aquinas Tamást követték. A' Thomifák, a' Praedestinatia-nusokhoz; a' Scotifák, a' Semipelagianusokhoz haj-lottak.</p> <p>11. 'Epületes könyveket is írtanak: Taulerius, János, Ruibrock János; Bradwardin Tamás az if-ti Gondviseletről szép könyvet irt.</p> <p>12. Noha a' Görög Tízfázr Paleologus János fokot munkálódott hogy a' Görög Ekklesiát, a' Romaival egyesítse, és igen örömeit segítették a' Pápa-k is, mindazonáltal ez az ő munkája nem ment tökéletf-ségre.</p> <p>13. Imitt amott az Erkölsökben is némelly meg-jóbbítások tetetnek, még-is a' Papi Rend ugy meg-volt romolva, hogy a' babonafág, a' bün botfátással való kereskedések irtoztatossága egyebb hamis tudományokkal együtt olly közönséges volt, hogy a' romlottságot igen kevéssé lehetett akadályoztatni. Minden meg-ésmerte hogy a' meg jobbulásra nagy szükség legyen.</p> <p>14. A' Pápa az Annást (hogy a' Pap Urak az első Elzandóbéli jövedelmeket a' Bulláért a' R. Pá-pának adják) fel-állították, f. képen IX. Bonifatius. Erre az időre lehet tenni az Ur Vasforájáról való Bullának eredetét is. A' Pápa a' Reservatiokkal és a' Provisiokkal igen nagy szentelenfégeket tseleked-tek, a' Papi Régulák világosságra jöttek.</p> <p>15. Más Tudósok. Dantes Aligheri, Franc. Pe-trarcha, Joh. Boccacio, Hervetus, Bartolus egy Torvényudo; Buridán.</p>

Tizenötödik Század.

Nap - Nyugoti Tízfázarak.	Nap - keleti Tízfázarak és Sultánok.	A' Római Püspökök.	Ekklesiái Tanítók, és Irók.	Eretnekek és az igazfágnak Bizonyítói.	Gyűlések és Ekklesiái Szokások.	Nevezetes Dologok.
<p>1400. A' Braunschweigi Fridrik tettezt volt-fel, de minelőtbe válfazatnók meg-öletett.</p> <p>1401. Rupert a' Palatinatusi Gróf. Ö igye-kezte a' Tízfázari méltóságot utóljára Olasz Országban helyre állítani, de híjjában. Ez alatt volt a' nevezetes Ekklesiái Gyű-lés Pífaban, de a' Tízfázár annak végezé-sét nem-hagyta helyben.</p> <p>1410. Jodocus, Moraviából való, 3 Hólna-pok múlva meg-holt.</p> <p>1411. Sigmond derek Uralkodó; de szere-nstelen Katona. Ö már az előtt Jodokus-sal válfaztatott volt. Az ő fő foglalatof-sága a' volt; hogy a' Pápák között, a' fokaig tartó szakadásnak (ellenfészekedé-nek), és az akkor Tífeh - Országban tá-madott Hussufok háborgásainak véget-veffen. Ö maga személyesen el-rontotta, és egy közönséges gyűlést tartott, a' mel-lynek végezése utóljára a' Tenger szorof-ságnál lévő (Lacus Botanicus). Konstantiá-ban meg-erősített. Az Ekklesiának re-ményelt meg-jobbítatása annyival-is inkább félbe nem szakadt. Azért a' Tízfázár ösztönözésére Basileában Gyűlés tartatott. A' mellynek a' Frantziai Ország Király oda érkezésével nem a' leg jobb követke-zése lett. Azonban a' Hussufokkal való do-logból egy nyilvánfagos Had következett, mig végtére a' belső egyenetlenség által egészen el-gyengítették. Sigmond meg az ő halála előtt véghez vitte azt; hogy az ő Veje.</p> <p>1438. II. Albrecht Austriai Hertzeg, Ma-gyar, Országban, Tífeh-Országban és a' Tízfázari méltóságban ő helyében követ-keznék. Ö gondolkozott a' Birodalomnak, bizonyos kerületekre való fel-oztáfáról, mellyett a' Törvényeknek meg-jobbítása által, és azon Jufnak (Jus manuum) melly a' bűnsülett, másnak meg-fértődé-se által len szokta tartani), el töröltetése által akarva végbe vinni, de hamar meg-holt a' Törökök ellen való Hadban.</p> <p>1440. III. Fridrik. Austriai Hertzeg értel-mes és jó uralkodó, a' ki inkább szerette a' Békességet mint a' Hadat. Ö munkálodta V. Miklóssal a' Német Nemzetnek káros meg-egye-űtést (Concordata Nationis Germanicae) a' Görög Tízfázárnak elmulásával ő egész nyú-godalomban maradt. Prúfia a' Római Biro-dalomtól elszakadt. Akkor kötetett Frigy Szeviával, az Ország közönséges békességének helyre állítására, és szoros meg-tartására.</p> <p>1403. I. Maximilian. Vitéz uralkodó; de az ő végezéseiben változó a' Házaságnál Bürgun-dia, és Alföld-Német-Országot Auszriához foglal-ta. A' Birodalomban lévő fideseliséget meg-erős-ítette, az Ország békességének, a' királyi jöve-delemről tett Törvénynek fel állítása, és Német Országának kerületekre való fel osztása által. A' Helvétfok ekkor nyertének a' következendő időre szabadságot. A' Vénétziai Hadban a' re-ményelt hasznát el-nem érte, és a' Mediolanum felett tovább- is tartó háborúfagor egy summa pénzben békélt meg.</p>	<p>1425. VII. Paleologus Já-nos. Mivel a' Deák Ek-klesiával való egyesség el-romlott azért ő Nap nyú-gotról - is semmi segítőf-gét nem kapott, és a' Várnánál lévő szere-nstelen vér ontás Európá-ra nyomorúfágnál egye-bet nem - hozott.</p> <p>1449. IX. Constantín Paleo-logus, az előbbinek at-tyafia, a' Keresztény Tí-fázárak közül a' leg utó-lsó. Ö Amurat Sultán-nak meg-egyezéséből ált a' fűzében, de a' II. Ma-humed ellen való hadban a' ki Konstantinápolyt meg-hodolta 1453 mind Birodalmát, mind életét el-vesztette. Azután nem sokára mintegy 1461 u-gyan ez, a' Trapezuntinu-mi Tízfázárnak - is vé-get vetett.</p> <p>Az innen következén-dő Török Tízfázarak ren-del ezek:</p> <p>1451. II. Mahumed Konstan-tinápolyt meg-hodolta és első Török Tízfázár volt, a' Trapezuntinumi Tízfázárnak véget ve-tett. Scanderbeg halá-la után Epirust magáé-nak foglalta, a' Véné-tziaiak ellen szertfés-volt, maga hatalma alá vetette a' Tatar Fejedel-met, és végtére meg-holt, midőn a' Persák ellen hathatósan igye-keznék. Ö benne min-den tökéletességek meg-voltanak, mellyek egy uralkodóban meg-kíván-tatnak, csak hogy Hite-szégével a' maga di-tférést meg-motskolt.</p> <p>1481. II. Bajazeth Vene-tziával és a' Hittől el-fszakadtakal Egyiptom-ban keményen hadako-zott. Ö kénytelenített kereftényenne lenni, és utóljára a' Birodalmát a' fiának által adni.</p>	<p>VII. Innocentius. Az ő ellenfége Benedek híjjában kezdett véle ujj békességet kötni. Ö egy zenebonában Rómából Vi-terbóban szaladott, ismét vízfza ment és meg-holt, inkább tudós mint igaz ember volt. A' Népotisimusi vétekben részes volt.</p> <p>XII. Gergely 80 Esztendő öfz. Ö és Benedek falárdfággal el-hitettek a' világot, hogy az Egyességet meg-lehet ftele-kedni. Végtere mind a' ketten az Ország ellen olyat vétek, hogy a' Pífal Gyűlésben a' szokás szerént le-tétettek 1409.</p> <p>V. Alexander, a' Pífal gyűlésnek végezését meg-erősítette, a' mellyben ő volt a' Fő. (Praefes) Gergely és Benedek meg-is ellenfégei voltak, és tetemes véteket ftelekedett a' kolduló Barátokért való (Bullaja) petítés levele által, és az által hogy ő Rómában nem ment 1410.</p> <p>XXII. (XXIII.) János, nem egyenes úton módon válfaztatott. Az ő két ellenfegét kárhoztatta, és Alexandernek a' kuldú-lo Barátokra nézve ki-adott Bulláját el-törölte. László Ki-lályt ki átkozta, a' ki ötet nyomorúfágra juttatta. A' Konstantiái Gyűlésben, ő és az ő ellenfége le-tétetett és helyében V. Márton meg-koronáztatott. A' Gyűlésben ő volt a' Fő. Az Ekklesiá meg-jobbítását igyekezőkhöz nagy idegenfég-gel viseltetett. ő és az utánna következendő nagy szűz-fek voltak a' Hussufok' véres hadakozásában; VIII. Krie-men, és XIII. Benedek néki ellenében tetettek. Basileában Gyűlést hirdettetett, és meg-holt 1431.</p> <p>IV. Eugenius. A' millyen jól tettett a' Basiliái Gyűlésnek kezdetiben, annak utánna épen olly nagy ellenfészek szűz-matanak ő vele, sőt a' Basiliái ötlet le-tetté, a' Savo-jai Hertzeg V. Felixet válfaztatott, a' ki ő li - átkozott és nagy hasonlást okozott. 1447.</p> <p>V. Miklós, a' Tudományoknak barátja, tudós és békességet szerető ember. Ö kötötte Fridrik Tízfázarral azt a' hires egyességet, meg-békeltett Felixet, a' ki az ő Méltóságot nagy tíftelességgel folytatván le tette, tulajdos Bullaja által erősítette - meg a' Basiliái Gyűlésnek munkáját. Fridrik Tízfázárt és az ő feleségét meg-koronázta. 1455.</p> <p>III. Kalixtus. Ö állította-fel a' Krisztus el-valozásának (meg-ditfőttetésének) Innepet. Néapolla miatt kevés beitsülett szerzett magának, és felette igen szerette a' maga atya-fiát. 1458.</p> <p>II. Pius igen tudós; de Uralkodáson kapdó ember. A' ke-reftényen Hatalmasokat Mantuában gyűjtötte a' Török Had-miatt. Kárhoztatta közönséges helyen ezt a' ő előbbeni fel-tételt (Principium) hogy a' Gyűléseknek nagyobb tekintete legyen mint a' Pápáknak; Ferdinand Tízfázarral magára nézve nem dítféretes békességet kötött, és meg holt Anconában 1464.</p> <p>II. Pál. A' Tudományak és a' Virtusnak ellínefge, noba az Or-szág dólgaiban járatos ember. Ö Podiebrad Tízfázart a' maga Birodalma pusztításának ki-nevezte, az ő Hitét meg szegte, a' Főfvényfeg miatt a' szabaduláfnak Esztentejét 25dik Esz-tendő-re le hozta. Borfiusi Ferrarai Hertzegnek tette, ezért és egyéb ftelekedetiért ötlet halála után közönségesen gyölölkék. 1471.</p> <p>IV. Sixtus. Tudós de külömben ollyan, a' ki a' Historiák elég rofznak lenni, le-nem-irhatnak. A' atyafiak (nepo-tismus) hoz való szörnyű kedvezés ő általa leg nagyobb mértékben volt, és fante el-fzenvedhetetlen lett. 1484.</p> <p>VIII. Innocentius. Ö annak előtte 16 fanyú gyermeket nemzett a' kike az ő hivatalában igen nagy gondja volt. A' Néapollsi Ki-rállyal kéttzer ötött öfzve minden nyerefeg uékül. Bajazeth Sultánnak atyafia Zizinus; ő általa Rómában lakott 1493. Ö után-na következett egy szertentelen válfazás által.</p> <p>VI. Alexander, minden eddig élt emberek között a' leg fellebbebb er-költű és ennek uralkodása egy másból folyó nagy ftenetlenség volt; hogy az ő öt fanyút a' világonfól fel emeltesse. Ez végtére azon megeg által, mellyet másnak kéztített tudatlanságból meg ivvtt, ez az emberfégnek gyalázatos motka, a' földről el-töröltetett. 1503.</p>	<p>Aeneas Sylvius az után II. Pius Pápa.</p> <p>Alphonfus Spina.</p> <p>Alphonfus Testatus.</p> <p>Ambrosius, a' Kamaldiai rendnek Apat - Ura.</p> <p>Andreas. Karini Erefek és Kárdinal.</p> <p>Anton. Florentziai Erefek.</p> <p>Bernhardin. Sinai.</p> <p>Bessarion. Nizdai Erefek.</p> <p>Catharina de Bologna.</p> <p>Conrad Summerhart.</p> <p>Dionysius de Lewis. Rikeli.</p> <p>Gennadius. vagy Georg Scholarius.</p> <p>Heinrich Harphius.</p> <p>Hieronymus. Pragai.</p> <p>Hieronymus Savanarola.</p> <p>Jacob Perezus.</p> <p>Johan. Capistranus.</p> <p>Johan. de Turrecremata.</p> <p>Johan. Vesalius.</p> <p>Johan. Geiler.</p> <p>Johann. Gerson.</p> <p>Johann. Hufs. Pragai Theo-logus.</p> <p>Johann. Nider.</p> <p>Johann. Reichlin Pforz-hajmi.</p> <p>Johann. Segouia.</p> <p>Johann. Tritsenheimi.</p> <p>Sponheimi Apat - Ur.</p> <p>Johann. Vesselin.</p> <p>Josephus. Konstantiná-pollji Pátriárka.</p> <p>Lorentz Justinián.</p> <p>Lorentz Valla.</p> <p>Ludwig Alamandus.</p> <p>Marcus Eugenikus.</p> <p>Marfilius Ficinus.</p> <p>Nicolaus Cusanus.</p> <p>Nicolaus Tudsch.</p> <p>Paulus. Püspök.</p> <p>Petrus de Aili.</p> <p>Platina.</p> <p>Raymundus de Sebunde.</p> <p>Simon. Teffalonikai Erefek.</p> <p>Teodorich. Niem.</p> <p>Teodorich Ürie.</p> <p>Kempis Tamás.</p> <p>Vincentius Ferrerius.</p> <p>Werner Rollwink Laeri.</p>	<p>I. Eretnekek.</p> <p>1. Beghardufok (a' kikei Német Országban Schveftriónnak is neveznek) mindenütt el szaporodtak, imitt amott már a' múlt Században erre a' bo-londfágra vetemedének, hogy mezi-telen mentenek az Isteni tífteletre, mint ha ők mint 'Adám az ártatlan-ság állapotjában, minden testi gyö-nyörűségtől mentek volna. In-nen Adámítáknak nevezettek.</p> <p>2. Helvetziában nagy Lárma táma-dott az úgynevezett Albacefok és Can-didufok által, a' melly Fánaticufok Fejer köntöst viselvé a' Falukon se-regeként jártanak. Az Istennek való meg-békélésre az önként való peni-tentzia tartást tanáfolták. 's. a. t. Az el-múlt fázadnak vége féle már kez-dötenek.</p> <p>3. Alföld Német-Országban Aegédus Cantor és Vilhelm Hildeniffen egy tárfafigot állítottanak fel a' köz Nep-ből, a' kik magokat értelmes embe-reknek (Homines intelligentias) neve-zték, a' Szabad leleknek törvényét hirdettek. Egyedül a' Krisztust efmér-tek a' lelki boldogság szerző okának, meg-vetették a' fűlbe való gyónást, az önként való penitentzia tartást, és más Ekklesiái Törvényeket, nagy része ártatlan és kegyes emberekből állott.</p> <p>4. A' Mária bűn nélkül való fogan-tatásáról formált Tudományak Sixtus Pápa igen nagy párt-fogója a' volt. U-gyan annak Innepé Basileában meg-erősített.</p> <p>II. Az igazfágnak Bizonyítói.</p> <p>1. A' Vikléfíták Angliában, Német-Országban és Tífeh-Országban.</p> <p>2. Hufs János Pragai Predikátor, a' Pápának kegyetlen Uralkodása, és a' Papok véteik ellen, a' bűnbűtáfással való kereskedés ellen tett bizonyfágot és egyedül a' hit által való meg-iga-nizást predikálta. A' Konstantiái Gyűlésben 1415ben meg-égettetett.</p> <p>3. A' Pragai Hieronymus Hufs' Ta-nítványa és követője hasonlóképpen Konstantiában meg-égettetett. így járt Florentziában Savanarola Hieronymus noha más okból de fák ugyan a' Pá-pa Kegyetlensége által.</p> <p>4. A' Dréfdái Péter és a' Missai Ja-kab a' kik azon igyekeztek hogy az Ur Vátfórját két fzin alatt osztáfk-k.</p>	<p>I. Gyűlések.</p> <p>1. Oxoniumban 'Sinat 1408ban a' Vikléfíták ellen.</p> <p>2. Pífaban Gyűlés 1409. Az Ekklesiának reformá-tiója el-vezetett, és meg erősítették hogy Gyűlés lé-gyen a' Pápáról.</p> <p>3. Konstantiában a' Gyű-lés 1415 olly tífzéből tar-tatott, hogy az Ekklesiák reformáltasának. A' tizen harmadik ülésben ezen fűzöket le-iratták: Noha a' Krisztus az Ur Vátfórát mind a' két fzin alatt fzer-zette, meg-is a' Gyűlés jónak találta hogy fák egy fzin alatt osztáfk-k. Hufs és Hieronymus meg-égettettek.</p> <p>4. A' Basileái Gyűlés-ben 1431. újra meg erő-sítették hogy a' Pápáról Gyűlés legyen. A' Tífeh kezdett elni a' Pohár-ral, és a' fűzletett Anyai nyelveken kezdettek az Isteni tífteletet tartani és az Isten befszédét hir-detni minden akadály nél-kül.</p> <p>*) Paleologus János min-den részben engedel-meskedett a' Latinu-foknak, hogy a' Deák Ekklesiát a' Göröggel egyefíthesse. A' Ferrarai Gyűlésben 1458. az egyfűlésnek for-mája meg-is kétfűtte-tett. De a' Görög Pá-triárkák tellyességgel bé-nem-vettek.</p> <p>II. Az Ekklesiái Szokások úgy maradtanak mint az előbbeni Században. A' Sz. Helyek, Bűfű Já-rások, Erejkék és ma-gok - is a' Szentek na-pouként szaporodtak.</p>	<p>1. Spanyol - Országban Ferdinand Király (Catholikus) a' Saratzenufok Uralkodásának vé-get vetett, és kénfzerítette őket és a' Zfidó-kat, a' Catholica Vallásnak be-vételére. Xi-menis Cardinalis ebben a' Birodalomban az Inquifitiot meg-erősítette.</p> <p>2. Christophorus Columbus fel-talalta 'Améri-ka felé az utat. Amerikus Vesputzius jutott-el valofággal a' fázraz Tartományra, a' kitől az ő nevezetét vette. Az által a' Kereftényfégre ott egy ujj ajtó nyitott. Afrikában fókép-pen Congóban a' Portugallufok által lett a' Kereftényeni Hit efméretelése.</p> <p>3. II. Mahumed 1453. Konstantinápolyt meg-hodolta 's így a' Kerefténynek az egész Nap-Keleten a' Törököknek alája vettek.</p> <p>4. A' Deák és a' Görög tíftelességes Tudu-mányokat az egész Europa meg-fzerette. Azért Reuchlin János és Trithemius János nevek nevezeték. Marfilius Ficinus Plátót fordíto-ta. Szüntelen több több Tudófofok mentenek Konstantinápolyból Olasz-Országba. Innen lett az hogy Plátót, kit a' Görögök szerettek Eu-ropában fókfele Nyelven olvasták és Aristote-lest imitt amott meg - vetették, fokat használt a' Tudófofok íráfainak pallerozáfára, és arra, hogy az ő elméjeket a' Scholastikufok homa-lyofágából nagyobb világofásra kozzák.</p> <p>5. Tífeh-Országban elsőben Wicelfnak írá-fa által; de az után Hufs Jánosnak és az ő Kö-vetőinek munkálkodáfof által az Istennek igé-je jobban meg-esmértetett.</p> <p>6. Valla Lörintz igen jó jegyzéseket irt az Ujj Testamentomra. A' Sz. Írás fók nyelvek-re fordíttatott.</p> <p>7. Kempis Tamás irta az ő Theologiáról való efméretes könyvét Savanarola Lörintz Ju-stin és más Miftikufok alkalmas elő-menete-leket tettek.</p> <p>8. Így lett Europa fásan fásan alkalmas az igazfág nagyobb világofágának és az erköltsök fundamentomof meg-jobbításának be-vételére.</p> <p>9. A' Könyv Nyomtatáfnak mesterfége fel-találtatott 1440ben. A' Moguntziai Gutenberg Jánostól. a' Harlémi Lörintztől, Faust János és Feffer Péter vóltanak az első fel-találói. Így a' Tudományok is hírtelen mefázra ki-terjedtek.</p> <p>10. Ide tartoznak az Ujj Akadémik-is. Li-pfiában 1409. Rostokban 1419. Grifwaldiában 1456. Basileában 1460. Freiburgban 1463. In-golstadtban 1472. Moguntziában 1477. Tubin-gában 1477.</p> <p>11. Más Tudófofok, Leonard. Brunus Areti-nus; Joan. Franc. Poggius; Georg Trapezun-tinus; Georg. Heinburg; Rudolph Agricola; Hermolaus Barbarus; Joan Picus Mirando-lanus; Gabr. Biel; Joan. Bapt. Spagnoli.</p>

Római Tsfázárok.

A' Római Püspökök.

A' Római Pápa Birodalmának Historiája.

A' Lutherána Ekklesiának Historiája.

1519. V. Károly. Nagy Károly után a legnevezetesebb Hatalmaság Európában. A Pápa az ő választását háborgatta, de még előre meg egyeztett abban, hogy az eleibe tetetett *Capitulatio* bizonyos végezések férént, magát kötelezi a választatott. Frantzia Országgal szerentes hadat folytatott, az ő fegyverének híre Afrikában is ki-terjedett, és az Alföldi Német Ország Tartományokat egy Birodalomná foglalta. Az ő Uralkodása alatt leg-nevezetesebb volt a' Reformáció, a' mely már Maximilian alatt elkezdődött volt, melyért ő köztette, és a' Reformationt igyekező Fejedelmek között Hadakozás szarmazott, mely az utolsóknak károkkal végeződött-el. Az annaktánna következőt új hadban nem volt szerentseje, a' hol az ő nagyobb boldogságára 1552. a' Passaviai Frigyre kényszerített állani, mely meg-eleven 1555ben a' Vallásról való békefés elkövetkezett. Midőn ő az ő fiának Filepnek nem adhatná által a' Tsfázarságot leterette az Uralkodást, és a' Klastromba ment. Ő állította-fel a' kinos fő vétére való ítélet tételt. Mikor uralkodni kezdett, akkor tanulták az egész világot körül hajókani.
1556. I. Ferdinand, Bolts, és igazságot szerető uralkodó. Ő volt az első, a' ki a' Pápa-tól való meg-koronázást nem-igyekezte.
1564. II. Maximilian. Ő alatta történt a' Grumbaki dolog. A Vallás akadályai ellen ő tett hasznos rendelkezéseket, és annaktánna a' Törökök ellen kadakozott.
1576. II. Rudolf. Az ő uralkodásban való nagy rezsége ált-l adott alkalmatosságot arra, hogy Német Országban a' Reformációtól fogva támadott ellenkezések, a' egyenetlenfészek a' két Vallásról lévők között szüntelen nevedjenek, míg fok előre meg-eftett fisekedetek után a' következő században egy nagy veszedelmes had ütötte ki magát.
- VI. Alexander 1191-től fogva 1503ig.
- III. Pius Az ő hivatalának 26. napján meg-holt. 1503.
- II. Julius Uralkodáson kapdó, vért szomjuhozó, büszgetelen, hite leegott és egyéb vétekekkel meg-fertéztetett Ember. Meg-hódolta Venéziát. Kámbriával szövetséget kötött. Ama' Közönleges Tsfázással (Respubl.) megint bekeféget kötött, Lajos Tsfázat meg-haragította, a' ki ő ellene Pifában Gyűlést tartott; maga a' Pápa ellenben mást tartott Lateranumban, és a' Spanyolokkal és Venéziákkal sz. Frigyet kötött (Ligne a' Pápa Ekklesiának oltalmazására) 1513.
- X. Leo A' felettebb való bujasság, hazsontalan Pompa, az Isteni Tudományokban való isekely Tudomány, és a' maga Familiájához való buzgófság az ő természetű ajándékainak diáferetét a' Tudományokban való esmerettségét, a' a' Tudósokhoz való szeretettét meg-homáloztották. Frantzia Országgal egyezséget kötött, a' Lateranumi Gyűlést el-vegezte, és különösen Német Országot a' Bün-botlásnak Kereskedelemtől el-borította; foként ez adott alkalmatosságot a' Reformációra. † 1521.
- VI. Adrian Tűdös, igaz, mértékletes, ember volt. A' Római Ekklesia rendelleneségeinek (rozs erkölcsének) ellensége volt, és különösen a' Pápák Isékinek. † 1523.
- VII. Kelemen. A' Római Iséknek hasznáért, buzgólkodó Ember. Frantzia Országnak javára ő állította-fel a' sz. szövetséget. Róma meg-hódoltatott, fel-prédáltatott, a' Pápa meg-fogatott; ő el-fazladott, és bekefség kötetett. Ő munkálódott az Angliai Király VIII. Henrik Hárságsági dolgának el-választásában, a' Károly Tsfázat másodikkor meg-koronázta, de az neki nagy szomorúságot okozott † 1534.
- III. Pal Az Ország igazgatásában jártas, de rozs Theologus, és rozs életű. Ő tetteett buzgófságot mutatott, hogy egy Ekklesiái Gyűlést tarthasson; az Angliai Királyt ki-akozta, és lenkilese figyelmeztet annaktánna rá, a' Jesuiták rendét meg-erősítette, a' bekefséget szerző Tsfázárral háborgott, Tridentinumban Gyűlést hirdettetett, azt Bononiába által-tette, és az ő Fiát Farnését meg-ajándékozta örökösen Pármával és Platentziával, de mind a' kettő felett háborúlságok szarmaztak és meg-holt 1549.
- III. Julius bünben bünözökölő Pápa. Az ő Kárdinálisü süvegét az ő tlapodár kedves szolgálójának ajándékozta. A' Tridentinumi Gyűlést tovább folytatta, veszekedett Venéziával, Frantzia Országgal, és végtére Ferdinand Római Királlyal † 1555.
- II. Marcell. Ifak 22. napokig uralkodott.
- IV. Pál Az ő haragos, és Kemény indulataival ő benne egybe volt köttelve a' Pompanak szeretete, és uralkodásra való vágyodás. Ő ifinált leg-elsőben a' meg tiltott Könyvekről (Causalogy) Laifromot, a' Rómában el nyomattatott Népnek öröme meg-holt 1559.
- IV. Pius. A' Tridentinumi Gyűlés, ő alatta holzzas háborgásokban folytatott, és végtére egészen el-vegeződött. Az Auszriai, és Bavariai köz Népnek a' Pohárt meg-engedte † 1565.
- V. Pius az előtti Fölb vallato; (Generalis Inquirit.) hasznos ember; a' Tridentinumi Gyűlésnek, be veteleért buzgólkodott, és a' Római Széknek hatáir nélkül való Meltóságsért; az ugy nevezett Brenekek, és némely Tudósok ellen igen Kegyetlen; ő tette Florentziát fő szertezségnek, a' sz. Penzeknek szerzője, és a' Tridentinumi Kátekefának, † 1572. Szentnek tartattatott.
- XIII. Gergely Ischidb hajlandóság voltanak mint az előtte valóknak; helyben hagyta a' Parísi véres lakadalmat. A' Tridentinumi Gyűlésnek mellefagor gondoskodott és az Ifjak Tanitatófokra szolgáló bizonyos Kollégiumoknak építetésefőrt; Ersebet Angliai Királyné ellen való arulásban rezsé volt, és magának fok boldogságot okozott. A' Kalendariumot meg-jobbította, és a' Corpus Iuris Canonit 1585.
- V. Sixtus. Jól tudta magát tetteit; a' külföld hatalmat igyekezte, foként a' Neapolyi Királyi Birodalomnak meg-hodolása által jól meg szaporítani; Ke-ményen uralkodott, és az ő Klastozó (Bulla) pefestés levelet mellese, és fizelesen ki-botlatotta. A' sz. Israfinak jobban való fordítása, a' Vatikánumi Bibliotéka és a' Pápa Kamara által lett felette érdemese. A' Jesuitáknak ellensége volt; a' Kárdinálisoknak szamat helyenre hasározta † 1590.
- VII. Urban az ő hivatalának 13dik napján meg-holt.
- XIV. Gergely. Az ő elmejének Karaktere jobb volt, mint az ő értelmének tellettsége. Ő nyilvánosságon rezsé volt a' Frantziáknak sz. szövetségetben és ezt a' háborúságot nagyobbitotta. † 1591.
- IX. Innocentius Ifak két Honpoki uralkodott.
- VIII. Kelemen az ő Protestánsok ellen való buzgófsága kevés okofággal volt össze kötve. A' Római Isék ő alatta megint Ferrarába vifaza vittetett.

1. Ennek a' Századnak az elein külfökepen mindenek bekefségben voltanak. VI. Alekszander és II. Julius Pápák igen búján éltenek és kegyetlenül uralkodtanak.
2. Mivel Julius XII. Lajosnak nem ifak a' Neapolyi meg-hódoltságban, hanem egyebekben is ellene volt; azért verette ez azok az esmeretes pénzeket *Perdam Babilonis* Nomen Eff. XIV. 22.
3. Lajos Maximilian Tsfázárral is Pifában Julius ellen gyűlést tartattatott. Julius ellenben Rómában mást tartott.
4. Alekszander, Julius, és X. Leo a' bün botlásnak való kereskedést leg-nagyobbra vitték.
5. A' Pifai II. Gyűlésben ez a' izikely: a' Pápa a' Gyűlésnél alabb való a' mely a' Pifai, Konstanti, és Basileai Gyűlésekben az előbbeni században végeztetett volt, meg-erősítetett.
6. A' Papi rend-is felette meg-volt romolva.
7. A' Misfikusoknak az ő szente Fanatikusi nem igaz Tudományok között meg-vagyon valami a' tiszta Tudományból-is.
8. Hogy a' Peter Isékét meg-erősítessék a' hasznos irásoknak olvasását meg tiltották.
9. A' Pápaifak ebben a' században a' Teretie való dolgokat (Missionar) felette nagyon ki-terjesztették a' Nap-keleti, és Napnyugoti Indiákban.
10. 1511ben Pifában és Lionban Gyűlést tartatott a' melyet a' Kárdinálisok hirdetenek és
11. 1511-től fogva 1517ig a' Lateranumi Gyűlés.
12. A' Tridentinumi Gyűlést III. Pal kezdte el 1542ben 45ig. Akkor gyakran felben szakadt, a' megint elkezdették, míg IV. Pius 1563. el-vegette.
13. A' Pápaifaknak a' Protestánsokkal 9 együtt való beszélgetések volt 1. Augsburghban 1518. 2. Lipsiában 1519. 3. Vormatziában 1521. 4. Megint Vormatziában 1541. 5. Regensburghban 1542. 6. Ugyanott 1546. 7. Vormatziában 1557. 8. Possiában nem mellese Parísiól 1561. 9. A' Brizgáviái Emmendingenben 1569.
14. A' Dominikánusok, és Franciszkánus között való Háborgás a' Maria bün nélkül való fogantatásért a' s. a. t. A leg nagyobb botrányok, és mindenféle ifalárd Tűdáknek ki-gondolására a' s. a. t. tovább-is folytatottatott.
15. Új rendek: a' Theatinusok Kaputzinusok, a' Franciscanusoknak egy neme, a' Barnabíták, Kármelínák, Meziálabefok, Káriták, vagy *Fratres Charitatis*. A' Jesuitákak Izerette *Lojola Ignácz* és III. Pál Pápától meg-erősítetett.
16. Univerzitások. Alcalában, vagy Complutumban ennek a' Század elein Saragofában Aragoniában 1530. Porrigallában Eborában 1515. Dillingenben 1549. Rheimbun Kampagneban 1560. Burgundiában Besunfonban 1560. Duvakiban 1561.

1. A' Reformációra (mely nagy munka) már a' mult században fundamentum vettett volt. t. i. Az igazságok bizonyítói által, az Ekklesia meg-vesztettségéről való közönfés panasz által, a' Pifai Konstantiái Basileai Gyűlések által.
2. Az Ekklesia meg-jobbítására közelebből alkalmatosságot a' bün botlásnak való kereskedés. X. Leo Pápa a' Brandenbúrgiai Hárból való Erseknek Albertnek Szabadtságot adott, hogy Német Országnak nagy részében a' bünnek meg-botlását predikáltassa, a' pénznek sele öve, sele pedig a' Pápa Nénnyé lenne. Tezelnek meg-parantolattott hogy Saxonában a' bün botlásat predikálja és nagy szorgalommal folytatta az ő munkáját minden Artatlanoknak nagy meg-botrányokozásokra.
3. Luther Márton Margarétától 1483ban Islebiában született; Hann Luthernek egy Bányásznak Felesége; Magdeburgba és Eifenachba ment Oskolába; 1502 Erfurtban az Univerzitásban; 1505 Tanító lett; 1507 Augustinanus; 1512 Vittembergában a' Theologiában Professor lett. Már az előtt sokkal kezdte volt ő a' Bibliának szorgalmatos tanulása által jól által látni a' dolgokat; ekkor már a' bün botlásnak való kereskedésnek irtoztatósága otet ugy fel-indította hogy ő 1517ben 1. Oct. a' Vittembergi Klastromban Templomban a' Pápának nem igaz Tudományok ellen 95 Tzikellyeket (Iheses) ragasztott-fel és foként a' bün botlás ellen fok Predikációkat mondott.
4. 1518. Heidelbergban az Augustinusoknak egy Gyűlések volt a' hól az ő részére állottak *Bucer Schnes*, és *Brentius*. Ugyan ebben az esztendőben Augspurgban Kárdinális Kajetanussal együtt való Bes-égetést tartott; 1519 Lipsiában disputált a' Pápa Meltóságsról *Eckhel*, a' meg terétől, Purgatóriumról, a' Bün meg-botlásáról. 1520 *Eck* egy Bullát hozott Rómából, a' melyben Luthernek fel tett Tzikellyei mint Eretnefség meg-vettettek, maga ki-átkoztatott. 1521 a' *Vormatziái* Ország Gyűlése ment; a' Saxoniai Választó Fejedelemtet alatonban az ő vifasz téro uttyában el-vittette és a' Wartburgi hegyen lévő Klastromban fjenaknál Bátorfágon helyhezette. Itt fordította az Új Testamentomat. Az időtől fogva Német Országnak fok helyein az igazság mellest hasonloképpen buzgólkodtanak. 1522 Háborúlságok kezdődtenek, a' melyet *Carlostadius* indított. Luther annaktánna *Wittemberg* a' ment, hogy azokat le-tfendeftette. 1523 *Norimberg*ában Ország Gyűlése tartott, és abban 100 Vallásbéli nehézségek (Gravamina) adattanak - bé a' Németektől. Azomban a' meg-világosodás mind inkább inkább terjedett, a' Klastromokat fokan el-hagyták, ugy hogy 1524ben Luther az Augustinusok Klastromát Wittembergában a' Választó Fejedelemtnek által-adta 1525 *Bor n Katás* Feleségül vette. 1527 a' Saxoniai Választó Fejedelemtnek *Jánosnak* parantolattatott a' Ekklesiái rendelést készített. Az Isteni Tiszteletben hasonl Reformációt tette-nek Német Országok fok más helyein-is; t a' Evangéliom Sveciában Dániában a' Hollandiában, mint már annak elotte egynehány esztendővel Frantzia Országban-is ki-terjedett.
5. 1528. Luther az egész Saxonihban meg-vifgálta az Ekklesiákat 529 a' nagy, és kifiny Katekifist írta. Ugyan ezen esztendőben volt az Országok Gyűlése Spirában; a' Pápaifak Ura ezt a' végezést kezdetek tenni; hogy az Ekklesiái dolgokban mindeneket az ő előbbeni állapottokra vifza kell-állani. Az Evangéliusok protestáltak; innen neveztek őket azután *Protestánsoknak*. A' Protestánsok Smalkaldiában, és *Norimberg*ában össze gyűltenek, és foként Smalkaldiában az ő bátorfagokra szövetséget tfináltak, és akkor a' Helvetziai és a' Német Országai Protestánsok között egyenetlenfészek lettenek. Luther és *Zwinglius* Marburgban gyűlést tartottanak, hogy mind a' kettőt egyefitték. Smalkaldiában, és Torgáviában Tzikellyek tettekenek - fel, a' melyeknek a' következő Gyűlésben hasznát vennék. Ebből és *Luthernek* némely Jegyzéseiből készítette *Melancton* az Augustana Vallás tételt.
6. 1530. Augspurgban Ország Gyűlés tartattatott, és annaktánna Jun. 25kén *Bojer Krist* az Augustana Vallás tételt. *Confessio Augusti* el-olvasa. Az Ország el-olvasának a' Protestánsokra néve szomorú kimenetele lett.
7. Azért magokat oltalmazták 1531. Smalkaldiában egy közelebből való szövetség által.
8. Még-is 1532 *Norimberg*ában a' bekefségről, és Vallásnak szabadtságáról való Bi-onyossá tételt meg-nyerték a' következő Gyűlést.
9. 1536. *Frid. János*, a' Saxoniai Választó Fejedelemt, a' Lüneburgi Hertzegek Vittembergai Hertzeg *Ulrich*, a' Birodalom Grosja *Filip*, és más Protestáns Fejedelmek az ő bátorfagokra Smalkaldiában szövetséget kötötenek. Mivel ebben az időben III. Pál Pápa Mantuában Gyűlést hirdettetett; azért, (v. ez alkalmatossággal) 1537 a' Smalkaldiai (Articulufok) tzikellyek Luthertől irattattak.
10. 1538. A' Pápa Fejedelmek *Norimberg*ában az ugy Nevezett szent Frigyet tfináltak.
11. Azomban ifak nem az egész Német Országban, még Auszriában-is felette fok helyeken, mint Tsef Országban-is alfi Német Országban olly jó elemenettel reformálódtanak, hogy azt hitték, hogy a' Pápaifak Rend ellen elég erőfiek lennek, és egy Hadban magokat jól oltalmazhatták.
12. 1546. holt-meg *Luther*. Ugyan abban az esztendőben hirdettetett V. Károly Regensburghban Ország Gyűlést. Akkor az Olasz és Spanyol Népek Német Országra mentenek. A' Protestánsok elzre vévén, hogy őket el-akarkják nyomni, fegyvert fogtanak, és így hat esztendőig igen véres Had folyt.
13. 1547. Passiában Frigyet kötötenek. 1555 a' Vallás felet való békefés Augsburghban t-kellétefégre ment.
14. Azomban fok Tanító Luthernek felső Saxonidában a' *Zwinglius* és *Kalvinus* Tudományra hajlottanak. Hogy ezt az újítást meg-akadályoztathassák *Lichtenberg*ben 1576 Gyűlés tartatott. 1577 a' hegyen lévő Klastromban Magdeburgnál *Jacob Andrú*, *Selnecker*, *Musculus*, *András Kernerus*, *Chytrérus*, és *Chemnitius* össze gyűltenek, és az ugy nevezett egyezéfsnek formáját (*Formula Concordiae*) készítették, a' mely 1580 a' Torgáviái Tartományi Gyűlésben ki-hirdettetett.
15. Együtt való beszélgetések (*Colloquia*) és Gyűlések (*Konventek*) *Hamburg*ban 1526. *Flensburg*ban 1529. *Marpurg*ban 1529. *Vittemberg*ában 1536. *Veimárb*an 1560. *Heidelberg*ban 1560. *Naumburg*ban Gyűlés a' meg-valtozott Augustana Vallás tételért 1561. Maulbrunban az Ur Vafordért 1564. *Altenburg*ban a' Jénai, és *Vittembergi* Theologusok között 1568. *Dresd*ában Konvent az Ur Vafordjáért 1571. *Torgáviában* 1574. *Lichtenberg*ben 1576. Maulbrunban 1576. *Torgáviában*, és a' Hegyen lévő Klastromban Konvent az egyezéfsnek Formájáért (*Form. Concord.*) 1577. *Hertzberg*ben 1578. *Kuedlinburg*ban az egyezéfsnek formájáért 1580. *Baden*ben 1589.
16. Lutheránusok Akadémiai: *Wittemberg*ában 1502. Az *Oderánál* lévő *Frankfurt*ban 1506. *Königsberg*ben 1544. *Jénában* 1548. *Altdorf*ban 1575. *Helmstadt*ban 1576.

Tizenhatodik Század. II. Táblátska.

A' Réformáta Ekklesiának Históriaja.	A' Sociniánusok Históriaja.	Az Anabaptisták, Mennoniták, és Fanatikusok Históriaja.	A' Római Ekklesiának Tanítói.	Tanítói a' Lutherána Ekklesiának.	A' Réformáta Ekklesiának Tanítói.
<p>1. 1519dik Esztendőben Sámson Helvetziában a' Bünbofánatot prédikálotta, <i>Ulrik Zwinglius</i>, nagy Indulattal szegede magát ellenébe, annakutánna Luthernek könyvet ajánlotta, egyedül a hit által való meg-igazulást prédikálotta, és nagy szorgalmatossággal munkálódta a' Reformatort.</p> <p>2. Az 1523dik Esztendőig a' Helvétziák a' Luther követőivel igen meg egygye-tenek. 1524ben <i>Zwinglius</i>, és 1525ben <i>Oecolampadius</i> az Ur Vátförjáról való vélekedéssel elő-állott. 1525től fogva 1528ig erről a' dologról fok különb-külömb-féle íráfok származtanak. 1529ben <i>Luther</i> és <i>Zwinglius</i> Marburgba mentenek, és meg egyezzenek; de hiábán. <i>Zwinglius</i> halála után a' melly történt 1531, <i>Bullinger</i> és <i>Bucerus</i> az Ur Vátförjáról való vetélkedéseket tovább folytatták, és 1542ban a' <i>Zwinglius</i> írásait ki nyomtatták. 1544ben azért <i>Luther</i> az ő kitűny Vallás tételét (<i>Confessióját</i>) az Ur Vátförjáról ki adta. A' Tigurumiak annak ellenébe szegedék azon Vallás tételre, mellyet az Istennek befédéből hittének, különösen az Ur Vátförjáról való Igy nevezkedett a' vetélkedés. 1548ban <i>Kálvinus</i> Argentoratumból Genevába ment, és ott az előre való el-választásról Praedestinációról való Tudományt ki-terjesztette. <i>Vesslét</i>, és más <i>Lutheranus</i> Theologusok annyival inkább bürgölködtének ellene. 'Es így végtére meg tiltották a' Népet mind a' két részről hogy a' máfoknak Templomában ne vegyen Ur Vátförjást.</p> <p>3. <i>Francia Országban</i> a' <i>Lutheranusok</i> terjesztették - ki először az ő Tudományokat; Genevában pedig, és <i>Laufannában</i> a' <i>Kálvinus</i> Tudománya terjedett ki mintegy 1555ben. Ott hát akkor mintegy 1560ban ezek a' <i>Kálvinus</i> Tudományának követői, máfok között <i>Hugenottáknak</i> végtére <i>Reformatusoknak</i> is neve-tettek.</p> <p>4. <i>Angliában</i> már 1535 tájban némelyek a' <i>Luther</i>, Tudományt be- vették, 153; után <i>Luthernek</i> fok könyveit, és különösen <i>Justus</i> <i>Jonásnak</i> <i>Katekizisét</i> <i>Angliára</i> fordították; <i>Kramer Tamás</i>, <i>Foks Tamás</i> <i>Latimer</i> Püspök, és máfok követtek a' <i>Luther</i> Tudományt de végtére nevezetesen <i>Martin Páter</i>, <i>Hooper</i> és <i>Ridley</i> Püspökök segítségével által a' <i>Kálvinus</i> Tudományt be-vitte. <i>Elisabeth</i> Királyné azt a' Birodalomban meg-erősítette.</p> <p>5. <i>Alfo Német Országban</i> (<i>Belgyiomban</i>) a' Tanítók 1540dik Esztendőig nagybábra a' <i>Lutheranusokkal</i> tartottanak. De az időtől fogva a' <i>Kálvinus</i> Vallása ottan felette erősen ki-terjedett.</p> <p>6. Elsőben 1547 tájban a' <i>Palatinatusban</i> kezdettek az Ur Vátförjáról való Tudományban a' <i>Reformatusok</i> részére állani, azok között főképpen <i>Wilhelm Kleinwitz</i> <i>Heidelbergban</i> nevezetes.</p> <p>7. A Nagy elméjű <i>Filip</i> a' <i>Zwinglius</i> Tudományt már meg-szenvedte <i>Haffiában</i>. Végére ez ugy meg-nevezkedett, hogy a' Tartomány béli <i>Graf Moritz</i> 1592ben a' <i>Reformáta</i> Vallásra állott.</p> <p>8. Magyar Országban is a' <i>Reformatzionak</i> fundamentomos Tizkelliei mind inkább inkább ki-terjedtenek.</p> <p>9. Együtt való Befelgetések <i>Bernában</i> 1528ban; <i>Genevában</i> 1534; <i>Oxoniumban</i> 1549; <i>Londonban</i> 1553; <i>Vestmünsterben</i> 1559; <i>Rokhelben</i> 1571; <i>Mumpelgárdban</i> 1586; <i>Neuburghban</i> 1593.</p> <p>10. 'Sinatok; <i>Emdeben</i> 1571; <i>Dordrechtben</i> 1578; <i>Middelburgban</i> 1581.</p> <p>11. Univerfitások: <i>Marburgban</i> 1526. ennek a' Századnak vége felé többire mind <i>Reformatusok</i>; <i>Lejdában</i> 1575; <i>Frankherában</i> 1585; <i>Sedánban</i>, <i>Champagneban</i> 1592.</p>	<p>1. Ebben a' Században Külömböző helyeken a' Sz. Háromság ellen való hibás Tudományban estenek. Ezek között a' nevezetefek:</p> <p>1. <i>Servetus Mihály</i> <i>Aragoniai</i>, a ki hét Könyvekben a' Sz. Háromságnak hibáiról tette elmeretése az ő vélekedését 1531. Az Istennek Fia nem magától való Személy; A' Sz. Lélek egy Isteni erő. Ő <i>Olafz Országban</i> szándékozván midőn <i>Genevában</i> keresztlét ment meg-fogattatott, és az ő vélekedését főként <i>Kálvinus</i> annyira vitte hogy ő 1555ban meg-eggettett.</p> <p>2. <i>Ioh. Valentin Gentilis</i> <i>Kalabriában</i> <i>Kosenzai</i>, <i>Olafz-Országban</i> <i>Genevában</i> ment, a' hol az <i>Arianusok</i> hamis Tudományt ki-terjesztette. <i>Bernában</i> fejtet vették 1566ban.</p> <p>3. <i>Blandrata György</i> <i>Saluzzoi</i> <i>Orvos</i>, hasonlóképpen hibázott, a' <i>Gentilis</i> Követői által az <i>Arianus</i> hamis Tudományra vezettetett 1555ban; <i>Sigmond János</i> <i>Fejedeleme</i>nek <i>Erdélyben</i> <i>Orvos</i> <i>Doktora</i> vőtt, és ott ki-terjesztette, mint annakutánna <i>Lengyel Országban</i> is az ő hamis Tudományt.</p> <p>4) <i>Hetzer Lajos</i> hasonlóképpen tagadta a' <i>Krisztus</i> Istenfégét.</p> <p>II. <i>Olafz Országban</i> 1546től fogva egy Tudós Ferjszák által álló Társaság állott-fel, hogy a' Vallásról mindenféle meg-világosításokat készítsenek. Ebben a' Társaságban vőtt <i>Laelius Socinus Marian</i> <i>Socinnak</i> fia. Midőn ez a' Társaság el-felészletett, <i>Laelius Socinus</i> <i>Helvetziába</i> szaladott. Az ő írásait hagyta az ő Attyafának <i>Fauftus Socinusnak</i>, a' ki 1574től fogva az ő Attyafának hibás Tudományt be-vette, <i>Bafiléában</i> <i>Theológiát</i> tanult, annakutánna <i>Magyar Országban</i> által <i>Lengyel Országban</i> ment, és ott magát az <i>Arianusokkal</i> egyefeltette. Mert 1566ig ott a' Isteni Háromságot nem hívok nagyobb részén az <i>Arianusok</i> Vallását tartottak. Ezek ötet elsőben nem akarták be-venni: de ő meg-is az ő okofsága, és ékeksen isóllása által arra bírta még a' főbbeket-is, hogy az ő Tudománya ebben a' Társaságban az Uralkodóbb vőtt. <i>Erdélyben</i> annak előtte <i>Blandrata György</i> az <i>Arianusok</i> Tudományt ki-hintette vőtt; annakutánna pedig ez a' Társaság inkább hajlott a' <i>Socinus</i> Vallására.</p>	<p>I. Anabaptisták.</p> <p><i>Münzer Tamás</i> <i>Zwikan</i> <i>Prédikátor</i>, 's. a. t. <i>Marcus Stabner</i>, <i>Cellarius Martou</i>, <i>Stork Miklós</i>, és máfok egynehányon főként <i>Zwikauban</i> 1521ben azután más helyeken is Uj <i>Profetáknak</i> jelentették ki magokat, <i>Münzer</i> és <i>Stork</i> <i>Zwikauból</i> <i>Vittembergába</i> mentenek, és <i>Karolostadiust</i> el-tilábitották. Azt tartották hogy a' fel-nevezkedteket a' <i>Krisztus</i> Uj Országára ímet meg-kellene kereszletelni. Ebben az Uj Országban semmi halála mintfen az elsőfőnek, sem a' tudós <i>Papnak</i>, sem az <i>Akadémiái</i> elsőfőnek. Minden <i>Kegeyben</i> bele adja azt a' Sz. Lélek, a' mit ő neki tanulni kellett. Minden tselede <i>Gazdának</i> szabad hogy az Ur Vátförjást ki- szolgálfassa 's. a. t. Ezeknek követői 1534 <i>Münsterben</i> olly ir-tóztató Zűrzavart csináltak, hogy nagy munkával szedetett megint rendbe a' Város.</p> <p>II. <i>Menno Simonis</i> <i>Ubbo</i> <i>Filip</i> <i>pól</i> megint meg-Kereszteltetett és alfo Német Országban olly fok Követőket gyűjtött össze, hogy az ottan tállatató ujra Keresztelkedők (<i>Anabaptisták</i>) <i>Menmoni</i> <i>taknak</i> neveztetnek.</p> <p><i>Melchior Hofman</i> és az ő Tanítványa <i>David Joris</i>; ezek is fok követőket gyűjtöttek. Innena <i>Melchioristák</i> <i>Hofmannisták</i> és <i>Joristák</i>.</p> <p>III. A' Fanatikusoknak más nevei <i>Schwenkfeld Gáspár</i>. Ez ugyan egy ideig az Ujra Keresztelőkkel tartott, de meg-is a' maga vélekedését Német Országban ki-terjesztette. A' Tseh <i>Atyafiaknak</i> a' mult Században nagy Partfogojok vőtt <i>Podiebrad</i> <i>Kir.</i> mellyert ötet fellette gyűlölte a' Pápa és az ő halála után, amazok Keményen üldöztek; <i>Moráviában</i> mentenek lakni; és a' <i>Reformatusokkal</i> egyefelni igyekeztek. I. <i>Ferdinand</i> <i>II.</i> <i>alt</i> is üldöztetvén <i>Práfában</i> szaladának, a' hol I. <i>Albrecht</i>, a' vallásokra szabadságot adott. <i>Lengyel Országban</i> minven keresztlét az <i>Evangeliomot</i> ki-terjesztették. A' <i>Valden</i> <i>estek</i> ebben, és a' mult Században a' kemény üldöztetéstől felvén (<i>Hippokratistak</i>) nem azt mondották a' mit hittek.</p> <p><i>Theophrastus Paracelsus</i>, egy nagy <i>Orvos</i> az ő Társasában a' Fanatikusok hibás Tudományaira fundamentomot vetett. p. ő. az ő Istenről bölsekedő Könyveitől, megint a' <i>Kabbalística Theologia</i>ban.</p> <p><i>Vilhelm Postel</i>, és <i>Hieronymus Karadanus</i> is ide tartoznak.</p>	<p><i>Ximenus Ferentz</i> <i>Toledo</i> <i>Ersek</i>, és <i>Kardinális</i> <i>Hochstratan</i> <i>Ják</i>, a' <i>Dominikánusok</i> között az elsőbb.</p> <p><i>Erasmus Rotterodamus</i>, <i>regul.</i> <i>Kanonikus</i>, <i>Theol.</i> <i>Doktor</i>.</p> <p><i>Sylv. Prierias</i>, a' <i>Dominikánusok</i> vezére.</p> <p><i>Tezel János</i>, <i>Dominikánus</i>.</p> <p><i>Eck János</i>, <i>D.</i> az <i>Ingolstadt</i> <i>Univerfitásnak</i>, <i>Procancellarius</i>.</p> <p><i>Cochlaeus János</i>, a' <i>Német</i> <i>lévo</i> <i>Frankfurtb.</i> <i>Dékan</i>.</p> <p><i>Alexander Hieronymus</i>, <i>Vaticani</i> <i>Bibliothecarius</i>, és <i>Kardinális</i>.</p> <p><i>Thomas de via von Geta</i> <i>Kardinális</i>.</p> <p><i>Campegius Lörintz</i>, <i>Kardinális</i>.</p> <p><i>Polus Reginald</i>, <i>Kardinális</i>.</p> <p><i>Faber János</i>, <i>Béti</i> <i>Püsp.</i></p> <p><i>Sanctus Pagninus</i>, <i>Lioni</i> <i>Dominikánus</i>.</p> <p><i>Alphonsus a Castro</i>, <i>Franciscánus</i>.</p> <p><i>Faber Jakab</i> <i>Etables</i>, <i>Sorboni</i> <i>Dokt.</i></p> <p><i>Sadoletus Ják</i>, <i>Kárd.</i></p> <p><i>Kontravenus Gásp.</i> <i>Kárd.</i></p> <p><i>Ferus</i> vagy <i>Vild</i> <i>János</i>, <i>Moguntziái</i> <i>Frantziskán.</i></p> <p><i>Karranza Bertalan</i>, <i>Toledo</i> <i>Ersek</i>.</p> <p><i>Cenalis Robert</i>, <i>Airankes</i> <i>Püsp.</i></p> <p><i>Kassander</i> <i>György</i>.</p> <p><i>Maldonatus</i> <i>János</i>, <i>Jésuita</i>.</p> <p><i>Sikstus Senensis</i>, <i>Dominikánus</i>.</p> <p><i>Paija Andradius</i> <i>Ják</i>, <i>Portugalliai</i> <i>Theologus</i>, <i>Laundus</i> <i>Espencius</i> <i>Párisi</i> <i>Theol.</i></p> <p><i>Arias Montanus</i> <i>Bened.</i> <i>esmeretes</i> <i>Spanyol</i> <i>Theol.</i></p> <p><i>Sanderus Miklós</i> <i>Löveni</i> <i>Theol.</i> <i>Professor</i>.</p> <p><i>Pamelius Ják</i>, <i>Omer</i> <i>Városlában</i> <i>Püsp.</i></p> <p><i>Vatablus</i> <i>Ferentz</i>, <i>Párisban</i>, a' 'Sido nyelvben <i>Professor</i>.</p>	<p><i>Luther Márton</i>.</p> <p><i>Scaupitz János</i>, <i>Theol.</i> <i>Dokt.</i> és <i>Német</i> <i>Országban</i> az <i>Augustinus</i> <i>rendének</i> <i>Fo</i> <i>Vikárius</i>.</p> <p><i>Bugenhagen János</i>, <i>Pomeriai</i> <i>Vittembergi</i> <i>Pap</i>.</p> <p><i>Melunchton</i> <i>Filip</i>, <i>Vittembergában</i> a' <i>Görög</i> <i>nyelvben</i> <i>Professor</i>.</p> <p><i>Lampertus Ferentz</i>, <i>Marburgban</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i></p> <p><i>Spalatinus György</i> a' <i>Bölts</i> <i>Fridriknek</i> <i>Udvari</i> <i>Présikátora</i>, és <i>Altenburgi</i> (<i>Superintend.</i>) <i>Püspök</i>.</p> <p><i>Myconius Frid.</i> <i>külömben</i> <i>Mecum</i>, <i>Gothai</i> <i>Superint.</i></p> <p><i>Urban Rhegius</i>, <i>Luneburgi</i> <i>fő</i> <i>Superint.</i></p> <p><i>Krutziger Gáspár</i>, <i>Vittembergi</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> és <i>Prédikátor</i>.</p> <p><i>Haffus János</i>, <i>Breslaui</i> <i>Pap</i>.</p> <p><i>Bucer Márton</i>, <i>Strasburgban</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> az után <i>Kambridgeban</i> <i>Angliában</i>.</p> <p><i>Vitus Theodorus</i>, vagy <i>Veit Dietrich</i> <i>Norimbergai</i> <i>Pap</i>.</p> <p><i>Aepinus János</i>, <i>Hamburgi</i> <i>Pap</i>, és <i>Superint.</i></p> <p><i>Justus János</i>, <i>Vittembergai</i> <i>Prédik.</i> és <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> az után <i>Jénai</i> <i>Professor</i>, végtére <i>Koburgi</i> <i>Superintend.</i></p> <p><i>Erhard Schnepfius</i>, <i>Pap</i>, és <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> <i>Marburgban</i>, <i>Tubingában</i>, <i>Jénában</i>.</p> <p><i>Amsdorf Miklós</i>, <i>Magdeburgi</i> <i>Superintend.</i> <i>Naumburgi</i> <i>Püsp.</i></p> <p><i>Vergerius, Péter</i>, <i>Pál</i>, <i>Kapo d' Istria</i> <i>Püsp.</i></p> <p><i>Mathesius János</i>, <i>Joachimstáli</i> <i>Pap</i>.</p> <p><i>Agricola János</i>, <i>Berlini</i> <i>Udvari</i> <i>Prédikátor</i>.</p> <p><i>Vittorin Strigelius</i> <i>Juni</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i></p> <p><i>Brentius János</i>, <i>Svéviában</i> <i>Halában</i> <i>Pap</i>, <i>Stuttgárdban</i> <i>Elojáró</i>.</p> <p><i>Eberus Pál</i> <i>Vittembergai</i> <i>Prof.</i> és <i>Superintend.</i></p> <p><i>Morlinus Joak.</i> <i>Samlai</i> <i>Püsp.</i></p> <p><i>Hieronymus Veller</i>, <i>Theol.</i> <i>Dokt.</i> a' <i>Freyburgi</i> <i>Oskolának</i> <i>Mefistában</i> <i>Gondviselője</i> (<i>Inspekt.</i>)</p> <p><i>Májor György</i>, <i>Vittembergi</i> <i>Prof.</i> és <i>Prédik.</i></p> <p><i>Illyricus Flacius Maty</i> <i>Vittembergában</i> a' 'Sido nyelvben <i>Prof.</i> <i>Jénában</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> <i>számk</i> <i>ki</i> <i>vetésben</i> <i>ment</i>.</p> <p><i>Marbachius Joakim</i>, <i>Strasburgi</i> <i>Pap</i>, és <i>Prof.</i></p> <p><i>Kemnitius Márton</i>, <i>Braunsveigi</i> <i>Superintend.</i></p> <p><i>Vigand János</i>, <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> <i>Jénában</i>, <i>Vismari</i> és <i>Jénai</i> <i>Superintend</i> <i>Königsbergi</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> <i>Pomesanai</i> <i>Püspök</i>.</p> <p><i>Kirchner Timot.</i> <i>Jénában</i>, <i>Helmstádtban</i>, <i>Heidelbergában</i> <i>Pap</i>, és <i>Professor</i>. <i>Vajmárban</i> <i>fő</i> <i>Superintend.</i></p> <p><i>Hefshufius Tileman</i> <i>Jénai</i> <i>Helmstádti</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i></p> <p><i>Selmecker Miklós</i>, <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> <i>Jénában</i>, <i>Lipsiában</i> <i>Udvari</i> <i>Pap</i>, és <i>fő</i> <i>Superintendens</i> <i>Volfsbüttelben</i>, <i>ímét</i> <i>Prof.</i> <i>Lipsiában</i>.</p> <p><i>Andrae Ják</i>, <i>Tubingai</i> <i>Prépót</i>, és <i>Kancell.</i></p> <p><i>Kytráus Dávid</i>, <i>Rostoki</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> és <i>Superint.</i></p> <p><i>Aegid Hunnius</i>, <i>Marburgi</i>, és <i>Vittembergi</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i></p> <p><i>Osiander Lukás</i>, <i>Vürtembergi</i> <i>Udvari</i> <i>Prédikátor</i>, és <i>Adelsbergi</i> <i>Apát-Ur.</i> 's. a. t.</p>	<p><i>Ulrik Zwinglius</i>, <i>Gloriai</i> és <i>Tigurumi</i> <i>Prédikátor</i>.</p> <p><i>Oecolampadius</i> vagy <i>Hauschein</i> <i>János</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> és <i>Prédikátor</i> <i>Bafiléában</i>.</p> <p><i>Bodenstein Rudolf</i>, <i>András</i>, <i>külömben</i> <i>Karolostadiust</i> <i>neve-tetett</i>, <i>Vittembergi</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> és <i>Dokt.</i> <i>Orlamündi</i> <i>Pap</i>, <i>Tigurumi</i> <i>Diákonus</i> <i>Bafilái</i> <i>Prof.</i></p> <p><i>Judas Leo</i>, <i>Tigurumi</i> <i>Pap</i>.</p> <p><i>Krammer Tamás</i>, <i>Kantelbergi</i> <i>Ersek</i>.</p> <p><i>Myconius</i>, vagy <i>Geisshäuser</i> <i>Osváld</i> <i>Bafilái</i> <i>első</i> <i>Pap</i>.</p> <p><i>Pellikanus</i> vagy <i>Karlschne</i> <i>Konrad</i>, <i>Tigurbában</i> a' <i>Napkeleti</i> <i>Nyelv</i> <i>és</i> <i>Theológiában</i> <i>Prof.</i></p> <p><i>Vermillius Martyr</i> <i>Péter</i> <i>Okfoniúi</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i></p> <p><i>Muskulus Farkas</i>, <i>Augsburgi</i> <i>Prédikátor</i>, és <i>Bernai</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i></p> <p><i>Kalvinus János</i>, <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> és <i>Prédikátor</i> <i>Genevában</i>, <i>Strasburgban</i>, és <i>megint</i> <i>Genevában</i>.</p> <p><i>Farell Vilhelm</i> <i>Neufchâtel</i> <i>Prédikátor</i></p> <p><i>Bibliander Todor</i>, <i>Tigurumi</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i></p> <p><i>Viretus Péter</i>, <i>Prédikátor</i>, <i>Laufannában</i>, <i>Genevában</i>, <i>Nimesben</i>, <i>Montpellierben</i>, <i>Lionban</i> 'sat.</p> <p><i>Bullinger Imre</i>, <i>Tigurumi</i> <i>Prédikátor</i></p> <p><i>Bokvinus Péter</i>, <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> <i>Heidelbergában</i>, és <i>utólyára</i> <i>Laufannában</i> <i>Pap</i>.</p> <p><i>Simlerus Jónás</i> <i>Tigurumi</i> <i>Prof.</i> és <i>Prédikátor</i>.</p> <p><i>Lavater Lajos</i>, <i>Tigurumi</i> <i>Fő</i> <i>Pap</i>.</p> <p><i>Zankius Jeronimos</i>, <i>Theol.</i> <i>Prof.</i> <i>Strasburgban</i>, és <i>Heidelbergában</i>.</p> <p><i>Vithaker Vilh.</i> <i>Kambridgei</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i></p> <p><i>Beza Todor</i> <i>Genevai</i> <i>Prof.</i></p> <p><i>Junius Ferentz</i> vagy <i>Duion</i> <i>Lejdai</i> <i>Theol.</i> <i>Prof.</i></p>

Tizenhatodik Század. III. Táblátska. A' Réformátzióról.

Magyar Ország' és Erdély' Réformátziója.

Lengyel Orsz. Réformátziója.

Német Orsz. Helvétzia Réformátziója.

Francia Orsz. Réformátziója.

Belgium' Spany. és O. Orsz. Réformátziója.

Svédia és Dánia Réformátziója.

Anglia' Skotzia' Hibernia' Réformátziója.

A' Réformátzió előtt már némely *Waldensek* Magyar Országba mentenek volt, a' kiknek ot követői is maradtanak. A' Hulsók fok helyein ennek a' Kir. Birodalomnak ki-terjedtenek; *Sigmond* Tf. ugyan keményen üldözte őket, de az által még jobban meg-erősödven az igaság mellett, nagy kívánsággal fel-kerestek Luthernek Irásait és Magyar 's, Erdély Országban vitették. Sok Magyarok mind a' Nemes, mind a' köz rendben lévőkköz Wittenbergában mentenek hogy Luthernek, és *Melánctonnak* tanítását halhassák. A' leg nevezetesebb azok között volt *Ciriacus Márton*, a' ki leg elsőben Magy. Orszról Wittenbergába ment, és annak utánna *Lőtsei* első *Prédikátor* lett; ez után 1524 ment ez a' kettő: *Lyncius Diene*, és *Gleba Boldisár*; a' következők ezendőkben máskok fokon, úgy hogy *Ferdinándnak* haláláig, Wittenbergában 250 Magyarok tanultak; ez a' Német Országba való ki jövés meg ma is szokásban vagyon; mely által a' Protestánsokkal a' Tudományok közölvén, pallérozódott, 's a' hivatalokra alkalmas férfiak származnak. *Lajos* ugyan kemény parantsolatot adott ki a' Lutheránusok ellen, de azok avar még annál nagyobb buzgalomra gerjesztettek a' Luther Tudományhoz. *Lajosnak* halála után Magyar Orsz. on a' Lutheránusoknak állapotyok jobban kezdett lenni; A' *Mohátsnál* lévő füzökzetben Püspökök is fokon el-efvén, fok Nemes Emberek az Evangyelikusok részére állottanak, remélvén hogy annál könnyebben magokéva tehetik az Ekklesiái jókat. *Lajosnak* özvegye *Mária V. Károlynak* testvére, a' Luther Tudományára felelt hajlando volt. Az után *Ferdinánd K.* nagy kegyelmességgel viseltetett a' Magyar Lutheránusokhoz azok gyülekezete felet te nevedett, és már 1550 Felső Magyar Országban 5 szabad Városok *Kassa*, *Lőtse*, *Eperjes*, *K. szében*, *Bártfa*, és *Sáros Vármegyé* *Ferdinánd K.*nak egy Vallás tételt (*Confessiot*) adtakon bē, melyet annak utánna helyben hagyttanak. Midőn az Erdélyi Vajdát *Zapolya János* némely magyarok, *Ferdinánd* helyet Királynak választották, és a' *Török Ts. Sulinán* segitőgél volt; akkor a' Pápanak némely Püspökei, és más követői, az Evangyelikusokat keményen kezdetek üldözni. Nevezetesen Magyar Országban híres Reformátora *Dévai Mátyás*, a' ki Magyar Országban Luthernek neveztenek, fokat iszenvedett. Budán és Bétsben foglágban tette, de még is végtére abból ismét ki szabadítottott. A' mit e' *M. Országban* *Honter János* éppen azt tfelekedte Erdélyben, a' *Brassói Tanács* (Magistratus) ötlet első Lutheránus *Prédikátor*nak tette, és 1533 a' Réformátustáit reá bizván, olly szerentfesen ment benne elő hogy 1540 Erdélynek nagy része Evangyelikus volt. Minden Erdélyi Százok bē veték 1544 ezt a' Vallást és 1545 a' Lutheránusok *Medgyesén* a' leg első 'Sinatot tartották; melyben az Augsburgi Vallás tételben meg egyeztenek (azt bē veték) és a' Saksoniai Ekklesiái szokásokat bē vettek. 1553 *Szebenben* 'Sinat; ennek a' Városnak akkori *Prédikátor* *Wiener Pált* közönséges akaratból első Evangy. Püspöknek v. Superintendensnek választván a' Püspöki hivatalokat a' Papoknak ki rendeltét fel-szenteletet, Papi hivatalban való bē állitást, és az arra el-készitett Regulákat neki által adták. Magyar Országban is fok 'Sinatok tartattanak. Elsőben a' *M. Ország*, és Erdélyi Ekklesiáknak Papijai részszérént az *Augstána*, részszérént a' *Helvetika* (*Confessiot*) vallás tételt hitték; amazoknak száma nagyobb volt, a' kik között igen híres *Dévai Mátyás*, a' ki *Zwingliusnak* az Ur' Vátfarjáról való Tudományát hirdettvén 1530 Budán Reformátustá lett. A' Réformátusoknak száma 1550 után szembőlant szaporodott, és még 1557. előtt már a' Kalvinus Tudományából is igen fokat tudván, ezen időtől fogva mind inkább kiterjedett, és feregenként állottanak reá. 1555 a' fellyebb említett 5. Szabad Városok, a' *Szepes Vármegyéből* való 13 Városok helyekkel egytt, és also Magyar Országban némely Városok, 's, Főbb Urágok *I. Ferdinándtól* a' Vallásnak szabadon való gyakorlására Just nyertének. Hasonló Just nyertének az Erdélyiek 1563 *Istabella* Kiránól 's a' Fiaitól *Sigmond Ján.* Kiránól és 1564 Némely *M. Ország* Városok *Ferdinándnak* Fiaitól *Maximilián*tól; a' mely Privilegiumot a' következő Királyok is meg-erősitettének.

Az igazság világossága Lengyel Országban nem egézfzen homályosított volt meg a' Babonafág által. Tfeh Orszból fok Hulsók mentenek volt oda. Eppen azon okból *VI. Hadrián Pápa* *Sigmond* Lengyel Or. Királyt az ő követet által a' Vigyázásra kérte, ne hogy Lengyel Országban is Eretnekek támadjanak. A' Király valóságilag meg-is tiltotta 1523 és 1524 az ollyan könyveknek nyomatását és bē vitélet a' melyben valami eretnecség vagyon. Mindazáltal találkoztanak a' kik a' tiszta Tudományt prédikáltották; még is 1549 és 1550 előtt nem volt egy gyülekezet - is egézfzen reformálva, és az első Lutheránus 'Sinat *Krakauban* 1549-ben tartott. Az első Lutheránus Eka. állott a' Tfeh Atyafiakból, a' kiket a' R. Kir. *Ferdinánd* a' Smálkaldiai Hadnak kezdete után ki ízetvén *Poznában* 's. annak határain meg telepítenek volt. Lengyel Or. bol *Poznából* a' Püspöknek kérdésre ki ízetvén *Prussziában* mentenek, de még is némelyek *Poznában* visszafza' térvén 1553 az első gyülekezet a' Tfeh Atyafiaknak fel-állitották; ebből más gyülekezetek származttanak, a' melyre némely fő Urágok is állottanak. Ez anyival könnyebben meg eshetett, hogy maga a' K. - is *Sigmond Augst* felette hajlando volt a' Tiszta Tudományra 1557 *Israel György* az ő *Esperes*tyéneknek v. Superint. nek tette N. Lengyel Orszban.

Szinte abban az időben hatott-be az Evangyelioni igazság világossága is a' K. Lengyel Orsz. ban és Lithvniában, úgy hogy a' mint említett *Krakauban* 1549 'Sinat tartott. De ennek a' Birodalomnak Tanító többnyire a' Réformátusok részre hajlottanak a' kik között a' leg nevezetesebb *Laski János*, a' ki elsőben a' Gnefnai Káptalanak *Prepósta*, az után Al Magyar Országban Vespáremi Püspöknek ki-nevezetett; azért annak utánna a' két rész között egyfűget kellett készíteni

I. A' Palatinatusban.

A' Palat. Fejedeleml *III. Friderik* a' Lutheránus, és Réformátus Tanítók között a' Vallásfok befelgétéseket tartván maga is 1560 Réformálódott, és a' le-tetett Lutheránus Tanítók helyében Reformátusokat tévén, az ő alatta valóinak meg parantolta hogy a' *Genéval*nak vélekedesit, és szokásait Venek-bé, így minden Német Or. Fejedelmek között leg elsőben ő vitéte a' maga Birodalomban a' Réformátust. Ő a' *Heidelbergi Káték* fűt, a' Vallásnak ut-mutatására (mely *et Zak. Ursinus* készített) 1562 leg először ki ny omtartatta s közönséges tette. A' ő Fia a' ki helyben következt VI. *Lajos* 1576 az ő Atyának igyekezetét el törölvén, a' Lutheránus Tanítóknek Tekinteteket helyre állította és a' R. Tanítók helyet Luther. káttett. Ennek halála után, a' Fia *IV. Friderik* nek *Tutóra Kásimir János* olly nagy buzgalommal állította visszafza' a' Réformátusok Tudományát, hogy a' Lutheránusok kevesen maradtanak. Melánctonnak barátja *Hardenberg Alb.* igyekezte leg elsőben *Kálinus* az Ur Vátfarjáról való Tudományát a' Bremai Orsz. Gyűlésével meg - esmérte. Noha ő a' Városból ki-ízetett és ez az igyekezte fűtben ment, meg-is ennek a' Szaznak vége felé a' Bremaiak Réformálottanak. A' Német Or. Réfor. Láf. I. Tábl. bővebben.

II. Helvétziának Réformátustáit láf. II. Tábl. Nevezetes Reformátusok *Zwinglius*, *Oecolampadius*, *Haller*; még mikor Helvétziában Luthernek Nevét se hallották volt *Zwing* már el-kezdte ot az Evangyelionmot prédikálni 1516ban. Mikor *Sámson Bern.* azt mondotta; ő pēn-zert a' leg ismentelenebbeknek - is bēneit meg-botsátja, és a' lelkeket a' Purgatoriumból ki-szabadítja, ő hatatofon meg táfolta, 1523 *Zwing* 67. Fel teteleiben az ő Tudományát, a' Traditiot sat ellen olly hathatofon oltalmazta, hogy a' *Tigurumi Tanács* és Nép meg-erősítette. 1524 a' *Templomból* képek ki vitettek és 1525 a' *Mise* el töröltetett. 1528 *Haller Bernát*, 1529 *Oecolampadius* Basileát Reformáltak. *Zwing*, meg holt 48. Elzt. korában 1531. 11 Oá. helyében következt *Bullinger Henr.* *Oecol.* is abban az Elzt. ben holt meg 4. Elzt. helyében követke *et Hylcon* *Uvald*.

A' kik elsőben a' Rom. Ekklesiától el-távoztanak *Lutheránusoknak* neveztek. A' Navarrai Királyné *Margaretha I. Ferentz K.*nak Testvére a' Vallás meg-jobbításában gyonyörködött; és azon tudós Férfiaknak kik azt tfelekedtek pártját fogván, azok tanítottak, gyülekezeteket gyujtottak, és már az előtt 1523, a' *Meauxi* Püspökgében és *Várasban* meg nevezetes Emberek is és Püspökök is a' Rom. Ekklesiától el hajlottak. *I. Ferentz* Kir. a' Réformátusoknak ellenfele volt; a' *Teslvet* *Margaretát* meg fedvén miert engedi meg a' Vallásban az ujítást, *Margaretha* ezt ígerte: tfak hét dolgokban teszen váltoást. 1) hogy a' különös *Mise* el töröltessék, 2) az Ur Vátfarja két fűt alatt szolgáltafak ki 'sat. A' Réformátusoknak száma, és hatalma Nagy Férfiaknak hozadjok valo állása által hirtelen meg nevedvén, az ő Vallások háborgattott, és ők a' Királytól s. Tíztf Viselektől üldöztetvén segyvert fogni kéntelenitettek; mely által nem ákadályoztatott a' Vallásnak meg jobbítása; hanem még elofegitett. Ő velek egytt valo befelgetést tartottak *Poznában* 1561: végtére az ők el pusztitást el-vegeztek; mely kezdetű *Nevezetes Párisi* *Éres Lakadalom* 1572; a' Sz. *Frigyert* (*Ligue*) 1576 meg készitettek. Minek utánna 1582től fogva 1598ig 8 kulombz hadat folytattanak; és után ő nekiek *IV. Henrik* Kir. meg engedte az híres *Nantesi* parantsolat által hogy az ő vallásfokat mind örökké szabadon gyakorolhassák. *Francia Ország*nak leg nevezetesebb Réformátora *Kálinus János* volt.

I. A' Réformátzió előtt a' Valdenfek Tudománya ottan kiterjedt volt, és így elegen voltanak a' kik a' Réformátusokkal tartottanak. A' Spanyol Orsz. Kir. *II. Filipe* a' Vallást (*Inquistiot*) Uj Püspökfét s. más szoros Torvényeket akarván ottan fel-állítani; ezen Uj rendeleseknek az egyfűlt Nemesfeg közönséges akaratból 1566 elene mondtott, és meg-vetvén a' képeket 's. a' melyeket a' R. Ekklesiának s. Isteninek tartott őfzve rontottak, és nagy habortfogot okozván, annak le tfenditására *Alba H.* Spanyol Országból oda küldetett, és számlálhatatlan 'Artatlanoknak meg öletésével akarván letfendíteni, abból egy nagy Had származott. Sok Belgáknak véré ki-ontván a' Spanyolok, az után nyerte meg Belgium a' maga szabadtáit. A' Oraniai Printznek a' *Nafsavi Vilhelme* vezérfege alatt az Angliai Királynak *Elizabetának* és a' *Francia* Or. Kir. nak segitőge által szabadított meg a' Spanyolnak hatalma alól. és 1573 a' Helvétziának Vallás tételét, és Ekklesi Szokásokat bē - vevén Réformátusoknak nevezettnek; az alatta valóinak a' Vallások gyakorlására tellyes szabadtágot engedtenek tfak hogy a' Birodalomnak Hafznát 's. nyogodalmat leg kissebbsé ferték.

II. Spanyol és Oldsz-Országban Luthernek a' Pápaival való első háborgása után, tfak hamar ki-terjedt a' Réformátzió, főként *Helvétziában*, *Toskandában*, *Néapolisban*, a' Rom. Ekklesiától el-távoztanak; és azért nevezetesen *Néapolisban* 1536, Kemény és vezedelmes háborgások származttanak; melyet könt *Ochini Bern.* és *Martir Péter* okostauak, ezt a' Vezedelmes háborgást az *Inquistiorok* által tfenditették. a' kik a' vallást ujítók által fűszonnyu kegyetlenül bantanak, és így a' régi Vallásra visszafzértének. *Néapolis* még - is az *Inquistiorok* meg - nem szentvedte. Spanyol Orsz. ban a' meg égetésre valo fűk a' réfor. ra valo indulatot el-törölték.

I. Svétzia.

Olaus, és *Laurentius Petri* Luthernek, és Melánctonnak iskolájában tanulván, 1519 a' haza me-nő utyokban egy szélvész abban a' fűzetben hajtván a' melyben pēnzert árulták a' bűn botsátó *prédikátort*, annak ellene állottanak, az után *Strenghöben* menvén *Luther* szerent olvafták a' Bibliát, *Olaus* részere állott *Andréa* (*Andersson*) Lór. a' Királynak jelen nem léteben *Olaus* közönséges helyen prédikáltott 1523 a' Izentek imádása, Klast. élet, Gyónás 'sat. *Gustav* Fejedeleml párt fogója volt a' Réformátzió, akit a' kegyetlen Dániai Királynak *Kristiern* ki-üzettete után a' Svétziának 1521 Királyok k választván 1523 meg koronázták. Német Orszból hozott tudós Emberekkel tanitattatta a' Népét és *Olaus Petri* Svétziára fordítván a' Bibliát, az egézf Birodalomban bē-vetett az ő Meltolága által. *Upsaliában* 1526 *Olaus*. (az Evangyelikusok részéről) és *Gallius Peter* (a' Rom. Ekklesi részéről) között disputatziót tartott, és *Gallus* meg-gyozetttven, a' következők ezendőkben 1527 az Ország gyűlése által adta olly hathatofással a' Lutheról meg jobbított vallást hogyha a' mellé nem állanak az Urakodárol lemond; és így az Ország el-vevén a' Püspököknek jofzágait a' Királynak adta, és az Ország jóvára fordított tfak hogy az Urakodárol le ne mondjon.

II. Dániában 1521 *Kristiern* hogy a' maga hatalmát nevelhesse a' *Lut.* Vallást be akarta vinni. 1520 *Károloftádiusnak* Tanítványát *Reynhardot* Saksoniából Hafniában Papnak hívta, és az után magát *Károloftádiust* vitte. Ezen igyekezete nem ment tökéletességre, mert az ő fok kegyetlen legérett 'sat az Ország 1523 pártot fűtven ki ízetk, és a' *Hollatziái H. Friderik* helyében választották. a' ki *Johannis Gy.* és *Taufson J.* nak meg engedte h. a' *Luther* Vallást prédikállyak, és az alatta valói, vallásfokat meg-változtassák, az ő fia is *III. Kristian* meg-engedte; és az *Othoni* Orsz. gyűlésben az Ország rendei is 1539 a' Réformátust bē-vették.

I. Angliában.

Az Angliai Király *VIII. Henrik* (aki annak előtte a' Lutheránusokat üldözte) meg-kedvelvén *Bollen Annát* el-akart az ő feleségéről az *Arragoniai Kától* valóni, és azt a' Pápa meg nem engedvén *V. Károlytól* való feltében, a' Pápa akaratya ellen *Fellegül* vette *Annát*. Melyből a' következt hogy *Henr.* a' Pápatól el-fszakadott, és az Angliai Parlamentum, 's. Nép az *Ekklesiák* Főjének tévén a' Szerzetefeket ki ízte 's. jóvairt fel otfatvén a' R. Pápanak minden hatalmát el-törölte Angliában. Ennek 1547 törtent halála után *VI. Eduard* (a' ki noha ifu H. de felette bős és okos) *Bucor*, *Martyr*, *Fagius*, tanítasait által a' Vallásnak meg-jobbítását munkálkodta, ez az alatta valóinak nagy izomonságokra 1553 meg halván a' helyében következt *Testvére Mária* a' Protestánsokat nagyon üldözte és a' Katholika vallást visszafza' állította; mind azon által főként *Kraumer Tamás* felettebb igyekezte a' Pápa hatalmát Angliában el-törölni, *Mária* meg holt minden maradék nélkül 1558 és helyében következt *Elizabetha* (*Erzfűt*) a' ki a' Réformátziót, megint helyre állította.

II. Hiberniában éppen azon változások 's nyomorúságok voltak a' melyek Angliában, azok lévén iten-is az Urakodók: a' *Dublini* *Erfek Brovne György* tiztitotta leg elsőben meg az ő Tartományát a' képektől 's. más banonás szokásoktól; melyet a' Király is követvén a' Szerzetefeket ki ízte, 'sat.

III. Skotziában *Hamilton Patricius* vitte-bé leg elsőben a' *Luther* Vallást; azok az Ifiak a' kik Német Orsz. ban tanultanak igyekeztek a' Vallást meg-jobbítani, de a' Kemény büntetések 's. Pap.hatalom miatt jó Fundamentomot nem vethetnek. Főként *Knoks János* *Kálinus*nak tanítványa volt az; a' ki Skotziát a' Pápanak urakodástól egézfzen meg-mentette. Midőn 1559. *Genéval* Skotziába ment az ő *Prédikátziója* által hirtelen a' Népet ug fel-buzdította, hogy a' régi ifteni tizfzetnek nagy részét el-hagyván a' Kath. Vallásnak minden nyomdokát el-törölték; és bátor indulattal a' *Kálinus* Vallást, és Ekklesi rendtartást bē-vették.

Római Tsfázarak.

Római Püspökök.

A' Pápa Birodalmának Híslóriája.

A' Papiſta Eklleſiának Ta-
nitói.

Egy néhány író,
különböző Vallá-
fokból.

1615. Mátyas midőn bizonyos fel lételekre kötelezte magát, arra is rá állani kéntelenítette, hogy a' Római Király a' Tſfázárnak akaratja nélkül válaſtathatſe. A' Tſhek Orzágnak az ő Atyafiaktól nyert Királyi leveleket meg erőſítette. De a' Pápiſták a' Törvényt meg rontván azzal az okozták, hogy azok az annakelőtte fel-adott engedelemre méltó panafolkodásoknak ſulya ſzerént igyekeztenek magoknak törvényt kézfizetni. A' Tſfázari Követeket Prágában az Ablakon ki akarták hányni, a' Jeſuitákat, mint a' háborúſágnak ſzerző okait a' birodalomból ki-űzték, a' Tſfázár ellen fegyvert fogtak és az által mindjárt jelt adának az 1618. következett fokaig tartó hadra; Mig ez a' háborúſág tartott a' Tſfázár meg-holt.

1619. II. Ferdinánd Tſfázárnak válaſtatott; noha a' Tſhek Orzági rendek ellene mondták. Ellenbe a' Tſhek V. Fridriket válaſtatták, a' Palatináſti válaſtató Fejedelmet magok Királyoknak. De ő az Orzágból ſzámkivetésben küldetett, és a' Bavariai Elektort Maximiliánt tettek. Az alfo Saxoniai kerületnek rendei, a' kiknek vezerek a' Daniai Király IV. Chriſtian volt, a' ſzámkivetett válaſtató Fejedelmet be-vették, de úgy hogy ſemmit ne ſtlekedjek, midőn a' Király a' Luthernek lévő ſzerentfelet ütköztet utánn 1626. bekeſéſet kötni kéntzerítette. De 1630. Guſtáv Adolf Svétziai Király a' Német Orzágnak el-nyomattatott Proteſtánsoknak javára meg jelent, a' kinek a' Tſfázariak ellen hitel ſelett való ſzerentſége volt. De 1632. a' győzedelemmel teljes ütközetben Lützennel el-eſett. A' Saxoniaiak, a' kik eddig a' Svétziaiakkal tartottanak magok néve a' Tſfázárral 1635 Prágában bekeſéſet kötöttek, a' Svétziaiak azt nagyon bekeletendetenek, bofzſzúſágokból a' Saxoniaiakra rohanának, és mind le vágta a' Tſfázariakat és Sakſoniaiakat Vittſtoknál és Veſtfáliában 's. annakután Halaſiban alkalmas ſzerentſé-jek volt, míg a' következő éftendőben a' ſzerentſe meg fordult. II. Ferdinánd Tſfázár meg holt 1637. és helyébe következett

1637. III. Ferdinánd. Ő tovább folytatta a' már el kezdő-dött bekeſéſéről való tanátkozást (Traktat) míg végtére ſok zűrzavar, és a' ſzerentſének fok változáſa után, a' mind a' két reſzről nagyon óhajtott bekeſég a' Veſtfáliai Münſterbe és Osnabruckba 1648. tökeltetſégre ment. De mivel annak végbe vitele nemly nehézségeket okozott; azért 1650 Norimbargában, a' bekeſég végben vitelének főbb frigye meg-kézfizetett, és 1653 ugyan azúrt a' do-logért Regensburgban Orzági gyűléſe tartatott, a' Tſfázár meg-holt 1657. A' Palatinus és Bavaria között a' Viká-riuságért igen nagy háborúſág ſzarmazott, végtére nem-ly fel talált nehézségek után

1658. Leopold. Frankfurtba meg-koronáztattott, Német Orzágbá magába, imitt amott egyenlelſégek ſamadának. Kivülről pe-dig az 's. egyenhang elſtendőig jó bekeſégben voltak, a' míg a' Frantzia Had el-kezdődött, a' melyben az alto Német Orzá-giának az ſokat haſznalt, hogy a' Tſfázárnak, mint az ő ſzó-m-ſzedjöknek ólalmazóul kellett lenni. Annak a' Nünvegi bekeſ-fég által 1699 lett vége. Frantzia Ország között, és a' Tſfázár között harogas kezdődött, midőn amaz ujjouan Straſburgot el foglalta. Az akkori Törökkel lévő hadakozas miatt ugyan Re-gensburgban az elſtendőig való fegyvernynyás kötetett. De Frantzia Ország ez alkalmatóſággal a' Koloniai Elektortfogott if-mét el ſontotta, és 1688 így ſamadott a' Hídik Frantzia háber-n, a' mely mindjárt 1697 a' Riſzvikkumi bekeſég által el végező-dött; a' Spanyol Orzági örökölſég okozta a' 3dik Frantzia Ha-dat. Frantzia Orzággal tartottanak a' Koloniai, Bavariai, vá-laſtató Fejedelmek, de Schellenbergnél és Hoftatnál mind egy-láb meg veretettének. Ennek a' hadnak közepébe holt meg Leopold és helyébe következett az ő Fija.

VIII. Kelemen a' Jubileumot meg innepelte, és a' Kegyelemnek ſegítſégéről Gyűléſt tartott 1605.

XI. Leo tſak 25 Napig űlt a' Római Fekében.

V. Pál a' Pápi Meltóſághoz nagy buzgoſággal volt, Venetziával neveteset háborúſa volt a' mely-tak az ő ſzékének máltoſát gyengítette a' Nepotiſmus az ő idejében uralkodott; ő Rómát és a' Vatikani Bibliothekát meg ékeſíteti-igyekezte, és magát földi Iſtennek, a' Kereſztény-fég egyedül való uralkodójának, és a' Pápi nagy hatalom meg tartójának nevezette. † 1621.

XV. Gergely. Szerette a' nyugodalmat, a' melyet a' Proteſtánsok elni nem engedte meg, a' Hít-nek ki terjeſztésére Gyűléſt tartott, és meg-holt 1623.

VIII. Orbán. Jó tudomány Ember, nagyon buzgo az ő Eklleſiájához, és a' maga udvarának tiztele-téhez; a' Tudóſoknak védelmezője. Nagyon ſzerete-t a' Nepotiſmust (a' rokonſágnak való kedve-zelt) és ſokſzor az ő Atyafiakra biza az Uralkodott. Azok a' 74 Kárdinaliſok a' kiket ő tett neki kö-ſzönhetik az elfölget, és a' Római Szek, az Ur-binoi Hertzeglégnek, 's más Tartományoknak vífaſza állítatſát. Ő állította fel; Collegium de propaganda fide 1644.

X. Innotzentius, ő az uralkodáſon való kadbóſa, az ő mindeneit igazgató meg bizott Olympiá-jának ſoſvényſége által mindeneit meg-bo-trá-n-koztatott: meg hódolta Kaſtroz; a' Veſtfáliai be-keſéſet nyilvánſágóſſan kárhoztatta, és Jánzeniuſ-nak 5. Tzikkelyeit 's, meg-holt 1655.

VII. Alekſander. Sok vetelkedéſek után, az őſze-v ſzóvetkeztetnek hirtelenkedéſek által érte-el ezt a' Máltoſágot, igen nagyra vitte a' Nepotiſmuſt, és XIV. Lajos Tſfázártól, azon kívül hogy ő Avig-nont, Kaſtrot, és Ronegionét el-veſztette, ére-kenyül meg-aláztatott. † 1667.

IX. Kelemen. A' bekeſéſet, és Pompát ſzerette, el-ſenſége volt a' Népoſiſmuſnak, a' Portugalliá-val háborúſágnak végett vetett, és a' Jánſeniſtá-ka le-ſtendefítette 1669. gdiſk Decemberben.

X. Kelemen, igaz bekeſéſet ſzerző Pápa Paulucci Kárdinalnak hívára való fogadáſa által a' Népoſiſmuſnak különös nemét hozta-be. † 1676.

XI. Innotzentius. Az erköltsi Tudománynak ſzor-galmatos tanítója. A' ſzálláſoknak ſzabadſágot fel-állította, és ő közötte 's Frantzia Ország között nagy háborúſág ſzarmazott. Molinóſnak kárhoz-tatſát nem jó ſzívvvel hagyta helybe. † 1689.

VIII. Alekſander Avignonat vífaſz kapta; a' Törökkel el-len a' maga Hazaſjának ſegítſégül volt; a' Jeſuitáknak az okofáſon epült (Filofofia) vetekről való nem igaz tudományait kárhoztatta, a' Nepotiſmuſban igen buz-go volt, és a' Vatikani Bibliothekáért lett érdemeſ-fé. † 1691.

XII. Innotzentius. a' Parókának, és az Atyafiak mód-nélkül való kedvezéſének (Nepotiſmuſnak) ellenſége, ſzoros ſenyítéſ, mértékletes. Ő Frantzia Orzággal bekeſéſet kötött, Feneleonnak tizta ſzerentſéről való vetelkedéſor, reményfég felett való engedelmeſéget nyert. Meg holt minckutana egy (Jubileum) ſzaba-duláſnak elſtendőjét innepelt az Ven. öregſégében. † 1700.

I. A' Pápa éppen úgy mint más kathólikus Papok fokot munkálódának, hogy az ő valláſokat a' távol lévő Tartományokban, ki terjeſzték. XV. Gergely Rómában 1622 Gyűléſt tartatott a' Hítnek el terjeſztéſé-ről. VIII. Orbán 1627 a' hitnek el terjeſztéſére oda Semináriumot állított, Frantzia Orzágnak a' Pa-poknak gyűléſe volt a' külfö Tartományokra való küldéſekről, és Seminariumot állítottának fel, a' külfö nemzetekhez való küldéſre, ebből, és más plan-táló oſkolákiból, ſok Tanítókat mentenek a' Világnak leg tovább lévő reſzeire. Kínában, Abiſſíniában, In-diákra, Japponiában, és más Tartományokban, a' tze-rémóniákat jobban ki terjeſztették, mint a' Kereſzt-ényi Valláſnak fundamentos ágazatait. Chinában a' Jeſuitáknak, a' Dominikánusokkal való bo-trán-kozatott vetelkedéſek, a' Kereſztényſégnek fok gyanak-odáſokat indítottanak-Japponiában a' Kereſztények utó-lyára keményen üldöztek, és egéſſen ki-irtattanak.

II. Ennek felette, fok ſelemődon igyekeztek a' Pro-teſtánsokat a' kathólika Eklleſiával megint egyeſíteni. Ezt az edgy-eſítéſt ſtelekedteFrantzia Orzágnak főként, Richelieu Kárdinalis, Maſenius Jeſuita, Voluſius Mo-guntziába, Gibbon de Burgo Erfurtban, Detz János Straſburgban; mint Boſſuet Püſpök-is Frantzia Or-zágnak. Más kathólikus Tudóſok, ujj modot igye-keztenek fel találni, hogy a' Proteſtánsokat meg győ-zék. p.o. Veronius Ferentz kívánta, hogy a' Prote-ſtánsok minden ő tizkelyeiket, hathatós ſzent íráſbéli helyekkel biróvífaſza meg: Péter és Hadrián Val-lenburg azt erőſítettek, hogy a' kathólika Eklleſia eleſtől fogva, a' tizſza Tudománynak helye, Valeri-us Magnus, Henrikus Marcellus, és máſok, má-sképpen oſtromolták.

III. Külömből külömbſéle edgyütt való beſzédetefek tartattak éppen abból a' tzebből p.o. A' Bavariai Ma-ſſimiliánusnak, és a' Neuburgi Palatináſti Grófnak Lajos Fil-pnek kéſ-tetékéből 1601. Regensburgban a' melyben kathólikusok: Hunger, Greſſer, és Janner, Lutheránusok: Agid Hunnius, Heibrunner Jak, Oſander. Andr. és Rung David voltak; akkor a' Duna mellett 1615 Neuburgban, mint Pruſſiában is Torenben 1645 a' mely a' leg nevezetesebb közöl való mivel IV. Uladizlaus Király, abban akarta a' három valláſokat edgyeſíteni, végtére Rheinfeldt. 1651.

IV. A' Pápiſtáknak munkálkodáſa nem egéſſen volt haſzontalan; ok nemly Fejedelmeket, nemly Tudóſokat is a' magok reſzeire hódítottanak. p.o. Vil-helm Farkas a' Renuſi Palat. Grof; Vilhelm Kriſt. a' Brändenburgiai. Márk Gróft; Ernſt a' Haſſiai Tartománybeli Gróft; Frid. Auguſt. a' Sakſzóniál valóſzó Fejedelmet, és Lengyel Orzági Királyt. A' Tudóſak közöl Befold Kriſt, Hunnius Ur., Pfeiſer Filep Ján., Holken Luk., Lambek Pet., Blum Jali Henr., Niehuſus, Hedwig, Prüterius 'Sat.

V. Belölről a' kathólikusok Eklleſiája nemely víſſza-onafók által háborgattatott

a. A' Dominikánusok és Jeſuiták vetelkedtenek a' ke-gyelemnek ſegítſégéről (de auxil. gratiae) vagy a' terméſzeti Ember ſzabad akaratjának meg meg lévő erejéről. Lef, és Molina Lajos Jeſuiták, eb-ben a' vetelkedésben tették magokat elméreteseſſé. Innen a' Moliniſták.

b. Korn. Janſen alfo Német Orzágnak Ypernb Pü-spök ſzoroſſan követte az Auguſtinus Tudományt

és a' Jeſuiták Tudományt a' maga könyvében melly-nek ez a' neve: Auguſtinus. Imitt amott alattomban hat-hatóſſon oſtromleſta. Kemény vetelkedés ſamadott. X. Innotzentius Pápa 1653 egy (Bullát) petſétes levelet adott ki a' melyben Janſeniſtáknak 5 fel tó-telei vádoltattak. Baſilius, Paſcal Montaltius ne-vezett alatt, Miklós Pét. és más Janſenus követői keményen óltalmazták magokat és így az egéſz Frantzia - Ország, és alfo Német Ország ezel a' vetelkedéſſel fel indítottatott. Az ugy nevezett Jan-zeniſtákon kívül Vergerius János, Arnold Antal, Kalenus Henr., Fraumond Libert. és máſok a' leg nevezetesebbek.

c. A' Maria bün nélkül való fogantatſáról való vetel-keſis, III. és IV. Filep Spanyol Orzági Királyok által, ujjouan fel indítottatott, a' midőn ok V. Pál és XV. Gergely Pápaktól kívánták, hogy a' Domi-nikánusok ellen való Tudományt közönſéggelen meg erőſítſék.

d. Spanyol Orzági Molinos Mih. egy könyvet irtt (Manducatio Spiritualis), a' melyben a' beſe-reſztényſéget, a' Léleknek az Iſtenben való nyugod-almat, és Világi dologoknak meg víſgalátát és miu-den földi dolognak kevéſre való beſtüléſét igen hathatóſſan elő adja. A' Jeſuiták ő neki magokat ellenbe ſzegeztek, ő önké való Tomlózra íté-ltetett, meg holt 1696. Az ő követői kozott főként nevezetes de la Mothe Guyon a' kit Boſſuet azért meg ſhamadt; és Fanelon óltalmazta.

e. A' Jeſuiták erőſítették a' Filoſófiát vétket, ebből ujj háborúſág ſzarmazott. A' mit Pejrerius Ják. az Adám előtt valókról ír, ő neki ugyan boſzufa-gotokozott, de háborúſágot nem. Bourhuſ Ferentz Jof. Fanaticus volt.

VI. A' Római Püſpököknek hatalma fokkal alább való lett. A' Frantz. Eklleſia óltalmazta a' maga ſa-badtſágát: Edem Richerius, Launois Ján, Marka Pé-ter, Natalis Alexander, és Dupin. ebben a' dolog-ban igen hathatóſſan irtanak a' Pápa ellen. A' Ven-etziái közönſége Táſſalág igen Keményen óltalmaz-ta a' maga jufát, főként Sárpi Pál által.

VII. A' Klatromokban a' Papok kozott az erköltsnek vezetteſége meg maradtott, ugy nagy reſtént mint annak elötte volt, a' Jeſuitáknak Iſtenteleſégek felettélő való volt, ezért kezdettenek Frantzia Orzágnak, és más he-lyeken a' Klatromok reformálódni; Iſmet lett az, hogy a' rendeknek követői az idótól fogva fel ok tattanak, re-formáltakra, és nem reformáltakra. A' Reformáltak kö-zött Sz. Mauruſnak Gyűléſe, melyet 1620ban XV. Gerg-ely Frantzia Orzágnak tartottt igen nagy kézfizetlet-tel. Azomban nemelyek igen meg fokafították ezt a' meg jobbuláſt p.o. A' Portugalliai Royálban lévő Apátzák és a' Bernhárd rendin lévő in ordre de la Trappe. Né-mely új rendek is ſzarmazának. p.o. Patres oratorii. St. Jeſu, Sacerdotes Miſſionum 's a' Jeſus rendén lévő Apátzák kereſzt hordozok. 'Sat.

VIII. A' Paderborni Univerſitáſon kívül, fok ugy ne-vezett Akademiák, vagy Akadémiai Tárláſok ſzarmaz-tanak p.o. Venetziában, Loretoan Fer. Junoſtól az elſő fel állítottott, melyet incognitának nevezetenek; Annak utánna következtenek Rómában Humoriſták, Fanaticu-jok. ſat, Patavinumban, Immaturnók, és fokak máſok. De nevezetesebbek Akademie Françoise Parisban 1635. és a' Királyi Franz. Tudományoknak Akadémiája 1666. mint a' Colleg. nat. curios. melynek Leopold Tſfázár 1661. pri-vilegiumot adott.

Cüſar Baronius Sorai Kárd. Rob. Bellarmius Kárd. Jac. Dav. Perronius. Kárd. Gregor. de Valentia, Spanyol Orzági Jeſuita. Dillengeni, és Ingolſtádi Prof. Paul. Sarpi Servita. Arnold Offatus Kárd. Gabr. Vafquez Complutumi Jeſuita. Mari. Anton. del Rio, Jeſuita. Serarius Miklós Jeſuita. Feuardentius Ferentz, meztláb-bos; és Dominikanus Parisban. Anton. Poſſevinus. Jeſuita. Vilh. Eſtius. Donában a' Sz. Péter rend. Elöljárója. Szauez Ferentz Spanyol Jeſuita. Arcudius Ferentz, Görög ál-do-zó Pap Rómában a' Gorogok Kollégiomában. Saleſius Ferentz. Genevai Püſp. Franto Ducſus. Frantzia Orſz. Jeſuita. Mart. Aut. de Dominis, Dalmá-tziában Spalatroban Erſek. Bekkanus Márton. Jeſuita. Greſſer Jak. Ingolſtadtban Jeſuita Prof. Keller Jak. Német Jeſuita. Edmund Richerius. Párisban Theol. Dokt. Armand Joh. du Pleſſis Richelieu. Frantzia Orſz. Kárd. Sirmond Jákob. Jeſuita, és a' Frantzia Orſz. Királynak Gyon-tató Atya. Kauſtinus Miklós. Jeſuita, XIII Lajos Frantzia Orſz. Királynak Gyontató Atya. Dioniuſ Petavins Jeſuita, és Páři Theol. Prof. Morinus Ján. Frantzia Orſzágnak az oratori rendnek ál-do-zó Papja. Holſten Luk. Kanonikus, a' Vati-káni Temploinnál. Petr. de Marca. Páři Erſek. Theophil Raynaud. Jeſuita. Bollandus Ján. alfo Német Or-zági Jeſuita. Annatus Ferentz a' Frantzia Orſz. Királynak Gyontató Atya; Jeſuita. Bona Ján Kárd. Launois Ján. Párisban Theol. Dokt. Kombeſſius Ferentz. Párib. Dom. Granierius Ján. Frantzia Jeſuita. Garh. Papt. Cotelierius. Páři Theol. Doktor. Maimburg Lajos Jeſuita. Nikolius Péter, Frantziául irta az Eklai dologokat.

Rigant Miklós, a' Frantzia Kirá-lynak Tanítóſſa. Blafius Paſcal, Frantzia Nemes Ember. Leo Allarius, Ró-mai Bibliothekárius. Carl du Freſne du Cange Ur, az Amienſi Ke-rületben, Ki-rályi jövedel-met be-fizető. Herm. Conring, orvos Polgar-renden való és fok tudomány Helmſtadtban. Ernſt Pius, a' Sakſóniai Go-thában Hertzeg. Veit Ludw. Se-ckendorf, Lovas-renden lévő, a' Brändeburgi Velaſtók Feje-delemnek Tit-kos Tanítóſſa, és Hálában Kan-tzellarius. Ahaſu. Fritſch, Rudolſtádi Tör-vényt Tudó. Caſaubonus Ják. Frantzia Orſz-ban, IV Hen-rik Tſfázárnak Bibliothekáriuſ-fa. Buktorſ. János. A' Napkeleti nyelveknek Pro-fefſora Baſilléa-ban. Tudós Siddk. R. Nathan. R. J. Loria. R. Manaffe. R. Athias. R. Jüda Leo.

Tizenhetedik Század. II. Táblátska.

A' Lutherana Ekklesiának Históriaja.

A' Lutherana Ekklesiának Tanítói.

I. Amerikában főként a' Luther Tudománya, rész szerént a' Kereskedők által, rész szerént nagyobb Készletek által, a' kisebb ujj Városokban, a' Réformátusok között ki terjedett. A' Svétiai Király XI. Károly azon munkálkodott hogy a' Lapponiakat meg térítse. De Európában némelyeket azok közül el vesztett, a' kiket magáévá tett volt. A' Brandenburgiai választó Fejedelem Sigmund Ján. 1614. Réformálódott. *Mauritius* a' Haffiai Kaffeli Tartománynak Grófja még 1604ben reformálódott volt.

II. Külömb külömbfele együtt beszélgetéseket tartottanak ugyan a' Réformátusoknak és Lutheránusoknak edgyesítésére p. o. Kasselbe 1661. De ez éppen olyan hiábán valót volt, mint Mátvás Jánosnak, Kalikst Györgynek, Duraeus Jánosnak, Paraeus Davidnak, és más Theologusoknak azon munkálkodásaik, hogy a' két Ekklesiát egymással edgyesítsék. Az olyan Emberek inkább az edgyütt való értelmet vádolták.

III. A' Katholikuskok és Lutheránusok között minden féle kemény háborúfok származtak, Strászburgban már 1592 a' Püspöknek válaszfáért kemény vetélkedés támadott. Donauverthben a' Katholikuskok egy szokatlan Processiót tartottanak, abból ő közöttök, és a' Protestánsok között nyilvánfagos erőszak tetél lett, úgy hogy azért a' Város szánkivettette. Azomba *Vilhelm János* az utolsó Jálíki Hertzeg meg holt. Brandenburgia, és a' Neuburgi Palatinátus a' következőt kívánták. II. *Rudolf* Tísfár, a' Fő Hertzeg Leopódot a' Strászburgi Püspököt akarta tenni, azért nagyon bosszankodtanak. Eppen ez a' Tísfár adott a' Tíseheknek Királyi levelet a' Vallásról való szabadtságról. Az ő Atyafiai, és utánna következett Mátvás az ő privilegiumokat meg erőtelentette anyira, hogy a' Tísehek 1518. az ő Követeket Prágában az Ablakon hányták-le. 'E volt mindjárt kezdete a' 30 éftendeig tartó szerentfellen Hadnak. Mert Midon Mátvás meg holt a' Tísehek az ő utánna következő II. *Ferdinándot* Királyoknak nem akarták meg esmérni; a' Palatinátusi Választó Fejedelmet V. *Fridriket* választották, a' kit a' Tísfár ki üzött és szánkivetésbe küldött, és az ő Hadban lévő szerentfét midon ara fordítana, hogy főként az alsó Sakkóniai kerületben Durlakumban és a' Haffiai Kasselben a' Protestánsokat keményen el nyomná; az alsó Sakkóniai kerületnek rendel egy Sereget gyűjtöttek össze, és *Kristiánt* a' Dániai Királyt választották vezérekné, de Königslyuthernél meg verettettek 1626. A' Tísfári Seregek mindenütt győzedelmeskedének, úgy hogy végtére 1629. az esmértes vífza állítátnak parantolatya *) a' melyben meg parantolatott, hogy minden Papi Jóságok melyek, a' Passáviai békeféltől fogva, a' külfő rendnek adattanak volt által, esmét a' Katholika Ekklesiának kezébe által adattassék. Az által a' Protestánsok Ekklesiája igen nagy veszedelembé tétetett, a' mely veszedelemben bizonyonon valami különös Isteni Igazgatásból a' Svétiai Király *Gustav Adolf*, 1630 egy kistiny fereggel segítségül ment. Ez a' had tartott 1648ig ennek folyása alatt mind a' két részről fellette nagy kegyetlenségeket vittének véghez, fátte az egész Német-Ország el-tölt gyilkossággal, s ragadozással, és meg tűnés nélkül edgyik Keresztény Ekklesia a' máfikat el nyomni igyekezte, míg az említett 1648. 24. Októberben Múnsterben, és Osnábrugban békefélt kötöttek. Ezen békefélt kötésben meg erősítették, hogy a' Papi Jóságokra az Ekklesiái Törvényekre, és szabadságokra nézve a' Római birodalomban mindenenk mind egy meg maradjanak mint 1. januáriusban 1624. voltanak.

IV. A' Lutherana Ekklesiának belső békefélté hasonlóképpen némely vífza vonások által gyengítették.

a. *D. Hofman Dán* Helmstädti Theol. Profess- a' Természetből való esmeretfélt, és Filófiát nagyon meg vetette. Azért az abból származott fokfélt háborúfok után, Hivatalából le tétetett.

b. *Rathman Herm.* Dantzkai Prédikátor abban a' tévelygésben esett, hogy a' Szent Irás magában nem hathatófabb mint más könyv, ha azon kívül, és a' inellet a' Szent léleknek természet felétt való ereje az Olvasónak szívét meg nem változtatya. *D. Korvin Ján* Dantzkai Pap, ellenébetette neki magát, és a' Jénai, Vittembergai Akadémia pártját fogta.

c. *Praetorius István.* Külömben épületes Iró és Saltzvedeli Prédikátor, az a' vélekedés volt rólla, hogy ő a' Szent Irásról igen kevelet, a' benne lévő szókrol pedig igen sokat tartana. *Dielefeld, Rango* és máfok voltak az ő ellentétei. *) ki - hirdettetett,

d. *D. Arndt Jánosról*, hasonlóképpen egy velekedének, mintha a' Mistikusok hamis tudományát hitte volna. A' Meklenburgi Udvari Prédikátor *Hofst György*, *Osiander Lukás* Tubingai, és főképpen *Korvinus* Dantzkai, mint *Schelwig Samis* s. máfok, az ellen a' kegyes Ember ellen irtanak és igen keményen beszéllettenek a' ki magát tfak ugyan előre nem vigyázván imit amot ki - beszéllette.

e. *Menzer Boldisár* és az ő mostoha fíja *Fenerborn* az ő Társaikkal vetelkedni kezdetének. *Winkelmann* és *Gesenioval* a' Kristusnak mindenütt való jelenlételevél. *Menzer* azon igyekezett, hogy a' Tubingai Theologusok hagyják helyben, és főként *Hafenreffer* Kancellárius; a' kik azt tartották, a' Kristus az ő meg alázkodásának állapotában a' maga Isteni természetét nem vetkezte le, ha nem tfak el-titkolta (*κρυψis*). Más Giesfai, és Sakkóniai Theologusok azért 1624 Lipsiában Gyülelt (Konventet) tartottanak, és azt erősitették, hogy magát egészen meg üresítette (*κενοσις*) ez a' vetelkedés fokáig tartott.

f. *Helmstädtben D. Kalikst György*, az ő írása által fokfélt vetelkedésre adott alkalmatóságot, p. o. valyon az 'O Testamentombéli Hívek, a' Szent Háromságnak titkát tökéletesen meg esmérte, valyon a' Jó tfelekedet az idvélségre szükséges é, valyon a' halottakért való könyörgés szabad é, valyon az Embereket szabad akara ty a' Kegyelemmel nem munkálkodik; valyon a' mi hitünk formájára való Könyvek szükségese, valyon a' 3 Vallások a' hitnek fundamentomiban, egymástól Külömböznek, ebben a' vetelkedésben *Kalikstus* a' Katholikuskok részére látatott hajlani, és azért vélek egy értelembe lévőnek tartott. Mivel *Musaeus János* Jénában ugy látatik, hogy a' Helmstädiaknak nem elég erősfélt állott ellenek, azért a' Vittembergai Theologusok - is, a' Jénaiakkal el szakadtanak.

g. *D. Spener Jak. Fil.* akkor Frankfurtban Pap. az ő halgatói között, némelyeket az ő buzgó prédikálása által, egy fel indított, hogy az ő vezérfélt alatt 1670 az ő Házában kegyes össze gyüleletek kezdetének tartani, abban a' Szent könyveket olvasák, és arról egymással beszélgettenek. Ennek a' példáját követte Angsprug ba *Spitzel*, *Darmstadtban Vinkler*, s máfok más helyeken, *Menzer Boldisár* szegzte először ellenébe magát a' *Darmstädi* egyházi szolgának *Vinklernek*. 1679 *Dielefeld*. K. G. Nordhausi egyházi izólga ki adta az ő Horbius Spénner szerént (Theosophiam Horbio Spenerianam) való Istenről tett bñtfelkedefet, a' mely ellen magát a' következő éftendőben Spénner oltalmazta 1686 kezdetek *M. Aug. Herm. Frank Schade* Gáspár, és *Anton Pál* Lipsiában (Collegia Biblica) egybe gyűlvén a' Bibliai magyarázatokat olvasni, a' melyek nem egyebek, ha nem a' Tudósokért való épületes órák voltak. Más Professzorok ellenébe szegtek magokat, ezeket a' gyüleleteket meg tiltották, és akkor állott fel a' Pietistáknak neve. Midon *Horbius* és *Hinkelman* Hamburgban - is a' *Kegyeleségnek* gyűléseit (Collegia pietatis) tartották, akkor ottan nagy hathatósággal ellene szegte magát *D. Mayer*. Ilyen módon nevedetnek a' háborúfok minden részről, és még a' következő Században - is tartottanak.

h) 1697 kezdette *Schade Gásp. Ján.* Berlinbe a' Lutherana Ekklesiának gyónását gyalázni. Ebben az időben erősitette *Böfe György Ján.* Soráviai Pap az ugy nevezett (terminum peremptorium) el végezetett határt, hogy t. i. az Isten a' bñnösnek tfak egy bizonyos ideig engedi meg, hogy az ő Kegyelemével elhesen: az utófol *Rechenberg* *Adam* Lipsiában *D. Ittig* és máfok ellen oltalmazván abból egy hathatos vetelkedés származott.

V. A' Tudomány főként a' táfóló (Polemica) a' Luther Theologusai között felettébb nevedetett. Az eredeti (fundament) nyelveket és a' Szent Irást ellenben nem olyan buzgófággal tanulták mint kellett volna. Az ujj Univerzitások im é következők: *Giesfában* 1607. *Rintelnben* 1621. *Liflandiában* Dordthen 1632 a' mely 1699 *Pernaumban* által tetetett végtére el-törölgett. *Finniában*, *Abhoban* 1640 *Kristina* Királyné. *Kielben* 1665. *Scaniában* *Londonumban* XI. *Károly* 1668. *Hálában* a' választó Fejedelem *Friderich* 1694. állítottak.

Lyserus Polycarpus. Vittembergai Theol. Dokt.

Marbach Fil. Strászburgi Theol. Prof. *Gerlach* Istv. Tubingában. D. és Prof.

Hutter Leonard. Vittembergi D. és Prof.

Granerus Alb. Jénai. Theol. Prof. *Osiander* Andras, az Adelsbergi

Klastronnak Apát - Ura. *Heilbrunner* Jak. Bebenhauseni Apát - Ur, és fő Superintend.

Schlüsselfburg Konrad. Stralsundban, Dokt. és Superintend.

Nicolai Melch. Tubingai Prof. *Hackspan* Todor. Altdorfi Prof.

Dorfschus György. Ján. Strászburgi Prof.

Häsemann Ján. Lipsiában Theol. Prof. és Superintend.

Schuppins Bold. Ján. Hamburgban a' St Jákob Prédikátor.

Weller Jak. Dresdában fő Udvari Prédikátor.

König Friedr. Ján. Rostoki Theol. Prof. és Meklenburgban Superint.

Dannhauer Konr. Ján. Strászburgi Prof.

Hafenreffer Mátvás, Tubingában Kancellarius.

Arndt Ján. Zelleban fő Superintend. *Affelmann* Ján. Rostoki Dokt. és Prof.

Winkelmann Ján. Marburgi, és Gissai Prof.

Meisner Bold. Vittembergi Dokt. és Prof.

Menzer Bold. Marburgi, és Gissai Theol. Prof.

Baldwin Fridr. Vittembergi Prof. *Dedekenn* György, Hamburgi Pap.

Franz Farkas, Vittembergi Prof. *Thummius* Todor. Tubingában Dokt. és Prof.

Gerhard Ján. Jénában. Prof. és D. *Jjabb Osiander* Luk. Tubingai Kancellarius.

Dietrich Konrad. Ulmában Superintend.

Himmel Ján. Jénában Prof. és Dokt. *Höpfner* Imre, Lipfai Prof.

Hunnius Miklos, Lübecki Superint. *Hoe de Hoene* Mátvás, Sakkóniában fő Udvari Prédik.

Saubert Ján. Norimbergában, a' St. Sebald Pap.

Dürr Konr. Ján. Altdorfi Theol. Prof. *Dilherr* Mih. Ján. Norimbergában Prof.

Gerhard Ernelt. J. Jénában Theol. Prof.

Hennichius Ján. Rintelnban Theol. Prof. és Schaumburgban Superint.

Müller Ján. Hamburgban. Theol. Dokt.

Müller Imre, Hamburgban Pap. és Rostokban Superintendens.

Musius Ján. Jénában Theol. Prof. *Gejer* Márton, Sakkóniában Udvari fő Prédik.

Noldius Krist. Koppenhágában Theol. Prof.

Scherzer Ad. Ján. Lipfai Prof. *Varen* Agost. Rostoki Theol. Prof.

Olearius Ján. Ekklesiái Tanácsos, Sakkóniában Weisenfelsban fő Superintendens.

Olearius Gottfrid. az Ország Háznak gondviselője, Hállában Pap.

Kalov Abr. D. és Superintend. Vittembergában.

Reifer Ant. Hamburgban. Theol. Dokt.

Bebel Bold. Vittembergai Prof. és fő Superintendens a' Kerületnek.

Quenstedt Andr. Ján. Vittembergai Prof.

Wesmuth Mátvás. Kielban Th. Prof. *Quistorp* Ján. Rostoki Prof.

Broshmann Erasm. Gáspár, Seelandsi Püsp.

Lüthemann Joakim, Braunschweig-Lüneburgi Superintend. - és Riddagshanseni Apát - Ur.

Fenerborn Justus, Gissai Superintend. és Prof.

Kalikst György, Helmstädti Prof. és Königslyutheri Apát - Ur.

Glassius Salamon, Gothai Fő Superintend.

Karpzov Bened. J. Lipfában Efpereft.

Micraelus Ján. Theol. Dokt. és a' Stettini Gymnasiumnak Igazgatója.

Sagittarius Kristfried Ján. Altenburgi Fő Superintend.

Spitzel Teop. Augspurgi Pap. *Hildebrand* Joakim, Zellei Fő Superintend.

Seriver Kristian. Magdeburgi Pap. *Schomer* Krist. Justus, Rostokban Theol. Prof. és Meklenburgban Superintend.

Kortholt Kristian, Kiel Theol. Prof. *Bajer* Willh. Ján. Jénában Theol. Prof. és Vajmari Superintend.

Schmidt Sebestyén, Strászburgi Theol. Prof.

Alberti Balint. Lipfai Prof. *Pfeiffer* Agoston, Lübecki Superint.

Karpzov Benedek J. Lipfai Prédik.

Tizenhetedik Század. III. Táblátska.

A' Réformata Ekklesiának Hístóriája.

Réformátus Tanítók.

A' Görög Ekklesiáról.

I. Habszabban, és Brandenburgiában a' Réformata Ekklesiának általmazói let-
tenek, a' Tartományok Fejedelmek; főként a' Hollandusok által, a' Réfor-
mátusok Tudományja a' Napkeleti Indiákon, és az Anglusok által Amériká-
ban ki-terjedett.

II. Frantzia-Országban ellenben a' Réformátusok főként Richelliu Kárdi-
nalis által felette el nyomattattanak, és végtére XIV. Lajos alatt 1685 a' Nan-
teti parantfolat fell állított, az által egy kemény üldözés származott; úgy
hogy fok 1000-en el nyomattattán Frantzia Országból ki mentenek. A' Val-
deniek, a' Pedemontziumi Tartományokban hasonlóképpen keményen üldöz-
tetek; és nagy részét Helvétziában, Alsó Német-Országba, és Angliába
szaladtanak. A' Palatinátusban, a' Réformátusoknak Hatalma, és Tekintete
meg kitsínült.

III. A' hathatós belfő vetelkedések é Következendők:

a. Az előre való el választásnak tudományáról (a' Praedestinációról) némel-
lyek szelidebben kezdettnek tanítani mint Kálvinus; Innen származott
a' Külömbfég az *Univerzalisták*, és *Pártikuláristák*, *Supralapsáriusok*, *In-
fralapsáriusok* között. A' közönséges Isteni Kegyelemről való vetelkedés
Frantzia Országban - is, Helvétziában - is be vétetett. Frantzia Országban
Amynald, a' ki ezt erősítette, az Istennek ígertei minden Emberekre el
terjednek. Neki felette fok követői voltak; p. o. *Placéus*, *Dalléus*
Joh., *Blondellus*, *Morus Sándor*. 'sat. Genevában *Tronchin* a' ki hasonló-
képpen a' közönséges kegyelmet erősítette, a' kinék Turetinus Ferentz,
és mások egész erővel ellenebe szegeztek magokat.

b. Midőn a' Kártéfius Filozofiajt Frantzia Országban, és alsó Német Ország-
ban nagy kíváncsággal be vették, és *Claud Payon* azon munkálodott, hogy
a' Réformátusoknak Keresztény tudományával össze foglalja, akkor abból
külömbfélé hibás tudományok származtanak, rész szerént az eredendo bűnért
és természetü erőért, rész szerént az Isten befédének erejéért. Az ő vele-
kedéseitől különböz 'Sinatoknak adtak által Frantzia Országban és Hollan-
diában. A' Kártéfius Filozofiajának; és annak a' Theologiaival való össze ele-
gyedéseinek Főbb ellenfelei voltak: *Voëtius*, *Marefius*, *Mastricht*, *Spanheim*.

c. *Jofua Placcus* Salmuri Professor. úgy látatik, hogy az 'Adám bűnének
következendőkre való ki terjedését, (tulajdonittatását) mely kölömbben be
vétetett volt, tagadta: Az ő velekedését a' Karentoni 'Sinatnak 1645 által
adták. *Rivetius*, *Marefius*, és mások ötlet írásban táfolták-meg.

d. *Joh Coccaus* Lejdai, és Franekverai Professor. Az ő velekedése által
külömböző háborúfogokra adott alkalmatosságot p. o. valvon az ő Testamen-
tombeli Hívek valófággal a' bűnöknek tökéletes meg bocsátását meg nyerték
é, valyon a' 'Sidók; minekutánna a' Borjuval való bálvány imádásnak bűné-
ben estenek, a' kemény tzerémónialis törvények büntetésül adattattanak e?
és a' Sz. Írás magyarázathoz tartozó más hasonló vetelkedések.

e. *Joh. Labadie* Genevai Pap, és annakutánna Middelburgi, az hathatós Ke-
resztvényéget, ő magára nézve ugyan dítéretessen, de az arra fordított
eszközök által gyalázatosan igyekezte munkálodni, mivel ő kevesebb étellel
és ruházattal elt mint más Emberek, gyakorta böjtölt, rendkívül való ada-
kozó volt; az Ekklesiának szükségéről szüntelen panaszkodott, és az ő fok-
féle Fanat) ezelős külső tfelekedetivel magát gyanúságban ejtette. Midőn
azért Hollandiába le tétetett, Herfortban új társaságot állított fel, *Altoná-
ba*, végtére *Wiverdén*, a hol az egy darabig tartott. Ez a' Társaság más
különös Tudományokon kívül ezt is be akarta venni, hogy az ő javok egy-
mással közlégyen, úgy mint Jerusálemben az első Keresztényeknek volt.

f) *Joh. Pijstorrol*, úgy vélekedtenek; mintha ő a' Krisztus tökéletes elég
tételének, nekünk való tulajdonítását tagadta volna.

g) *Alex. Herm. Roellius* erősítette, az Isten Fijának az Atyától való származi-
sát, nem kell tulajdonképpen érteni; A' halál a' Híveknek - is egy bünte-
tés. 'sat. A' felett Hollandiában, nagy háboruság származott.

h) *Bekker Boldisár* Amsterdami Prédikátor az ő Könyvében tagadta; (a' meg-
babonázott világ 1691) az ördögnek a' testen való hatalmát, Kisértetet,
babonáságot 'sat. Az első látatik a' Szent Írás magyarázatával ellenkező-
nek lenni.

i) *Heinr. Dodwell* Okfoniumi Professor, tanította, az Embernek lelke az ő
természetére nézve halandó. De az Isten azoknak halhatatlanságot ígért,
a' kik az Evangéliumnak engedelmeskednek. De tők azoknak a' kik, az
áldozó Paptól a' Püspöki Templomban meg - keresteltetnek vagyon az
a' bizonyos Halhatatlanságról való Reménysegek.

k) *Pet. Chauvin* Az ő természeti vallásról írt Könyvéért 1698 mindennek
felette szembe tőnt, mivel ő a' Keresztényen vallást szinte egészen Termé-
szetivé tsinálta, sőt a' Sákramentumokat is Természeti okokból magyaráta.

l) *Verschoor Jak.* és *Pontianus Hatten* mind a' ketten Hollandiában, úgy lát-
tatnak, hogy Spinozának némely fel tereit, a' Keresztényen vallással egybe
fogalták, t. i. mindenek a' mik léznek; szakséges képpen léznek; az Isten
nem haragszik, a' bűnök által nem sértetődik meg. A' Krisztus által tehát
nem is engeszteltetik meg, hanem a' Krisztusnak halála által tők meg mu-
tatta, hogy az Isten nekünk örömet meg akarna bocsátani.

m. Az Angliai Ekklesiában a' főbb vetelkedések voltak a' Püspökök, és Öreg
Tanítók (Praesbyterek) között. A' Püspökök erősítették az Ekklesia Püspök-
nélkül nem valófágos Ekklesia. A' Puritánusok tanították a' valófágos Ekkle-
siának, tők Öreg Tanítóinak (Praesbytereknek) nem pedig Püspökeinek
kelletik lenni. (A' Praesbyterianusokból) az Öreg tanítókat követők köz-ül
valokból i. *Károly* alatt származtanak az (Independentisták) máltól nem füg-
gők; a' kik tanították: egy Keresztényen közönségnek se kelletik a' máltól
függenni, már a' mult Században *Polton Robert*; és ő utánna *Brown Robert*
még nagyobb bátorfággal az ő gyülekezetével a' többtől el vált, innen szár-
maztanak a' (Brownisták) ezek a' Gyülekezetek mind meg egyeznek abban,
hogy a' Réformátusok tudományából az övekben leg több vagyon; de azom-
ban egy máltól, fok dolgokban külömböznek.

IV. A' 'Sinatok között; a' melyek ez vagy amaz vetelkedésekért tartattak;
a' Dodrat énai 1618. a' leg fontosabb. A' melyre alkalmatosságot adtanak a'
Arminianusok, a' kiktől különösen szőlünk. Mas Karentonban tartattott
1631. a' mellyben úgy mutatták magokat, hogy a' Luther Ekklesiájával meg egyezni
selebbe kívánnának a' Helvétziái Ekklesiák ellenben az olyan edgyestől annál
inkább el Idegenedtenek, és *Heidegger Henrik János* által egy hit formáját
képzitettek 1675, a' melyet közönségesen meg edgyezés formájának neveztenek.

V. A' Vallással, (Dogmatikával) némely Réformátus Tanítók az Aristoteles
Filozofiajának felette fok tizikelyeit össze fogalták, mint mások (a' kiktől em-
lekedtünk) a' Kártéfiusét, mások a' Gassendiusét, *Cocceus*, és mások szorgal-
matossan munkálodtanak az Írásnak magyarázatán. Es mindenütt a' külömbö-
ző értelmekek fel tárdásán igyekeztenek.

VI. Ujj Univerzitások; Groningában 614. Ultrachben 1636. Heidebergába
vissza állítottott 1653. Duisburgban 1655. Williamsburgban 1700. ide tartoz-
nak az Angliai Királyi Társaság 1663; a' Természeti tudományokról való
Prussiai társaság. 1700.

Perkins Wilhelm, Kambridgai Theol. Prof. Angliáb.
Chamier Dan, Vantaubani Theol. Prof. Frantz. Orban.
Parvus Dáv. Heidebergai Theol. Prof.

Lubbert Sibrand, Franekvérai Theol. Prof.
Camera Ján. Frantz. Orfz. ban Salmuri Theol. Prof.
Hopfinian Rudolf, Tigurumi Prédikátor.

Amama Siktin, Franekvérai Theol. Prof.
Forbesius Vilhelm, Skotziában Edimburgi Püsp.
Pelargus Kristof, az egész Brandeburgi, Tartomány-
ban Fő Superint.

Amefius Vilhelm, Franekvérai, és Rotterdami Theol.
Prof.

Gomarus Ferentz, Groningai Theol. Prof.
Bedellus Kilmari Püsp. Hiberniában.
Alting Henrich, Heidebergai, és Groningai Theol.
Prof.

Riverus Andreás, Lejdai Prof. Hollandiában.
Forbesius Ján. Aberdeeni Theol. Prof. Skotziában.
Spanheim Friedrik, Génévai et Lejdai Prof.

Cloppenburg Ján. Franekv. Prof.
Ufferius Jácob, Armaki Ersek, és Hiberniai Primás,
Blondel Dávid, Houduban Prédikátor, és az után
Amsterdamban Hift. Prof.

Mestrezat Ján. Párisban, a' Réform. Eklának Préd.
Molinäus Péter, Karentoni Prof. Párisnál.

Capellus Lajos, Salmuri Theol. Prof. és Pap.
Hammond Henrik, Okfoniumi Theol. Prof.
Walton Brian, Kesteri Püsp.

Buxtorf Ján. Basileai Theol. Prof.
Amirand Moses, Salmuri Prédikátor, és Prof.
Bochart Sám. Frantz. Orfzban. Kaenben Prédikátor.

Heistering Henrik Ján. Tigurumi Theol. Prof.
Hornbeck Ján. Ultrachban Theol. Prof. és az után
Lejdában.

Cocceus Ján. Lejdai Theol. Prof.
Morus Sándor, Génévai Theol. Prof. és Midde-
leburgban Zélandiában.

Dalläus Ján. Párisi Prédikátor.
Lightfoot Ján. utollyára Vicekancellárius Kambrid-
geban.

Marefius Sám. utollyára Groningában Theol. Prof.
Voëtius Gisbert, Ultrachti Theol. Prof.

Burmans Ferentz, Ultrachti Theol. Prof.
Alting Jácob, Groningában a' Napkeleti Nyelvek-
ben, Prof. és Pap.

Owenus, Okfoniumi Theol. Dokt. és Dékány.
Pearson Ján. Angliában Kesteri Püsp.

Claude Ján. Karentoni Theol. Prof.
Turretinus Ferentz, Génévai Prof. és Prédikátor.
Heidegger Henrik Ján, Tigurumi Prédikátor, és
Theol. Prof.

Fabritius Lajos, Ján. Heidebergai Theol. Prof.

I. A' Görög Ekklesia abban az állapotban
maradt; melyben az elébbeni Században
volt. VIII. Orban Pápa minden erejét reá
adta, hogy a' Deák Ekklesiával eggyesítse;
de *Cyryll Lucaris*, *Constant*. Pátriárka má-
fokkal edgyütt ennek a' fel tételnek ellené-
be szegezte magát, azomba még-is némelyek,
a' Pápiá Ekklesiának tudományából, f-ként
az Ur Vátförájáról való Vallástétel a' Gö-
rögvallással valamennyire össze elegye-
dett.

II. A' *Russiai* Ekklesiában támadott a'
Kiválatattaknak Separatistáknak) társasá-
ga, vagy *Isbranikusok*, olyan Emberek a'
kik a' mi Pietistáinkhoz hasonló de fokkal
hathatósabbak, és Zenebonásabbak. Nagy
Péter főként tsinált nagy változásokot
az Ekklesiái rendelesekben és nevezetesen
fel állította a' szent 'Sinatot, a' fő Ekkle-
siái gyűléseknek eggyemét.

III. De a' mi a' tizitátalan Görög Ekkle-
siát illeti, ez a' meg jegyzésre méltó.

a) A' Monofisták Asiában a' Római Ekkle-
siával össze foglalták magokat úgy anyi-
ra, hogy a' Pápa nekik Pátriárkát ál-
lított.

b) 1634 *Heyling Péter* Lübeki, Abylsiniá-
ban ment, hogy az Evangéliomi tizsta
igazságot ottan kiterjesztse, és szerentse-
sen ment elő dolgában. A' kegyes *Ernst*
Gothai Saksoniai Hertzeg, annakutánna
Hiob Ludolf oda kaldötte; és az egy
hajó-törés által 1657 meg halván helye-
ben *Wausleben Mihály János* oda kül-
dettetett, de ő keveset igazított.

c) *Arméniában* a' Keresztények a' Persiai
Királytól, a' Nagy Abbától, igen fokot
szenvetdenek. Sokan a' Mahumedana Val-
láfra állottanak, fokban Londonban, Am-
sterdamban Vénétziában mentenek. 'sat.

d) A' *Nestorianusok* egymás között nagyon
háborogtanak, ezért mind a' Két rész
a' Római fezzel eggyesülni kívánt: de
hazfantalán. Amidában és Diarbekben,
vagyon egy kicsiny gyülekezet Nesto-
rianusnak; a' mely valófággal a' Római
Ekklesiával tart.

Az Arminianusokról.

Az Arminianusoknak eredete vagy az Amsterdami Prédikátortól, *Arminius Jakabtól* a' ki annak utánna Lejdai Theolog. Profelsor lett. Az ő főbb ellenkezője volt *Gómar Ferentz*, ez is Lejdai Profelsor. Noha a' kettő között lévő közönséges helyen esett, 1608 edgyütt való beszélgetéseknek alkalmatosságával, Arminiusnak velekedése az öröktől fogva való kegyelembéli el vállaltatásról meg vette, és ő maga is azután hamar meg holt, még is 1610ben az ő követő az ugy nevezett Remonstratiot (ellene mutatást) be adták, a' honnan ok Remonstrantoknak nevezetnek. Ők abban azt a' szabadságot kérték hogy az eddig vetelkedésben lévő 5 feltételek mellett meg maradhasanak: i. e' következendők voltak: Az Isten fel tétel alatt végezett el mindeneket. A' Krisztus minden Embereket meg holt. Az Embertől füg a' Kegyelmet be végye e' vagy nem. A' Kegyelem nem ellene alhatatlanul munkálódik. A' hitet el lehet vesztetni (a' Hivőköl lehetnek hitetlenek). Be mutaták az ellene mondók az ő (Contraremonstratiójukat) ellenkező erősségeiket és azért Contra Remonstrantoknak nevezetnek. E' felett különvaló együtt beszélgetések tartattanak; mint 1611 Hágában; és más 1613 Delftben, a' mely által az egyenetlenség el nem töröltetett, hanem a' Rendek szükségnek látták az 1614 közönséges tétel rendelés által a' botrányozató vetelkedésnek (Disputatiók) akadályt vetni, az hol az Arminianusok is szabadságot nyertek, a' Népet az ő vallások szerént, hogy taníthassák. De mivel a' külfő (Polgári renden-lévőknek-is) tanítókazók közben járultak, azért nem fokára lett az, hogy a' contra Remonstrantok egészen el nyomattattanak, a' Remonstrantok pedig a' Dodratzeni Sinatban 1618 kárhoztattanak. Merit naponként kezdettének az ő elebbeni Vallásoktól el távozni. Ők mindennek szabadságot adnak, hogy a' szent Irást az ő magának tetszőjé értelmé szerént magyarázza. Az Emberek a' mint ok hiszik, az esetután is vagyon szabadsága, és elég ereje az Isteni parantolatnak be tellyesítésé által az idvességnek el érésére: fokent midőn a' Krisztus nekünk oly tökéletes Törvényt adott. 'sat. Röviden' ok többnyire Latitudinariusok nagy mértékben. Most híres Gymnasimok vagyon Amsterdamban, és szabadságok egész Hollandiában a' Vallásnak gyakorlására.

Az ő híresebb Tanítóik Arminiusván Simon Episcopus. Conrad Forstius, Steph. Curcelläus, Arnold Pölenburg, Philip. Limborch, Joan. Clericus, Catzenburg, Grotius, Wettstein.

A' Socinianusokról.

A' Socinianusok Vallására szabadság engedtetett ennek a' Szabadnak az elein, Lengyel - Országban, és Erdélyben, nagy pártfogói, és elősegellői is voltak. Még is midőn 1638 a' Socinianusok Gymnasimának némely Tanítványai Rakkoviában a' felszülést meg motkolták, azért akkor oly Zenebonák származtak, hogy a' szerént a' parantolat szerént, melyet a' Pápisták Varfauban kiadogoztak a' Gymnasium el pusztult, és a' Socinianusok Rakkoviából ki üzettenek. Végtere az Ország Gyűlésben, Warfauban 1653. és annak utánna ujjonnan 1661 el végeztek, hogy a' Socinianusok életeknek, és Javaiknak el vesztése alatt a' Birodalomból ki takarodjanak.

Többire tehát mentenek Erdélyben, Silésziába a' Brandenburgi Mark Groffságba, Prusziába, Holandsziába, Dániába, Hollandiába, Angliába, a' Palatinátusban-is.

Ernst Soner Orvos és Filos. Profels. Altdorfban, ott is 1610 a' Socinianusok tudományát ki akarta terjesztetni, de az oda való Theologusoknak, és a' Norimbergai Tanátsnak vigyázása által, abban meg akadályoztatott.

Az ő nevezetesebb Tanítóik ebben a' Században ezek: *Chr. Ostorod. Ernst Sonner. Valent. Schmalz.* a' Rakkoviai Kátekésinek Szerzője, *Eieron. Moscorovius, Christ. Stegman, Joh. Crell, Joh. Voelkelius, Enyedi, Joan. Sehlicking, Brzibkovius Sámuel, Vistovatus András, Lubinyetzi Stanisla. Preuss Joann, Felbinger Jerém, Sand Christ, és Bidellus Jan.* inkább Aridanusok mint Socinianusok.

A' Kvakkerekről.

Foks György Angliában Tszumadia, kegyes do a' képzelődésben felettébb el merült Embert, azt képzelte az Istenről neki különös jelentései vagynak 1649. Kezdet is arról máskor előtt beszélteni, ő a' Varásokban járt szerént széjjel, és közönségesen intette a' Népet az Isteni felelemre; olyan követői is voltak hogy azok más keressztyéneknek Isteni tiszteltre való gyűléseket háborgatták, és akadályoztatták. A' fobb tudománya ennek a' Társaságnak főképpen ebből állott. Az Isten gerjezt az Emberek belső világosságát az elméjében, belső sugallást, a' mely hathatósabb mint a' szent Irásnak külfő betűi. Ez által a' belső világosság által vagy a' bennünk lévő valóságos Krisztus által, az Ember meg tisztítatik, meg igazittatik, és meg boldogittatik. Ezt a' világosságot minden Emberek minden szent Irás nélkül meg szereshetik, akár Pogányok akár 'Sidók, akár Törökök legyenek. A' kinek ez a' világossága vagyon, az, az ujj Testamentomnak áldozó Pápa, és semmi Pápi hivatal nem kell, a' Sakramentumok isapán külfő tzeremóniák, a' Keressztyének nem kell hadakozni, eskünni, a' Világnak szokása szerént közzönni, a' Kalapot le venni 'sat, mivel az ő tanításokban, és prédikálásokban, hathatósan kezdettének refektetni, azért hívták innen őket Kvakkereknek; vagy Zittereknek. Refektőknek.

Cronwell el - szenvedte, mivel nem irhatta ki.

II. Károly alatt még jobb rendelkezéseket ténáltak.

II. Jakób. alatt 1685. még nagyobb szabadságot nyertek, abban meg - erősítette őket III. Vilhelm.

Az ő nevezetesebb Tanítóik *Robert Barclay*, a' ki a' magok melegségekre mentegető feleletet Apológiát írt; *Richard Hubbert Thorn; Keith György, Fischer Sámuel.* Végtere fokent *Vilhelm Penn*, az ösméretes Amiráldnak Fija, a' kinek II. Károly 1680 egy nagy darab tartományt Amerikában ajándékozott. Pennsylvániának neve innen vagyon.

Mivel *Keith György* a' Jépus Krisztusnak Emberei természetéről hazugságot kezdett tanítani, és egy Menyei és Emberi Istenséget igyekezett erősíteni, azért másoktól meg utaltatott, és az ő Társaságokból ki rekesztetett.

Némely nevezetes Eszelők (Fanatikusok.)

1. *Veigel Balint* Mesnői Pap, az ő halála után 1588 fok tölle maradt irásai világosságra jöttek azokban nevezetesen e' következendő hamis tudományok voltak: a' Krisztusnak két teste volt; menyei, és földi, a' szent Irás egy meg holt betű, nagyobb ereje vagyon a' belső világosságnak; a' Fiu, és a' Szent Lelek alább valók az Atyánál; mi meg igazulunk a' természet szerent bennünk lakozó Krisztus által, a' Sakramentomnak semmi különös erejek nintsen. 'sat. Elégge meg társolták az ő Irásait.

2. Az ugy nevezett Keressztes olvasóknak rende, ennek a' Szabadnak az elején állott fell, és szinto hasonló Vallások principiumok voltak.

3. *Aegidius Gutman* ujj Menyei jelenéseket adott elő.

4. *Esaiás Stiefel* Langensaltzban, szinte azt erőstette, a' mit *Veigel* tanított volt, főképpen a' Pápi hivatalt meg vetette azt szokta mondani; a' Krisztus természet szerent lakik ő benne. 'sat. Ide tartozik *Meth Eszechiel* is hasonlóképpen Langensaltzban.

5. *Böhme Jakób.* Görlitzben született, ott Tszumadia, röviden az ő hamis tudományai ezek. A' Szent Irást meg vetette; ugy velekedett, a' Világ az Istenből való ki gözölés, a' Krisztusnak Menyei teste volt; Addám elfőben Férfi; és egyfzersmind Afzony-is volt; többnyire az ő kitételei a' Chemiából vétettek, az ő Irásiból főképpen Aurora meg gyaláztatott, az ő Követői között a' leg nevezetesebbek *Thobias Khober, Valter Boldifár. Veisner, Kornelius három Orvosok, Frankenberg Abraham, és Tsehefeh T. J., Verdenhagen Agoston J., Kuhlman Kvirinus és mások.*

6. A' Flandriai *Antoniette Bourignon* Augustinus renden lévő 1650 kezdett dűfekedni menyei jelenésével a' Sz. Irást meg vetette, a' Könyveket és tudományokat, a' Krisztusnak két testet tulajdonított, a' 1000 esztendeig való birodalmat tanította, és kolomben is fok eszelős hamis tudományokat.

7. *Seidenbecher. Lörintz György* Coburgi, Altenburgi Pap, hasonlóképpen tanította az 1000 esztendeig tartó birodalmat.

8. *Hohburg. Christian.* A' Schvenkfeld irásai által, az Enthusiástak velekedésére állott, és fok Mysticus Könyveket írt.

9. *Baptista János.* és az ő fia *Helmontzius Merkur Ferentz* nem tfak az erkölcsi, és Mystica Theologiá vintek igen sokra; hanem még az Isten képének hasonlatosságáról, és az eredendő bűnről való szokatlan velekedéseket is nevelték.

A' Naturalisták és Deisták.

1) *Eduard Herberth Chorbury* az elfok közül tfak nem az edgyik volt Angliában, a' ki a' Naturalismust tanította, ő ugyan a' halál után való életet nem tagadta, de ugy velekedett, mind azok el erhetik azt a' kik a' következendő 5 fel teteleket igaznak tartják és követik 1) Van egy Isten. 2) Ezt az Isten tisztelni kell. 3) A' leg jobb Isteni tisztelet áll a' Virtusnak gyakorlásában. 4) A' rofszat el kell távolztatni. 5) Ez élet után a' jó meg jutalmazatik, és a' rofsz meg büntetetik.

2) *Hobbes Tamás.* Az ő főbb tévelygése abban állott, hogy ő azt hitte; a' ki azt hiszi a' Jépus legyen a' Krisztus, és a' mellett a' Tartománynak törvénye szerent el az boldogulhat, az első feltételt ugy magyarázhatja a' mint ő akarja, ezenkívül hajlott ő a' Fátalismusra.

3. *Julius Cäsar Vaninus* a' Neapolisi Vallásból főként a' Pápistáknak tfalárd tfudatetelei által a' hitetlenségre indittatott, a' Krisztusról semmit nem hitt, a' társalásokban gyakorta mondotta, ő egy tfep Isten sem hiszen, végtere *Touloufaba* meg égettetett.

4) *Spinosa Benedek.* Amsterdami 'Sido, Orvosi tudományt, és Filosófiát tanult; ugy látatik, hogy a' világot és az Isten egy valóságnak (*Substantiának*) tartotta lenni, a' teremteseket az Isteniség igazgatásának; (*modificatiójának*) az Isten a' maga erkölcsi tulajdonlását meg vetette; minde nek a' melyek történnék szűkség szerent valóknak nézte, tehát a' szabados tfelekedeteknek nekünk való tulajdonítását reánk való kiterjedését tagadta. 'sat. ő maga igen rend szerent élt, és buzgólkodott a' Virtusért.

Tizennyolczadik Század. I. Táblátska.

Római Tízfázarak.

1706. I. József. A Hadot tovább folytatta; a Pápával is háborgott, de igen hamar meg holt. Helyébe következett
 1711. VI. Károly az ő Attyafija, eddig Spanyol Ország Király. Az ő Frigyessei, a Hollandiaiak, és Angliaiak, magokra nézve Frantzia Orzággal, és Spanyol Orzággal 1712 Utrechtben békefegyert kötöttek. A Tízfázár ugyan nem akart rá állani; de még is az után kénytelenített, hogy Frantzia Orzággal hasonló képpen 1714 Rastadban békefegyert kötött; a mely Helvétziában Badenben meg erősített. Ebből fok fele frigy kötések, és azzal való ellenkezések követek ezek, míg végtére a Királynak halála után, Lengyel Országban I. August. a Királynak válfazfáért 1733 új hadat indított; midőn Frantzia Ország, az előbbeni Lengyel Királyt Stanislaust ismét Uralkodóvá akarta tenni. Tízfázár ugyan 1735 ismét békefegyert lett, és az 1738 az úgy nevezetett, meg határozott Trakta (rendelés) által tovább is ki terjedett, és meg erősített. Már az előtt egy darab idővel a Tízfázár a (*Pragmatica Sanctio*) a maga Ország meg maradásáról való végezést, a Tanácsfokkal együtt meg tette volt, a melyet már Frantzia Ország is helyben hagyott volt. Az után hamar meg holt, és ő benne az Auszriai Férfinak vége szakadt, 15 napokig tartott Interregnum után, noha az Auszriaiak részéről (*Protestáltak*) ellene mondottnak,
 1742. VII Károly, a Bavarai Válfazto Fejedeleme válfaztatott Tízfázárnak. Ő már annak előtte a *Pragmatica Sanctio* Semminek tartotta, a Saxonai Válfazto Fejedelemmel, a Prussifal, Spanyol, az Auszriai örökséghez jut formált; jó szerentseje is volt. De minekutánna VI Károlynak Leánya Mária Theresia, a Prussifal Sileziáért Breslauban 1742 Békefegyert kötött, szerentseje lett vége a Tízfázari fegyverkezésnek. Az egész Baviariát el foglalták az Auszriaiak, és az azzal egygyesült Frantziák, egészen a Rhenuson kereftül vízfázá üzettenek. Meg is 1744 Prussia, az Elect: Palatinatus, és a Hassai Kassel között, a Tízfázárnak javára Frankfurtban zövefté köttetett, mely meg-efvén, ismét az ő Birodalmát, és lak helyét, uralkodása alá vette. Az ő hamar történt halála után, a Fija, a Bavarai Uj Válfazto Fejedeleme, a Béti Udvarral a Békefegyertállandóvá tette, és a *Pragmatica sanctio* reá állott.
 1745. I. Ferentz Toskánai Fő Hertzeg, az ő Feleségével Mária Theresiával Frankfurtban meg koronáztatott, 8 Hónapokig nem volt Uralkodó. A Prussifal Sileziában továbbis folytattatott Hadnak vége szakadt 1745 a Dresdai békefegyert által, és Frantzia Orzággal a Tízfázárnak frigyesei, tífak nem minden öfzve gyűlés nélkül, 1748 Aquilgranumban békefegyert kötöttek. A Spanyolokkal már az előtt meg békefegyert, és mind a két rész től I. Ferentz Német Ország Tízfázárnak esmértetett. De Sicilia ezt a Békefegyert kötött, nem hagyta helyben.
 Minekutánna az Orzágnak új Tanácsfai fel állottanak, és Regensburgban ismét Ország-gyűlés tartott; az vallásról való panaszkodások, és más háborgások, ismét el-kezdöttek. Még az Aquilgranumi Békefegyert előtt 1746, a Petersburgi frigy Auszria, és Russia között meg-kötött, és az után következett 1751 a Dresdai Békefegyert meg erősítése, a melyet Német Ország erősített meg, és a Tízfázár helyben hagyott. 1756 a Nagy Britanniai, és a Prussiai Király, oltalmazó Izöveftéget kötöttek, az ő Német Birodalmoknak oltalmazására, és anakutánna mindjárt, ugyan abban az elztendőben, a Magyar

Ország Királyné, és a Frantzia Ország Király, Barátságos (Traktat) rendelt, és részre nem hajlat. kötöttek. Végte re 1756 az említett elztendőben még is, a veres had, ki-ütött; a melyben többire minden Europai Hatalmaságok belé elegyedtek, és a mely a Világnak más részelt is meg-rettentette. Ez részről voltanak a Nagy Britanniaiak, és Prussifok, a melyhez utólyára állott Portugalia. Más részről Frantzia Ország, és a Fő Auszriai Ház, az ő Frigyesseivel együtt, Russia, Svétzia, Saxonia, nagy része Német Orzágnak, és végtére Spanyol Ország. Ellőben Russia állott el-attól, és eleintén 1762ben 16 Martz. Fegyver nyugovást afinált a Prussifal, és azután mindjárt 5 Maji Petersburgban Békefegyert. Majulnak 22kén Svécziával meg-békélt, és Novemberben a Frantzia Ország, és Nagy Britannia között való békefegyert előre való fel-tételeinek Fontaineblabban alája ittanak, (abban meg-égyez-tenek) 1763 Januáriusban a Frantziák és prussifok között Véselben frigy köttetett, és Februáriusban Londonban, a Prussiai, és Angliai Ministerekől frigy kézfittetett hogy egy-részre se hajlik. A Frantziának, Nagy Britanniaiaknak, és Russiaiaknak munkálkodások által, a Tízfázárné, és Királyné között, és a Prussiai Király között, a Békefegyert helyre állított. Az említett Hónapban meg-állított az Ország rendeneik-is, részre nem hajlatok. Es Frantzia Ország, Spanyol Ország, és Nagy Britannia között, azomban Parisban, a meg határozott (trakta) rendelés el-vezetett; mely meg-efvén, leg ottan a Békefegyert kötés, a Tízfázárné a Királyné, és a Prussiai Király között Hubertsburgban, Februáriusnak 15kén tökeletességre ment, Amaz minden Prussiai Birodalomról le-mondott: mint ez, az Auszriáról.
 Ez által a Had által úgy Lättzik, mintha az egész Europai igazgatásnak formájára, új fundamentom vetettét volna. 1764 Válfaztatott a Római Király, és mindjárt az után a Fő Hertzeg József a Tízfázárnak, az ő Attyának jelenlétében meg-koronáztatott. Akkor Frankfurtban, a Válfazto Fejedelmeknek egygyesit-tések meg-újittatott, és Braunschweig, mint kilentzedik Válfazto fejedelmfeg, ismét pompával Regensburgban, abban az egy yefüldében, be-vétetett. Az után hamar meg-holt a Tízfázár, és helyében következett:
 1765. II. József. Az ő válfaztáskor, az Orzágnak Fejedelmekből álló gyűlése azt erősítette, hogy neki Jussa vagyon arra, hogy az elore meg-lenni szokott tanácskozásban, részre legyen, és a bizonyos fel-tetelek alatt való válfaztáskor, az ő köben szollásának valami ereje legyen. Az ő Tízfázari Uralkodására való lépése után, ötet az ő Annay az Uralkodásban tárful vette az Auszriai örökső Birodalmához foglalt több Tartományokban; a melyekben ő, mint szintén a Német Birodalmában hasznos Rendeléseket tett. Az idegen Spanyol Ország térémonia, nagyobb részint el-töröltetett. A Vallásoknak nyomattatásokról való panaszkodásokat, és az igazság ki-szolgáltatásának akadályait, differe-tes buzgóssággal igyekezte el-törölni, és 1767diknek vége fele, szemé-lyeket rendelt, az Ország jóvedelméről való Törvényeknek *Judicium Camorale* meg vizsgálására. A Tízfázárnak fok utafai között különö-ön az Olaf Országban való úttya nevezetes. A Lengyel Ország ha-borúkor, a somféd hatalmaságokkal együtt, a Prussiaiakkal, és Russiaiakkal, alkalmatosságot kapott: hogy a Közösleges tartására való jussokat el-rontsa, és barátságosan munkálodta azokkal, a tífedességek vízfázá állit-t, és a következő Ország rendeléseinek meg-erősítését.
 1790. II. Leopold, a Toskánai Nagy-Hertzeg.
 1792. II. Ferentz.

*) Neutralitást.

Török Tízfázarak.

1711. III. Achmet, az ő le-téte-tett Attyafjának helyében kö-vetkezett. A Muszka Tízfázárnak Afsoffot vízfázá kénytelenített adni. A Venetiaiakat szüntel-len Östromlották; Az akkor kö-vetkezett Magyar Ország Had-ban, a Tízfázari Seregnak Ki-vánt szerentseje volt. A Pas-sarovitzi Békefegyert Annak véget vetett 1718. A Törökök a Per-siai háborúlagokban is belé ele-gyedtek; de végtére káros békefegyert kénytelenítették kö-ni. Az akkor szerentsejlenne lett Bezir Ibrahim, Konstan-tinápolyban, a Könyvnyom-tatásnak fel-állitása által, magát el-híresítette. Ach-metnek le-tétele után követ-kezett
 1736. V. Mahumed II. Mustafa-desnek Fija, az ő Uralkodása-ra való Lépésekor, a Biroda-lomnak némely föbbjei, a (Despoticum) Fejedelmi ha-talmát a Nagy Sultánnak, a Tanácskozásra szüntelen tartó gyűlések által, meg-határozták. A Russiaiak Afsoffot el-vettek, és még több hódoltsokat is tfelekedtenek. A Russiával egy-gyefületeknek kevés Szeren-tseje volt. Azért VI. Károly igen hirtelen, a Belgrádiakkal békefegyert kötött, annak után-na Russia is követte. A Per-siakkal való hadakozás, a Tö-rökökre nézve szerentsejlen; meg-is ök meg-lehetős békef-egyert kötöttek.
 1754. III. Osman, az előbbinek Attyafija, a ki amannak, a Római Tízfázarhoz való békef-egyert indulatját meg tartotta.
 1757. III. Mustafa. A Georgia-iak pártot ütöttek, Heraklius Fejedelmnek vezérseje alatt; de végtére engedelmeskedtenek de az el pártolt Hely-tarto Ali Bafa-is, fok Háborúságokat tsi-nált, és a Lengyel frigyfok-nek kívánságára, a Russiával is el-kezdett hadakozás, a Tö-rök-birodalomnak nagy kárt okozott.
 1774. Abdul Hamid.
 1789. Selim Ginhadati.

Római Püspökök.

XI. Kelemen. A Prussiai Koronának híjjában mondott ellene; a Spanyol Országban való következtetés, (*bellum successione*) támadott hadba belé elegye-dett. A Portugalliai Patriarkaságnak fel-állitásban nem örömeft égyeztet meg; a Jesuiták, és Domi-nikánusok vetelkedésekor, a Khinaiak Vallás beli té-velygéseket, a leg első felette kedvetlen Bullát ki bótlatotta, de egy más által fel-váltotta, a mely: az Urnak szolló-hegyéről nevezetett, mely a Ján-senistáknak érekeny tífapások. Ellenben az *unigeni-tus* Bullája által, a Pápai Miltófogot igen nagy vezedelembe ejtette. Sok fele Hatalmaságokkal volt bajoskodása, és meg-holt 1721.
 XIII. Inuotzentius, az ő öregsejének gyengesége miatt meg akadályoztatott, hogy fokot tfelekedjen. Az *unigenitus* Bullát oltalmazta, és VI. Károly Tízfázár-al némely vízfázaga volt, 1724.
 XIII. Benedek. Az ő tudománya, és Személy-beli tulajdonságai, inkább díszeretek: mint az ő Uralko-dása. Az ő töle Lateranumban tartott Tartomány-beli, Sinatnak semmi közönséges méltósága nem volt. Ő a Dominikánusok tudományát, mindenkor helyben hagyta, az *Unigenitus* Bullának tífzetetét meg-tartani igyekezte, nagy hajlandósága volt a Pápista, Görög, Lutherana, és Reformata Vallások-nak egygyesítésekre. meg-holt 1730.
 XII. Kelemen. Sok Hatalmaságokkal egyenetlenkedett; a Nepotizmust igen fokra vitte, és privilegiumot adott neki, és az ő utólfő idejét tífendelen töltötte t 1740.
 XIV. Benedek. Tudós és békefegyert szerető Pápa, még is az ő Uralkodásában a Pápista Udvarokkal való veszekedést egészen nem kerülhette-el. A Prussiai Királytól Sileziában fel állitott Fő Vikarinságot ő nem akarta helyben hagyni. Az Aquiljai Pa-triarkaságnak el-törlése, és az Innepeknek meg-keveftése, ő neki beftületet szerzett. A Portuga-liai Királynak, a *Leg híjsejsebb* Királyi titult adta. A Jansenistákkal való vetelkedésben 1756, az ő ki adott Breviariuma, a Frantzia Udvarnak ugyan tettett; de az Apellánfoknak nem, és leg-kevesbé a Jesuitáknak. Meg-holt 1758. A válfazto Ház-ban eften nagy háborgások után válfaztatott.
 XIII. Kelemen: a Jesuitáknak Baráttya, azért a Portu-galliakkal fokot veszekedett; úgy annyira, hogy a Bourboni Udvarnak követei azt kívánták: ez a Rend, egészen el-pusztitassék. Ő meg-holt, mikor az Apostoli szék igen nagy háborgattásban volt, 1769.
 XIV. Kelemen: derék Karakterű, és nagy tekintetű. Az ő Uralkodása alatt leg nevezetesebb volt, a Rom-szék és Bourboni Ház között való jó szándéknak fel-állitása, és azután tulajdon Bullája által a Jesuiták Rendének 1773. Juliusnak a kétől fogva való el-töröl-tése. Mag-holt 1774, kétfélegül mérget vett volt és
 VI. Pius következett helyébe, a ki 1782ben Bétsben volt.

Tizenhétzadik Század. II. Táblátská.

A' Római (Katholika) Eklésiának Hístóriája.

I. A' Római Eklésia a' távol lévő Tartományokban ki terjedett munkálkodásait nagy buzgósággal folytatta tovább is. Kínában a' térítésre ki küldettetteknek jó szerentéjek volt, de még is nagyon akadályoztattak, rész szerént *Teng*, *Tchin*, és *Kien Long* által, rész szerént az Hitet hirdetőknék egymás között való veszekedések által. *Sidamban*, *Tonkingban*, *Kokinkinaban*, a' *Koramandéli* parton, a' *Tibeti* Királyságban ezek a' Készületek nagyon el romoltanak, és rész szerént egészen el pusztultak. Európában a' Jésuiták meg térítésének modjáról való Panaszok tovább is tartottanak mellyen XI. XII. Kelemen és XIV. Benedek Pápák sem azö Követjeik által, sem a' Jésuiták ellen kiadott Bullájok által nem tehetének igazitást. *Paraguayban* ugyan a' Jésuiták azö fő Uralkodásokat meg nagyobbították; de az által magoknak az el pusztulásra utat készítettek. A' Kanadában lévő készületek és az északi Amérikának más Tartományai a' Pólgári dolgoknak meg változása által fok meg határozuokat szenvedtenek.

II. Ismet próbálták a' Prótestánfokat a' Pápista Eklésiával egyesíteni: nevezetesen ide tartozik *Quirinus* Kárdinálnak a' Proteftans Theológusokkal és Tudósokkal való felette kétféles levelezése. A' többek között ezen költött Név alatt: *Justinus Febronius*, egy Pápista fő Pap tanácskozásának hasonlóképpen ez az ujra való egyesítés volt a' célja. Azután mind a' Római Kathólikusok, mind a' Protestánfok részéről, a' Vallásnak meg egyesítéséről több több Fel tétel (Projektumok) jöttek világosságra. A' Protestánfok Eklésiájának némely Tiszteletre méltóbb Tanítóiról úgy gyanakodtak, hogy a' Pápistágra alattomban hajlandók. Magyar Országban a' Pápista Vallásból egy Nemes Társaság egyesült; a' Protestánfok meg maradásának és ki terjedésének kárára, a' Tudósok között való Vetélkedések fokkal nagyobb mértékben folytattanak mint a' múlt Században, ki vevén *Weislingert*, *Merzt*, *Weisenbaker* és némely másokat. Ezek a' két Jésuiták: *Scheffmacher* és *Seedorf* azö vetélkedő írásai által meg jegyzésre méltókká tettek magokat. A' Pápisták Vallása a' Prótestánfok Eklésiájára nézve egészen úgy meg maradt, mint az előbbeni két Században volt. Kivált képpen ennek a' Vallásnak követői, minden mesterfégeket meg vetették, hogy Európának Északi részére Vallások ki terjedjen, (Északi Fundatiók, *Lintzben*, és *Schverinben*) még is minden látható következés nélkül.

A' Prótestánfoknak, fok Tartományaikban a' Római Kathólikusok Vallásainak szabad gyakorlását meg engedték, *Portugalliában* és *Spanyol* Országban az (Inquisitionnak) Vallásnak hatalma, minekutána egy kevés ideig meg volt határozva, annál iszonyatosabban mutatta ismét magát. *Spanyol* Országban, különösen *Olivades* Pálannak szomorú áldozatja. *Parmában* 1787ben az (Inquisitionnak) Vallásnak jussa megint bé vétettetett. Még is 1782ben a' *Szicíliai* Királyi Birodalomban egészen el töröltetett.

III. A' Prótestánfok között némely Főbb Személyek Pápistákká lettenek, az olyanoknak Vallásbéli változások, gyakorta az alatta való Vallások állapotjának háborúságot okozott, és az által rész szerént nevezetes rendelkezésekre is adtak alkalmatosságot. De ellenben olyanok is voltak, a' kik a' Római Eklésiáról el szakadván Prótestánfok lettenek; a' kik között *Rothfischer Ferentz*, *Archibald Bower* és *Ferdinand Ambrus Fidler* főként a' meg jegyzésre méltók.

IV. Számlálhatatlanok és nevezetesebbek azok a' Vetélkedések, mellyek által a' Római Eklésia belőlről háborgatott; mivel a' Pápának fő Uralkodása, és az azon fundáltatott Méltósága az által jó móddal meg gyengítettett, és igen szoros határok közé szorítottatott. Ide tartoznak:

1. A' Pápának a' Pápista Udvarokkal való Veszekedései. XI. Kelemen Pápának a' Római Tísfárral I. Jóseffel az első kérdés Jussának gyakorlásáról, a' *Szicíliai Monarchia* felett, a' mellyek XIII. Innotzenzius Pápa alatt úgy meg örösfittettek, hogy a' Római Udvarnak által kellett botfanni. A' fokáig tartó Vetélkedések a' *Sárdíniai* Király és Római sz. szék között az Ersekek Jussai és Püspökök ki nevezése felett a' *Sárdíniai*knak ugyan hasznokra szakadtanak félben; de XII. Kelemen alatt meg ujjtatnak, és elsőben XIV. Benedek Pápa egészen el törölte. 'S a' t. A' Béti Udvar, *Toskán* és *Modena* VI. Pius alatt a' *Ferrari* és *Urbinoi* Hertzegséghez való Jussokat meg erősfittették. A' *Szicíliai* és *Római* Udvar között leg több veszekedések voltak. Az Európai Udvarok ugyan a' fok féle Réformatiók

által a' Pápai szék Hatalmának és jövedelmének némü némü kárt okoztanak. Ide kell számlálni azon Törvények megújítását és meg erősítését, mellyel, a' külső örökséget Eklési örökséggé változtatták, az *Ur Vátförőjében* való Bullának meg tiltását, a' szabad Városok Törvényeinek el - rontását vagy meg határozását, főként a' II. József Római Tízfáznak rendelkezéseit; a' mellyek által ő nemcsak a' fok féle Titulus alatt, mint a' Pápai Papi jövedelemnek *Jussai* (*Jura Stolar pontificiae*) az Auszriai örökös Tartományából Rómába be - menő ajándékokat tapasztalható képpen meg - kissebbítette, és bizonyos részekben, a' Papoknak Törvény - szolgáltatásra való hatalmokat, a' mellyel a' Pólgári dolgokhan nagyon belé elegyedtenek meg határozta; hanem ő maga az olyan dolgokra szorította, mellyekben a' Videntinumi Sinattól fogva az őket illető Jussokban nem lehetett háborgatni. Ő aző Tartományában az Isteni Tiszteletnek rend - tartásában, az Eklési jószágok régula szerént való ki - szolgáltatásában, a' Püspök - ségeknek kerületekre való fel - állításában, nevezetes változásokat tfelekedett, nem járván az után, a' Pápa helyben hagyja - e vagy nem? De a' Pápai Hatalomnak valófágos Fundamentoma, mind ezek által az igyekezetek által még - is keveset gyengült. Olly keveset, mint a' három Papi renden lévő *Választó - Fejedelmeknek Koblentzen* való egyesülésé által 1769ben, és a' 4 Német Ersekeknek *Emsben* 1786ban, a' kiknek tzeljok volt az egyességben lévő Püspököknek Jussokat meg őltalmazni, hogy a' Pápa Udvara azzal gyakran ne éllyen. Mivel a' több Püspök, és a' Német Birodalomban, a' Pólgári - renden lévő Pápišták, ezt az egyben foglalást nem hagyták helyben; azért szükségessé képpen haszontalannak kellett lenni. Tehát valófággal a' Római Rendtartásnak Fundamentomos rendelkezése, az által semmi leg kissebb sértődést se szenvedett.

2. Tudós Vetélkedések, a' Pápanak tfelebatlan Tudományáról és fő Uralkodásáról. Nemcsak a' Frantziák munkálodtanak a' Frantzia Eklésiának szabadságának őltalmazásában, hanem Olasz - Országban is né. melly írók, főként ezen kettő: *Giannone* és *Pilati* Historiát írók, és a' Jánfénisták az egyesült Belgyiomban, a' Római - széket nagyon meg sértették. A' *Febronius* vetélkedése - is és a' *Mayer Ulrich* Pater ellen való háborúfági a' Római Udvarnak Kayserheimban aző *Dissertatiojéért, de nexu Statisticae cum Juris prudentia Divina*, ide számlátnak.

3. Más Vallásbéli Vetélkedések.

a) A' Jánfénisták Vetélkedése nagy buzgóssággal folytatott. Ennek a' Századnak az elején Frantzia - Országban éltenek a' Jésuiták nyomattatások alatt és aző Papjak a' Spanyol - Belgyiomban is üldöz - tettek. Közelebről alkalmatosságot szolgáltatott egy új háborúfágra Sorbonnéban 1707ben a' Vallás dol - garól való ellenverés, melly a' tfelekedetekben a' Pápanak tfelebatlanlát tagadta. XI. Kelemen Pápa, nemcsak a' 40. Doktoroknak ezen kérdéssel tett ítéleteket kárhoztatta, hanem (Bullát) Petőfés leve - let - is adott ki, a' melyben ő egy belső meg győződést kívánt, hogy *Jansenius* az 5 Fel teteleket abban az értelemben tanította, a' melyben azokat a' Pápák kárhoztatták, és egy új Formát tett elő, hogy annak alája írának, (a' mellé állának) mellyet a' Frantzia Papi - Rend be - venne XIV. Lajos Király a' Portrojái Apá - tzák Klastromát el - rontatta. Még nagyobb háborúfágot indított, a' már, ez előtt fok, Esztendőkkel ki - adott *Quesnel Paschas* Új Testamentoma, a' ki - keményen el nyomattatott Jansenista volt, XI. Kelemen Pápa, a' Jésuiták őszünözésére a' magának ellenére az *Unigenitus*, Bullát ki botfátotta, a' melyben nemcsak meg tiltotta; hanem még *Quesnelnek* jegyzéseiből ki szedegetett 101. Theologiai Tudományokat is (vagy *Dogmat*) kárhoztatta. Midőn XIV. Lajos Király ezen Bullát Ország Törvényévé változtatni, és minden Papokat az alája való írásra kényszeríteni akarna, ellenében szegeztek magokat nemcsak a' Jánfénisták, hanem még fok más Püspökök - is, és maga a' Kárdinalis *Noailles* és az Udvari Törvény - té - vök. Frantzia Ország fel - oszlott *Constitutio* szerént valóakra, és *Constitutio* ellen valóakra. XIV. Lajos Király halála után 4. Püspökök apellátnak a' következő Eklési közönséges Gyűlésre, mellyet a' Kárdinalis *Noailles* és a' főbb Papok közül egy feregen, s. más személyek helyben hagytak. Így eredtenek az *Apellánok*. XI. Kelemen Pápanak átkozó ki - rekesztése csak a' háborúfágot nevelte. XV. Lajos Királynak uralkodása alatt a' *Constitutio* szerént való felértébb való hatalmat vettenek, az

őreg Kárdinalis *Noailles* a' minden fel tétel nélkül valónak irt alája, ennek Péláját fok fő Apellánfok követték. A' Tízfár, noha ellene mondottanak, a' jegyző könyvben be - íratta, hogy senki a' Papi Hivatalra be ne vétetődjék, ha a' Bullát be nem vészi. A' Frantzia Eklésiának Szabadságának ezt az el - nyomattatását, sem a' Jánfénisták Tárfasága, sem a' Parlamentumnak bátorfága nem védelmezte. Azok aző dolgait tudák által gyámolgatták; Párisban a' buzgo Apellán *Páris Ferentz* Diákonus Sirjánál fok tudák mentenek végbe, ahol naponként fok emberek meg - jelentenek, míg az oda való menetel el zárttatott. Ebből származtanak a' *Convulsionáriusok*. Mindazáltal a' Jánfénisták nyomattatások tovább is tartott. A' Párisi Ersek *Christoph Beaumont* meg tiltotta 1752ben aző Parjait, hogy a' betegeknek és haldoklóknak a' Sakramentumokat ki ne szolgáltatás, ha semmi Gyóno levelet nem tudnak elő mutatni, aző példáját azu tán követték más Püspökök is. A' Parlamentumok ellenében szegeztek magokat, ezen okból, mivel az *Unigenitus* Bulla nem a' Hitnek régulája, és Törvény szerént tfelekedtenek a' Papokkal Püspökökkel, és magával a' Párisi Ersekkel is. Tehát követték hol a' Parlamentnek, hol az Erseknek és némely más Püs - pököknek ki - rekesztését és megint vizsgálta vételét. Míg végre a' Gallicánusi Eklésiának Gyűlése a' dólgot a' Pápanak eleiben terjesztette, XIV. Benedek 1756ban egy Breviariumot adott ki, a' mely ugyan az Ud - varnak tettett, de az Apellánfoknak kivált a' Jésuitáknak nem, a' kik az által oly szomorú lépéseket tet - tenek, hogy az által a' magok nyomorúságokat munkálkodták; az Auszriai Német Országban a' Jánfén - isták Tárfasága tfeledefféggben élt, mivel a' Birodalomnak igazgatása meg nem szenvedte, hogy az Uni - genitus Bullát, mint a' Hitnek közönséges réguláját úgy nézze; de az egyesült Belgyiomban az nagy ha - sonlást tfele.

b) A' régi Vetélkedések, az Isteni Kegyelemnek munkálkodásáról tovább folytatottak: Főként *Concina* és *Graveison* Dominicanusok az Augustinus Tudományát be - vették, *Scipio Maffei*, ezen Vetélkedés alatt lé - vő Tudományok Historiáját részre hajlással, a' Jésuitákra nézve, írta le, és azért ellenfégei lettenek. c) A' Dominicanusok és Franciskánusok egymással vetélkedtenek az Agrédei J. T. Apáztának *Máriának* elő - adott meg jelenéseiről és írásairól. d) *Muratori* gyalázta az olyanokat, akik esküvés által magokat el - kötelezték, hogy aző életeket, a' Mária szeplőtelen fogantatásáról való Tudományért fel áldozzák, a' melyért ötet keményen meg - támad - tak. Német Országban - is fok ellenfégei és őltalmazói voltak. e) Azon kívül vetélkedtenek *Conrayer Ferentz Péterrel*, aki az Aldoó Papoknak az Angliai Püspököktől való fel szenteltetéseket jónak állította lenni: a' Jésuiták Historiája felett mellyet *Jouvenus József* to - vább is fojtatott; *Hardvinus János* itélő (Critica) írásairól; az Új Testomnak ujonnan Déakra való fordí - tásáról; *Bernyars Jak. Isáknak* a' 'Zidó Népről irt historiájáról; *Benzi Bernhárdnak* erkölcsi írásairól. Fran - tzia és Olasz Országban próbálták az áldozó Papnak Házasfágot őltalmazni, Német Országban a' Boszorká - nyok meg vizsgálataának Törvényes voltáról vetélkedések származtanak, *Gafner József* aző tudállatos gyo - gyításival nagy Tekintetet szerzett. *Isenbiehl Lörintz* Moguntziai Professor Esa. 7: 14. az *Emmanuelről* való jövedélsnek M. gyarazatjéért és *Wiehrl Márton* Badeni Professor fok Filozofiai Fel - teteleiről kemény üldöztetéseket szenvedtenek. *Bavariában*, a' hibeő nemes tzelokra fundáltatott) meg világosodtak ren - de, el - pusztított és annak fok Tagjai rész szerént a' Tartományból számkivetésbe küldettek, rész szerént pedig más módon nyomattak el.

V. Portugalliában V. János Király Lisbonában a' Királyi Kápolnát Pátriarkaságra emelte - fel: XI. Ke - lemen Pápa nem örömeft egyezett meg benne; de XII. Kelemen szüntelen való Kárdinalis méltóságot egyesített aival. A' Prussiai Király II. Fridrik, a' Breslaui Püspöknek által adta a' Vicáriusfágot, a' mely - ben nem örömeft egyezett meg XIV. Benedek Pápa. A' Tízfárné, és Királyné *Mária Theresia* a' Székes Fejér - Vári Praepostfágot Magyar Országban Püspökségre emelte - fel a' Pápanak meg egyezése - ből. Moraviában *Brünninben*, Silésziában *Troppauban* két új Püspökséget állított fel. Olkmützet Er - sekégre emelte. Ellenben az Akvilléjai Pátriarkaság el - töröltetett, és a' helyett két új Ersekfégek az Uhini

Noris Henrik, Augustinus Barát, utójjára Kárdinalis. *Poffuet Benig Jak.* Meau - Püspök és egyszerűm - Dauphinnek Tautója. *Mabilon Jan.* Benedek ren - den lévő Barát, a' f. Maur, közöl való, el - sőben Rheimban, azután Párisban. *Simon Richard* az Orato - riumnak Pápa, utójjára Dieppében. *Franc. de Salignac de L.* *Motte Fenelon* Cambray Ersek. *Dupin Ellis Lajos* Sorbo - ni Dokt. és a' Filozofia - ban Királyi Professor Párisban. *Paschas Quesnel* a' Párisi Oratoriumnak őreg Pápa, végtére Amsterdamban. *Huet Dan. Péter* Auvan - gi Püspök, azután Em - bruni. *Nat. Aleksander* Párisban a' Dominicanusok rende - Oratoriumának Provi - ciálissa. *Constant Péter* Benedek rendi lévő. *Hardvin Ján.* Párisban Jésuita. *Michael le Quien* a' sz. Maurus renden lévő Be - nedek, Párisban. *Serry Hiac Jak.* Domi - nikanus, Theolog. Prof. Paduában. *Martene Edmund* a' Sz. Maur. Rendén lévő Be - nedek Sz. Párisban. *Montfaucon Bernhárd* a' sz. Maur. Bened. Párisban. *Vinc. Ludw. Gottl.* Do - minikanus utójjára Kárd. *Andr. Herde Fleury* Kárd. *Muratori Lajos Ant.* Máj - lándi Bibliothekarius azu - tán Modénában, és nem fokára Praepost. *Angelus Maria Quirini* Benedek Kárdinalis és Bresciai Püspök. *Calmet Agoston* Benedek renden lévő Apát - Ur Nenciben. *Lambertini Prosper* utójjára Rom. Pápa XIV. Benedek. *Rajonici Domokos* Kárdin. *Orsi Agoston József* Domini - kánus és Kárdinalis. *Genovesi Antal* Neapollyi Fi - lozof. Professor. *Braun Henrik* a' Bavarai Elektórlagban Pápi Tanácsos *Weishaupt Adam*.

és Görtzi állítottak fel II. József Tízf. az Auszriai örökös Tartományban, sok Klastromokat és egész Papi rendeket törölt el, nem kérvén a' Pápanak abban való meg egyezését. De annak meg egyezésevel a' Moguntzi Választó Fejedelem három Klastromokat elrontott, annak jövedelmét az Univerzitásnak hasznára fordította.

VI. A' Szerzetesek rendének sokféle szomorú változásokot kellett szenvedni; de legnevezetesebb a' Jésuiták rendének esete. Ezen renden lévő Embereknek,*) vakmerő bátor igyekeztek Amerikában, azö Paraguay közönséges Társaságok, és a' Spanyol Ország és Portugallia között való Határról elvégeztetett (tractátnak) ítéletnek tökéletességre való vitele ellen tett hatalmas igyekezetek, a' Lisbonai föld induláskor való tfelekedetek és a' Borral való kereskedés miatt Portónál lett Pártütések adtanak alkalmatosságot József Tífszárnak Portugalliában XIV. Benedek Pápanak meg egyezéseből, hogy a' Jésuitáknak minden Tartományait és Házaikat a' Birodalomban meg vizsgáltsa a' melynek ő reájok nézve (szomorú következtése volt) Ide járul az is, nagyon gyanakodtanak azon hogy ök a' Tífszár és Királyt Józsefet meg ölni igyekeztek. Mivel Romában a' Jésuitákkal való tfelekedetért haragudtanak, azért József Tífszár ki rekesztette 1759ben, azö Országának minden Birodalmából, mind az új mind az ő Világon. Ez a' levelezés, mellyre ez a' Portugalliai tfelekedett alkalmatosságot adott, a' Jésuitáknak igen veszedelmes volt. 1762 Frankfurtból is ki üzetettek az ö Társaságok rendelőinek előre való meg vizsgálása után. Ennek példáját követte a' Spanyol Orsz. Király Károly, mint a' Parmai's Plátenzai Hertzeg is. Végre a' Bourboni Udvar arra vették, hogy XIV. Kelemen Pápa 1773ban Juliusnak híken tulajdon maga Bulláj által el-törölte ezt a' Rendet, és ez a' Bulla volt az első a' Pápai Birodalomban, azt annakutánna Európának más Pápista Birodalmaiban is beteljesítették. Még is tartott ennek a' Rendnek, közönségesen való el-töröltése után is, nemcsak azö Fundamentumainak (Principiuminak) hathatossága; hanem még maga is főként Russiában, Lengyel-Országban, a' Nap-nyugoti Prussziában meg erősítettetett. Az Eszközök mellyeket arra fordított, hogy azö hatalmát és erejét meg szaporítsa titkosok és sok félek. Ezek közzé tartoznak főként a' titkon való *Társaságok*, nevezetesen a' *Keresztes olvasoknak Rende*. Ez a' vélekedés, hogy ennek a' Rendnek sok világosságra jött fel-tételei a' Protestánsok Eklésiájának a' Katholikuskéval való egyéssítése indító ok volt, mivel ezen eszközés által azö Uralkodásra vágyódó tzéljai kat annál könnyebben véghez vihetni remélték, talán nintsen is minden fundamentom nélkül.

VII. XIV. Benedek Pápa ugyan az Inne napoknak számát meg szaporította, de az után meg kevesítette. A' szabadulásnak (Jubileumnak) Innepei XIII. Benedek Pápa alatt 1725ben, XIV. Benedek Pápa alatt 1750ben, és VI. Pius alatt 1775ben meg innepeltettek.

VIII. A' Római Eklésiának tulajdonképpen való Vallásbéli Tudománya, változhatatlanul maradott meg; még is annak némely Tanítói jobban által látták a' dólgot, az Univerzitásokat's iskolákat is meg akarták jobbitani. I. József Tí. sokféle fontos változásokot tfelekedett Portugalliában az Esimbrai Univerzitásban, és némely hasznos rendelkezéseket állított a' Nemzetnek nagyobb pallérozódására; de az Uralkodásnak és a' Méltóságnak következett változásokor, mellyet az (Inquisitio) Vallás megint meg-kivánt, ezen rendelkezéseknek nem lett meg az ohajtott szerentéjek. *Bétsben, Prágában és Freyburghban* Brísgoviában II. József és II. Leopold az Univerzitásokat hasznoson meg jobbitották. Leopold az Olosz-Orsz. Birodalmában is az Eklésiákat és Oskolákat meg jobbitotta (*Pislojai* Sinatban) Moguntziában az Univerzitást helyre állította; Főként a' Katholikuskok kezdték a' Protestánsok Tudóssáinak Magyarázatait, a' Biblia Magyarázásában, Eklésiái Hístóriában és Filozófiában szorgalmatosan a' magok hasznokra fordítani. *Honbigant. Kar. Ferentz, Poiks Lajos, Montfaucon P. Bianchini József, és Sabatier Péter*, a' Bibliák fontos meg vizsgálásban (Critican) és Filológiában tették magokat érdemessé. Némelylek próbálták a' Bibliát, vagy leg alább az Új Testamentomot született nyelvre fordítani. Főként mások felett ki tettö az Kempteni Apát Ur Fejedelemnek parantolatjából *Brentanótól* készítettett Új Testamentomnak Fordítása. Silésiában a' Felbingeri, hasonlóképpen a' Moguntziái, Baváriai, Auszriai, Wirzburgi, Veneriai's. a. t. Oskoláknak fel állítások, felette nagy dítferetet érdemelnek.

*) el-szélesztés okozta a'

A' Lutherana Ekklesiának Históriaja.

Lutheranus Tanítók.

I. A' Lutherana Vallás ki-terjedett: a) A' Napkeleti Indián megpedig a' Koromandeli Parton Trankébában, a' IV. Fridrik Király alatt fel-állítottott, Dániai Királyi (Missionáriusok) terítésre ki-küldettek által, azután a' hatháros Királyi Birodalomban *Tanfchauerban*, *Maraver Tartományában*, és a' Királyi Birodalomban *Maduraiban*. 1714-nek vége felé, Hafniában a' terítésre ki-küldendőknek Kollegiumok fel-állítottott. Továbbá *Madrosban*, *Kudulurban*, *Kalkutában*, *Bengáliában*, és *Tirutschinapalliban* az Angliai Társaságtól a' Keresztényen Vallásnak ki-terjesztésére fel-állítottott terítő Papok által. Hasonlóképpen *Báro Imhofnak* Szorgalmatossága által Belgyiomban Luthernek gyülekezete állott-fel. b) Kis Ásiában *Smirnában*. c) Afrikában, A' jó remény Tartományában. d) A' Napnyugoti Indiánok megpedig új Georgiában a' Sálzburgi Új Lakosok által, a' Britanniai Amerikában, más német újj Lakosok által, *Paramaribóban* *Surinámban* és *Berbitzében*; A' Dániák által, a' sz. Kereszt. sz. *Tomás*, és sz. *János* által. A' Luther Vallása hogy az *Északi Karolinában* ki-terjedjen a' Helmstädti Professzorokból álló Társaság azokat a' könyveket a' melyekben a' tudományok voltak, öszve gyűjtven ki adta és az által tette magát érdemessé. e) Európában megpedig *Orönländiában* elsőben a' Norvégiai Prédikátor *Hans Egede* által és az után a' Királyi ki-küldettek által; *Lapponiában* a' Dániák által és a' Svétziák által főként I. Fridrik Király alatt, ifjút a' Rufsiai Birodalomnak, fok Tartományaiiban, Európában és *Áfrikában* a' Török Tartományban, az *Olaf Ország* *Bukurestben* a' *Moldáviai Filippében*, és *Lisbonában*, a' Német kereskedők által az *Hollandiáknak* általmok alatt. A' *Sálzburgból* ki-költöztek *Amérikában* és *Prusziában*, fok újj Evangyéliomi (Lutherana) Gyülekezeteket állítottak fel. D. *Callenberg* Henrik Jan. a' 'Sídóknak' megterésen, a' Mahumédánusoknak, és *Napkeleti Keresztényeknek* elősegítésen igyekezett és végére 'Sídó' s. 'Sídóbel' Németre fordított, irafokat osztogatott-ki. Terítő Papokat is küldött-ki.

II. Azon-is tanátskoztak, mi módon Kellesek a' Lutherana Ekklesiát, egyesíteni; rész főként a' Római Ekklesiával *Fabricius* Jan. Apát-Úr által, mely által az meg-egyezésről való háborgás meg-újított, és *Rezevitz* Ferd. Kristof György által, az alatt a' Név alatt *Zepheryni* a' pace; rész szerént a' Római Ekklesiával I. Fridrik Prusziái Királytól 1701-ben Berlinben mind a' két részeről való Theologusok között tartott, együtt lévő beszélgetések. (*Colloquiumok*) által; D. *Clemens* Krist. Jánosnak és a' *Tubingai* Kancelláriusnak *Pfaff* Máté Kristofnak, egyesítéssel írt irafaik által. Az *Evangyéliomról* való dolgokat magok meg fontolták, és 1722 egy végezési tettek, a' mely ugyan igyekezte a' Pólgáriakban az *Evangyéliusok* rendet közelebről öszve foglalni, de semmi Ekklesiái egyesítésre nem telengett. A' Lutheranus Theologusok különös helyen való Tanátskozásiainak hasonló képpen semmi következe nem volt. *Mafius* M. nak a' Vallásnak egyesítéséről való (*Projectuma*) tanáts-adása alig érdemel említést. A' vetélkedések annál inkább folytattak. Midőn a' Római Ekklesiák Német Országban nemely helyein, főként a' Menus mellett lévő *Frankfurtban* és *Hamburgban* próbáltattak, hogy az ő Vallásoknak közönséges helyen való gyakorlását meg-engednek, azzal a' háborgásra alkalmatosságot adának a' melynek végtére meg-is ugy szakadtott vége, hogy a' Római Ekklesiák mind a' két helyen az ő Isteni Tiszteleteknek különös helyen való szabad gyakorlására engedelmét nyertének. Kevesebb figyelmettséget érdemelnek azok a' tévelygések, melyeket a' Római Ekklesiákkal okozott, *Bukkenburgban*, D. *Fronep*. A' Közönséges *Kegyelemről* való vetélkedések *Lange* Joakim és *Dreás* Gott. Frid. Ant. által; az *Ur Vatorjáról* való Tudomány felett főként *Sturm* Crist. *Lhéon* és *Heuman* Agost. Krist. által meg-jitattak. Az el-választattaknak a' *Kegyelem* állapotából való ki-elekedések, az első

Németh ország Bibliotheka ki adói és a' Hágai Német Lutránus Prédikátor *Rütz* Kristof. György Ferentz között. A' Hítnak, a' könyörgésnek erejéről és a' Sz. Lélek ajándékairól *Lavater* Gáspár Jánossal.

III. A' Pápisták és Lutheránusok között lévő háborgások tovább is tartottak, Német Országban, és Magyar Országban, a' Lutheránusok Vallása háborgattatásáról való Panaszalkodások felett meg-nevekedtenek. De 1769-től fogva, azoknak el-töröltetésére, igen hafasos rendelkezések tettek. Mivel a' Lutheránusok a' Sálzburgi Ersekségben, és a' *Berkolsgadeni* Püspökségben felette erősen nyomattak; azért nagy része más Tartományokban ment, főként Prusziában. Az *Austriai* örökös Birodalomokban is *Tfch* Országban és *Siléziában*, az után Magyar Országban és Erdélyben a' Protestánsoknak állapotaik igen változandók voltak 1781-ig, a' mielőttől fogva II. *Josef* a' *Tolleráncziáról* (meg szenvedéssel) való *Parantsolatya* eszközése által, a' Lutherana Vallás szabadon gyakorlathat és fok újj Gyülekezetek Konsistoriumok, és Superintendenciák állitattak-fel, Lengyel Országban a' meg *Hasonlattak* *Jusai* Sokféleképpen rontattak meg és 1794-ben a' Lutheránusok nagy kegyetlenéget vittek végbe *Thornban*. 1768-tól fogva *Lengyel Országban* a' szövevényeknek a' meg *Hasonlottak*on véghez vitt baromi ifelekedetek örök-ke irtoztatására méltóknak maradnak.

IV. A' Luther Ekklesiájának belső háborgattatásai:

a) A' Pietisták vetélkedései, D. *Sperner*nek halála után D. *Mayer*nek a' *Pietistákról* való Beszélgetése által 1706 a' Hálai Theologusokkal és annak Barátjaival meg-újítottak. *Lange* Joakim és *Löfcher* Ernst Bálint keményen vetélkedének egymással; Német Országban fok Tartományaiiban, *Siléziában* Svétziában az ugy nevezett *Pietistáknak* egyben gyűlések, és gyakorlathatok meg-titattak míg végtére ezek a' vetélkedések mások által el-nyomattak.

b) A' Szombatkák szoros meg tartása (*Moralitása*) felett való vetélkedések *Stryck* Sám. Jánossal, és annakutána *Ruf* Rein. Jánosnal: a' *Gyonásnak* (termézetéről) belső tulajdonlásáról, *Péts* György Jánossal, és annakutána *Moser* Ják. Jánossal, a' ki a' fel-fabaditást, ifak tfupa meg-mutogatásnak (*deklarativának*) magyarázta, nem felette hozafok voltak.

c) *Peterfen* Vilhm Jan, 1699-ben írta az ő *Örökké* való *Evangyéliomát*, és az után szüntelen azt erősítette, a' *Kristus* minden dolgokat ugy vissza állított hogy az el-kárhoztak, és *Ördögök* egy-lyer bódogok lesznek, az ő buzgó követői voltak, *Kleinikolai* György, *Gerhard* Lajos, *Bärensprung* Sigmund és mások.

d) Ezenkívül vetélkedének a' meg-igazuláskor lévő jó-ifelekedetek jelen-lételéről, *Haferung* Gáspár Jánossal, 'sat. az *Idvességéről* való kétfélekedéssel *Joch* György Jánossal; a' *Kristusnak* Pokolra való le szállásáról elsőben *Rufsal*; annakutána *Rauschenbusch* Károly. Jánossal; az ő meg-terése ideje meg-tudatlának szükséges voltáról *Lau* Sámuel; a' *Targuni* Theologusokkal a' meg-terésen való tufakodásról; a' *Nordhausi* Enekes könyvről; a' *Kristus* Emberi Lelkének eredetéről; hasonlóképpen erről a' *Kérdésről*; valyon a' *Kristus* a' Sz. Lélek ellen való Vétekért eleget tette? *Carpzov* Jakab; a' *Tetöl* el-vált Lelkek közép állapottjáról (*de statu intermedio*) *Tresenauer* Ulrich Jánossal; 'sat. arról miben ályon az Isten képeinek hasonlatossága, *Vagner* Theodor Jánossal; a' *Hálának* okáról, *Neuman* Sámuel; a' *Kristusnak* megalázódásáról, *Kofgarten* Krist. Bernhárd; az Isten beszédének erejéről, *Subert* Ernst Jánossal; a' *Gonosz* Lelkektől el-foglaltattakról, ifmüt a' *Bibliai Kanonokról* *Semler* Sal. Jánossal;

a' meg-igazuláskor *Danov* Ják. Ernestivel; a' (*Symbolicus*) *Hítnak* ágazatáról való *Könyvekről*, és nemely Állonos Tudományokról *Busching* Frid. Antallal; a' *Symbolikus* könyvek méltóságáról való vetélkedések a' *Prussiai* Királynak a' Vallásról tett parantsolatya alkalmatosságával 1788 fok *Tudósok* között meg-újított; a' *Kristus* hathatos engedelmeségéről való Tudományról és nemely más *Kérdésekről* *Tölner* Gottlieb Jánossal; az eleg-tetelnek tudományról, és a' *Pogányaknak* idvességéről *Eberhard* Aug. Jánossal s. a. t.

V. Ezeknek és más Vallásbéli háborgásoknak, még-is ez a' haszna vagyon; hogy nemely Tudományok még jobban meg-Világosítottak, még nagyobb meg-jobbításokra adott alkalmatosság az által, (noha fok féle rendeletiességekkel) a' *Filológiai*, *Filológiát*, *Históriát*, 'sat. nagyobb szorgalmatossággal tanulták. A' *Biblia* fordítására nagy szorgalmatosságot fordítottak, a' midőn nem tfak a' *Luther* fordításának ötfő ki-adását készítették-el: a' hová nevezetesen *lebei* számlálni a' *Hálai* *Kanstein* és a' *Lengoi* *Mayer* *Bibliai* készleteit; hanem *Új* fordítások-is sokféle módon, rész szerént a' *Bibliának* né-mely *Konveire*, rész szerént az egész *Szent* *Íráfra* készítették. Nem tfak a' *Lutheránusok* között, hanem más Protestáns részen lévőek között is támadtak *Férfiak*, a' kik a' *Bibliának* fontos meg-világosítására igen sok szorgalmatosságot fordítottak. Az ő munkálkodásairól való hír adafokat nem lehet egymástól jól meg-külömböztetni; az *Új* *Testamentomra* nézve a' *Görög* *Új* *Testamentomnak* fontoson meg-világolt ki adafai vadnak mint: a' *Milli* és *Küster*, *Mostrich*, *Bengel*, *Verstein*, *Bowyer*, *Griesbach*, és *Mathae* ki adafai főként a' meg-jegyzésre méltók. Az *Ö* *Testamentomnak* jomoddal való fontos meg-világosítását ennek a' Száznak elején kezdetek-el elsőben. Az első fontoson meg-világolt 'Sido *Biblia* a' *Hálai*, a' melyet *Michaelis* Henr. Jan. készített, *Kennikott* *Bentlamin* kezdett egy tokeletesebb és drágább munkához, né-melyeknek ellenzéfével, és ezt a' munkát *Roffi* tovább folytatta. *Es-féle* nevezetes *Íráfai* neki is voltak, ifmüt az által igyekeztenek a' *Bibliának* világosítást gyujtani; hogy az *Új* *Testamentomnak* *Görög* nyelvét, nem tfak a' *Világi* dolgok irókkal *Scriptor*. *Profanis* hanem meg a' 70 fordítóknak *Görög* fordításai-val is szorgalmatossággal öszve hasonlítottak, a' 'Sídó és más *Napkeleti* nyelveken kívül, különösen az *Arabot*, szorgalmatossággal gyakorlathak, a' régi fordításokat, de főképpen az ő *Testamentomnak* *Görög* fordítását, meg-jobbítani igyekeztek, és az újabb utasoknak le-Íráfát 's más segítő eszközöket jobban használtak mint annak előtte: A' Vallás felett való fok vetélkedések, a' *Filosofia*nak változása, mint: *Leibnitz*, *Vol-fius*, *Crusius*, 's. *Káns*. *Filosofia*jok, a' *Bibliában* lévő értelmeinek jobb által látása, és a' szép Tudományok, a' *Tudósok* tanításaiikban elő adafokban) 's. az egész Vallásbéli Tudományban, nemely változások okoztak. Munkálódának a' közönséges Emberek oktatásai-ak-is és az *Oskalai* tanításnak meg-jobbításán, és e' végre nemely *Törvények* és *Kátékifiai* irafok, adattattak-ki.

VI. Az Ekklesiái Szokások Változást Szenvedtenek. Főként meg-jegyzésre méltó; Az *Ördög* ki-űzésnek próba tétele, (*Exorcismus*) a' *Gyonás*, és más *Tzerémóniák* el-töröltettek, főként a' *Prussus* *Tartományában*, a' *Confirmationnak* *Pompás* fel-állítása és külböféle (*Jubiléumi*) *Szabadulási*nak *Innepei*. A' *Hufvét* *Innepe* 1744-ben és 1744, a' *Római* *Katholikusok* és *Protestánsok* között kemény vetélkedések származtak, a' *Sátoros* *Innepek*, *Prussiában*, *Braunschwaigban*, *Dániában* és *Sakfoniának* nemely *Tartományaiiban* meg-kevelitettének. Sok *Tartományokban*, és *Városokban*, új *Enekes* *Könyvek* vetették be, és főként a' *Liturgiák* (az *Isteni* *Tiszteletnek* módja v. rendtartása) a' *Theologia*nak moftani meg-világosodásához alkalmaztat-tanak.

Calixtus Ulrik. Frid. Helmstädti Theol. Prof. Königs-lutteri Apatur.
Bechmann Fridem. Jenai Theol. Prof.
Sperner Jak. Fil. Berlini Preposit.
Ittig Tom. Lipsiai Prof. és Superintend.
Mayer Frid. Jan. Greifswaldi fő Superintendens és első Prof.
Arnold Gottfr. Perlebergi Inspector.
Olearius Gottfr. Lipsiai Prof.
Fecht Jan., Rostoki Superintend. és Prof.
Mai Henr. Jan. Gifai Superintend. és Prof.
Jäger Farkas Jan. Tubingai Kancellarius és Prof.
Rechenberg Adam. Lipsiai Prof.
Schmidt Andr. Jan. Helmstädti Prof és Marienthali Apát-Úr.
Frank Herm. Agost. Hálai Prof és Pap.
Fabricius J. Helmstädti Prof. és Königs-lutteri Apát Úr.
Wernsdorf Gottlieb, Vitembergai Prof. és fő Superintend.
Buddew Ferentz. Jan. Jenai Prof.
Breithaupt Just. Joak. Hálai Prof. a' *Bergeni* *Klastron*-nak Apát-Úra.
Rambach Jak. Jan. Giesai Superintend. és Prof.
Fabricius Albr. Jan. az *Ekefen*-szollásnak, és *Erkölte*-nek Prof. *Hamburgban*.
Zeltner György Guft Altdorfi Prof. végtére *Poppenreuthi* Pap.
Reiback Guft. Jan. Berlini Preposit.
Lange Joakim, Hálai Prof.
Cyprian Sal. Ernst, a' *Gothai* Fő Konsistoriumnak, Ekklesiái Tanatfósa, és Vizeprásidens.
Weismann Eberhard. Krist. Tubingai Prof.
Löcher Ernst. Balint, Dresdai Superintend.
Bengel Albr. Jan. Alpirspachban Apát-Úr, és a' *Stutt-gardi* Konsistoriumban Tanatos.
Canz Gottlieb Israel, Tubingai Prof.
Deyling Sal, Lipsiai Prof. és Superintend.
Mosheim Lörinz Jan. Göttingai Kancellarius.
Baumgarten Jak. sig. Hálai Prof.
Kraft Wilh. Frid. Dantzkai Esperest.
Wagner Frid. Hamburgi Esperest.
Pfaff Máté. Kristof. Giesai fő Superintend és Kancellarius.
Prebenius Fil. Jan. a' *Menus* *Frankfurtban* Esperest.
Celfus Olaf. Upfali Prof.
Heuman Agost. Krist. Göttingai Prof.
Ponippidan Erik. Hafniában Prokancellarius és Prof.
Feuerlein Wilh. Jan. Göttingában Fő Superintend;
Carpzov Gottlob Jan. Lubeki Superintend.
Berling Agost. Ernst Dantzkai Pap és Rector.
Brucker Jak. Augspurgi Esperest.
Ullspurger Sám. Augspurgi Esperest és Pap.
Köcher Krist. Jan. Jenai Prof.
Walch György Jan. Jenában Prof. és *Eklai* Tanatos.
Schubert Greifswaldi Prof.
Tölner Gottlieb Jan. az *Oderánál* lévő *Frankfurtban* Prof.
Zacharia Traug. Gottlieb. Kieli Prof.
Cotta Frid. Jan. Tubingai Kancellarius.
Crypius Agost. Krist. Lipsiai Theol. Prof.
Ernesti Agost. Jan. Lipsiai Theol. Prof.
Gramer Andr. Jan. Kieli Prokancellarius.
Bajed w. Bern. Jan.
Michaeli David. Jan. Göttingai Prof.
Semler Sal. Jan. Hálai Theol. Prof.
Dathe Agost. Jan. Lipsiában, a' *Napkeleti* nyelvekben Prof.
Jerusalem Frid. Wilh. Braunschweigi Vize-Prasidens, és *Riddayshauseni* Apát Úr.
Koppe Beniam Jan. Hannoverai Konsistoriumban Tanatos.
Morus Nathan. Frid. Sám. Lipsiai Theol. Prof.
Doederlein Krist. Jan. Jenai Prof.

Tizenhétedik Század. IV. Táblátska.

A' Réformata Ekklesiának Hístóriája.	Réformátus Tanítók.	Az Arminianus-fokról.	A' Tseh Országi Atyafiokról.	A' Görög Ekklesiáról.
<p>I. Az Angliaiak dítőreessen munkálkodták a' Keresztény vallásnak ki-terjesztését. A' Keresztény Vallás meg-efmérésének ki-terjesztésére való Társaság Londonban III. Vilhelm Király alatt meg-ujtattott, meg-erősített, és meg-szaporított, a' Térítésre ki-küldő Papok-is fel-állottanak akkor, nevezetesen Amerikában, azoknak elősegítésére, az Amerikai új Hejstégekben, főként Bostonban és a' Bermudiai Szigetekben Társaságok fundáltattanak. A' Methodisták Új Gyűlékezetet állítottanak-fel, a' Savanna Vízénél. Skotziában is egy Társaság állott-fel, a' Keresztény Vallásnak ki-terjesztésére és Anna Királyné azt meg-erősítette. A' Hollandiaiak-is hasonlóképpen az ő Új hejstégeikben a' Napkeleti Indiákon Ceylonban és a' jó reménységnek Tartományában s. az ő Amerikai Ujlakhejeikben a' Pogányoknak meg-térését munkálkodták.</p> <p>II. XV. Lajos Kir. Frantzia Országban a' Réformátusok ellen ujonnon üldözö Törvényt adott, a' melyet némelykor szorosan be-telyesítettek. Leg-nevezetesebb az annakutánna ártatlannak tanáltott Callas Jánosnak a' Touloni Parlament által való meg-ölettetése (1762) Még-is Frantzia Országban Számason Vadnak és az ő Tekintete:nek jobb Szerentéjét remélik.</p> <p>III. A' Tulajdon képpen való Réformátusok között a' közönséges kegyelem-ről való régi Vetélkedések és más avvalólve köttetett Tudományok, Brandenburgiában, és Erdéjben meg-ujtattak. Új háborgások is származtanak Saurin Jákobbal a' Szükségben mondott hazugfágról; Or Antallal, a' Zwóli Prédikátorral, az Arminianusoknak és ociniánusoknak különböző hibás Tudományokról; a' melyeket vétkeseknek tartván a' magát oltalmazta noha hivatalból le-tétetett; Pierre Petitet a' Neuschatel Groffágában lévő Prédikátorral, a' ki a' Pokolbéli büntetéseknek végét lenni nyilván tanította, és azért az ő hivatalát el-vezette; Hollebeck Evaldal, a' kinek a' Prédikálás mógya meg-jobbittására való fundamentomos fel-tételeinek nagyon ellene mondottnak; Bonnettal Utrechtben és Kempével a' (meg-Szenvedéfről) Tollerántziáról, és a' Hit ágazatira tartozó Könyvekről; a' Tolerántziáról Cock Prédikátorral.</p> <p>IV. Angliában továbbis tartottanak a' régi vetélkedések a' Püspökök és Öreg Tanítók (Presbiterek) között, tehát a' nagyobb s. alább való Ekklesiák között is. A' szoros értelemben való részen, vagy főbb Ekklesiákban főként el-híresedtenek D. Sacheverell Heintz, és Atterbury Ferentz, az aláb valóknak a' Tisztviselőkhöz való szenedő engedelmeségetről mondott Prédikációik által; a' bővebb értelemben lévő részen pedig Hoadley Beniam a' Kristus Királyi Országáról való Prédikációja által. Ezen kívül új vetélkedések-is származtanak Angliában: a' Léleknek hallhatatlan ágáról Dodvel Henrikkel; az Ur' Vátfő-rájáról való Tudományról Hoadley Beniaminnal; az Eredendő Bünről, és az életnek reánk való ki-terjedéséről (Nekünk való tulajdonításáról) Whibby Daniellal; a' gonosz lelkektől (Ördögöktől) el-foglaltakról a' testnek fel-támadásáról Art. Asl. Sykeffel; Errőla Kérdésről valyon az O Testamentomban a' Halál után való meg-jutalmaztatásról és Büntetésről való Tudomány esméréses volté Varbourton Vilhellel; a' Tűdákrol és Jövendölésekről való Tudományról Conver Middletonnal; a' Hit ágazatira tartozó Íráfoknak igaz voltáról, és az Angliai Ekklesiának 39. Tzikkejeiről Blackburne Ferentzel; és az ő Barátjai-val. Felettébb igyekeztek a' Parlamentben a' 39. Tzikkelyeket hogy el-törölhessék de az az igyekezetek fűtbe ment. Továbbá Vetélkedések fojtattanak, Gibbon Eduárdal, a' három első Században való állapotjáról és ki-terjedéséről a' keresztény Vallásnak; és Jemnynek a' Keresztény Vallás belső világosságáról való íráfáról; de még-is Kivált az Angliaiak, ennek a' Századnak utólló fertályában a' Theologiai Tudományokban való elő menetelben nagyon hátra maradtanak és a' Nemetek minden arra tartozó tudományokkal együtt igen nagyra vitték.</p>	<p>Spanheim Frid. Lejdai Prof. Kiddier Richar. Bathban, és Wellben Püsp. Goussier Jak. Groningai Prof. Majricht Péter, Utrecht Prof. Witfius Herman. Lejdai Prof. Bull György. Davidban Püsp. Grabe Ernst. Ján. Londoni Theol. Prof. Cave Vilhelm Windfori Kanonikus. Surtieu Péter, Rotterdami Prof. és Préd. Till Salamon Lejdai Prof. Burnet Gilbert, Salisburgi Püsp. Allix Péter, Vindfori Kanonikus, és Salisburgi Kintstartó. Placcet Ján, Préd. Hafniban. Roell Aleks. Herm. Utrecht Prof. Leydecker Melchior, Utrecht Prof. Vieringa Campegius Franckérai Prof. Bastnage Jácob Hágai Prédik. Pikete Benedek. Genéval Prof. Prideaux Humphrey, Norvichi Dékány. Whitby Dán. Salisburgi Prédik. Abbadie Ják. A' Hiberniai Killalowan Dék. Lonsant Ják. Prédik. és a' Fő-Konfistoriumnak Tanátosfő, Berlinben. Lampe Adolph Frid. Brémai Pap és Prof. Clarke Sám. Londonban, Királyi Udvari Préd. Saurin Ják. Hágai Prédik. Beaufobre Isák, Prédik. és a' Konfistoriumban Tanátosfő Berlinben. Turretinus Alph. Ján. Genéval Prof. és Préd. Werrenfels Sám. Basileai Prof. Jablonski Ernst Dán. Udvari Préd. a' Konfistoriumban Tanátosfő, a' Tudományok társaságának elöl-ölője (Praefesse) Berlinben. Potter Ján. Canterbury Ersek. Gibson Edmund Canterbury Ersek. Watts Isák. Londonban, az Öreg Tanítók közül való Préd. Elfner Jak. Berlinben Ekklesiái Tanátosfő. Schultens Albr. a' Napkeleti nyelvekben Prof. és a' Theologicum Collegiumnak Rektora Lejd. Chandler Eduard. Durhami Püsp. Doddridge Fil. Northamptonban Préd. Öreg Tanítók (Presbyterek) közül való. Stackhouse. Tam. Bernhamban Préd. Butler Josef. Durhami Püsp. Iken Corn. Brémai Pap, és Prof. Jablonsky Ernst Pál, az Oderánál lévő Frankfurtban Prédikátor, és Prof. Clayton Rob. Hiberniában. Clogherben Páf. Scherlock Tamás. Londoni Püsp. Benson György, Londoni Prédik. Presbyter. Leland Ján. Dublinban Prédik. Presbyter. Lardner Nathan. Londoni Prédik. Presb. Chandler Sám. Londoni Prédik. Presb. Secker Tamás, Canterbury Ersek. Breitinger Ják. Ján, Tigrunban Kanonik. Kennicott Benjámín, Oksfontumi Prof. Lowth Robert Londoni Püsp. Zollikhofer J. G. Lipshában, a' Réformátusoknak Préd. Eudemann. Sám. Marburgi Theol. Prof. és Eklai Tanátosfő.</p>	<p>Kevés a' megjegyzésre méltó. Az ő Társaságok meg-kevelsedett, ellenben az ő Vallásokat ki-terjesztették minden más Vallásnak kö-zött. Az ő Vallásokat szabado-szongyakorolák, az egyesült Belgiumban és Holstátziában. Ök valóságosokra, és nem Valóságosokra osztatnak, ezek (az utóllók) úgy nevezetnek mivel a' So-cinus fundá-mentomos fel-tételeit (Principiumait) hejben hagyják, az ő Tanítóik között főként nevezeteselek, Limborch Filep, Pap és Profefsor, Cartenburgh Adriaen, Theol. Prof. Clerc Jan. Filo-sófát és Ekklesiái Hístóriát tanító Prof. Vett Stein Jak Ján. Filo-sófát tanító Profefsor, mind nyájon Amlterdamban.</p>	<p>Ezek Lengyel Országban és Tseh Országban sok üldözéseket szenvedtenek, a' mely miatt sokan utolyára kényszerítettek az ő Hazájokat el-hagyni, annak utána némelyek magokat öfve fog-lalták a' Hernbutisták, mások a' Saxoniai Fejedelemségben fő-ként a' Lausitziai Városokban mentenek, mások annakutána a' Brandenburgiai Városokba, és Berlinben egy Tseh gyű-lekezetet állítottanak fel. De itt hasonlós származott, a' Ke-nyérnek az Ur' Sz. Vátfőrájában való meg-fegés-léről; ny hogy egy része egészen Lutheránus, más része egészen Réfor-mátus lett, a' Lengyel Orszá-giakon kívül tehát vagynak már háromféle Tseh Atyafiak, Lutheránusok, Réformátusok, és Hernbuterek.</p>	<p>1. A' Görög Ekklesiának állapottya meg-maradott mind az előbbeni Században volt; a' Római Katholikok híjában munkálodtanak, hogy az ő Ekklesiájokkal egyesssék; mert a' Sorbonnétól 1717 készült a' a' Russiai Tsfászárnak I. Péternek eleiben adatott fel-tételek meg-vettettek és III. Jérémiás Pátriárkának az olyan egyessítésről való igyekezete hasonlóképpen hafzon nélkül való volt. Néha erőszakoson is munkálkodták azt, mint a' Vénétziai közönséges Társaságban és Erdélyben.</p> <p>2. A' Görögök és Protestánsok között, némely vetélkedések történtenek. Jávorski István az ő halál-után, mingyárt ki-jött könyvében; (Petra fidei) a' Hitnek közsziklaja, a' Protestánsokat erőssen meg-támadta. Buddeus, Jablonski, Mosheim, Bilsinger, Pfaff, meg-feleltek az ellenvetésekre. A' Michaelenski Görög szerzetektől el-kezdett és Procopowicz Theofanes Ersektől tovább is fojtattott Levelezés a' Königsbergi Theologusokkal emberlégesen fojtattott.</p> <p>3. A' Russiai Birodalomban némely Püspökök fokot munkálodtanak, a' Pogányoknak és Mahumedánusoknak meg-térítésén. A' Tsfászárnék: Anna, Elizábeta, és Catharina ezen igyekezetet nyilvánfágos készületek által segéltették, sok ezer Osiakusokat, Kálmukeneket, Laponiaiakat s. Mahumedánusokat is meg-kereszteltettek, de a' meg-téréskor a' meg-térésnek modja szerént, a' mely majd mindenkor szokásban volt kevesen győződhettenek meg a' Keresztény vallásról, a' Roskolmikusoknak Fánátikus Társasága meg-is meg-vagyon.</p> <p>Uj. R. Kath. Univerzitások: Breslauban 1702. Strasburgban 1702. Gironában 1710. Cerveraban 1717. Lissabonban 1720. Dijonban 1723. Guimaranesben 1725. Fuldában 1734.</p> <p>Uj. Luth. Univerzitások: Göttingában 1737. Erlangában 1743. Moskoviaiban 1755. Bucephalában (Bü-zow) 1760.</p> <p>Uj. Réform. Univerzitások: Uj Torkban 1763. Filadelfiában 1763.</p>

A' Fánatikuskoknak Tárfafágai és Tanítói.

Az Indifferentistákról.

A' Sz. Háromfágról való Tudományok Ellenfeleiről.

A' Hitetlenekkel való Vetélkedések.

A' Memnonitáknak nem ták az egyfűlt Belgiomban, hanem Vetsfálában - is, a' Palatinusban, Prussfában, Lithaniában, Magyar-Országban, Erdélyben és Helvétziában vagyontulajni Gyűlekeztek. A' Tisztá (Subtiliores) Memnoniták ímért különböz Seregekre osztattatnak t. i. a' szoros értelemben lévők; a' Groningaiak és Dantzkaiak; azó előtte valóknak Vallás-tételekben és gyakorláskban szorosabban meg maradtak, mint a' Gorombák (Crassiores) bővebb értelemben lévők a' kik Remonstrans és Memmonita Anabaptistákra osztattak. A' Remonstrans Anabaptisták gyakorta gyauulá tettek magokat, mintha a' Socinus Tudományát hinnek, midőn egy Hit formájának alája irni (abban meg egyezni) kényszerítették, inkább azó Tanítóit hivatalokat le-tettek. A' Memmoniták azó következő Tanítóiknak annakutánna tudós oktatástokat adtak.

2. Angliában a' Baptisták, akár Particularis, a' kik az előre való el-választásról való Tudományt helyben hagyják, akár a' Generalis Baptisták legyenek; rész szerent az Arminius, rész szerent a' Socinus értelmeben voltak. A' Sabatáriusoknak Tárfafága meg Pensilvaniában meg tartott.

3. A' Schwenkfeldusok 1718 a' Jesuitáknak ingerlésekből Siléziában üldöztek: ezek azó Hazájokat el-hagyták és Amerikába mentenek, az holott Pensilvaniában meg telepedenek; a' többinek a' Prussiai király 1741 a' Vallásnak szabadságát vizsgáló ajándakozta.

4. A' Kvakerok, a' Nagy Britanniái Tartományokban sok Polgári szabadságot nyertének; azóltól fogva engedtetett meg, hogy esküvel tethetnek bizonyítást; elegendő Alsó Német-Országban, füzembe tünőleg meg kevesedtenek. Ő közöttük is voltak irók. Holm Benjam, Martin Isias, és Shevel Vilh. az esmértefebbek. Az Enthúsiásmustól alkalmasint el-távoztanak, de a' Naturalismushoz inkább közelitettek; továbbá ez a' Tárfafág most inkább fogy mint nevedik.

5. A' Collegianusok Belgiomban, (az egy értelemben lévő Tárfafágok) rész szerent Hollandusok, a' kik Esztendőnként Rheinsburgban, rész szerent Groningaiak, a' kik Leovardiában pompafon szoktak öfve gyűlni: az elsőbkek azó Tárfafágokba a' Socinianusokat is be vészik.

6. Szoros értelemben lévő Inspiratusok (Istentől illettettek) 1691 Camisards alatt, a' Sevenniai Tartományokban Langvedoziába származtak. A' kemény üldözéseik által, a' melyeknek ki voltakant tetetve, nagy része az Angliába való meneketre fel indított, a' hol azó előre való jóvondoleisek és kimondásai által nagy Tekintetet szereztenek és Követőket kaptanak. Azó ellenfeleiket, a' meg holt Emes Tamásnak fel-támasztása által igyekeztek meg távolni; de ezen végbe nem ment próba tételek által el-vesztettek azó Tekinteteket. Némelyek közülök a' Brandenburgiai Birodalomba mentenek az abból való ki-tüzettetések után, más Tartományokba is háborgattak, elfoizoltanak, minekutánna Konstantinápolyt és Rómát meg járták és meg lehető számmal hagyának magok után Német-Országban Inspiratusokat (Isteni sugallással bírókat) és főként Istenbűnben kaptanak Követőket. Az Udvari nyergesnek Rock Frid. Jánosnak halála után (1749) úgy láttatik, hogy ez a' Tárfafág egészen el-töröltetett.

7. Az Evangéliumi Atyafiak (Herrnhuterek Moraviai Atyafiak) más Protestánsoktól ták azó tulajdon rendelések és gyakorlásk által különböztetik meg magokat. Ezen Tárfafágnak szerzője Grof Zinzendorf Lajos Miklós. Közlebről alkalmasfólagot szolgaltatott erre a' Tsh- és Moraviai Atyafiaknak némely Familiái, a' kik 1722 a' Vallásokért azó Hazájokból ki-jöttek, és a' felső lausitziái Grófnak Jóizásában találtak Lak-helyet, melynek alkalmasfólagával ok az Herrnhut nevű helyet meg épitették. Az Isteni tiszteletről elsőben itten tetetettének különös

rend-tartások, melyet a' Gróf Német-Országban más kellyein ki-terjeszteti igyekezett szerentés következővel. Annakutánna ezt azó rendeléseit a' Terütsre ki-küldött Papok és Lakosok által nem ták Európának különböze Birodalmaiban, hanem meg a' Pogányok között is ki-terjesztette. De a' Lutheránus és Református Theologusok ellene állottanak; sok helyeken az Elöl-járók is parantolást adtak ki ellenek; mert a' Grófnak és azó követőinek íráskban, főként a' Herrnhutisták Enekes-Könyvében botrányoztató Tudományokat és ki-mondásokat találtak fel; az egész rendeléseknek úgy láttak, a' volt izelja, hogy a' Vallásnak sok szakadáskait egy értelemben foglalja. (meg egyetse) sok gyakorláskait és rendeléseik az Hazaságra - Nevelésre-belső rend-tartásra nézve, rész szerent botrányoztatóknak, rész szerent a' Polgári Tárfafágának és az Atyák Jussainak károsoknak láttatnak lenni. Mindazonáltal öket, mind Német-Országban; mind azon kívül sok helyeken meg szenvedtek. Ők ugyan a' tulajdon rendeléseiket, és az ó gyakorláskainak egy részét meg hagyák; de némely Tudományokat és szokásokat, a' melyeket többire gyaláztanak, meg változtattak. Az Atyafiaknak Gyűlekeze-téit sok érdemet szerzett magának azó Püspökök Spangenberg Ag. Goutl. t. i. a' Herrnhuterek, gyűllert.

8. A' Methodisták Angliában a' Pápista Ekklesiákban, szinte egy időben származtak a' Herrnhutistákkal. A' fundálója Wesley Karolly és János, a' kívül öfve kötötte magát Whitefield György, a' ki azó ékefen szóllása és buzgólsága által azoknak ki-terjesztette Angliában és Amerikában leg többet segítette. Nem szakadtanak el az Anglia Ekklesiától, de az örök boldogságot nagyobb buzgólsággal, mint abban szokás, igyekeztek elő mozdatni; végeztet nagy buzgólsággal igyekeztek a' Krisztus elég tételéről, a' meg - igazulástól és meg - tételről való igazabb Tudományt fel-találni, és némely gyakorláskokat vettenek - elő, a' melyek által az Enthúsiásmustól tévelygő értelmebe eszenek. A' Herrnhuterekkel való öfve kötetéseik kevés ideig tartott; utóljára két Seregre szakadtanak. Wesley azó Követőivel együtt a' Krisztus érdemének és az Isteni kegyelemnek mindenekre való ki-terjedését erősítette Whitefield és azó Tárfafága azt tagadta.

9. Az Abrahamiták 1781 Tsh-Országban mutatták ki magokat. Az Hiteknek egész Vallás tételei ták abban áll, hogy az Istent minden dolgok Teremtőjének és meg tartójának hitték, a' ki az halál után a' Jót meg jutalmaztatja és a' Rosszát meg bünteti, Azert neveztek magokat Abrahamitáknak, mivel azt hitték, hogy az Abraham Vallását tartják; némelyek környűl is metélkedtenek; különben rendes és tündes életet éltenek. II. József Tshfár az által vetett ennek a' Tárfafágának véget, hogy ő annak Tagjait, a' kik az Auszriai örökös Tartományban meg szenvedett Vallás közül egyiket sem hinnek, Erdélybe vitette és ottan a' Határ szélén lévő Regementek között fel osztatta.

10. Egészben más féle neműek voltak, a' gyalázatos Butler Serege: a' Ronsdorf Tárfafága a' Clevi Hertzegefében; a' Brüggel Szakadása a' Bernai Kantonban; ennek Vezére Rét Atyafiak voltak Kohler Krist. és Hieron. Ezeknek szer-selett való tselekedetek valósággal meg érdemelik az Elöl-járóktól való bocsátu-állást; de az utólsónak meg égettetését sokan nem hagyják kelyben. Rosenfeld Fil. Pál Ján. Brandenburgiában magát Mesiásnak mondotta lenni, és a' mellett gyalázatos ele-tet elr, és Spandauba örökös fogásra vetetett.

11. A' Fanatikuskok Tanítói közül a' meg jegyzetre méltók: Dippel Conr. Ján. jobb Borbély mint Theologus, a' ki utóljára a' Fanatikuskokéval a' Socinus Goromba ereinekét öfve foglalta; Hochenau Hochmann Krist. Ernst; Seitz Krist. Ján; Tschfeld Kristóf Victor; Heyne Ján; Swedenborg Imman. s. a. Ezen kívül a' Lehman (Inspiratciójának) Istentől való sugallásainak, és némely elő adott meg jelenéseknek sok Tekintetek vagyon.

A' Naturalisták foként azok, a' kik minden különbözlemből fele Vallásokhoz egy forma indulattal viseltetnek; de meg is vagynak némelyek olyanok, a' kik a' Indifferentistáknak (valóság nélkül valóknak) száma között tétének, mint: a' Hallai, és annakutánna Gieslái Professor Ludovici Frid. Jak. és a' Lipshai Predikát. Bernd Adam. sat. Mások részre való hajlás nélkül itteltenek minden Keresztényi Vallásnak szakadástól abból a' tételből, hogy azt egyetennek. p. o. Irer Pál Ján. Leg nagyobb Tekintetet szerzett Leon Mih. Ján. ezzel azó Könyvével; Az egyetle-ny igaz Val-lás (die einzige wahre Religion)

1. A' Socinianusok mint egy különös Tárfafág, mind addig Erdélyben a' Vallásoknak szabadságával éltenek, vagynak kevesen Lengyel-Országban is és Prussfiában. Hollandiában és Angliában azó Vallásoknak nyilvánfagos gyakorláskat nem szenvedik meg; de magokat más Szakadékokkal egyesítik és azó Vallások alkalmasint közönséges. Azomban meg - is 1774-ben Lindsey Theofil. Londonban az első Socinusi Isteni tiszteletet fel állította és Skotziában Montroseban, Chrissie With. Kereskedő. Eleintén a' Pápista Ekklesiából sok Papok állottanak reá, de most ezek a' Gyölekezetek fogynak: azonban ez a' Socinus Vallása, ugy a' Pápistáké, mint az avval ellenkezők között fentelen szé-lesebben terjed ki. A' tudósabbak azok között a' kik nyilvánfagoson ezen Tárfafághoz tartoztak, voltak Chambers Wil. Predikátor és Jébb Ján. D. hajdon Lambidgeban a' Péter Tárfafágának Tagja. Crest Sam. ugyan nem a' Socinus Tudományának Summáját, hanem azt a' részt, mely a' Sz. Háromfágról való Tudományt érdeklí, vette volt fel. Emuln Tamás is, más több Anglusokkal együtt Damm Tob. Krist. sat. ide kell szám-lálni:

2. Az Ariannusok Vélekedését Whiston Wil. nagy buzgólsággal őltalmazta, Clarke Sam. meg jobbitotta, és a' Subordinatiusoknak Tárfafágát fundálta. Ez időtől fogva az Antitrinitariussoknak (a' Sz. Háromfággal Ellenkezőknek) száma meg szaporodott és nagy Férjsiak egyeztenek meg ebben a' hibában; De nem lehet mindenkor szorosan meg határozni, vallyon tulajdonképpen való Ariannusok, vagy ták Subordinatiusok voltak. A' Pápista Ekklesiáknak nagy része a' Sz. Háromfágról való Tudományt meg vetette, noha az Időnek környűl állásai kényszerítették a' közönséges Valás - tételben azó Vélekedéseiket el-titkolni. Ezt a' Vélekedést Anglián kívül más Tartományokban is helyben hagyják.

3. Az Uj Sabellianusok között a' Groningai Törvényt tanító Prof. Denfing Herm. a' leg nevezetesebb. Ide tartozik Angliában a' Modalistáknak Vélekedése - is, a' mely nem egyebb, hanem a' Sabellianismusnak egy Neme. A' Sz. Háromfágról való, ugy nevezett Plato Ideáinak ellenségei között Souverain Ján. különfón kitettk. Maty Pál a' Sabellius és Arius Vallását egymással öfve foglalta. Az olyan hamis Tudományokat nem ták irók által meg távolíták, hanem Angliában is Moyer Lady Fundatort tünált a' Sz. Háromfágról való Tudománynak Esztendőnként Predikációk által való őltalmazására.

A' Hitetleneknek különbözlemből fele Nemeit bajos meg határozni. Különbözö Klassifik-ra kellett osztani.

1. Azok között, a' kik az Atheisták fundamentomos Tzikkelleit széles értelemben erősítik, tartoznak: ennek a' Könyvnek szerzője, Systeme de la nature, a' ki erősi, hogy nintsen Isten, és az olyanok, a' kik vagy a' Spinoza, vagy a' Materialisták Vallásait tanítják, vagy az Isteni Gondviselés ellen irtanak. Ezek között meg kell jegyezni: Toland Ján. elsőben a' Kereszténységnek Ellensége; annakutánna Spinozista; Lau Todor, a' ki azó hamis Spinozai Tudományt megint elő hozta; Hartem Pontianus, ennek követőit Belgiomban Hartemist nevezet alatt esmértefek; Fischer Gáb. Christ. Königsbergi Prof. ísmét elő hozta azó Spinozai tálard Tudományt; Edelman Krist. Jan. előbb Fanatikus, azután Naturalista, utóljára Spinozista, de la Mettrie Offrey Julian. a' leg gorombább Materialismust tanította, és minden erköltséget tagadott, a' melyért ötöt Atheusnak gyanították. Grof Boullainvilliers Henr. eleintén a' Keresztényi Tudománynak ellensége volt, és annakutánna a' Spinoza Tudományt igyekezte meg jobbitani.

2. Ezeken kívül némelyek olyan Vallásokat tanítottak, a' melyek által végtére minden Vallások el-töröltetnek. Ide tartoznak a' Kétségeskedők, Bayle Péter, mint a' ki leg hírefebb; Brown Péter, Sykes Asbl Arth, Robinet Ján. és az olyanok, a' kik vagy az emberi tselekedetnek minden erköltséget tagadják, vagy azt a' tupa természeti indulatoktól való meg egyezésben helyhezetik.

3. A' Naturalisták, vagy a' Sz. Írásnak Ellenségei felette nagy Számmal vagynak; a' Keresztény Vallást elsőben rész rendel őstromolták és száraz Fundamentom; de ennek a' Századnak zodik Esztendejétől fogva, egymásból fojó rendel és rész szerent be vehetőbb Okokkal; Collins Antal, Anglus Filozófus kezdte leg elsőben a' jóvondoleket tagadni; Woolston Tamás Cambridgeban Theol. D. annakutánna az Evangéliumtól első befűtett Tstudateteleket őstromolta. De a' Tstudnak keményebb ellensége Hume Dávid, kasonlóképpen egy kétségeskedő. Tindal Máté, a' természeti Vallásnak elegendendőségéből akarta az Isteni kinyilatkoztatásnak (a' Sz. Írásnak) elsőben fűkűtelen, és azután Fundamentom nélkül lévő voltát meg mutatni, és a' Bibliában lévő Sz. Írásbéli helyeket s elő befűtéseket őtfűlni, A' Keresztény Vallás erköltsi részének, főként Mandeville Bernhard, azó Méhekről való meseiben kezdett ellene mondani. Morgan Tamás a' Biblia egész értelmének ellene kezdett mondani. Chubb Tamás eleintén kesztűs, azután gyertyát mártó, ujra kezdte elő befűtleni azt a' mit mások ő előtte befűtlettenek, és főként a' Keresztény Erköltsi Tudományt tfulolta. Bolinbroke Mylord, nem ták a' Keresztény, hanem egy-átalylában mindeneket, meg a' Természeti vallást is őstromolta. Ezek az Eredeti Irókban kívül a' Keresztényi Tudománynak Ellenfelei között sokan találkoztanak a' kik azokat követték: Radicati Albrecht, Gróf Passerano a' szabad Lelkekről való íráskait igyekezte magát Londonban táplálni, de annakutánna azó hitetlenféget meg bánta és Amsterdamban a' Keresztény Vallásban holt meg. Főként Patot Tyfot Simon őstromolta a' Meg-szabadulástól, halottak fel-támadásától való Tudományt vakmerő költeményekkel Huber Leányó Lyonban a' Fanatismusban való elegyedése által igen goromba Naturalismust (egy részre se hajlólságba) Indifferentismusba esett, és az Ember tulajdon maga hafznát az Erköltséget egyetlen egy regulájának mondotta. Rousseau Jak. Ján. az Evangéliumot Istentől való származást ugyan erősítette, de a' Tstudateteleket meg vetette, és a' Bibliát némely hibákkal, a' dolgoknak nevetéges és ferfelett való elő adásával vádolta. A' Hitelenségnek leg buzgóbb Predikátora Voltaire Arouet Ferentz, a' ki egy tsmó írásban, a' melyben magát egész a' tsmorlélig ki-irta, az ő meg vesztetettét és meg gyalázatot tfulolódásait a' Keresztényi és Természeti Vallásnak kárára egész Európában el-terjesztette. Lessing Név nélkül való (Fragmentakat) Darbokat adott ki, a' melyekben nagy izetlenséggel és vakmerőséggel, főként az Izraélitáknak a' veres Tengeren való által meneketelek és a' Jésus Krisztus fel-támadásának Hístóriáját, és a' Sz. Írásban a' Jésusnak Tszéjait, és azó Tanítványainak Karaktereit és a' mi Vallásunk Fundálójának s hirdetőinek Tudományait őstromolta. Főként a' Naturalismus szüntelen kezdett nevedetni. Barth Frid. Kár. részzerent az Uj Testamentomnak fordidása részzerent más egyéb íráskai által, a' melyben a' Természeti Vallásnak méltóságát a' Sz. Íráson épült Vallásnál fellyebb befűlte, igen sokat segítette. Schulz Brandeburgiában Giesdorfban Predikátor; Azó Gyűlekezetét tupa természeti Vallásra tanította. Williams Dávid Londonban a' Deistáknak egy Kápolnát állított fel, de az meglut hamar be zároltatott.

D. Brieley a' ki azó Íráskban a' Materialismust világosan erősítette, a' Léleknek halhatatlanságát tagadta, és a' Kereszténynek egész reményeit a' következendő fel-támadáson fundálta, ez is a' Deisták között számláltatik; de ő valófagos Kereszténynek akar tartani, főként Angliában voltak a' Deisták sok követők. Illive Jan. 1735. a' Keresztény Tudomány ellen Esztendőnként moudandó Predikációra Fundatort tünált; azó fia Illive Jak. mondotta az első és utolsó Predikációt is. De már az előbbi Szazban 1602ben Boyle Rob. Ritter, a' Hitetlenek ellen való Predikációért Fundatort tünált. Scope Jan. Lejdában a' természeti és erköltsi Vallásnak meg erősítésére való íráskait jutalmaz Fundatort tünált. Stokholmban 1771. egy Tárfafág pro fide et Christianismo (a' Keresztényi Hitért) állott fel. Haagban 1786. a' Keresztény Vallásnak őltalmazására egy Tárfafág fundatort. A' Német Tárfafág a' tista Tudománynak és valófagos Boldogságának elő-függlésére és az Emberi szeretenek magyarázására való Tárfafág Stokholmban hasonló tzelből álltatott fel. A' szabad Lelkekről irók el-len a' Tiszt - vífelők is tettenek rendeléseket.

